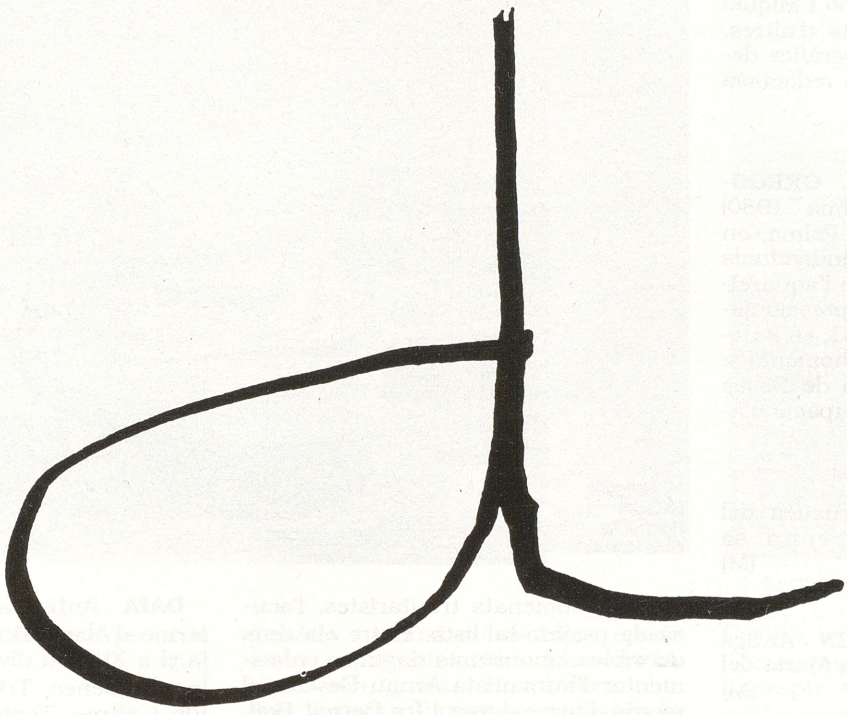

D Lletra que, en el sistema elaborat per Ramon Llull, pren diverses significacions. En la seva primera formulació a l'*Art abreujada d'atrobar veritat* i l'*Art demostrativa*, s'aplica a l'acte de la voluntat amant. En la segona i definitiva, que va des de l'*Ars inuentiua ueritatis* fins a l'*Art breu*, s'aplica a sis conceptes, dos de principals (l'eternitat o duració i la contrarietat, de les dues primeres figures de l'Art) i quatre de subsidiaris (la qüestió de què està feta una cosa, el cel com un dels nous subjectes de l'Art, la virtut de la fortitud i el vici de luxúria). (AB)

D'A Publicació trimestral del Collegi Oficial d'Arquitectes de Balears sorgida a Palma el 1989. Les seves planes inclouen temes relacionats amb la professió (projectes, investigació, difusió) i texts literaris referents a l'arquitectura. Té corresponsalies a Menorca i Eivissa. Està redactada en català i castellà.

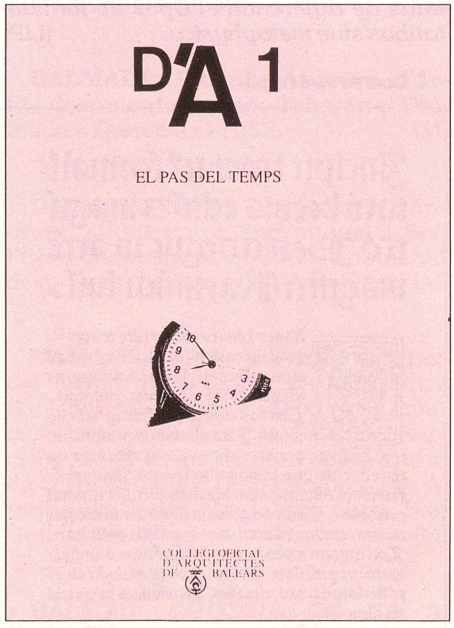

↑ Portadella del primer número de la revista *D'A*

DABO Revista de poesia, fundada a Palma el 1951 per Rafel Jaume i Pere Quetgles —Xam—. Se n'editaren 16 números a Palma fins al 1955 i un darrer el 1960. Combinava nombrosos gravats amb poemes i articles de crítica poètica. Dirigida per Rafel Jaume, hi

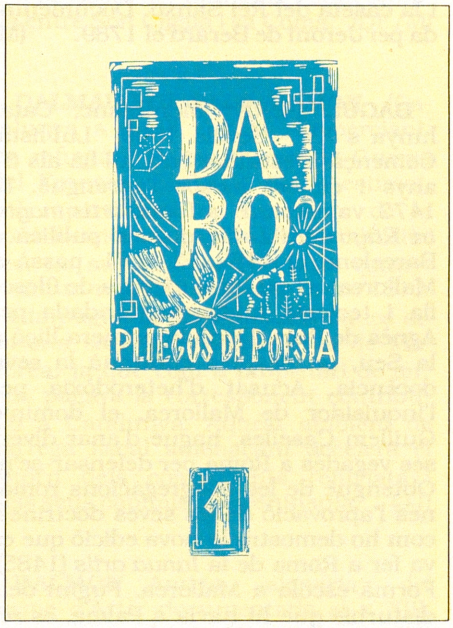

↑ Dabo

col·laboraren autors contemporanis com Jorge Guillén, José Ángel Valente, Carlos Bousoño, Camilo José Cela, Gabriel Celaya, Ángel Crespo i Miquel Àngel Colomar, entre molts d'altres. Publicà dos números monogràfics dedicats al circ i al sonet. Es redactava íntegrament en castellà.

DAFAUCE RODRÍGUEZ, GREGORIO (Madrid 1923 - Palma 1980) Pintor. El 1954, s'instalà a Palma, on realitzà tres exposicions individuals (1978, 1979 i 1980). Cultivà l'aquarella amb una tècnica postimpressionista d'influència local. El 1981, se li dedicaren dues exposicions-homenatge a Palma, la de l'Associació de Belles Arts de Balears i la de l'Agrupació d'Aquarel·listes de Balears.

→ Gregorio Dafauce Rodríguez *Cala Rajada*

DAGO, CAS Propietat rústica del terme de Palma, situada entra sa Riera i s'Aljub. (M)

DAGS, ALQUERIA D'EN Antiga alqueria del terme de Santa Maria del Camí. Documentada el 1447. (M)

DAGUETA, SON Possessió del terme de Porreres, situada entre la Real i Son Font. (M)

DAGUÍ, FONT D'EN Al terme de Bunyola, situada entre el coll de Sóller i la caseta del Rei Sanxo. Documentada per Jeroni de Berard el 1789. (M)

DAGUÍ, PERE (Montblanc, Catalunya s XV - Sevilla 1500) Lul·lista. Començà a estudiar l'art lul·lià als 37 anys i en set mesos l'aprengué. El 1473, va escriure la *Ianua artis magistri Raymundi Lullii*, que es publicà a Barcelona el 1482. El 1481, passà a Mallorca on exercí la càtedra de filosofia i teologia lul·lianes, fundada per Agnès de Pacs. Donà la primera lliçó a la Seu, on després continuà la seva docència. Acusat d'heterodòxia per l'inquisidor de Mallorca, el dominic Guillem Caselles, hagué d'anar diverses vegades a Roma per defensar-se'n. Obtengué de les congregacions romanes l'aprovació de les seves doctrines, com ho demostra la nova edició que es va fer a Roma de la *Ianua artis* (1485). Formà escola a Mallorca. Fugint dels disturbis que hi havia a Palma, es refugià a Randa, on escriví *Opus de formalitatibus siue metaphysica*, impresa a Barcelona el 1489. Jaume d'Olesa, deixeble de Bartomeu Caldentei i de Francesc Prats, i membre dels estudiants anomenats trinitaristes, l'acusà de pseudo-lul·lista. Entre els seus deixebles, anomenats daguins, cal esmentar l'humanista Arnau Descós, el monjo Jaume Janer i fra Bernat Boïl, el primer vicari apostòlic de les Índies occidentals, que va acompanyar Cristòfol Colom en el segon dels seus viatges. El 1487, fou nomenat capellà dels Reis Catòlics i exercí la docència lulliana a la Cort. El 1491, s'imprimiren a Sevilla la *Ianua Artis* i el *Tractatus breuis formalitatum* i, el 1500, el *Tractatus de differentia* i l'*Opus de formalitatibus siue metaphysica*. (LlP)

↓ Obra de Pere Daguí

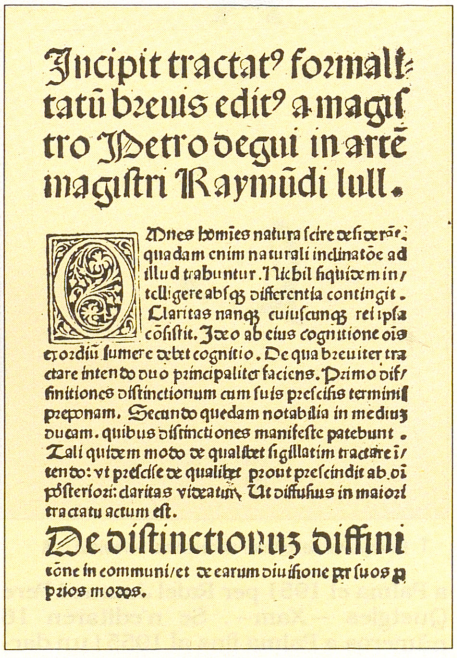

Incipit tractatꝰ formalitatũ breuis editꝰ a magistro Petro degui in artẽ magistri Raymũdi lull.

Omnes homies natura scire desiderãt: quadam enim naturali inclinatõe ad illud trahuntur. Nichil siquidem intelligere absq; differentia contingit. Claritas nanq; cuiuscunq; rei ipsa cõsistit. Ideo ab eius cognitione oĩs exordiũ sumere debet cognitio. De qua breuiter tractare intendo duo principaliter faciens. Primo diffinitiones distinctionum cum suis precisis terminis preponam. Secundo quedam notabilia in mediũ ducam. quibus distinctiones manifeste patebunt. Tali quidem modo de qualibet sigillatim tractare intendo: vt precise de qualibet prout prescindit ab oĩ posteriori: claritas videatur. Ut diffusius in maiori tractatu actum est.

De distinctionũ diffinitõne in communi/et de earum diuisione per suos proprios modos.

DAIA Antiga alqueria islàmica del terme d'Alaró. Documentada el 1251, ja el s XIII fou dividida entre les famílies Domènec, Trilla, Figuera, Rullan, Vic i altres. Tenia cases, amb horts, vinyes, figuerals, garroverars, sementers de cereals i ramaderia ovina. Apareix també amb la grafia *Addaya*. ■ Antiga alqueria del terme de Manacor, documentada el 1269. (DF/M)

DAIANA Alqueria del terme d'Andratx, documentada el 1297. ■ Al terme de Manacor, documentada el 1300, avui Rafal Pudent, situada entre Son Moro Vell i Son Maina. (M)

DALA, PLA D'EN Al terme de Manacor, situat entre cala Murada i sa Plana Vella. (M)

DAI-DAI, CAN Propietat rústica del terme de Campos, situada entre l'hort de sa Creu i can Caixa. (M)

DAINA *(Dama dama)* Mamífer de la família dels cèrvids. D'origen mediterrani, és àmpliament distribuït com a espècie de caça major. El seu pelatge es punteja de groc a l'estiu i el seu pes oscil·la entre els 30 i els 110 kg. Les banyes tenen forma de pala, amb diverses puntes al final, i cada any, per març o abril, les perd i, al cap de poc, li comencen a créixer de nou. Ha viscut a Mallorca en diferents èpoques i, a partir de la dècada dels 80 del s XX, ha

↑ Daina *(Dama dama)*

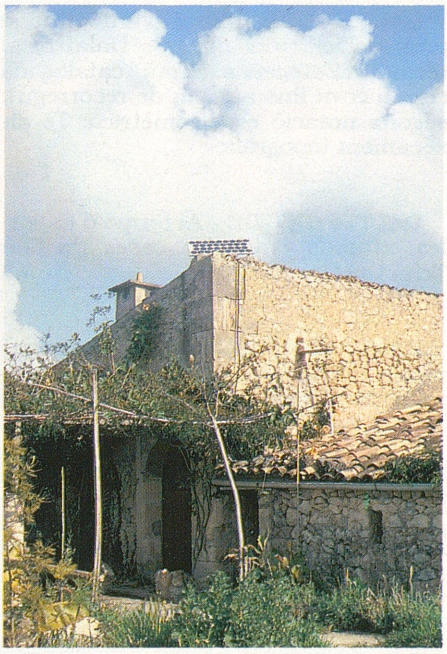

↑ Son Dalmau (Petra)

estat introduïda en granges per a la producció de carn. (GA)

DAIÓ, SON Possessió del terme de Petra, situada entre la font de la Mare de Déu i Son Homar. (M)

DÀLIA *(Dalia variabilis)* Planta de la família de les compostes. Té les arrels cilíndriques, tuberoses, molt grans i reunides en fascicles. Les seves tiges són dretes, d'un metre o més

↓ Dàlia *(Dalia variabilis)*

d'altària, i robustes. Les fulles, oposades, són pinnatipartides. Els seus capítols són grans, d'involucre doble, amb l'exterior format per escames foliàcies, disposades en una sola sèrie i en nombre de cinc aproximadament. L'interior està format per unes 12 o 16 escames llargues i membranoses. Els tubercles són comestibles i poden usar-se com a diürèctics i sudorífics. Originària de Mèxic, és cultivada en els jardins, ja que els seus capítols florals són molt vistosos. (FB)

DALMADA, RAFAL Al terme d'Artà, documentada com l'alqueria Dalmada o Damasa el 1252. (M)

DALMAÏ, RAFAL Al terme d'Andratx, situat entre Son Miquel i Son Pujol, documentat el 1409, anomenat després es Molinàs i can Joan Pau. (M)

DALMAU, CAN Propietat rústica del terme de Felanitx, situada entre Son Pou Nou i can Guidó. ■ Al mateix terme, entre sa Cavella i Son Barceló. ■ Al terme de Sant Joan, situada entre Son Card i can Estades. ■ Al terme de Santa Margalida, entre Son Gotlet i Son Vadó. (M)

DALMAU, GUIXERA DE NA Al terme de Calvià, situada entre el puig de na Groga i Son Falconer. (M)

DALMAU, SON Rafal del terme de Costitx, confrontat amb Son Pujau. Documentat el 1675, pertanyia a Joan Vallespir —Dalmau—, família de la qual prengué nom. Tenia cases, vinya i sementers de cereals. Valorat en 1.550 lliures, n'eren pertinences es Mestallar i la coma d'Avall. Afectat per divisions, el 1944 s'havia reduït a 9 hes i pertanyia a Felip Amengual Quetglas. Era denominat també can Dalmau i sa Garriga de Son Dalmau. ■ Possessió del terme de Petra, situada entre Son Cigala i sa Coma. (DF/M)

DALMAU I DE FALS, RAMON (Catalunya s XVIII - XIX) Comerciant. Es refugià a Palma durant la Guerra del Francès. El 1812, li fou estimat, pel repartiment de l'acompte de la contribució, un capital de 10.666 lliures, no superat per cap altre comerciant, ni refugiat ni illenc. Entre 1813-14 impugnà la seva inclusió en les diferents càrregues impositives de Mallorca, ja que com a propietari de terres, pagava la corresponent contribució a Catalunya. Aquest ambient de càrrega fiscal amenaçant accelerà el retorn dels comerciants refugiats i dels seus capitals a la Península. (JJ)

DALMON Antiga alqueria del terme d'Artà, documentada el s XIII, coneguda també com Benidalmon. (M)

DALT, CAMP DE Al terme d'Artà, situat entre es Murteret i Son Coll. (M)

DALT, COVA DE Cavitat situada prop del cim del puig de Galatzó, al terme d'Estellencs. Està catalogada com a cova fins a 30 m de recorregut, segons notació espeleomètrica. Té aixecament topogràfic.

DALT, FONT DE Al terme d'Esporles, situada entre les cases de Son Tries i sa Granja. (M)

DALT, MOLÍ DE Molí d'aigua del terme d'Artà, situat entre ses Vergunyes i Son Tomàtiga. (M)

DALT, RAFAL DE Al terme de Son Servera, situat entre Son Punyal i Algaire, anomenat també rafal des Sant. Entre les cases i el vessant meridional del puig d'en Mir hi ha una gran cova natural prehistòrica. (M)

DAMA, CAN Propietat rústica del terme de Muro, situada entre Son Serra i Son Sant Martí. (M)

DAMA, LA Possessió del terme de Sineu. Documentada el 1684, pertanyia a Miquel Reial —Dama— i estava valorada en 3.000 lliures. Fou totalment establida i desaparegué els s XVIII-XIX. Actualment designa els terrenys situats entre es Torrentons, sa Casa Nova, el camí de Petra i el torrent de Son Reial, considerats els més fèrtils del terme per a la producció de cereals. (DF)

DAMÉS, SON Possessió del terme d'Artà, situada entre Son Fullets i ses Eres. (M)

DAMET, CAN Propietat rústica del terme de Manacor, entre Santa Cirga i Son Blanc. (M)

DAMETES, CAN Propietat rústica del terme d'Andratx, documentada el 1506. (M)

DAMETO Família de la noblesa mallorquina. Fou fundada per Nicolino Dameto, florentí establert a Palma, on es casà amb Catalina de Montsó. Documentat des del 1348, se sap que fou síndic a Aragó (1365) i que va tenir almenys dos fills, Paganino i Nicolino Dameto i de Montsó, ciutadans de Mallorca. Paganino formà una línia que acabà tres generacions després, a la mort sense successió d'Antoni Dameto i de Berard. Nicolino, jurat en cap el 1414, es casà amb Margalida Vivot i tengué dos fills, Nicolau i Joan, que fundaren sengles branques. A la de Nicolau pertangué el seu nét Nicolau Dameto i del Villancico, que es casà amb Pereta Pardo i tengué dos fills anomenats Nicolau i Marquesina Dameto Pardo, a més de dos bastards, Antenor i Lucrècia Dameto. Aquesta branca s'extingí durant les Germanies. La línia formada per Joan Dameto i de Vivot, continuà amb el seu fill Albertí Dameto i de Capcir, que el 1442 adquirí l'honor de Bellpuig a Berenguer de Vivot. Testà el 1444 i instituí dos fideïcomisos sobre s'Alqueria Blanca i sobre Bellpuig. El primer fou per al fill menor, Joan Dameto i de Pacs, la descendència del qual acabà dues generacions més tard, de manera que s'Alqueria Blanca passà a la branca major. Aquesta branca, fundada per Damià Dameto i de Pacs, senyor de Bellpuig que testà el 1465, es dividí en dues amb els seus besnéts Albertí i Pere Dameto Descatlar. Albertí, mort el 1571, fou senyor de Bellpuig i es casà amb Lucrècia Cotoner i Sureda de Sant Martí, matrimoni del qual nasqué *Albertí Dameto Cotoner* (→). Aquest es casà el 1583 amb Isabel de Quint i de Burgues i tengué dos fills, Arnau Dameto i de Quint, cavaller de l'orde de Malta, i *Albertí Dameto i de Quint* (→), casat amb Bàrbara de Vivot i de Malferit i pare d'Antoni Dameto i de Vivot (1605-1638), cavaller de l'orde d'Alcàntara, que no fou marquès de Bellpuig, ja que morí abans que el seu pare. Casat amb Beatriu de Rocabertí i de Boixadors, tengué dos fills que fundaren cases separades. El major, Albertí Dameto i de Rocabertí, nat el 1627, fou el segon marquès de Bellpuig. El seu fill, Pere Dameto Espanyol, nat el 1655, tercer marquès de Bellpuig, només tengué una filla, Margalida Dameto i Nunis de Santjoan, que no pogué succeir-lo perquè el marquesat estava fideïcomès agnaticiament. Per aquest motiu, el títol passà al seu germà Albertí Dameto Espanyol (1658-1727), cavaller de l'orde de Calatrava, que es casà amb Beatriu de Salas i morí sense fills legítims però amb dos de bastards, Joan Albert Dameto i sor Teresa Dameto. Per això, el marquesat correspongué a Francesc Dameto i de Togores, nat el 1675, sergent major i regidor perpetu de Palma, fill d'Antoni Dameto i de Rocabertí i, per tant, nebot del segon marquès de Bellpuig. Aquest Francesc Dameto i de Togores es casà amb la seva neboda, la pubilla Margalida Dameto Nunis de Santjoan, i continuà la línia dels Dameto titulats. Per altra banda, el seu germà major, Antoni Dameto i de Togores, continuà la línia fideïcomissària de la seva casa i fou pare d'Antoni Dameto i Sureda de Sant Martí (1709-96), regidor, degà i morber de Palma. La branca acabà amb la néta d'aquest darrer, Francesca Dameto Sureda, esposa de Josep de Quint-Safortesa Sureda. Quant a la branca principal continuà amb Antoni Dameto i Dameto (1723-1805), sisè marquès de Bellpuig, regidor perpetu de Palma i mariscal. En foren fills, entre altres, Francesc, Joan (cavaller de Malta), Nicolau (comanador de Malta), Ramon (també comanador de Malta) i Antoni (igualment comanador

↓ Entrada a la cova del rafal de Dalt (Son Servera)

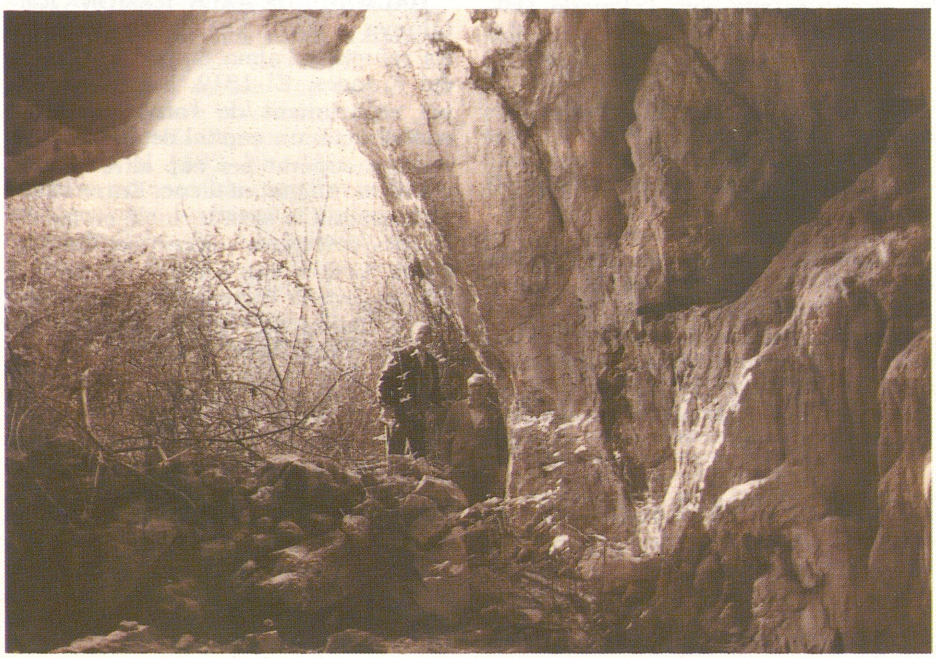

santjoanista). Aquest darrer, que fou algutzir major de la Reial Audiència i tinent coronel d'infanteria, es casà amb Aina Cotoner Despuig, i la seva descendència acabà amb la seva besnéta Maria Dameto Fuster, esposa de Francisco de Satorras. La línia major fou continuada pel dit Francesc Dameto Despuig (1748-1828), destacat militar, que succeí en el títol com a setè marquès de Bellpuig i es casà amb Concepció Crespi de Valldaura i Lezquina, filla dels comtes d'Orgaz, Castrillo i Sumacàrcer. El seu fill, Antoni Maria Dameto i Crespi de Valldaura canvià el cognom en casar-se (1801) amb Joana de Rocabertí-Boixadors i Cotoner, comtessa de Peralada i Savallà, vescomtessa de Rocabertí, i adoptà com a propi el de Rocabertí i fundà així la casa Rocabertí-Dameto. Aquest Antoni fou un distingit diplomàtic i morí el 1825 sense haver tengut ocasió de succeir el seu pare en el marquesat de Bellpuig. La família continuà a través del seu fill Francesc de Rocabertí-Dameto i de Boixadors, vuitè marquès de Bellpuig, comte de Peralada i de Savallà, vescomte de Rocabertí, que es casà amb Margalida de Verí i de Salas. A la següent generació, els germans Antoni (mort el 1887), Tomàs (mort el 1898) i Joana Adelaida de Rocabertí-Dameto i de Verí se succeïren en aquests títols. Aquesta darrera es casà amb Ramon Despuig Fortuny, comte de Montenegro i de Montoro, tampoc no tengué successió i, a la seva mort, el 1899, els títols de Peralada, Savallà i Rocabertí passaren a Joan Miquel Sureda i de Verí, sisè marquès de Vivot, com a nét patern d'Aina de Pacs-Boixadors i Cotoner, baronessa de Bunyoli i germana de la dita Joana de Rocabertí-Boixadors i Cotoner. Quant al marquesat de Bellpuig, passà als Satorras. La casa Dameto que subsisteix el 1990 és la fundada a finals del s XVI per Pere Dameto i Descatlar, germà d'Albertí. Per raons d'un fideïcomís, el seu fill Jordi Dameto i de Quint passà a cognominar-se Catlar-Dameto, i el mateix ocorregué amb tots els hereus de la casa. Es casà amb Jerònia de Puigdorfila i de Maixella i tengué diversos fills, entre els quals cal citar Mateu de Catlar-Dameto i de Puigdorfila (que continuà la línia fideïcomissària de Catlar), Miquel Dameto i de Puigdorfila (el fill del qual, Jordi Dameto Tril·li, testà el 1668 i morí sense fills mascles), Joan Dameto i de Puidorfila, casat amb la rica pubilla Joana Simonet, el qual testà el 1666 (la seva branca s'extingí el 1799 amb la mort sense successió de Nicolau Dameto-Simonet i de Pueyo, cavaller de l'orde de Malta), i Albertí Dameto i de Puigdorfila. Aquest darrer morí el 1601 i deixà un fill natural dit *Joan Dameto*, (→) nascut de Magdalena Servera, el qual es casà primer amb Isabel Palou Moranta (morta el 1633) i després amb Jerònia Genovís i de Pujals. Tengué dues filles, Cecília Dameto Palou, casada el 1640 i morta el 1641 sense successió del seu marit Jaume Desmàs, i Beatriu Dameto Genovís, casada el 1661 amb el donzell Antoni Ferrer de Sant Jordi i Fons, amb successió. Quant a la línia del dit Mateu de Catlar-Dameto i de Puigdorfila, succeí al senyoriu de la cavalleria de Llodrà pel matrimoni del mateix Mateu amb Aina Burguet. El seu fill Jordi de Catlar-Dameto i Burguet, senyor de Llodrà, es casà amb Joana Rossinyol i fou pare de Nicolau Dameto Rossinyol, nou senyor de Llodrà i donzell de Mallorca, que es casà amb Eufrosina Vallespir Trobat-Malferit, filla del ciutadà militar Joan Francesc Vallespir, pubilla molt rica i hereva de diversos fideïcomisos paternals i maternals i, entre altres béns, de can Dameto de sa Quartera, de Palma. Jordi de Catlar-Dameto i Vallespir (mort el 1751), fill seu, senyor de Llodrà, filipista durant la guerra de Successió, musicòleg i protector del pintor Guillem Mesquida Munar, es casà amb Magdalena Gual Garriga, hereva de fideïcomisos dels Garriga. El 1990, el representant de la casa és Nicolau Dameto i de Squella. Amb Miquel Dameto, escrivà del Reial Patrimoni, fill natural del dit Jordi de Catlar-Dameto i Burguet, s'originà una línia bastarda. El seu fill, Miquel Dameto Amengual (mort el 1729), fou notari. La seva filla, Catalina Dameto Esteva, que havia testat el 1703, es casà amb Antoni Colom. Francesc Dameto, procurador el 1771, fill natural de Jordi de Catlar-Dameto i Vallespir, pertanyia a una altra línia bastarda. Fou pare d'Agustí Dameto Raimon, advocat i degà del col·legi d'advocats el 1822, que es casà, el 1781, amb Praxedis Mall Fluxà i morí el 1826. El seu fill, Francesc Dameto Malla, fou oficial de milícies i també es doctorà en dret. Amb ell acabà la successió d'aquesta línia. (PeM)

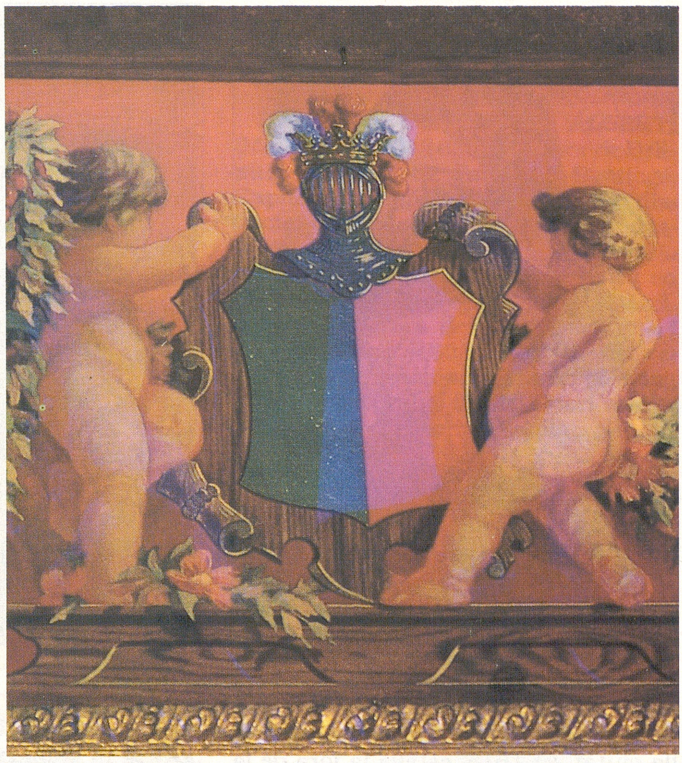

→ Escut de la família Dameto que es troba a can Dameto de sa Quartera *(DGM)*

DAMETO, CAN Propietat rústica del terme de Campanet, situada entre es Rafal i can Perot. ■ Al terme de Campos, entre es Marge i can Vinyola. ■ Al mateix terme, entre sa Torre i can Vic. ■ Primitiva denominació de *can Quint* (→), casa senyorial de Palma, situada al carrer de Sant Feliu de la parròquia de Santa Creu. (DF/M)

DAMETO, JOAN (Palma s XVI - 1640) Historiador. Fill natural d'Albertí Dameto i Bonapart, donzell de Mallorca, que servì el rei amb les armes fora de l'Illa. El 1602, ingressà en el noviciat de la companyia de Jesús. Fou destinat a Barcelona, i després a Calataiud i Saragossa, on exercí com a professor de retòrica. El 1612, publicà a Calataiud una *Vida, virtudes y milagros de San Iñigo, abad*

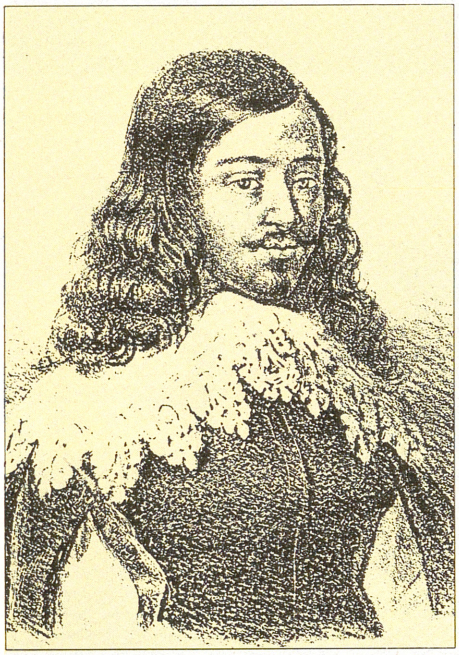

↑ Joan Dameto

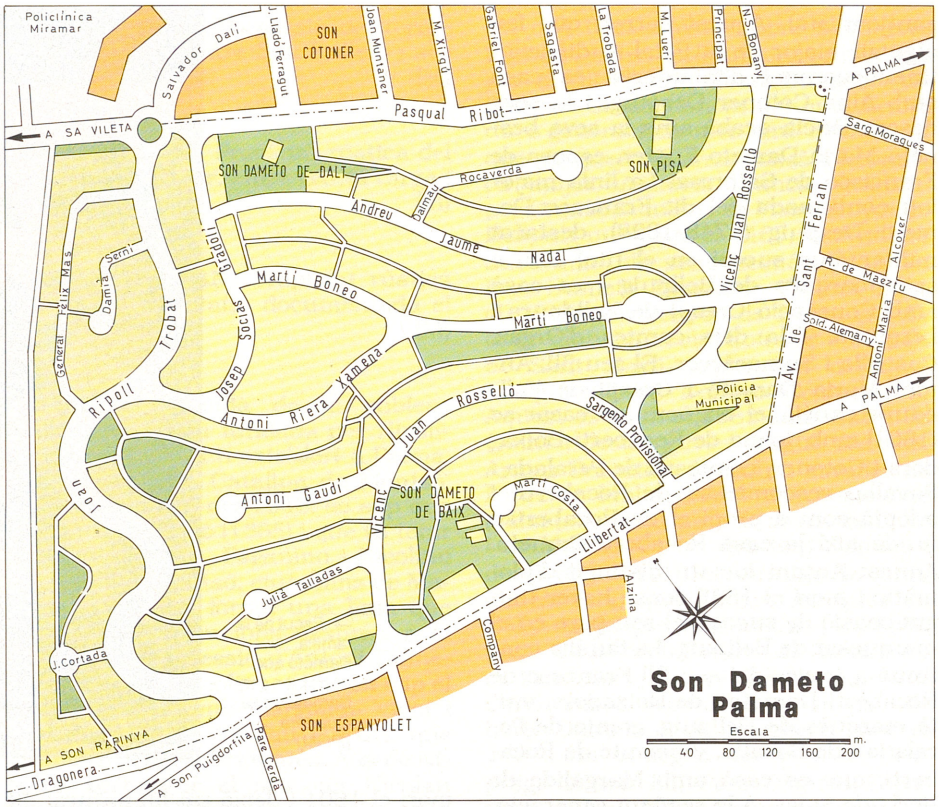

de San Salvador de Oña, patró d'aquella ciutat. El 1615, estava ja fora de la companyia i es trobava de retorn a Mallorca, on inicià un plet contra la seva tia Isabel Font, viuda, a qui reclamà part de l'herència del seu pare. Aquest, sense descendència legítima, havia instituït com a hereu el seu germà Nicolau Dameto Bonapart, que, en morir, passà a la seva esposa. El 1621, es doctorà en dret i, quan el rector de Monti-sion, a instàncies dels jurats, l'elegí per a escriure la història del Regne de Mallorca, començà a acumular-ne materials. Com que no s'havia desvinculat del seu antic orde, el 1630 fou nomenat cronista general del Regne per acord dels jurats i dels síndics clavaris de la Part Forana, als quals havia encomanat aquest nomenament el Gran i General Consell. El 1631, havia acabat ja la primera part de la història general del Regne, que fou publicada el 1633 amb el títol d'*Historia General del Reino Baleárico*. L'obra impresa s'inicia amb els orígens de la història mallorquina i els seus primers pobladors i arriba fins a la mort de Jaume II de Mallorca (1311). Constituí, en aquell moment, la primera història de Mallorca publicada, malgrat que es basà en part en la història de Binimelis, encara inèdita. La segona part es conserva manuscrita a l'Arxiu Històric del Regne de Mallorca. El fet que aquest segon tom no s'arribàs a publicar fa que la seva obra d'historiador hagi quedat incompleta i descabalada. Vicenç Mut continuà més tard la història de Mallorca on la va deixar de publicar Dameto, a partir del 1311 fins a mitjan s XVII, i després prosseguí la seva tasca Jeroni Alemany. La seva història fou criticada el s XVIII per excés de credulitat per Bonaventura Serra, i conegué una segona edició anotada i ampliada documentalment per Josep Maria Bover i G Moragues (1840). Deixà inèdits uns *Discursos morales, dedicados al Ilmo. Sr. Obispo de esta diócesis D. Fr. Juan de Santander*, escrits, part en prosa i part en vers, sobre les rivalitats entre els Canamunt i els Canavall a la Mallorca del s XVII, i un *Memorial en el qual se justifica la guerra que dan a S.M. los diputados del general del principado de Cataluña.* (JJ)

DAMETO, RAFAL D'EN Antic rafal del terme de Búger, situat entre el rafal d'en Mascaró i el terme de Campanet. Pertangué als Paieres —Dameto— (s XVIII-XX). D'unes sis quarterades, el 1863 tenia cases i es dedicava a olivar i conreus de cereals.

DAMETO, SON Possessió del terme d'Esporles, confrontada amb Son Simonet, Son Cabaspre, sa Granja, Son Ferrandell i trasts establits vora la vila. Documentada el 1653, pertanyia al senyor Nicolau Dameto, família de la qual prengue nom. El s XVII, tenia la casa pairal al carrer del Triquet de la Pilota, a la parròquia de Sant Nicolau, de Palma. Tenia cases, amb una gran biblioteca, celler, capella i tafona. Era dedicada a olivars, vinya, conreus de cereals i lleguminoses. Tenia hort dedicat a pomerars i hortalisses. El 1677, estava valorada en 43.000 lliures. El 1654, era objecte d'arrendaments parcials: la part dita ses Planes de Son Dameto, per una renda anual de 230

↓ Son Dameto (Palma)

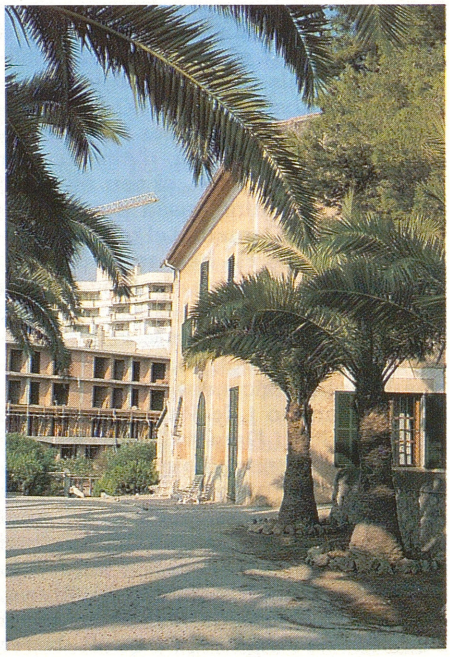

↑ Edificis de la barriada de Son Dameto (Palma)

lliures; la denominada ses Costes de Son Dameto, per 220 lliures, més 50 quintars de garroves i 2 coves de pomes; el 1863 tenia 288 hes i pertanyia a Francesc Rossinyol de Sagranada. ■ Barriada del terme de Palma, situada a les terres de la possessió de Son Dameto, entre Son Cotoner, Son Rapinya, Son Espanyolet i el Camp d'en Serralta. Té una superfície de 85,16 hes i una població de 488 habitants (1989), amb una densitat de 5,73 h/km². Pren nom de l'antiga possessió situada entre Son Pisà i Son Moix, que començà a urbanitzar-se els anys 60. La zona es caracteritza pel predomini d'edificis aïllats de caràcter plurifamiliar. L'equipament docent està cobert pels col·legis públics de Son Espanyolet i el Santa Isabel. Quant a serveis sanitaris, s'hi ha construït (1990) el centre de salut de Son Pisà. Compta amb un grup d'acció social, a la parròquia de Sant Pau, i amb l'agrupament d'escoltes Nuredduna. ■ Antic rafal del terme de Palma, situat prop de la Real, confrontat amb el camí de Valldemossa, Son Pacs i el camí de Sóller. Documentat el 1603, pertanyia al senyor Albertí Dameto. Tenia cases senyorials i per al majoral. Dedicat a conreus de cereals, el dret d'aigua de la síquia de la Ciutat li permetia de tenir un hort amb morerars i cria de cucs de seda a les cases. Feia una renda anual de 322 lliures. N'eren pertinences Son Salmetes i ses Tanquetes. La casa pairal estava al carrer de Sant Feliu, a la parròquia de Santa Creu, de Palma. ■ Possessió del terme de Santa Margalida. Fou l'alqueria islàmica de Binicaubell. Documentada el 1687, pertanyia al senyor Joan Dameto, donzell, família de la qual prengué nom. Estava dividida entre Binicaubell Major o Son Dameto Vell i Binicaubell Menor o Son Dameto Nou, ambdues del mateix titular. La possessió major tenia cases i estava dedicada a conreus de cereals i ramaderia ovina i caprina. (DF)

DAMETO BOIXADORS, ANTONI MARIA (Mallorca s XIX) Polític. Fou batle de Palma entre 1859 i 1861.

DAMETO BOIXADORS, JOSEP (Palma 1810 - 1864) Poeta. També cognomenat Rocabertí-Dameto. Fill d'Antoni Maria Dameto Crespí de Valldaura. Doctor en teologia. Escriví diverses poesies en italià, en castellà i en català, entre les quals destaca la dedicada a les Germanies, i redactà un llibret d'òpera italiana, musicat pel mestre Antoni Rovira. Traduí al català la butla *Ineffabilis* de Pius IX, per la qual es definia la concepció immaculada de la Mare de Déu. Aquest treball va esser molt elogiat i inclòs en la col·lecció de versions del document, impulsada per l'abat Sire de Sant Sulpici. (GS)

DAMETO CAPCIR, ALBERTÍ (Mallorca s XV) Ciutadà de Mallorca. Senyor de Bellpuig des del 1442, quan adquirí als Vivot la casa i l'honor d'Artà i la casa i l'honor de Bellpuig, així com tots els drets que posseïen a la vila, a la parròquia i al terme d'Artà.

DAMETO COTONER, ALBERTÍ (Mallorca 1566 - 1635) Senyor de Bellpuig. Cavaller de l'orde de Santiago. Capità de la milícia d'Artà i del seu districte. Governador general de la cavalleria de Mallorca, a la qual contribuïa amb dotze cavalls armats. Defensà en diverses ocasions les costes d'Artà, contra els atacs dels turc otomans i dels anglesos (1628). El 1625, el rei Felip IV el recompensà amb el marquesat de Tornigo (Itàlia). Morí assassinat per un mercenari català.

→ Ferran Dameto Cotoner

DAMETO COTONER, FERRAN (Palma 1919) Promotor i advocat. Lligat a diverses empreses agrícoles, fou president de l'Agrupació Nacional d'Exportadors de Garrova (1956-60) i de la Cambra Agrícola de Balears (1969-77), tasca per la qual rebé la creu al mèrit agrícola. Promogué la creació del *Club de Tiro Pichón* i diversos camps de golf. Presideix diverses empreses de distribució d'aigua potable i l'Associació d'Empresaris Subministradors d'Aigua Potable de les Balears, integrada en la CAEB, de la qual és membre del comitè executiu i de la junta de govern.

DAMETO I CRESPI DE VALLDAURA, ANTONI MARIA (Palma s XVIII - Peralada, Catalunya 1825) Militar. Fill primogènit de Francesc Dameto Despuig, marquès de Bellpuig. Es casà amb Joana de Rocabertí-Boixadors i Cotoner el 1801, la qual li aportà el marquesat d'Anglesola, els comtats de Peralada i de Savallà i el vescomtat de Rocabertí. Participà en la Guerra del Francès (1808-14). Va esser ambaixador a la cort de França (1814), on gestionà la devolució de les pintures del Reial Museu de Madrid que els francesos havien confiscat durant la guerra. Posteriorment se li encomanà l'ambaixada de Nàpols. El 1815, fou

condecorat amb la Gran Creu de Carles III i, el 1817, nomenat cavaller de l'orde del Toisó d'Or.

DAMETO I DAMETO, ANTONI (Palma 1723 - 1805) Militar. Marquès de Bellpuig. Cavaller de l'orde de Calatrava. Fill de Francesc Dameto i de Togores. Capità de granaders (1764), posteriorment ingressà a l'exèrcit regular. Participà en la Guerra Gran (1793-95), i fou ascendit a brigadier (1794). Va esser director de la Societat Econòmica d'Amics del País. També va esser acadèmic de la Societat Mèdico-Pràctica Balear. Ascendí posteriorment a mariscal de camp. És fill il·lustre de Palma.

DAMETO DE QUINT, ALBERTÍ (Mallorca s XVI - 1661) Marquès de Tornigo i cavaller de Santiago. El 1637, obtengué el marquesat de Bellpuig, a canvi de renunciar al marquesat de Tornigo. El 1638, Felip IV li atorgà, contra totes les franquícies del Regne de Mallorca, la jurisdicció civil i criminal, alta i baixa, sobre el seu senyoriu, que també comprenia les seves possessions a Bunyola. El poble d'Artà aconseguí alliberar-se de la jurisdicció del marquès perquè els seus jurats demanaven el favor reial per a continuar essent una vila de reialenc, la qual cosa els fou concedida. Malgrat això, els Dameto continuaren exercint l'alta jurisdicció a la resta del marquesat de Bellpuig, fins a l'abolició dels senyorius, el s XIX.

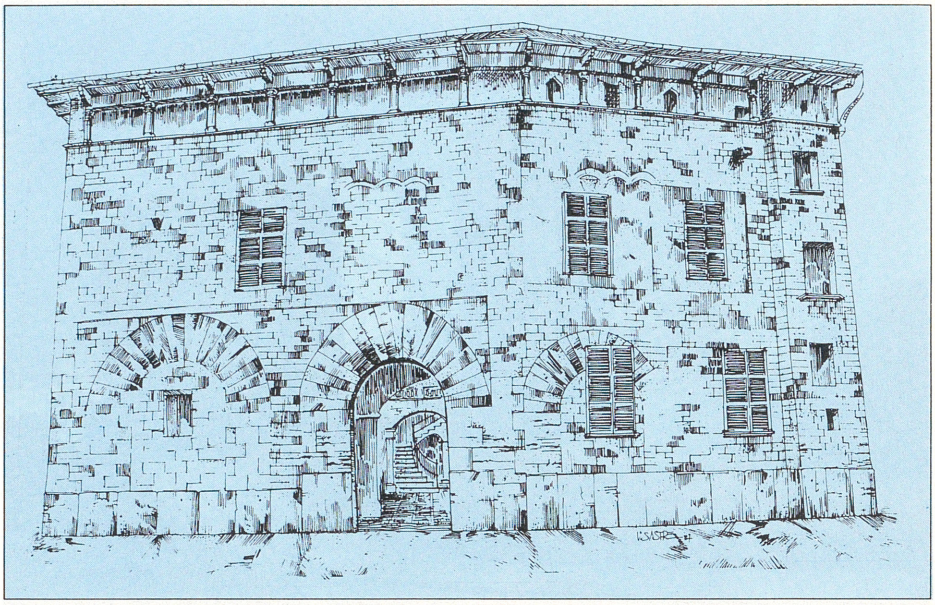

↑ Can Dameto de sa Quartera (Palma), dibuix de la façana principal *(VS)*

DAMETO DE SA QUARTERA, CAN Edifici de tipologia residencial urbana, situat al carrer de Samaritana, de Palma. Durant la segona meitat del s XVII, pertangué als Vallespir, família d'adinerats mercaders d'Inca, i, a principis del s XVIII, passà als Catlar-Dameto. Els fonaments de la casa, formats per una sèrie d'arcs, són d'estil gòtic, i també alguns elements de la façana, com diverses finestres coronelles tapiades i una gàrgola, que assenyala l'antic cim de l'edifici. El s XVII, se li afegí un pis amb el seu corresponent voladís. El pati és del s XVII, encara que la llotja original desaparegué en una reforma del s XIX i es convertí en un passadís interior. La planta noble ha conservat la distribució clàssica de la casa mallorquina i, en el seu interior, destaquen els mobles mallorquins i italians i els antics cassetonats que descansen sobre mènsules medievals. El 1990, n'és el propietari Nicolau Dameto i de Squella.

↓ Interior de can Dameto de sa Quartera (Palma) *(DGM)*

DAMETO DESCATLAR, ALBERT (Mallorca s XV - XVI) Militar. Capità de les milícies de la vila d'Artà. Durant la Germania de Mallorca (1521-23), lluità contra els agermanats. Va reunir un grup d'homes per socórrer Alcúdia i fou ferit pels agermanats, que assetjaven aquesta ciutat. Aixecà una companyia de 200 arcabussers, amb la qual servì Carles V en el fracassat atac a Alger (1541). Poc després participà en la recuperació de Cabrera i hi promogué la reconstrucció del castell, destruït el 1540.

DAMETO DESPUIG, FRANCESC (Palma 1748 - 1828) Militar i terratinent. Marquès de Bellpuig, senyor de Bunyola i d'Artà. Fill d'Antoni Dameto i Dameto. Era propietari de les possessions de Morell, sa Canova, Santa Ponça i sa Porrassa, Son Claret, es Rafal Pai i s'Ametlerar, amb un total de 1.171 hes. Participà en la Guerra Gran (1793-95), al Rosselló, on lluità en nombroses accions i fou ascendit a coronel. El 1804, Carles IV li donà el comandament del regiment de Mallorca. Quan esclatà la Guerra del Francès (1808), fou nomenat vocal de la Junta de Guerra. El 1815, ascendí a

↑ Francesc Dameto Despuig

mariscal de camp, i el 1816 rebé la Gran Creu de Sant Hermenegild. El 1817, fou nomenat sots-inspector de la infanteria de guarnició a les Balears. És fill il·lustre de Palma.

DAMETO DESPUIG, RAMON (Palma 1753 - 1831) Marí de guerra. Cavaller de l'orde de Sant Joan de Malta. El 1770, era guardamarina de la companyia del departament de Cadis. El 1776, ascendí a alferes de navili i passà a Amèrica del Sud, on participà en l'ocupació espanyola de la colònia de Sacramento fins que se signà la pau amb Portugal. El 1781, ascendí a tinent de navili i, el 1783, a capità de la segona companyia del segon batalló de marina de Cartagena.

DAMETO I DE PACS, DAMIÀ (Mallorca s XV - Artà 1465) Senyor de Bellpuig. Fill d'Albertí Dameto Capcir. Doctor en ambdós drets. Va servir el rei d'Aragó Joan II, al qual féu un important donatiu arran de la guerra civil catalana (1462-72). El 1459, era jurat de la ciutat i Regne de Mallorca i n'obtengué el privilegi de cavaller. Aquest mateix any fou comissionat per a rebre l'infant Carles de Viana, desterrat durant set mesos a Mallorca.

DAMETO I DE ROCABERTÍ, ANTONI (Mallorca 1631 - 1718) Militar. Cavaller de l'orde de Calatrava. El 1674, al capdavant d'un estol i amb patent de cors del comte de Fontclara, lluità a Sardenya, contra els pirates, i reprimí la rebel·lió de Messina (Sicília). Capturà alguns vaixells turco otomans i francesos.

DAMETOS, ES Terrenys del terme de Binissalem, situats entre es Serral i can Boqueta. (M)

DAMETO SUREDA, JOAN (Palma 1774 - 1836) Marí de guerra. El 1793, era guardamarina de la companyia de Cartagena. L'any següent ascendí a alferes de fragata i, el 1800, el destinaren a Mallorca, on comandà algunes unitats menors. El 1802, ascendí a tinent de fragata i, el 1805, passà a comandar la divisió de llanxes de vigilància de Mallorca. El 1809, ascendí a tinent de navili i fou segon capità de granaders del quart regiment de marina. El juliol del 1810, embarcat en la fragata «Diana», comandà la tropa en el desembarcament i la presa de la bateria de Begur. Posteriorment, fou l'encarregat de la custòdia dels francesos a Cabrera.

DAMETO I SUREDA DE SANT MARTÍ, ANTONI (Palma 1709 - 1796) Pintor. Deixeble de Guillem Mesquida. Regidor de l'Ajuntament de Palma, dirigí les ornamentacions de la façana de la Casa Consistorial, amb motiu de la proclamació de Ferran VI com a rei d'Espanya (1746). Realitzà a ploma una col·lecció de paisatges sobre vitel·la i pintà un quadre de sant Gaietà per a la capella de la Divina Pastora de l'església dels mínims, de Palma.

DAMETO I DE TOGORES, FRANCESC (Mallorca s XVII - 1749) Militar. El 1700, començà la seva carrera com a soldat del terç de Savoia. Partidari de Felip V, participà en el bàndol borbònic a la Guerra de Successió (1701-15). Posteriorment, fou regidor perpetu de l'Ajuntament de Palma i sergent major.

DAMIÀ (Mallorca s XVI) Família de ferrers fabricants d'armes formada per Eloi, Andreu i Rafel Damià. Durant la Germania (1521-23), feren armes per als agermanats. Quan veren que la revolta fracassava, el gener del 1523, es passaren al servei dels reialistes del virrei Miguel de Gurrea. Posteriorment, reberen molts d'encàrrecs per construir canons per a les expedicions d'Alger (1541) i d'Orà (1563).

DAMIÀ, CAN Propietat rústica del terme de Sencelles, situada entre es Clotassos i can Capellà. (M)

DAMIÀ DENTS, CAN Propietat rústica del terme de Campos, situada entre es Tallant i can Verdera. (M)

DAMIANET, CAN Llogaret del terme de Búger, a 600 m de la vila en el camí de Son Catxo. Documentat el s XVIII, a mitjan s XIX es configurà en dos nuclis, un de cinc cases (can Burguet, ca Madò Xica, ca Madò Calcera, can Pep Xic i can Llorenç Titra) i un altre

↓ Restes del llogaret de can Damianet (Búger)

de dues (can Carreixet i can Pixera). Donà nom al pont de can Damianet. A principis del s XX, entrà en decadència i es despoblà cap al 1920. (DF)

DAMIANS GELABERT, JAUME (Palma 1960) Espeleòleg i entomòleg autodidacte. S'inicià en l'espeleologia organitzada el 1977, quan va ingressar a l'Espeleo Club Mallorca. El 1979, entrà a formar part del Grup Espeleològic EST. Dugué a terme exploracions de cavitats de les Balears. A partir del 1986, s'interessà per la fauna cavernícola de Balears, especialment pels coleòpters. Publicà diverses obres com *Distribución en Mallorca del género Duvalius, Delarouzée (1859) (Coleoptera, Trechidae)* (1980), *Aglenus brunneus (Gyllenhal) (Coleoptera) al medi cavernícola de Mallorca (Cova de s'Algar, Artà)* (1987), entre altres.

DANDOLO, FANTINI (Venècia s XV) Lul·lista. El 1444, fou nomenat bisbe de Creta i, el 1448, de Pàdua. Abans degué tenir el títol de protonotari apostòlic. Va afavorir el lul·lisme i protegí els qui n'ensenyaven les doctrines, com els catalans Joan Bulons i Joan Ros. Tengué gran amistat amb el cardenal Nicolau Krebs von Kues (Nicolau de Cusa), al qual regalà el manustrit de la *Lectura super artem inuentiuam et tabulam generalem*, de Llull. Posseí una biblioteca lul·liana, però encara no se'n coneix la localització dels manuscrits. (LlP)

DANGA, CAN Propietat rústica del terme de Felanitx, situada entre can Roques Blanques i Son Maiol. ■ Al mateix terme, entre Son Senyora i can Morellons. (M)

DANIEL GRAN, CAN Possessió del terme de Pollença, a la vall de Santuïri, situada entre cal Romà i can Totxe. Hi ha les restes d'un gran poblat talaiòtic murallat, de planta circular d'uns 125 m d'eix major i d'una superfície de 15.305 m² aproximadament. Segons l'historiador pollencí Mateu Rotger Capllonch, a finals del s XIX hi havia un conjunt format per uns nou talaiots, alguns de quadrats, altres de circulars o el·líptics; tots ells, protegits. A flor de terra es veien abundants fragments d'àmfores i de ceràmica romanes i amb signes d'espoliació. A principis del s XX, quan L Ch Watelin alçà el plànol del poblat, que publicà

↑ Poblat talaiòtic de can Daniel Gran (Pollença)

LA GRAN CIUTAT PREHISTÒRICA DE CAN DANIEL

El poblat prehistòric de can Daniel Gran data del primer mil·lenari aC i estava circumdat de murades com ses Païsses, s'Illot, Son Hereuet, es Rossells, Son Gener, es Antigors, es Pedregar, es Filicomís, Capocorb i alguns altres.

Per la seva extensió tots són similars als poblats ibèrics i cèltics del continent europeu. Can Daniel Gran, per la seva àrea urbana, de 125 m d'eix major i 15.300 m², és comparable a un altre poblat famós i ben conegut: Empúries, la ciutat ibèrico-grega de l'Empordà, que té 130 m d'eix major i 15.600 m². Les diferències són mínimes.

Si es comparen aquestes mides amb l'extensió d'altres poblats prehistòrics de Mallorca es manifestà, encara més, la importància de can Daniel Gran. L'eix major i l'àrea urbana de ses Païsses són de 135 m i uns 14.000 m²; Son Hereuet, 140 m i uns 12.600 m²; s'Illot, 120 m i uns 10.500 m².

Tot plegat demostra l'esplendor econòmica i demogràfica de les ciutats prehistòriques mallorquines voltades de murades, entre les quals, per la seva major extensió, ocupa un primer lloc can Daniel Gran.

Els mallorquins en general no han advertit prou bé, tal vegada per no haver estat degudament informats pels arqueòlegs i historiadors, que aquestes ciutats nostres arribaren a ser tan importants com ho foren, en aquesta mateixa data, París o Londres. Ciutats que devien tenir la seva organització tribal, política i econòmica, de la qual poc més que res sabem; no coneixem tampoc els seus cabdills, sacerdots, guerrers, artesans i treballadors, des del trencador de pedra, el manobre i el pastor fins al llenyater, el recol·lector de sal, el caçador i el pescador. Aquestes ciutats devien tenir noms diferents als d'ara, que, en esser abandonades, quedaren oblidats per sempre. Segles després, noms mossàrabs o catalans foren donats on existien les ruïnes d'aquestes ciutats, un dia opulentes i plenes de vida.

Josep Mascaró Passarius

↑ Plànol del poblat talaiòtic de can Daniel Gran (Pollença) segons L Ch Watelin (1909)

↓ Cases de la possessió de can Daniel Gran (Pollença)

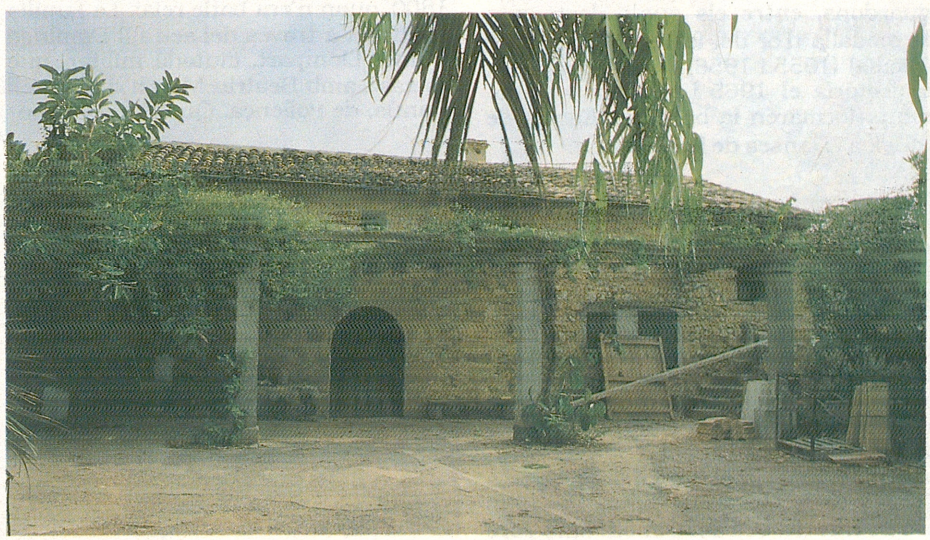

en la *Revue Archéologique* de França, n'eren encara identificables tres talaiots circulars i dos de quadrangulars; tots, excepte un de quadrangular, estaven integrats dins les muradas i formaven part del seu sistema defensiu. El diàmetre dels talaiots circulars era d'uns 14,5 m i el dels rectangulars d'uns 10,5 m. L'orientació del portal dels talaiots redons era cap a llebeig i la d'un talaiot quadrat, cap a xaloc. S'hi veien també les ruïnes de sis edificis adossats a la part interior de les muradas i dos d'aïllats. El 1990, tot el conjunt està poblat d'alzines, mates i murteres. N'han publicat treballs: Mateu Rotger Capllonch (1897), L Ch Watelin (1909), Albert Mayr (1914) i Else Seeger (1932). (M)

↑ Dansadors de la Vall d'Or

DANIEL PETIT, CAN Propietat rústica del terme de Pollença, situada a la vall de Santuïri, entre les Tancotes i cal Romà. (M)

DANSADORS DE LA VALL D'OR Agrupació folklòrica creada a Sóller el 1951. Dirigida per Bartomeu Ensenyat Estrany, amb la col·laboració de Miquel Colom Rullan, estava formada per una trentena de balladors i cantaires, vuit músics de corda i una parella de xeremiers. Realitzà nombroses actuacions arreu de Mallorca i a Barcelona, Madrid i València, a més de gires de promoció per Bèlgica (1952, 1954), França (1954) i Alemanya (1956). Participà en molts de concursos i festivals internacionals, i obtengué nombrosos guardons, entre els quals destaquen la medalla d'or del festival d'Agrigento (Sicília) (1955 i 1956). Finalitzà la seva trajectòria el 1965 i els seus components formaren la base de l'Escola de Música i Danses de Mallorca.

DANÚS Família de la petita noblesa mallorquina. El 1484, Andreu Danús, de Santanyí, obtengué el ciutadanatge. El 1521, Joan Danús fou conseller ciutadà militar. El 1528, es casà amb Elionor Descatlar, viuda del ciutadà militar Gabriel Sunyer, i fideïcometé sa Punta i Binilassar a favor del seu nebot Joanot Danús, espòs de la seva fillastra Hipòlita Sunyer Descatlar. Aquest matrimoni tengué tres fills: Margalida, que morí el 1595 sense fills del seu matrimoni amb Pere Gili; Elionor, que es casà amb el notari Jaume Moll, i Joan, ciutadà militar. El fill d'aquest, conegut com a Joan Danús, l'hereu de Santanyí, morí el 1656, i era propietari de Son Danús, sa Cisternassa, sa Punta i Binilassar. El 1608, es casà amb Antonina Fontirroig i tengueren dos fills, Francesc i Joan Antoni Danús Fontirroig, ciutadans militars. Francesc fundà una branca de la família a Llucmajor, on es casà amb Joana Ramis de Llagostera, propietària de Son Ramis de Llagostera, la qual morí el 1663. En fou descendent Francesc Danús Marroig de la Foradada, ciutadà militar, nat el 1734 a Llucmajor, el qual es casà amb Maria Aina Llompart Bonet, natural de Porreres. Per aquest motiu, hi traslladà la seva residència i hi morí el 1800, quan n'era batle reial. La família continuà a través del seu fill Domingo Danús Llompart, ciutadà militar, que es casà amb Beatriu March d'Aixartell Danús, de Pollença. Quant a Joan Antoni Danús Fontirroig, heretà Son Danús i, el 1642, es casà amb Antonina Fullana, i fou pare dels ciutadans militars Bartomeu Francesc i Joan Baptista Danús Fullana. El primer d'ells el succeí en el fideïcomís de Binilassar, fou capità de Santanyí i es casà amb Margalida Martorell Morei, de can Perdigó de Pollença. En foren fills Francesc i Joan Antoni Danús Martorell, nats el 1703 i el 1707, respectivament. Per la seva part, Joan Baptista Danús Fullana es doctorà en ambdós drets el 1668 i fou consultor i jutge de béns confiscats del Sant Ofici i conseller pel seu estament el 1685. Morí el 1693 i no deixà successió del seu matrimoni amb Maria Mut Oliver de Sant Jordi. La família continuà pel seu nebot Joan Antoni Danús Martorell, ja citat, ciutadà militar, membre de la confraria de Sant Jordi i prohom executor, nat a Palma el 1707 i mort a Santanyí el 1768. El 1733, es casà amb Maria Laudes i de Vileta, d'antic llinatge eivissenc. A la següent generació, el seu fill Josep Danús Laudes (1742-1820), confrare de Sant Jordi i capità de milícies, morí fadrí. L'altre fill, Bartomeu Danús Laudes (1736-1805), també confrare de Sant Jordi i capità de milícies (1770), no tengué descendència de la seva esposa Gertrudis Conrado Flor. Aleshores, els fideïcomisos de can Danús passaren als Asprer, de la casa dels comtes catalans de Fogonella, pel matrimoni de Francesc d'Asprer i de Canal amb Joana Martorell Danús, filla de Francesca Danús Laudes. (PeM)

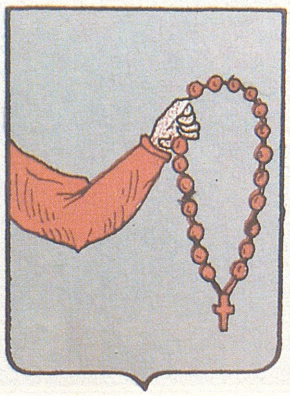

→ Escut de la família Danús

DANÚS, CREUETA DE SON Pujol del terme de Campos, que fa partió amb el de Santanyí. De 102 m d'altària, està situat entre ses Angoixes Petites i la carretera general Palma-Santanyí. (M)

DANÚS, GALERIA Galeria d'art fundada el 1947 a Palma per Antoni Galmés Campomar. El 1949, fou traspassada a Sebastià Busquets Servera —Busser—. Hi exposaren, en mostres col·lectives o individuals, artistes insulars, peninsulars i estrangers. S'hi

↓ Anagrama de la Galeria Danús

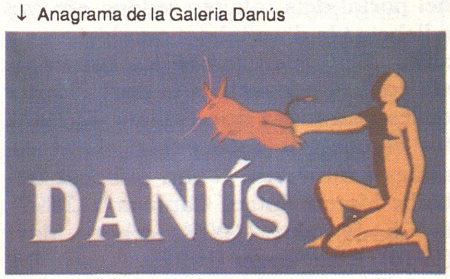

organitzaren diverses activitats com el Saló d'Hivern (1952-57), el Saló de Futurs Valors (1952-57, 1972) i conferències o concursos, com el Tercer Concurs Nacional de Fotografia (1952). Des del 1972, es dedica principalment a exposicions de paisatges de caràcter postimpressionista.

DANÚS, MIQUEL (Palma s XVII - XVIII) Pintor. Estudià i treballà a Roma, on fou deixeble de Carlo Maratti. El 1691, realitzà les quatre pintures dels angles del claustre de l'antic convent dels agustins de Palma, retocats posteriorment.

DANÚS, SALA Vegeu *Eura*.

DANÚS, SON Antiga possessió del terme d'Alaró, avui integrada a la vila per la part de tramuntana. (M)

↑ Son Danús Vell, grup escultòric de Rolf Schaffner

DANÚS BONET, ANDREU (Santanyí 1752 - 1807) Teòleg. Es doctorà el 1776. Fou rector del col·legi de la Sapiència, de Palma, i participà en la polèmica amb el bisbe Juan Díaz de la Guerra en defensa de Ramon Llull. Assessor del bisbe Bernat Nadal Crespí, deixà inèdits nombrosos escrits morals i polítics.

DANÚS DE DALT, SON Possessió del terme de Santanyí, situada entre ses Tancasses i Son Alegre. Anomenada també Son Danús Nou. A la part de mestral de la possessió hi ha un grup de tres coves anomenades de sa Marina i un poc allunyada d'aquestes, la cova Joana. Són artificials prehistòriques i una d'elles, la central, té gravats rupestres considerats els més antics de Mallorca. Dues d'aquestes coves corresponen a l'Edat del Bronze i una tercera, més evolucionada, podria haver-se excavat sota la influència de la cultura sarda l'últim terç del segon mil·lenni aC. (M)

DANUSSET, SON Possessió del terme de Santanyí, situada entre Son Danús Vell i Son Danús de Dalt. (M)

DANÚS VELL, SON Possessió del terme de Santanyí, situada entre Son Danusset i el camp d'en Vidal. Fou l'alqueria islàmica de Binilassar, denominació que es mantengué fins al s XVII. Té torre de defensa de planta rectangular, del s XVII, adossada a les cases de la possessió i un talaiot de

↓ Son Danusset (Santanyí)

↓ Torre i cases de Son Danús Vell (Santanyí)

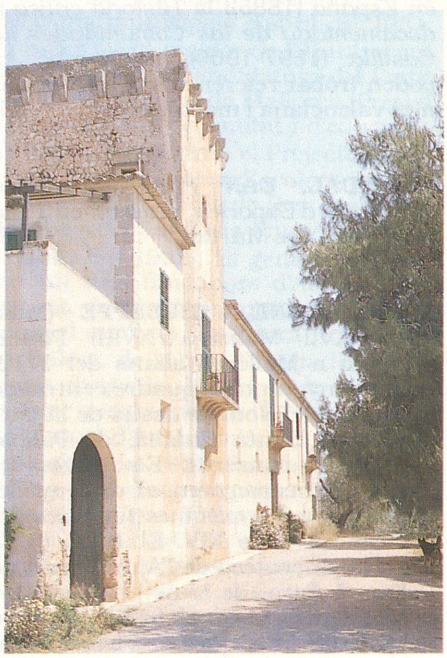

planta circular format per grans pedres just desbastades, situat entre les cases i la carretera. El 1289, hi ha documentat com a propietari un tal Berenguer Danús (i també Benuç). L'escultor Rolf Schaffner hi realitzà (1963-67) unes escultures en pedra. ■ Possessió del terme de Sant Joan, entre Son Gil i Son Duran d'en Rafel. (M)

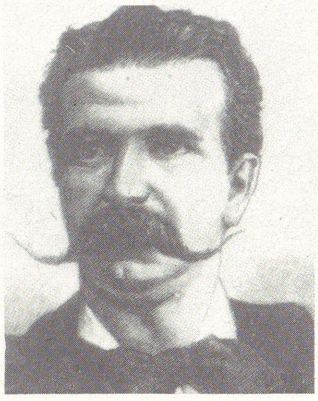

← Manuel Danvila Collado

DANVILA COLLADO, MANUEL (València 1830 - Màlaga 1906) Historiador, jurista i polític. Llicenciat en dret per la Universitat de València. Fou diputat en diverses ocasions i, el 1892, ministre pel Partit Conservador. Publicà nombrosos estudis jurídics i històrics, entre els quals destaca *La Germanía de Valencia* (1884), on estudià la influència de la Germania valenciana sobre la de Mallorca. Positivista en el mètode i conservador en la ideologia, representà, a l'època, una reacció contra la interpretació liberal-progressista de la història, sobretot en els estudis de les revoltes polítiico-socials del s XVI. Publicà *El poder civil en España* (1885)i la *Historia crítica y documentada de las Comunidades de Castilla* (1897-1900), on també es poden trobar referències a les Germanies valenciana i mallorquina. (JJ)

DARDAL, CAN Propietat rústica del terme d'Esporles, situada entre la vila i el pla des Murtar. (M)

DARDARONE, GIUSEPPE (Milà, Itàlia s XVII - Mallorca s XVIII) Pintor. S'establí a Mallorca abans del 1712. Aquest any, pintà el quadre central de la capella del Nom de Jesús de la parròquia de Santa Eulàlia, de Palma, que no es conserva. Els jurats del Regne li encarregaren el disseny del túmul per a les exèquies fúnebres del rei francès Lluís XIV. El 1724, pintà per a la pinacoteca de l'Ajuntament de Palma el retrat de Lluís I, de parador desconegut, i obrà, al fresc, el sostre del palau del marquès de Vivot, amb la

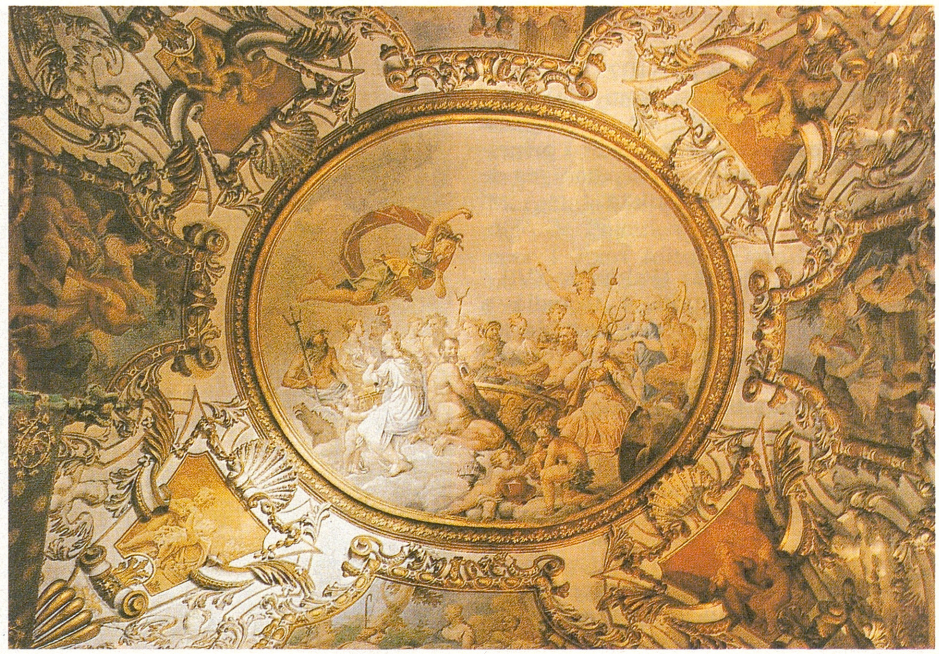

↑ Giuseppe Dardarone, fresc del sostre del palau Vivot (Palma) *(DGM)*

història d'Alexandre el *Gran*, paisatges mitològics i abundant decoració de flors, fistons i amorets. Influït pel seu compatriota Andrea Pozzo, realitzà, amb l'escultor Joan Deià, l'antic retaule major de la Seu de Mallorca (1726-29), traslladat el 1804 a l'església de Sant Magí. Obrà les decoracions

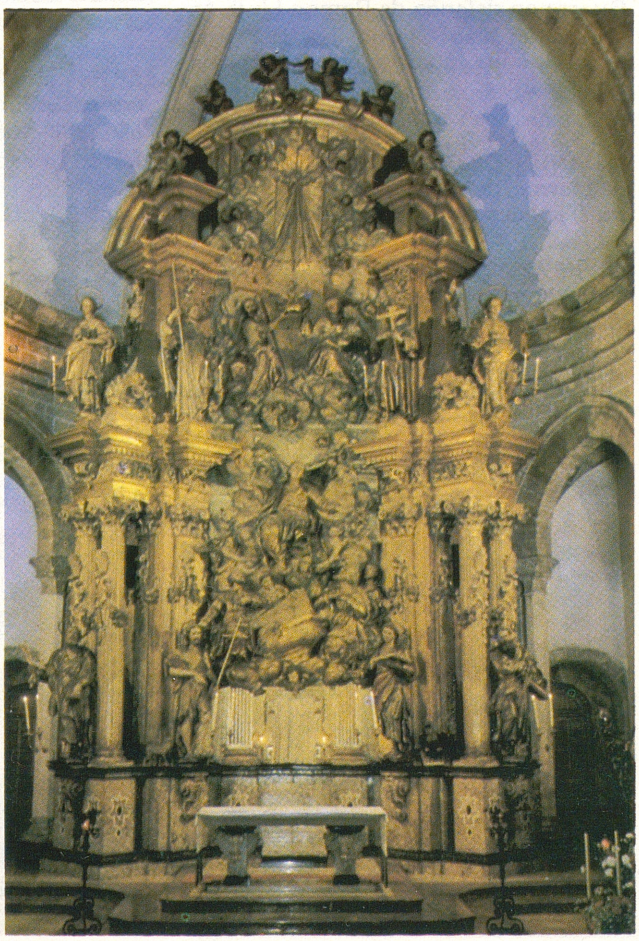

→ Giuseppe Dardarone, antic retaule major de la Seu, avui a l'església de Sant Magí (Palma)

murals de les voltes de l'església de Monti-sion i de la capella del Sant Crist de la parròquia de Santa Creu, de Palma. Se li atribueix el retaule major de la parròquia de Binissalem, realitzat amb marbres de colors, i el projecte de decoració de la parròquia de Porreres. (AS)

DARDER, RAFAL D'EN Al terme de Felanitx, documentat el 1510. (M)

DARDER, SON Possessió del terme de Sant Joan, documentada el 1578. (M)

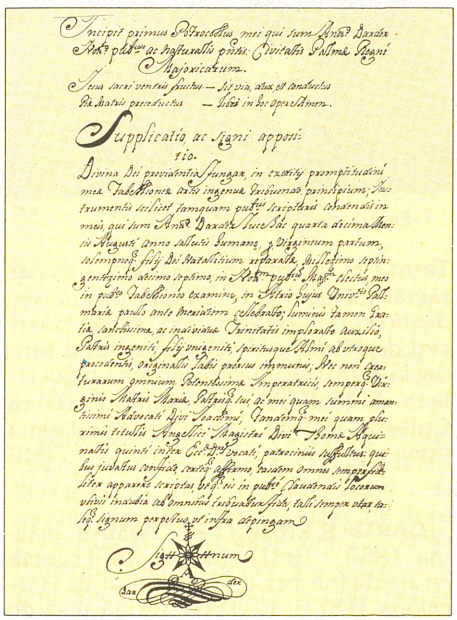

↑ Manuscrit signat per Antoni Darder Abraham

DARDER ABRAHAM, ANTONI (Palma s XVII - 1759) Notari. Fou procurador dels convents de religioses de Sant Jeroni, Santa Clara, la Consolació, la Misericòrdia i Santa Margalida, del comú de preveres de Sant Nicolau i del convent de Sant Domingo, tots ells a Palma. Fou un militant antixueta i col·laborà estretament amb la Inquisició a Mallorca a través dels seus parents i receptors del Sant Ofici, Francesc Deià i Josep Deià Munar, i de l'inquisidor Jaume Fàbregues Bauçà. Exercí com a home de confiança del comte de Santa Maria de Formiguera, Francesc de Berard i Cotoner, d'Antoni Vic de Superna i de Gaspar Poquet Nét. Fou defensor de Ramon Llull i impulsor del culte i la beatificació de Catalina Tomàs Gallard. Deixà denou volums de protocols notarials (1717-59). Terciari dels ordes de Sant Domingo i de Sant Francesc, es féu bastir un luxós sepulcre al convent de Sant Domingo, de Palma. Declarà Jesucrist hereu universal dels seus béns, que foren administrats pels dominics. El notari Mateu Estada n'elaborà (1759) l'inventari. (DF)

DARDER ADROVER, MARIA ELENA (Palma 1968) Esportista. Amb la seva germana **Catalina** (Palma 1970), guanyaren el campionat d'Espanya de vela en la modalitat 420 en dues ocasions (Alacant 1987, Puerto Sherry 1988). El 1989, a Marsella aconseguiren el subcampionat del món en la mateixa modalitat. Han obtengut també el campionat de Balears en quatre edicions (1986, 1987, 1988, 1989).

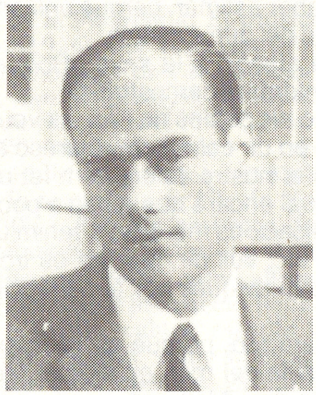

→ Antoni Darder Andreu

DARDER ANDREU, ANTONI (Palma 1939) Empresari. Fill d'Antoni Darder Hevia. Estudià tècnica i mecànica de l'automòbil a Orleans, França. Ha treballat sempre a l'empresa familiar Tomàs Darder Hevia SA, de la qual és director-gerent. Ha estat organitzador i director d'algunes edicions de la Pujada al Puig Major i delegat federatiu de diversos ral·lis automobilistics, de cotxes antics i moderns, celebrats a la Península. President del Club Marítim de Sant Antoni de la Platja. És delegat a Balears del Yating Club de France.

DARDER BATLE, GUILLEM (Sóller 1934) Pintor. Ha realitzat exposicions a Sóller, Palma i a altres indrets de Mallorca i d'Eivissa. Ha evolucionat des d'un postimpressionisme de caire local cap a l'abstracció. El seu pare **August Joan Bartomeu Darder Rivière** (Alais, França 1900 - Palma 1978), polític carlí, ocupà durant molts d'anys la prefectura comarcal de la Comunió Tradicionalista de Sóller i, el 1952, rebé el pretendent carlí Francesc Xavier de Borbó a Palma.

DARDER CÀNAVES, EMILI (Palma 1895 - 1937) Polític i metge. Llicenciat en medicina i cirurgia per la Universitat de València (1915), es doctorà a Madrid en anàlisis clíniques. Fou membre de les acadèmies de Medicina i Cirurgia de Palma (1926), i de Barcelona (1933) i vocal de la junta dels Congressos de Metges de Parla Catalana. A partir del 1927, fou el cap de la secció d'epidemiologia de l'Institut Provincial d'Higiene de les Balears. Com a metge, divulgà els avenços sanitaris i treballà per la higiene social. Fou un dels fundadors de l'Associació per la Cultura de Mallorca (1923), de la qual fou president (1925-31). A les eleccions municipals d'abril del 1931, va esser elegit regidor de l'Ajuntament de Palma per la candidatura del Partit Republicà Federal de Mallorca. Presidí les comissions de sanitat i d'educació, de les quals sorgiren el Projecte General de Construccions Escolars (setembre del 1931) i el Pla de Reorganització dels Serveis Sanitaris Municipals (novembre del 1932). El gener del 1932, fou un dels fundadors d'Acció Republicana de Mallorca, que, el 1934, va esser el nucli de l'Esquerra Republicana Balear, de la qual fou un dels principals dirigents. Formà part de la comissió redactora de l'Avantprojecte d'Estatut d'Autonomia del 1931. El desembre del 1933, fou elegit batle de Palma. Des d'aquest càrrec impulsà la dotació d'aigua i clavegueram per a tota la ciutat, la construcció de guarderies i de grups escolars, com els de Son Espanyolet, el des Coll d'en Rabassa i el de l'avinguda Alexandre Rosselló, inaugurat l'abril del 1934. Con-

↑ Guillem Darder Batle, sense títol

AMOR A MALLORCA

És notable per molts de conceptes com els mallorquins estimen Mallorca. Tots l'estimam molt i arriba fins a tal punt la nostra passió que dividim el món en dues parts: una, la més important, amb la qual tot ho relacionam, «Mallorca»; l'altra, que sols ens interessa molt secundàriament, és «fora de Mallorca». De la resta del món no coneixem més gent que la dels països veïnats; i així, parlam de maonesos, eivissencs, catalans i valencians, essent tots els altres «forasters».

Per a nosaltres tot el món gira envoltant de la nostra illa, que considerам sempre com a punt de partida i d'arribada en tots els actes de la nostra vida. Si algun dia sortim de l'illa pensam, al moment, quan hi hem de tornar.

(...) Emperò, si investigam el que és en la seva essència aquest amor, ens convencerem que és insconscient. I precisament l'amor, per apassionat que sia, en el fons ha d'esser conscient, perquè en estimar se n'ha de saber el perquè, i endemés s'ha de saber estimar, perquè únicament d'aquesta manera podrà procurar-se el bé del que s'estima.

El mallorquí, amb tota la immensa afecció a la seva «Roqueta», demostra una inconsciència prou gran. Intentaré demostrar-ho:

Si fixam la mirada a la ciutat nostra o als pobles de l'illa, es veurà pertot arreu el mateix. Calma i més calma, i en dir calma em referesc a la intellectual i no a la material, ja que amb el nostre esforç hem fet una bona xarxa de ferrocarrils (els trens de la qual encara que a poc a poc, al cap i a la fi, funcionen), unes bones comunicacions marítimes, tenim una sèrie de societats regionals de crèdit, etc, etc; vull dir, que no es troben a la nostra illa centres de cultura on es facin tasques per al perfeccionament intel·lectual.

(...) Ocorre així principalment per una raó, perquè el mallorquí és essencialment individualista i no sols s'aïlla del món en aquest racó illenc, sinó que —extremant— s'aïlla encara dins Mallorca, i així veim com el seu major ideal és retraure's a ca seva sol, o com a molt, amb la seva família.

El mallorquí per si mateix, molt sovint, es mostra actiu treballant egoistament per a si mateix, adquirint així el seu benestar material, unint-se amb altres en empreses comercials únicament per al seu benestar particular, conservant, conseqüentment, el personalisme. Així es comprèn que, oposadament a la prosperitat material que en general es veu a la nostra illa i que resulta de la suma de cadascuna de les particulars, es mantengui un tan baix nivell moral i intel·lectual, que és, aquest, el resultat de la unificació íntima d'esforços col·lectius.

Hem de despertar del nostre somni i abandonar la nostra calma; hem de desposseir-nos del nostre personalisme i posseir-nos d'humanisme; agrupar-nos per constituir centres culturals que ens relacionin amb la resta del món i poder seguir a l'avantguarda de la marxa progressiva de la civilització; i fer una selecció del que és bo i dolent que hi ha a la nostra Mallorca, per a conrar el primer i fer desaparèixer el segon. (...)

Emili Darder Cànaves, publicat a la revista *Mallorca* (22-11-1917)

↑ Emili Darder Cànaves

tinuà la reforma dels serveis sanitaris de l'Ajuntament i obrí noves seccions de la Casa del Socors. També es preocupà pel correcte funcionament dels mercats i per donar feina als treballadors aturats. Va esser suspès en les seves funcions el 1934, arran de la Revolució d'Octubre, però li fou retornat el càrrec el febrer del 1936, amb el triomf del Front Popular. El juny del 1936, signà la *Resposta al Missatge dels Catalans*. Quan esclatà la Guerra Civil, va esser detengut el 20 de juliol del 1936 i tancat al castell de Bellver. El desembre del 1936 se li embargaren béns per valor de dos milions de pessetes. Sotmès a consell de guerra, fou condemnat a mort encara que el fiscal només n'havia demanat 20 anys de presó. El 24 de febrer del 1937, tot i trobar-se greument malalt, fou afusellat al cementeri de Palma. Va escriure articles de caràcter polític i cultural en diverses publicacions, com *La Nostra Terra* i el *Calendari Mallorquí*, i de caràcter mèdic a la *Revista Balear de Medicina* i en el *Boletín del Colegio Provincial de Médicos de Baleares*. Una fundació cultural lligada al Partit Socialista de Mallorca, un premi de l'Obra Cultural Balear i un carrer de Palma duen el seu nom. (SS)

DARDER ENSENYAT, TOMÀS (Palma 1850 - 1931) Metge. Es llicencià en medicina per la Universitat de Barcelona (1871). El 1888, formà part de la comissió anomenada pel Col·legi Mèdico-Farmacèutic de Mallorca per dictaminar sobre les mesures preventives que evitassin la difusió de l'epidèmia de diftèria. Defensor del listerisme, donà mostres d'un profund coneixement dels nous descobriments microscòpics de l'època. Fou l'introductor de la sacarina a Mallorca i, el 1888, l'experimentà amb èxit amb finalitats terapèutiques amb membres de la

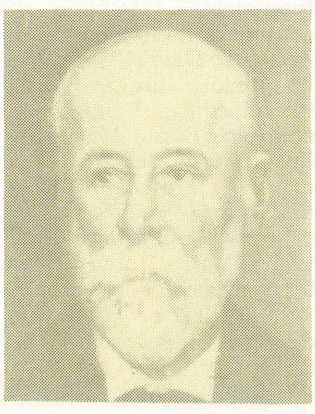

→ Tomàs Darder Ensenyat

seva família i sis malalts diabètics. Redactà nombrosos treballs en la *Revista Balear de Ciències Mèdiques* i presentà destacades memòries a la Reial Acadèmia de Medicina. Publicà *Algunas consideraciones acerca de la luz y de su influencia sobre la vida* (1881), *Antisepsia interna* (1889), *Progresos de la medicina balear en el último tercio del siglo XIX* (1901) i *Cateterismo vesical en el hombre, requisitos indispensables para soldar bien* (1909). Fou acadèmic numerari per oposició (1874), vice-president (1890-92) i president (1917-19) de la Reial Acadèmia de Medicina. El 1927, l'Ajuntament de Palma li dedicà un carrer. (JT)

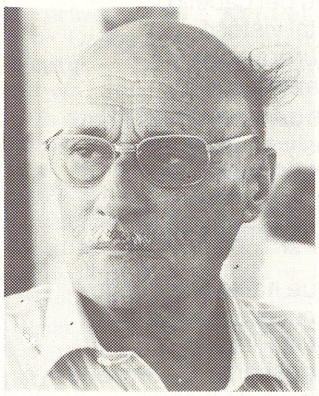

← Tomàs Darder Hevia

DARDER HEVIA, TOMÀS (Palma 1904 - 1990) Empresari. Pioner a Mallorca en el món de l'automòbil i del motor, obtengué la concessió de la representació de la casa Renault a les Balears (1947). Inicià les pujades al puig Major i el trofeu de la Copa del Rei de Vela. Fundà *La Información*, primera gestoria a Mallorca. Fou president del Motoclub de Mallorca, del Reial Automòbil Club Catalunya-Balears, de la junta de compensació d'ASIMA, del comitè organitzador de la Fira de Mostres, del Club Marítim Sant Antoni de la Platja, del Reial Club Nàutic de Palma i del consell d'administració de Tomàs Darder Hevia, Societat Anònima. El 1983, fou guardonat amb la Creu, amb distintiu blanc, al Mèrit Naval.

DARDER PERICÀS, BARTOMEU (Palma 1894 - Tarragona 1944) Geòleg. Llicenciat en veterinària (1915) i en ciències naturals (1916) i doctor en ciències, secció de naturals (1933). Catedràtic d'ensenyament mitjà (1920), fou professor d'agricultura dels instituts de Tarragona i de Tortosa. Afeccionat a la geologia des de molt jove, a quinze anys començà a treballar per M Paul Fallot, la qual cosa fou determinant per a la seva formació. El 1913, publicà el primer treball d'investigació, *Los fenómenos de corrimiento en Felanitx (Mallorca)*. Li seguiren nombrosos estudis sobre geologia mallorquina i de la Península: *El triásico de Mallorca* (1914), *Sur l'âge des phénomènes de charriage de l'île de Majorque* (1924), *Estudio geológico de los alrededores de Sineu y del Puig de San Onofre* (1925), *Isla de Mallorca* — en collaboració amb M Paul Fallot— (1926), *Le relief et la tectonique de l'île de Majorque* (1930), i *Estudio geológico del sur de la provincia de Valencia y norte de la de Alicante* (1945), entre altres. Becat pel Ministeri d'Instrucció Pública, (1916 i 1924), realitzà estudis a França, Itàlia i Suïssa, sobre la tectònica dels Alps i els Apenins. El 1932, publicà el *Mapa geològic de les serres de Llevant de l'illa de Mallorca*. Es dedicà també a l'estudi de la hidrologia, elaborà diversos informes sobre la captació d'aigües subterrànies i publicà alguns treballs sobre el tema, com *Investigación de aguas subterráneas para usos agrícolas* (1932). Com a ensenyant, escriví llibres de text sobre matèries de la seva càtedra: *Principios de agricultura, técnica agrícola e industrial y económica* (1925) i *Introducción al estudio de las ciencias físico-naturales* (1935), entre altres. Fou acadèmic corresponsal de la Reial Acadèmia de Ciències Exactes, Fisiques i Naturals, de Madrid, i membre de diverses associacions i societats geològiques europees. Científics com M Paul Fallot i J Lambert li dedicaren noves espècies fòssils (*Spitidiscus darderi*, *Pseudopyrina darderi* i altres). L'Ajuntament de Palma donà el seu nom a un carrer i li erigí (1957) un monòlit al bosc de Bellver. (AnM)

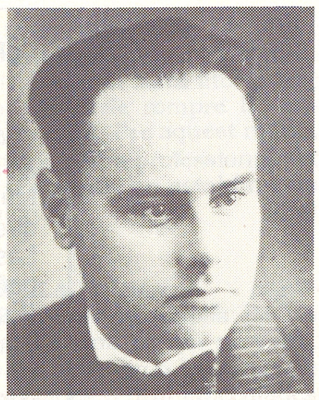

→ Bartomeu Darder Pericàs *(AAM)*

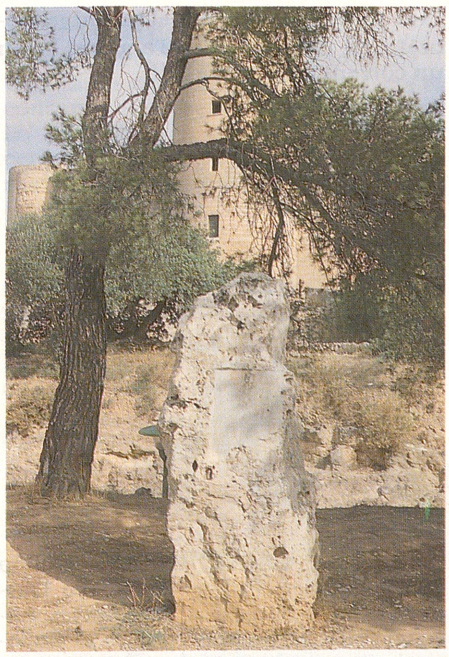

↑ Monòlit dedicat a Bartomeu Darder Pericàs al bosc de Bellver (Palma)

DARDER RULLAN, PERE (Palma 1942) Pintor. El 1958, inicià els seus estudis a l'Escola d'Arts i Oficis de Palma, sota la direcció de Simeó Cerdà. El 1982, realitzà la primera exposició a Palma i, posteriorment, a

→ Pere Darder Rullan, sense títol

Deià i a Sóller. Plasmà el paisatge, sobretot de Deià, a l'oli i a l'aquarel·la, en un corrent impressionista.

← Josep Darder Seguí

DARDER SEGUÍ, JOSEP (Palma 1924) Geòleg. Fill de Bartomeu Darder Pericàs. Llicenciat en ciències naturals (1945), amplià estudis al Collège de France, becat pel govern francès. Especialitzat en hidrogeologia, ha estat director d'aigües industrials de Tarragona (1965-84) i ha fet nombrosos estudis i dictàmens sobre captació d'aigües subterrànies.

DARÍO, RUBÉN (Metapa, Nicaragua 1867 - León, Nicaragua 1916) Nom amb el qual és conegut Félix Rubén García Sarmiento, poeta, diplomàtic i periodista. És un dels grans poetes en llengua castellana del s XX. De la seva obra destaquen *Azul* (1888), *Cantos de vida y esperanza* (1905) i *Canto a la Argentina* (1914) i, en prosa, *Prosas profanas*, *Los raros* (1896) o *Tierras solares* (1904). Viatjà per Amèrica i Europa i residí a París, El Salvador, Buenos Aires i Madrid. El novembre del 1906 arribà per primera vegada a Mallorca, on visqué fins al març del 1907. A l'Illa tenia amics, com Gabriel Alomar, i molts d'admiradors. La seva casa del Terreno es convertí en centre de reunió d'escriptors, pintors, polítics i periodistes. Durant aquesta estada, escriví la curiosa *Epístola a la señora de Leopoldo Lugones*, un dels poemes on millor descriu Mallorca, i una sèrie d'articles aplegats sota el títol de *La isla de Oro*. La segona visita transcorregué la tardor del 1913, convidat per Joan Sureda Bimet. Cansat i amb la salut molt deteriorada per la dipsomania, visqué entre Palma i Valldemossa. Superada una crisi alcohòlica, decidí vestir-se amb uns hàbits religiosos que trobà a casa del seu amfitrió. D'aquesta manera fou retratat pel fotògraf Gómez, de *La Almudaina*, i pel pintor Vázquez Díaz. En aquest període començà a escriure la novel·la *El oro de Mallorca*, els sis primers capítols de la qual foren publicats en el diari argentí *La Nación* i posteriorment reproduïts per *La Almudaina*. Segons alguns testimonis, en redactà més capítols, però ell mateix els destruí. La novel·la està ambientada entre Valldemossa i Palma i un dels capítols té com a escenari el Grand Hôtel. El 27 de desembre se n'anà de l'Illa amb el desig de tornar-hi. Segons els especialistes en la seva obra, escriví a Mallorca nombrosos poemes, com *Revelación*, *Canción de la noche en el mar*, *Pájaros de las islas*, *Visión*, *Sueños*, *La vida y la muerte*, *Los olivos*, *La caridad*, *Estrofas de Mallorca*, *Mater Pulchra*, *Eheu*, *Líricas*, *Verper*, *Versos de otoño*, *La canción de los pinos*, *Tant mieux*, *La Cartuja*, *Valldemosa*, *Los motivos del lobo*, *A Remy de Gourmont*, *Danzas Gymnesianas* y *Canción de los osos*. Segons declaracions de Joan Al-

↓ Bust de Rubén Darío al passeig de Sagrera (Palma), obra d'Antoni Oliver

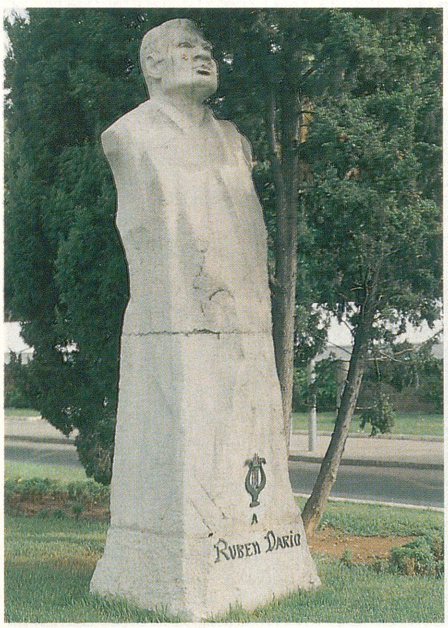

EPÍSTOLA A LA SEÑORA DE LEOPOLDO LUGONES
(fragment)

A veces me dirijo al mercado que está
en la Plaza Mayor (!Qué Coppée ¿no es verdá?)
Me rozo con un núcleo crespo de muchedumbre
que viene por la carne, la fruta y la legumbre.
Las mallorquinas usan una modesta falda,
pañuelo en la cabeza y la trenza a la espalda.
(Esto, las que yo he visto al pasar, por supuesto;
y las que no la lleve no se enojen por esto).
He visto unas payesas con sus negros corpiños,
con cuerpos de odaliscas y con ojos de niños;
y un velo que les cae por la espalda y el cuello,
dejando al aire libre lo obscuro del cabello.
Sobre la falda clara, un delantal vistoso.
Y saludan con un *bon di tengui* gracioso,
entre los cestos llenos de patatas y coles,
pimientos de corales, tomates de arreboles;
sonrosadas cebollas, melones y sandías
que hablan de las Arabias y las Andalucías;
calabazas y nabos, para ofrecer asuntos
a Madame Noailles y Francis Jammes juntos.

(...) Estoy ante la casa en que nació Raimundo
Lulio. Y en este instante mi recuerdo me cuenta
las cosas que le dijo la Rosa a la Pimienta...
!Oh, cómo yo diría el sublime destierro
y la lucha y la gloria del Mallorquín de hierro!

(...) Excúsame, si quieres, oh, Juana de Lugones
estas filosofías llenas de digresiones;
más mi pasión por Ramón Llull es pasión vieja,
perfumada de siglos, de verso y de conseja.

Rubén Darío

cover —que li dedicà *L'hoste*—, també redactà a l'Illa *La bailarina de los pies desnudos*. Un carrer de Palma duu el seu nom i té un bust al passeig de Sagrera. (CaM)

DARRERA, FONT Al terme de Lluc-major, situada a la costa, entre els illots de can Climent i el cingle des Porcs. (M)

DASSÍ Família notarial originària de Sardenya. Els Dassí, grafiat també Dessy, apareixen documentats a Càller com a mercaders i funcionaris des de principis del s XVI i el 1599, Francesc Dessy Fortesa obtengué el cavalleratge. La branca mallorquina, menys important, arribà a Mallorca amb Miquel Dassí, mercader i després notari, oriünd del Castell de Càller, el qual fundà un benefici a la Seu el 1562. El seu fill, Joanot, fou notari i també ho fou el fill d'aquest, Miquel, casat el 1592 amb Joana Lledó. La família continuà lligada a la professió. Consta que el 1683 l'escrivà Antoni Dassí tenia dos fills, un dels quals fou Miquel Dassí Ribes, que testà aquell any sense fills de la seva esposa Maria Aina Garau, filla d'un cirurgià. L'altre fill fou Joana Aina Dassí Ribes, casada amb el ciutadà militar Cristòfol Caldés Fornari, descendent d'un doctor en medicina. (PeM)

DÀTIL (*Lithodomus lithophaga* Gmelin 1790) Mol·lusc de la família mytilidae, del gènere lithodomus. Té una closca no equilàtera, quasi cilíndrica, arrodonida a les extremitats, de forma semblant al dàtil de palmera. Fa una longitud de 7 a 8 cm. La coloració és terrosa i ornada per fines estries a la regió mitjana. Té l'àpex petit i situat a poca distància de l'extremitat de la closca. L'interior de les valves és de color blanc blavós o groguenc. Per construir el seu hàbitat, forada les roques calcàries i crea perforacions cilíndriques, on viu. La seva distribució geogràfica comprèn la Mediterrània, llevat del mar Negre i, a l'Atlàntic, només la Península Ibèrica. A Mallorca, es pot trobar a la zona litoral. Per capturar-lo, s'han de rompre les roques on té l'hàbitat. Per aquest motiu, no és objecte de pesca professional, tot i que és molt apreciat en establiments de restauració. (MM)

↓ Dàtil (*Lithodomus lithophaga* Gmelin 1790)

DAURADELLA (*Ceterach asplenium*) Falguera de la família de les aspleniàcies. És una planta perenne, petita, de 5 a 15 cm, amb les fulles en roseta, lanceolades o oval-lanceolades i pinnatipartides, de lòbuls curts. Les fulles són alternes, verdes per damunt i totalment cobertes per davall d'escames rosses i brillants. D'aquí li prové el nom vulgar de dauradella. Fructifica a la primavera. A l'estiu es contreu i sembla que és seca, però amb les primeres pluges de la tardor torna a reviure i es fa ben esponerosa. Creix per llocs ombrívols, en les encletxes de les roques i dins els forats dels marges. Amb la cossiada, és la planta més cercada per rebaixar la sang. (FB)

DAURER, JOAN (? s XIV - ? 1407) Pintor. És el primer pintor gòtic amb obra firmada conegut a Mallorca. Era casat amb la filla del també pintor Martí Maiol sènior, de producció no identificada. Tenia obrador obert al carrer dels Pintors, avui Palau Reial, de Palma. Va fer retaules per a les parròquies de Sant Jaume, de Palma, i de Muro (1370, 1374). A la parròquia de Santa Maria la Major, d'Inca, es guarda la taula de la titular amb l'Infant Jesús al braç, firmada i datada (1373). Una taula de la Coronació de Maria es conserva al Museu Diocesà, de Palma. La seva obra es caracteritza per una certa linearitat en les figures i una rusticitat en les formes. (GLl)

↓ Dauradella (*Ceterach asplenium*)

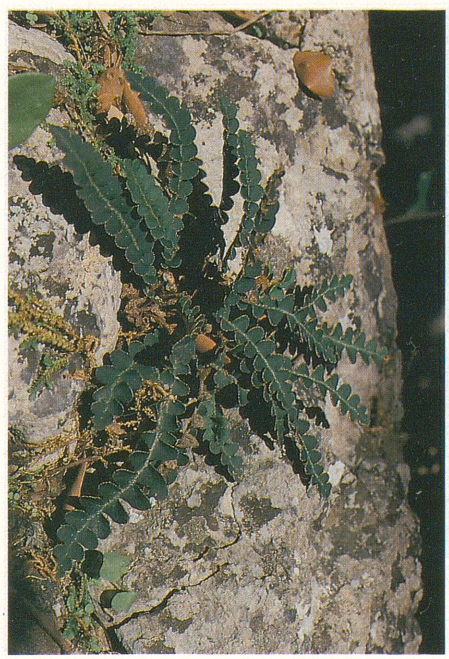

DAUS Revista editada a Palma entre el 1984 i el 1989. De periodicitat mensual, el 1987 començà a aparèixer de manera irregular. Publicada per l'Associació Empresarial de Restauració de Mallorca, les seves planes dona-

↓ Joan Daurer, *Santa Maria la Major*, a la parròquia homònima d'Inca

↑ Revista *Daus*

ven cabuda a temes relacionats amb la restauració, com qualitat, higiene i instal·lacions. Pretenia també potenciar la cuina mallorquina. En foren directors Carlos Meneses, Antelm Pujol i Eduardo Suárez. Es redactava íntegrament en castellà.

DAUT, RAFAL Antic rafal al terme d'Andratx, situat entre ses Basses i es Campàs. Documentat el 1285. (M)

DAVALLADOR DES CARROS Accident de la costa del terme de Llucmajor, situat entre la punta de cala Vella i la punta de ses Olles. (M)

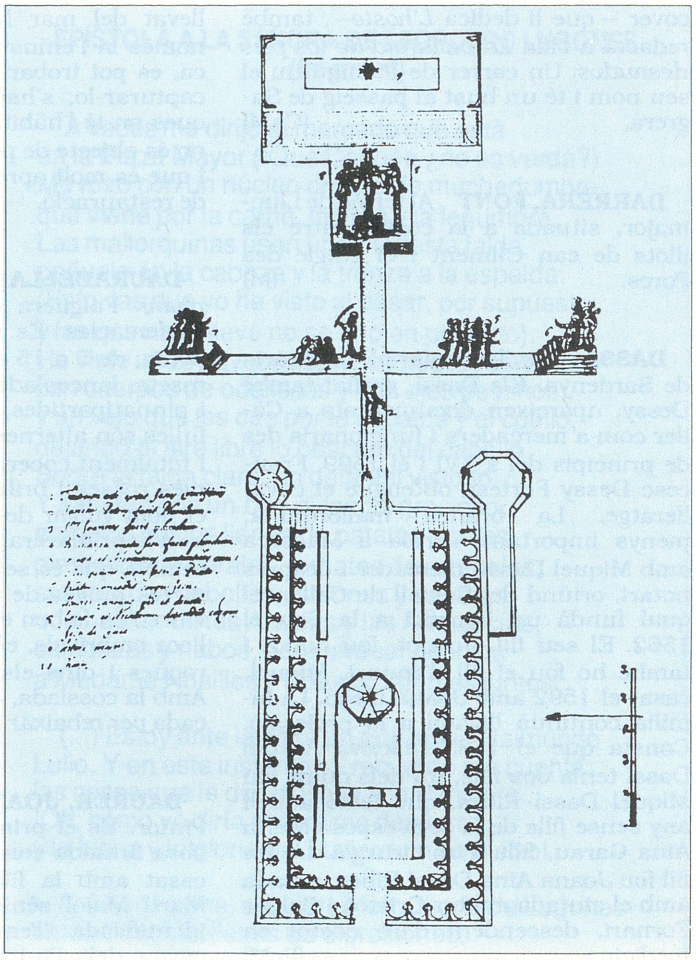

→ Plànol de l'escenari de la representació del Devallament (s XVII), conservata la Seu

↓ Devallament de Pollença

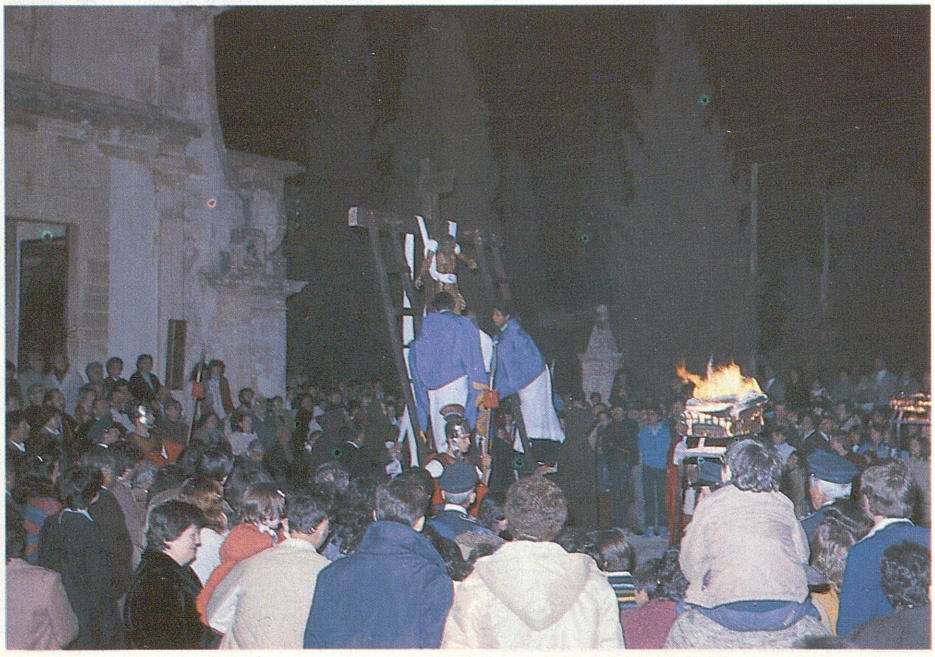

DAVALLAMENT Cerimònia de la litúrgia popular que se celebrava el Divendres Sant, i es conserva de manera esquematitzada i aïllada. Consistia a escenificar la deposició de la creu del cos exànime de Jesús, que era deixat en braços de sa mare per Nicodem i Josep d'Arimatea. A l'arxiu capitular de la Seu es conserva un plànol (s XVII) de l'escenari de la representació anual, amb la indicació de les posicions dels actors, que eren tots clergues. Es tracta de la més antiga figuració d'un escenari que es conserva a l'Estat espanyol. *Les Cobles del Davallament de la Creu que es fa cada any a la Seu* s'han conservat en el manuscrit Llabrés (s XVI). A finals del s XVII, un enfrontament entre el bisbe i el capítol catedralici provocà la decisió de Roma de substituir el text català per un altre de llatí i de suprimir-ne els actors, que foren reemplaçats per imatges. La cantilena llatina es va usar fins a començaments del s XX a diversos pobles de Mallorca, però fou substituïda per una baixada en silenci seguida de la processó del Sant Enterrament. Destaquen especialment la representació de la Seu, que se celebra al pres-

biteri, i la del Calvari de Pollença, on té molta tradició i constitueix un acte multitudinari. (GLI)

DAVERO, CAN Propietat rústica del terme de Binissalem, situada entre Son Espanya i sa Vinyota. (M)

DAVICA, NA Indret de la costa del terme de Banyalbufar, situat entre el cingle de can Picó i na Ferranda. (M)

DAVILLIER, JEAN-CHARLES (Rouen, França 1823 - París 1883) Hispanista, col·leccionista i historiador de l'art. De molt jove es dedicà a viatjar per Europa, interessat especialment per l'estudi de la ceràmica. El 1862, arribà a Espanya, encara que ja hi havia estat anteriorment, acompanyat del seu col·laborador, el pintor Gustave Doré. El mes de maig d'aquest any viatjaren a Mallorca i recorregueren gran part de l'Illa. Publicà *Un printemps aux îles Baléares* (1859), *Histoire des faïences hispano-moresques à reflets métal·liques* (1861), *L'Espagne* (1874), il·lustrada per G Doré, que dedica el darrer capítol a Mallorca, i que l'editorial Hachette havia anat publicant en la revista de viatges *Le Tour du Monde* (1862-73), *Les arts décoratifs de l'Espagne* (1879) i *Les origines de la porcelaine en Europe* (1883). La seva col·lecció d'obres d'art es troba a la Biblioteca Nacional de París, al museu del Louvre i al de Sèvres.

DAVIU, JOANA (Campanet s XVI - 1613) Bandolera. Vestida d'home, formà part d'un grup de bandolers que cometé robatoris i homicidis a la comarca d'Inca. Capturada, fou sentenciada a mort i penjada a la forca. (DF)

DAVIU, SON Possessió del terme de Lloret de Vistalegre, situada entre Llorac i can Soler. ■ Rafal del terme de Lloseta. Documentat el 1658, pertanyia a Ramon Safortesa Fuster, comte de Formiguera. Fins al s XIX formà part del terme de Selva. El s XX fou venut per Marià Gual de Togores a Joan March Ordinas. ■ Antic rafal del terme de Palma. Confrontava amb el torrent de Bunyola o de na Bàrbara, el camí dels Reis i el camí Roig. Documentat el 1726, pertanyia al metge Bernat Contestí. Tenia cases, conreus de cereals i guarda d'ovelles. Feia una renda anual de 130 lliures. Les pastures eren arrendades conjuntament amb les de Son Macià Negre. Tenia la casa pairal al carrer de Sant Miquel, de Palma, davant el Sant Crist Verd. Desaparegué amb la creació del polígon industrial de Son Castelló (1966-67). (DF)

DAVIU NOU, SON Possessió del terme de Marratxí, situada entre Planera i Son Bieló. Apareix documentada el 1511 com a Camp d'en Daviu. (M)

DAVIU ROMAGUERA, JOAN BAPTISTA (Palma 1930) Tenor. Estudià cant amb Jordi Frau i Joan Nadal a Mallorca. Debutà en el Teatre Líric de Palma (1954). Ha actuat a bona part dels principals nuclis operístics d'Europa, Àsia, Amèrica i Sud-Àfrica, amb un repertori de més de 40 òperes. Destacà en la interpretació de *La Traviata* i *Rigoletto*, de Verdi, i de *Lucia di Lammermoor*, de Donizetti. Del 1959 al 1973 visqué a Milà (Itàlia), on perfeccionà la tècnica amb els mestres Ghirardini i Badiali, i on fou tenor de la companyia d'òpera d'aquesta ciutat. Una de les fites importants de la seva carrera foren els recitals (1960) que tengueren lloc a l'estadi Lluís Sitjar i a la Seu, amb *El Messies* de Händel. Retornat a Mallorca, es dedica a l'ensenyament del cant. (CM)

→ Joan Baptista Daviu Romaguera

DEBADES, FONT D'EN Al terme de Calvià, situada entre les cases de Galatzó i es Ratxo. (M)

DECANTAT, PENYAL Al terme d'Alaró, situat entre les cases de s'Alcadena i el pas de sa Corda. (M)

DECRET DE NOVA PLANTA Conjunt de disposicions dictades per Felip V després de la Guerra de Successió (1702-14), mitjançant les quals quedava abolida l'antiga organització política i legal dels països que integraven la Corona d'Aragó. S'hi sustenta el fenomen del que s'ha anomenat castellanització d'Espanya, a través del qual la monarquia resultant de la unió de les corones de Castella i d'Aragó reduí el sistema administratiu heterogeni que hi havia a un de sol: el castellà. L'expressió nova planta hi fa referència ja que, efectivament, es dotaren d'organització i planta de govern nova totes les entitats polítiques de la Corona d'Aragó, incloses les italianes, com era el cas de Sardenya. El Decret per a Mallorca és datat el 28 de novembre del 1715. El text definitiu fou producte d'un itinerari llarg i complex, ja que

↓ Il·lustracions de Gustave Doré per al llibre de Jean-Charles Davillier *L'Espagne*

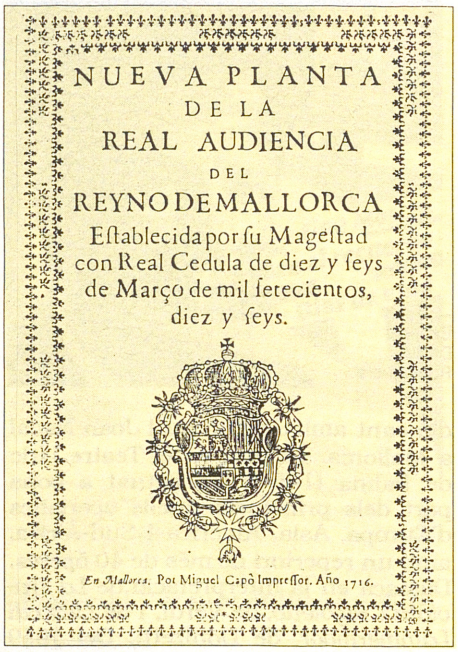
NUEVA PLANTA
DE LA
REAL AUDIENCIA
DEL
REYNO DE MALLORCA
Eſtablecida por ſu Mageſtad
con Real Cedula de diez y ſeys
de Março de mil ſetecientos,
diez y ſeys.

En Mallorca, Por Miguel Capò Impreſſor. Año 1716.

↑ Pàgina del Decret de Nova Planta

una norma tan transcendental no podia improvisar-se. S'inicià per manament reial el 30 de juliol del 1715, abans de complir-se un mes des de la capitulació del Regne a les armes borbòniques, i conclogué amb la Reial Cèdula del 16 de març del 1716. Sobre la base d'una sèrie d'informes previs s'elaborà un primer text, passat al Consell de Castella, on s'evidenciaren opinions divergents, des de les que propugnaven que s'havia de fer taula rasa de totes les institucions illenques, ja que la rendició no havia estat voluntària, fins a les més contemporitzadores, que finalment s'imposaren. Per això, el text definitiu no té el llenguatge vehement del Decret d'abolició dels furs de València i Aragó. El Decret no comportà la desaparició sobtada de tota la maquinària polítco-administrativa del Regne de Mallorca. Des de la creació de la Reial Audiència (1571), el procés centralitzador preconitzat per la monarquia hispànica anava convertint en lletra morta l'autonomia dels antics òrgans de govern de l'Illa. Fou el mateix procés que seguí la pressió de la llengua castellana, la imposició legal de la qual es produí gradualment tot al llarg del segle. De fet, el Decret de Nova Planta del 1715 reorganitzà la Reial Audiència de Mallorca, amb un governador general al front que substituí els antics virreis, i un regent que assumí estrictament les qüestions de justícia. Suprimí l'aparell militar de l'antic Regne, que havia estat a càrrec dels jurats i d'una junta de defensa, i el substituí per guarnicions permanents de la monarquia. Suprimí, igualment, l'administració local —les magistratures de la qual havia de nomenar l'Audiència—, els càrrecs de procurador reial i batle general del Regne, i les lleis sobre estrangeries. I, amb tot el que no comprèn el Decret, disposà que s'aplicassin *todas las Reales Pragmáticas y Privilegios conque antiguamente se governava ese Reyno*. El Decret fou l'inici d'una sèrie de nomenaments —comandant general, regent, corregidor, intendent— i disposicions, a tall d'aclariment de dubtes, que, en l'ordre institucional, tengueren conseqüències més negatives que les del propi Decret. Desaparegué el Gran i General Consell com a assemblea representativa del Regne i via de renovació jurídica del seu Dret, i els ajuntaments s'estructuraren segons el model municipal castellà. Es conservaren, tan sols, institucions inofensives per a les regalies de la corona i per a la consolidació d'un estat unitari fortament centralitzat, com el tribunal mercantil del Consolat de Mar o el Sindicat de Fora, institució que defensava els interessos de la Part Forana, que esdevengué un element de col·laboració que suplia les deficiències tributàries de la nova administració. (RP)

DECROLY, ESCOLA Escola de pedagogia avançada fundada a Campanet pels mestres Miquel Buades Riber, Guillem Buades Reinés i Miquel Palou Buades. Fonamentada en la teoria dels centres d'interès del pedagog belga Ovide Decroly, significà un trencament amb els mètodes d'ensenyament locals. Malgrat la seva breu existència (1934-36) aconseguí una gran acceptació. Durant la Guerra Civil els seus fundadors foren perseguits i empresonats, i l'escola desaparegué. (DF)

DEFENSA, LA Diari editat a Palma entre els mesos d'abril i juny del 1905. Òrgan de la Unió Republicana, defensava la idea d'una república basada en el poder popular. Les seves planes incloïen notícies referents a la política municipal palmesana i dels pobles, i textos d'autors republicans (Nicolás Salmerón, Joaquín Costa, Francesc Pi i Margall). En foren col·laboradors Gabriel Alomar, Benet Pons Fàbregues i Santiago Rusiñol, entre altres. Es redactava íntegrament en castellà.

DEFENSA, SA Publicació setmanal editada a Sineu del juny a l'octubre del 1911. Mantengué una forta polèmica amb el també setmanari sineuer *Sinium*. S'imprimia a Palma a la impremta de Francesc Soler. Sortia els dissabtes. Es publicava majoritàriament en català.

DEFENSA OBRERA Publicació del sindicalisme catòlic editada a Palma entre el 1935 i el 1936, amb una periodicitat primer mensual i després quinzenal. Fou l'òrgan del secretariat social del Centre d'Acció Obrera i de la Federació Professional d'Acció Obrera. Es declarà contrària al marxisme, al capitalisme i a l'anarquisme. Preconitzava un sindicalisme apolític i professional, la necessitat d'unió del sindicalisme catòlic en un Front Nacional del Treball i la instauració d'un salari fa-

↓ La Defensa

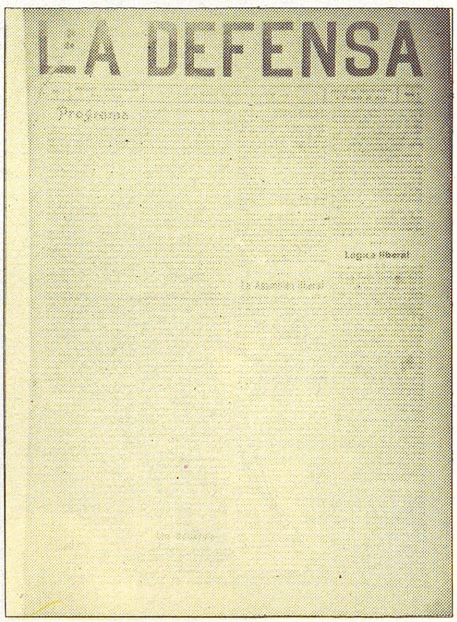
LA DEFENSA

↓ Sa Defensa

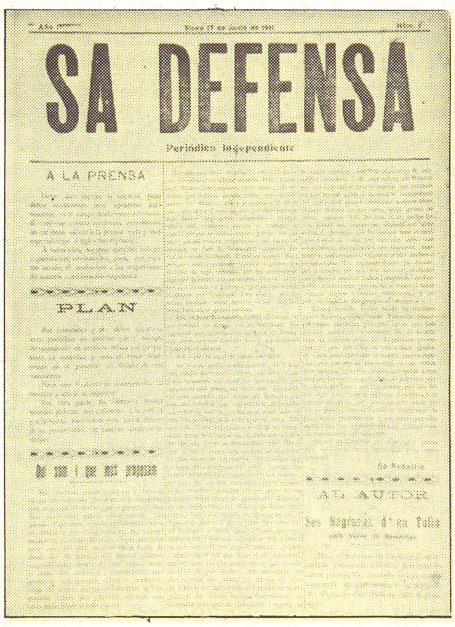
SA DEFENSA
Periodico independiente
A LA PRENSA
PLAN

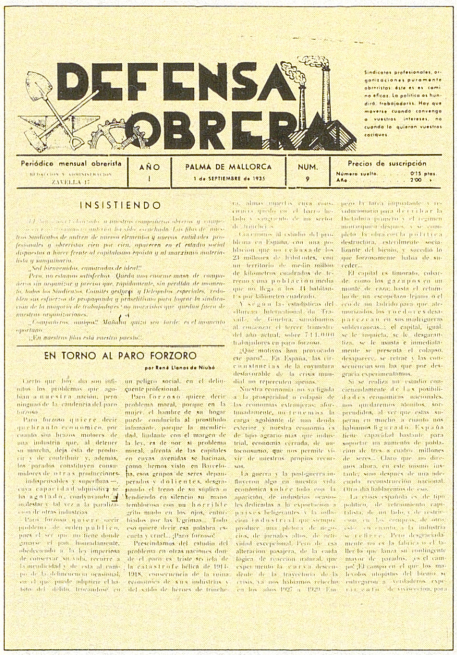

DEFENSA OBRERA

Periódico mensual obrerista | AÑO I | PALMA DE MALLORCA 1 de SEPTIEMBRE de 1931 | NUM. 9 | Precio de suscripción

INSISTIENDO

EN TORNO AL PARO FORZOSO

↑ Defensa Obrera

miliar basat en les caixes de compensació. En fou director Bartomeu Amengual Ferrer i hi col·laboraren Antoni Homar, Bartomeu Quetglas, Francesc Moranta, M Torres, Antoni Rebassa, Óscar Pérez Solís i Fidel Ribera. El 1936, quan es va prohibir tota la propaganda sindical, molts dels seus col·laboradors passaren al sindicalisme franquista. S'editava en castellà.

DEFENSOR DEL MAGISTERIO, EL Publicació setmanal dedicada al primer ensenyament, editada a Palma de gener del 1900 a gener del 1901, en substitució d'*El Eco del Magisterio* (→). Oferia notícies oficials del magisteri i informació sobre les escoles de Mallorca. En fou director Nicolau Muntaner Palmer. Es publicava en castellà.

DEFENSOR DE TODAS LAS CLASES PRODUCTORAS Y CONTRIBUYENTES, EL Publicació setmanal editada a Palma març i abril del 1900. Propugnava reformes administratives i l'abolició de l'impost dels consums. En fou director Jerónimo Flores López. S'editava en castellà.

DEFLA Possessió del terme de Sineu, confrontada a la vila, sa Torre, Son Esquitarell, Son Sec, el puig d'en Gili, Son Barrina i Son Julià. Documentada en el *Llibre del Repartiment* com l'alqueria islàmica *Adeffla Eixarquia*, Jaume I la donà a Bernat Pocasang, Bernat de Tortosa i Arnau Pocasang. El 1239, passà a la família Rossinyol de Peralada, que en mantengué la titularitat fins a mitjan s XIX, quan passà als comtes d'Espanya. Té cases, torre de defensa medieval, clastra fortificada, capella neogòtica, celler i molí de sang. Hi ha dos grans jardins, en un dels quals es conserven les restes del monument a Isabel II, que estigué a la plaça de la Reina, de Palma, fins que fou enderrocat per la revolució del 1868. El 1759, estava valorada en 14.000 lliures. Dedicada a la vinya i als conreus de cereals, tenia hort i extensos alzinars, pinars i garrigues. Té unes 350 quarterades (1990). (DF/M)

↓ Vista aèria de les cases de Defla (Sineu)

↑ Entrada a les cases de Defla (Sineu)

DEFLA, PUIG DE Al terme de Sineu, de 166 m d'altària, situat entre les cases de Defla i la vila. (M)

DEGO, CAN Propietat rústica del terme de Felanitx, situada entre can Passolí i can Marinenc. (M)

DEGOLLADOR, ES Indret de la costa del terme de Capdepera, situat entre la punta de na Foguera i cala Moltó. (M)

DEGOLLAT, HORT D'EN Al terme de Santa Margalida, situat entre sa Bisbal i la Forca. (M)

DEGOTÍS, ES Accident geogràfic del terme d'Escorca situat en el torrent de Pareis, entre el gorg de sa Figuera i la cova de ses Voltetes. (M)

DEGOUVE DE NUNCQUES, GUILLAUME (Monthermé, França 1867 - Stavelot, Bèlgica 1935) Pintor. Nacionalitzat belga, es formà a l'acadèmia d'Elsene i posteriorment fou deixeble de Jan Toorop. Es relacionà amb el grup literari simbolista *Jeune Belgique* i fou membre del Cercle dels XX (1884-93) i de la *Libre Esthétique*, des del 1893 al 1914 que, animats per Octave Maus, es constituïren en l'avantguarda pictòrica belga. Vengué a Mallorca, on coincidí amb Santiago Rusiñol i Joaquim Mir, acompanyat de la

seva dona Juliette Massin, l'agost del 1899 i marxà el gener del 1902. A l'Illa es relacionà amb artistes i intel·lectuals representants del modernisme com l'escriptor Miquel dels Sants Oliver, el crític Miquel Sarmiento, el fotògraf Ferran Moragues i el pintor Antoni Gelabert, entre altres. La seva obra mallorquina es caracteritza per una gran heterogeneïtat. Essencialment, pintà els paisatges de la costa nord mallorquina, com la cala de Deià, la cala Sant Vicenç, el cap de Formentor. Els seus paisatges, impregnats d'una visió subjectiva i lírica i amb la utilització d'una tècnica puntillista, influïren en l'etapa mallorquina de Joaquim Mir, de Sebastià Junyer Vidal i d'altres. El gener del 1902, exposà en el *Círculo Mallorquín*. Aquesta exposició encetà la polèmica entre un corrent tradicional, identificat amb el realisme, i un corrent nou, el modernisme. La seva figura caigué en l'oblit. Així i tot, la seva pintura, inclosa dins d'un modernisme simbolista, significà el primer intent de modernització del paisatgisme mallorquí. La seva obra mallorquina obtengué una notable difusió, sobretot a Catalunya, a França i a Bèlgica, i donà a conèixer un paisatge que va atreure a l'Illa molts d'altres pintors europeus. Té obres en els museus de Brussel·les, Anvers, Schöenbeck (Alemanya), Venècia, Amsterdam, La Haia, Gant i en el Museu Nacional Kröller-Müller (Otterlo-Països Baixos).

↑ Guillaume Degouve de Nuncques, sense títol *(Col·lecció del Parlament de les Illes Balears)*

DEHAROD TRUIOLS, JORDI (Alaró s XIX) Metge. Doctor en medicina per la Universitat de Montpeller. Escriví *Quelques mots sur la chlorose* (1844).

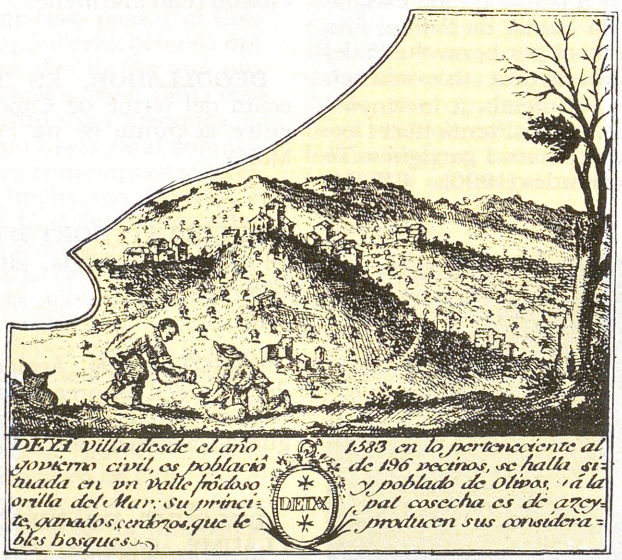

DEIÀ Municipi de Mallorca, situat al vessant nord-occidental de la serra de Tramuntana, la qual, en aquest sector, pren el nom de serra des Teix. Limita a gregal amb el terme de Sóller, a xaloc amb el de Bunyola, a migjorn amb el de Valldemossa i a tramuntana amb la mar Amb una extensió de 15,11 km², el cinquè terme més petit de Mallorca, i una població (1989) de 542 habitants (deianencs), té una densitat de 35,87 h/km², inferior a la mitjana de la Part Forana. El clima presenta una mitjana anual de 17° C, 14,5-15° C d'oscil·lació tèrmica a la costa i 15° C-15,5° C a l'interior. Pel que fa a les precipitacions, són abundoses (1.016 mm), donada la seva situació a sobrevent de les borrasques. Els vents predominants són els de mestral, tramuntana i gregal. El terme es caracteritza per un relleu accidentat, amb una elevació màxima situada al puig des Teix (1.064 m), i una mitjana de 465 m d'altària que engloba prop de la meitat de la superfície municipal. La mitjana del 49% de pendent determina, juntament amb les pluges, una forta acció erosiva per escorrentia. Altres accidents orogràfics destacables són l'avenc de ses Basses (400 m) i el comellar des Pou (600 m) a l'oest; el coll de Penyaforadada o de Pastoritx (800 m), el pla de sa Serp (900 m) i el puig des Vent (1.004 m) al sud i, finalment, el puig de sa Galera (908 m), a l'est del terme. Hi ha nombrosos torrents, de curt recorregut, a causa de la proximitat dels cims de la serra de Tramuntana. Els més importants són el torrent Major, el de ses Olives i el de can Puigserver. El primer té una conca hidrogràfica de 6,5 km², formada per nombrosos afluents (es Salt, es Racó o Font Seca i Vinya Vella, entre altres) que neixen a la serra des Teix i van a confluir al migjorn de la vila. Disposa de 5 km de costa, espadada i poc accessible, amb dues entrades, la cala de Deià, que fa les funcions de port, i es Cucó. De la costa sobre-

↑ Vista aèria de Deià

surten les puntes de Deià i de sa Foradada. Quant a litologia, està configurat, majoritàriament, per depòsits secundaris de calcàries, dolomies i margues vermelles, que han estat sotmesos a processos de meteorització i han configurat el tipus de sòl predominant, els relictes de *terra rossa*, tot i que la part central del terme presenta depòsits terciaris de conglomerats, gresos i margues (turbidites), sobre els quals s'han desenvolupat sòls del tipus xerorendzines. Respecte a la vegetació, hi predomina el pinar (pi blanc) a la zona costera des de Miramar a la punta de Deià, l'alzinar, a partir dels 400 m, i la garriga d'ullastre i garballó dels 600 m en endavant. També són freqüents les plantes de penyal, i el teix, que dóna nom a aquest sector de la serra, no abunda actualment. Al terme municipal hi ha dues entitats de població: Deià i Lluc-alcari. La vila de Deià, aixecada al vessant meridional d'un petit altell anomenat es Puig (222 m), ocupa 0,2517 km² de superfície urbana i presenta tres zones ben diferenciades; es Puig o part alta, on hi ha l'església i el cementeri, la part mitjana al llarg de la carretera de Valldemossa-Sóller i es

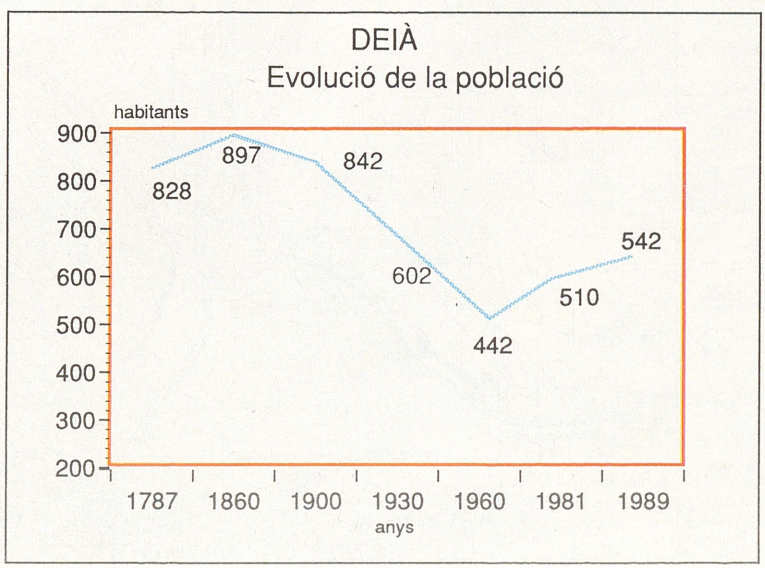

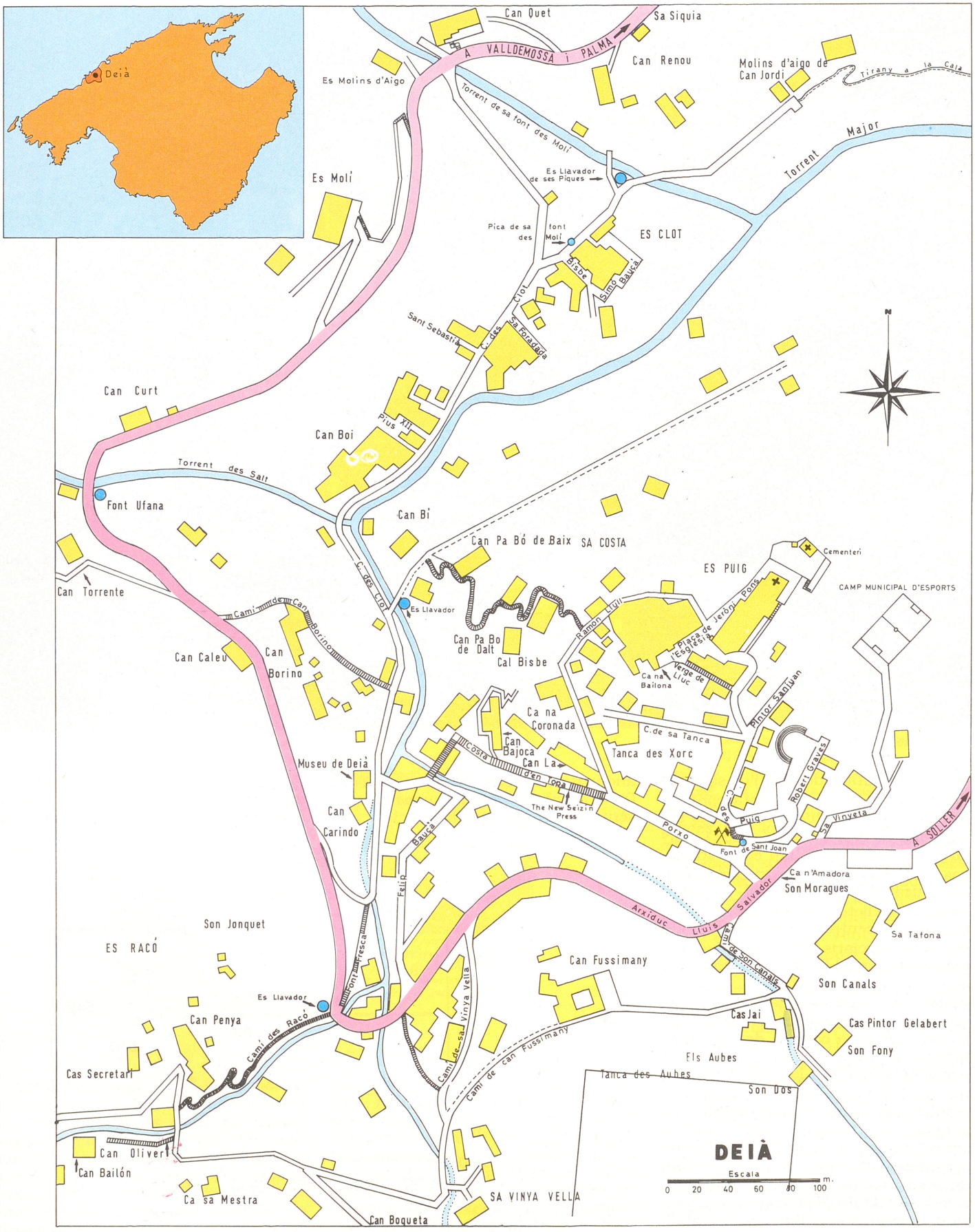
Deià
Can Quet
Sa Siquia
A VALLDEMOSSA i PALMA
Can Renou
Molins d'aigo de Can Jordi
Tirany a la Cala
Es Molins d'Aigo
Torrent de sa font des Molí
Torrent Major
Es Llavador de ses Piques
Es Molí
Pica de sa font des Molí
ES CLOT
Bisbe
Simó Bauçà
Sant Sebastià
C. des Clot
Sa Foradada
Can Curt
Pius XII
Can Boi
Torrent des Salt
Font Ufana
Can Bí
Can Pa Bó de Baix
SA COSTA
ES PUIG
Cementeri
CAMP MUNICIPAL D'ESPORTS
Can Torrente
C. des Clot
Es Llavador
Camí de Can Borino
Can Caleu
Can Borino
Can Pa Bo de Dalt
Cal Bisbe
Ramon Llull
Plaça de Jeroni Pons
l'Església
Verge de Lluc
Ca na Bailona
Pintor Sanjuan
Ca na Coronada
Can Bajoca
Can La
Costa d'en Topa
C. de sa Tanca
Tanca des Xorc
Robert Graves
Museu de Deià
The New Seizin Press
Can Carindo
Bauçà
Felip
Porxo
C. des Puig
Font de Sant Joan
Sa Vinyeta
A SOLLER
Ca n'Amadora
Son Moragues
Arxiduc Lluís Salvador
Son Jonquet
ES RACÓ
Font Fresca
Camí de Son Canals
Sa Tafona
Can Fussimany
Son Canals
Es Llavador
Can Penya
Camí des Racó
Camí de sa Vinya Vella
Cas Jai
Cas Pintor Gelabert
Son Fony
Cas Secretari
Camí de can Fussimany
Els Aubes
Tanca des Aubes
Son Dos
Can Oliver
Can Bailón
DEIÀ
Escala
0 20 40 60 80 100 m.
Ca sa Mestra
SA VINYA VELLA
Can Boqueta

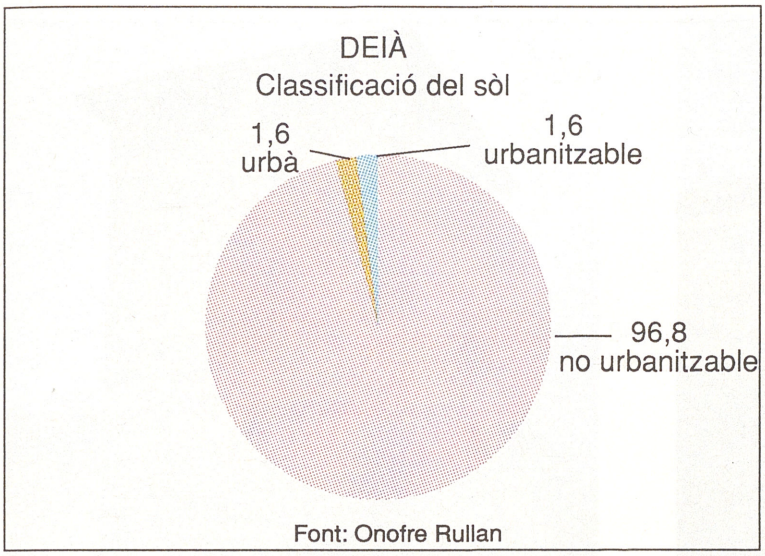

Font: Onofre Rullan

→ Deià, Via Crucis estació XII

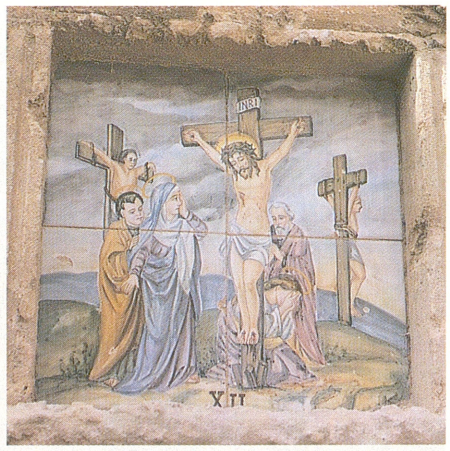

Clot o zona baixa. Llucalcari (70 m), també conegut amb el nom des Carrer, està situat prop de la costa, vora la carretera de Deià-Sóller, a 2,5 km del poble. Als voltants d'aquests nuclis s'han construït marjades que contenen el sòl i hi possibiliten l'agricultura. Al terme destaquen les possessions de Son Bujosa, Son Beltran i Son Reboll a tramuntana de la vila; cal Abat, Son Torrent, Son Moragues i Son Coll a gregal; Son Canals i Son Fony a llevant; Son Ripoll a llebeig; Son Gallard i Son Rul·lan a ponent; i Son Marroig, sa Marineta, Son Moranta, Son Bauçà i sa Pedrissa a mestral. Respecte a l'etimologia, la teoria més acceptada és la de Joan Coromines, que fa derivar deià del mot àrab *daia*, que significa 'camp' o 'llogaret'.

HISTÒRIA

Els primitius pobladors de Mallorca ja habitaven aquesta zona. En són testimoni els sis jaciments arqueològics que s'hi han localitzat. Destaca la cova de Betlem vora el torrent Major, on el 1957 Manuel Rosentingl i Wladimir de Lamsford descobriren uns grafits. A Son Gallard hi ha cinc coves més, la de Son Marroig, la dels Morts, la de Son Gallard, la del Dimoni i la de l'Infern. Aquestes dues darreres no han estat estudiades. La presència romana s'evidencia amb la generalització del conreu de l'olivera a Mallorca, cultiu que es consolidà definitivament a la zona de Deià. A l'etapa islàmica, l'alqueria d'Ad-daia (Deià) va pertànyer al *juz'* de

→ Deià vist des de la carretera de Valdemossa, a l'altura de can Renou

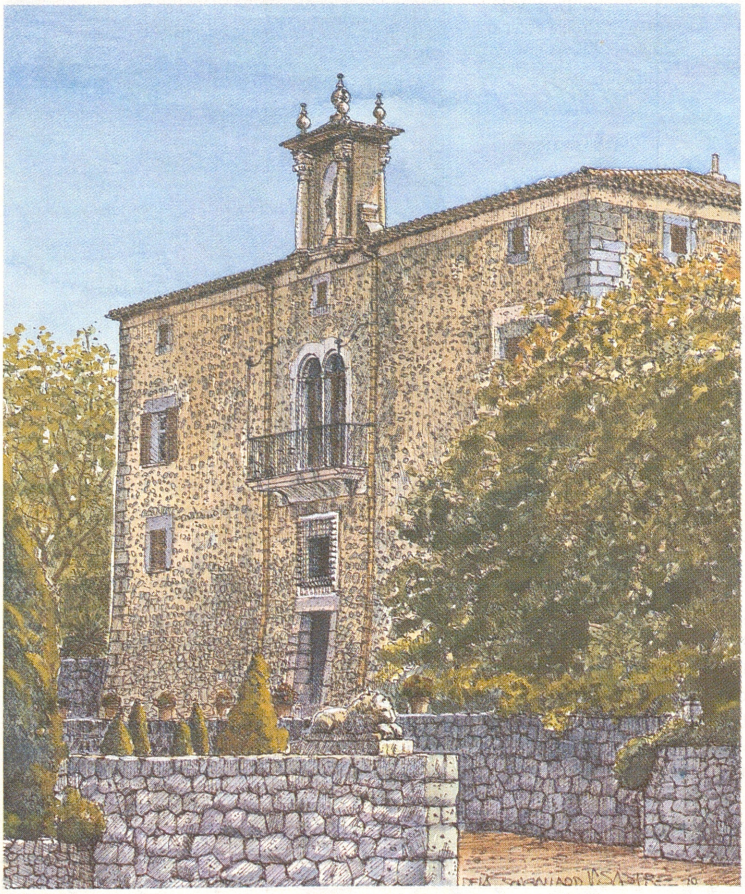

Son Gallard.

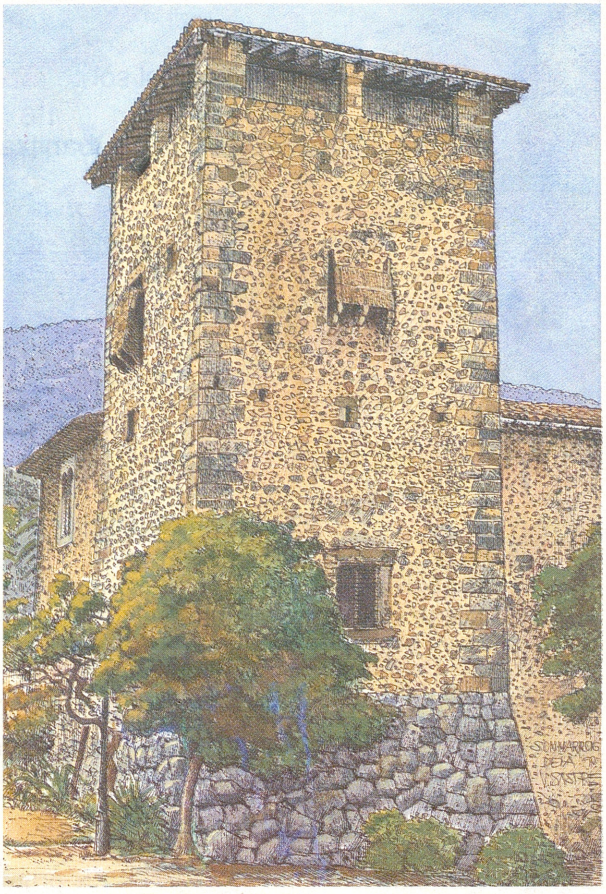

Torre de Son Marroig

Can Fussimany.

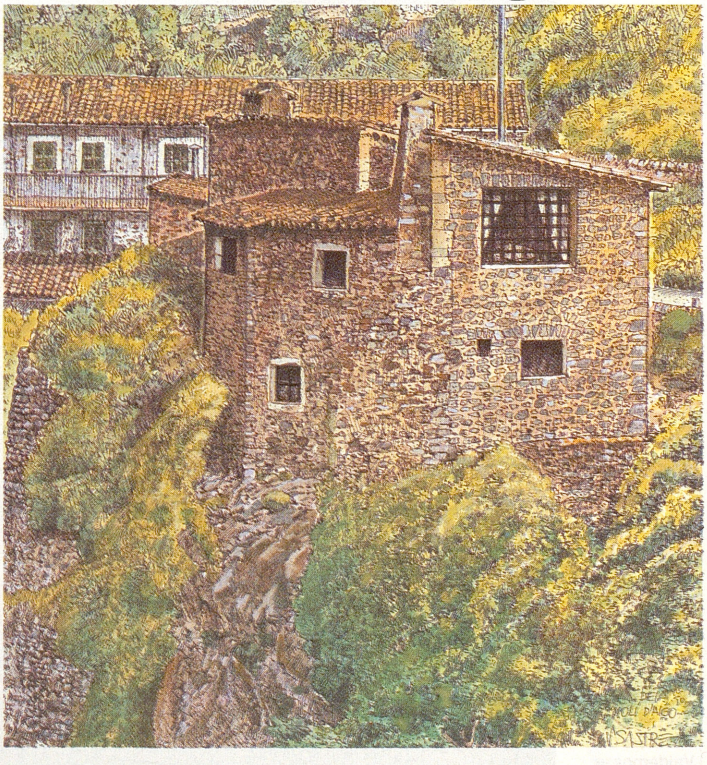

Molí d'aigua.

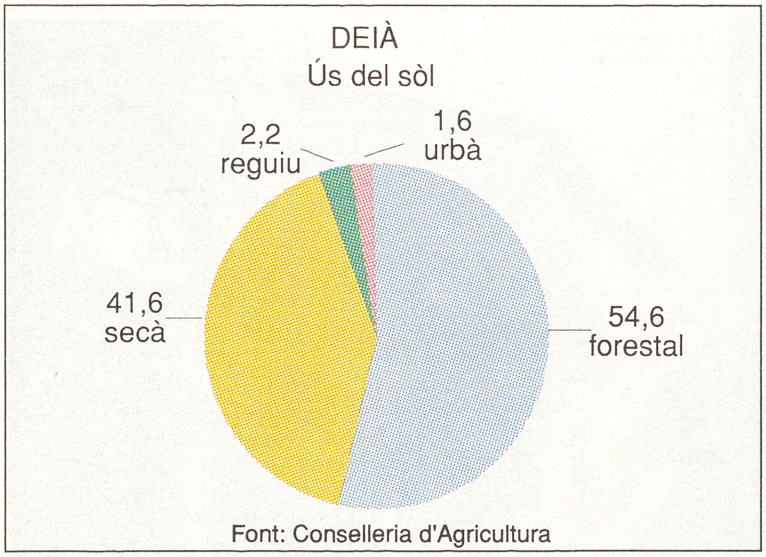

Font: Conselleria d'Agricultura

Bunyula-Musu. L'existència de fonts i torrents féu sorgir una horticultura pròspera al seu voltant. En el *Llibre del Repartiment* (1232) es documenta la concessió a Nunó Sanç, comte del Rosselló, de la porció de Valldemossa dins la qual s'incloïen les terres de Deià, i la de Lucalcari, a Gilabert de Cruïlles, senyor de l'Empordà. El 1239, es féu donació a Bernat Escala, Bernat de Verdera i Pere Ramon d'un terç de l'alqueria a cadascun, excepte la part que ja posseïa Pere Mató. L'abat de la Real aconseguí (1239) el domini i la jurisdicció de la zona, on construí un monestir cistercenc. En morir Nunó Sanç (1241) sense descendència i essent familiar de Jaume I, els seus béns, que incloïen Deià, passaren a la part reial i Ramon Llull aconseguí un contracte de bescanvi (1276) entre el monestir cistercenc i l'alqueria de na Matona. Com a conseqüència, l'heretat d'en Bartomeu Calafat fou destinada al col·legi de frares menors de Miramar. Al llarg de l'Edat Mitjana, Deià es dedicà a l'agricultura, especialment al conreu de l'olivera. Amb Valldemossa, formava una sola Universitat, encara que posseïa una certa autonomia per la jurisdicció que hi exercia l'abat de la Real. No quedà al marge de les Germanies (1521-23). Els deianencs es mantengueren fidels al rei i salvaren la vida a nombrosos mascarats. El 1583, en una sentència d'Hug de Berard i de Palou, procurador reial, se separaren Valldemossa i Deià per la pressió de talles i tributs dels valldemossins. La Universitat quedà constituïda pel batle Antoni Ripoll, 4 jurats (Perot Rul·lan, Miquel Canals, Pere Muntaner i Gabriel Marroig), 1 mostassaf, 8 consellers, 2 oïdors, 2 taxadors i 1 clavari. La Universitat de Valldemossa s'oposà a la segregació de Deià mitjançant diversos plets i demanà 350 lliures i diversos tributs, mentre que els deianencs pretenien la meitat dels béns que tenien conjuntament. S'intentaren diverses concòrdies que fracassaren. Malgrat tots aquests impediments, el 1584, es construí l'edifici de la nova Universitat, can Porxo. S'hi emplaçà la presó a la planta inferior i es compraren uns terrenys per a la plaça i la carnisseria. El s XVI ajudaren Sóller a derrotar 11 galeres franceses. El poble fou atacat en diverses ocasions pels corsaris nord-africans, com el 1582, quan en desembarcaren cinquanta a la costa i

→ Deià, antiga torre de l'església

← Deià, ca na Bailona

BATLES s XX

Bartomeu Vives Mas	1901
Joan Ripoll Vives	1905
Francesc Vives Colom	1906
Guillem Cardell Amengual	1910
Martí Bauçà Gastesi	1912
Pere Ignasi Mas Canyelles	1913
Bartomeu Garcés Colom	1917
Francesc Vives Colom	1918
Guillem Cardell Amengual	1922
Josep Sala Ripoll	1923
Pere Ignasi Mas Canyelles	1930
Joan Garcia Lucas	1933
Bartomeu Gamundí Vives	1933
Joan Marroig Mas	1936
Bernat Colom Visconti	1936
Joan Bauçà Vives	1937
Bartomeu Gamundí Vives	1938
Lluc Oliver Vicens	1938
Bartomeu Gamundí Vives	1953
Sebastià Ripoll Marroig	1954
Lluc Morell Cardell	1963
Joan Vives Ripoll	1963
Bartomeu Bauzà Rullan	1971
Epifanio Apesteguía Díaz	1976
Josep Salas Santos	1986
Francesc Xavier Salas Santos	1987

↑ Deià, carrer des Porxo

foren vençuts pel capità Mateu Sanglada. Aquests assalts induïren les autoritats a la construcció d'un sistema de fortificacions amb les guardes de sa Pedra Negra (1608), la torre de sa Pedrissa o de Deià (1614), es Còdols Blancs, el cingle d'en Visc, sa Foradada i es Terrer Roig (1622). La torre de sa Pedrissa, situada a l'extrem de la punta de Deià, va esser bastida diverses vegades, a causa de la seva deficient construcció. El 1874, fou subhastada per 45 pessetes i adquirida per Jeroni Rius, que la va vendre a l'arxiduc Lluís Salvador d'Àustria i Toscana. Des del 1615, el dia de sant Joan, tots els homes d'armes anaven a la Fortalesa per fer exercicis militars. Durant la Guerra de Successió (1700-15), rebé contínues aportacions de munició. A finals del s XVI, la Universitat va mantenir un plet amb els Bauçà, propietaris de sa Torre Redona, Son Bauçà i Llucalcari (avui can Simó), que no volien pagar les talles per una sèrie de privilegis i franqueses que posseïen des del 1256, en què Jaume I els concedí al capità Joan Bauçà. El s XV els foren qüestionats i, el 1448, una sentència els en confirmà la continuïtat. El 1604, se'ls interposà un nou plet per haver tallat el ramal del pont de sa Cala del camí reial. El 1636, Jerònia Bauçà es va avenir a pagar les talles i els tributs. El primer document sobre bandejats és del 1644, quan es constituí un cos de guàrdia per perseguir-los, segons una ordre del virrei. El 1674, es formaren unes guàrdies extraordinàries a càrrec del Regne per capturar-los. Deià es va veure afectat per la pesta bubònica (1652-53) i per l'escassetat de queviures, que deprimí l'economia de la vila. El 1721, amb motiu de la pesta de Marsella, es vigilà la costa amb un vaixell amb seu a sa Dragonera. A Llucalcari existí una guarda que fou mantenguda pel rei des del 1721, encara que ja estava documentada des del 1591. Les males collites de blat del s XVIII provocaren l'estancament de la població. L'estructura social al llarg del s XIX i fins ben entrat el s XX estava formada pels jornalers, que vivien exclusivament del sou que guanyaven; els petits propietaris, encara que les temporades agrícoles anassin a jornal a casa d'altri, i els caps de família més benestants del poble. Quant a l'evolució de la població, al llarg del s XIX estigué marcada per la continuació de l'estancament demogràfic i per un retrocés experimentat a la darreria del segle, a causa de l'emigració cap a França d'una part del poblament rural. A principis del s XX molts tornaren a la vila i s'hi construïren cases. A

↓ Deià, plaça de l'Església

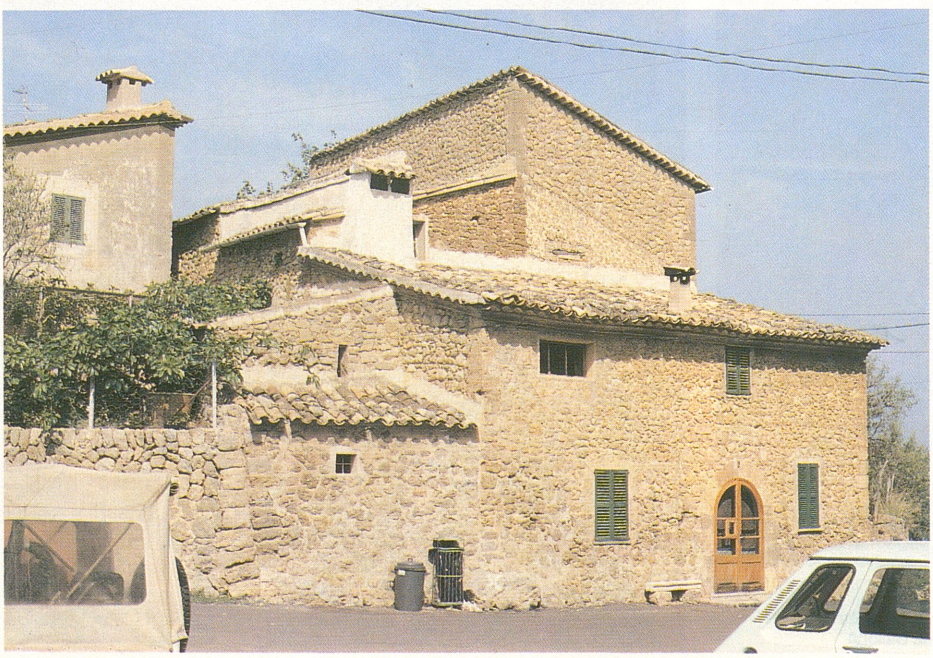

CENS RAMADER
(caps)

Oví	289
Porcí	24
Caprí	2

ARBRES FRUITERS
(ocupació en hectàrees)

Oliveres	490
Garrovers	63
Ametlers	15
Llimoneres	3
Tarongers	1

ALTRES

Farratges	23
Hortalisses	20
Patates	10
Llegums	4

→ Deià, interior de l'església

les eleccions municipals parcials d'abril del 1933 fou elegit batle Bartomeu Gamundí Vives, d'Esquerra Republicana. A les del 1936, fou batle Joan Marroig Mas —l'amo en Gelat—, conservador maurista. Durant la Guerra Civil es rebien instruccions de Sóller, centre d'atracció dels deianencs. En el front, la Guerra Civil costà la vida a un deianenc. Amb la restauració de la democràcia, el centre-dreta obtengué (1977) una clara majoria (68,69% dels vots) sobre l'esquerra (26,16%). Aquest predomini s'ha mantengut en totes les eleccions generals. El 1989, els conservadors aconseguiren un 69,03% i l'esquerra un 30,96%. Les municipals del 1979 seguiren aquesta mateixa tendència, encara que el partit d'extrema esquerra PTI —Partit dels Treballadors de les Illes— hi aconseguí el seu únic regidor a tota l'Illa. Des de les eleccions locals del 1983 hi ha un predomini de la dreta regionalista (Unió Mallorquina). Respecte a l'evolució de la població durant el s XX, continuà en retrocés fins al 1975, en què s'assolí un mínim de 395 habitants. La causa fou l'emigració produïda per la crisi de les activitats agràries i ramaderes tradicionals. Pel que fa al decenni dels 80, experimentà un lleuger creixement, motivat pel turisme i per l'arribada d'immigrants.

↓ Deià, pica de la font des Molí

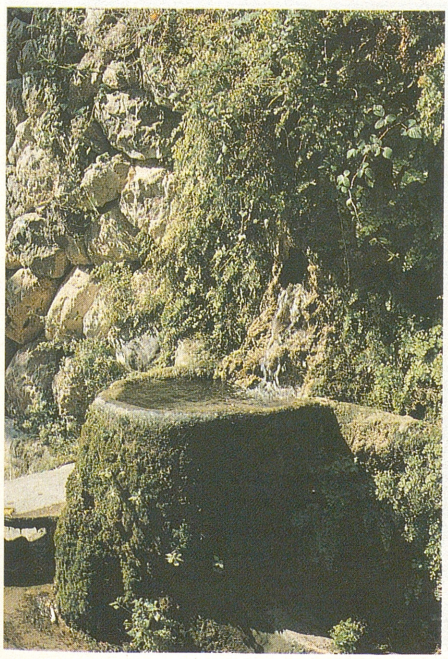

↓ Deià, es Clot

ECONOMIA

L'agricultura fou la base econòmica deianenca fins avançat el s XX. A partir de l'època romana es consolidà el cultiu de l'olivera. Durant el període islàmic s'hi desenvolupà l'horticultura. Deu anys després de la Conquesta catalana (1229), Nunó Sanç determinà les condicions econòmiques dels establerts a l'alqueria de Deià, cadascun dels quals es comprometé a pagar 733 sous de Melguelh en concepte d'entrada, a lliurar anualment una quarta part de la collita de blat, vi, lli, cànem i olives, la quarta part de la mòlta i el delme. D'altra banda, el comte es reservà el dret de lluïsme, que podia anar generant rendes suplementàries. Quan l'alqueria passà a mans dels monjos del Císter (1239),

↑ Deià, molí d'aigua

aquests arrendaren les terres, i els seus habitants es dedicaren sobretot a l'oliverar. L'escarpada orografia obligà els cultivadors a amargenar el terreny. Aquesta activitat agrícola prossegui durant els s XIV-XVII, amb una petita cabanya de bestiar (porcs, conills, ovelles, cabres, aviram) que proveïa de carn els camperols. La vinya experimentà un increment notable. El s XVI hi ha documentades 3 vinyes adscrites i, a finals del s XVII, n'hi ha 46, amb una valoració mitjana molt baixa, 95,25 lliures. Es destinaven a l'autoconsum. El s XVIII, l'obtenció d'oli de la millor qualitat en constituïa l'activitat més destacable, amb 32.400 quartons anuals, que permetia de mantenir 30 almàsseres. A la producció d'oli, s'hi afegia la de vi, amb 240 quartons, el cultiu de 310 quarteres de blat, 25 quarteres d'ordi, 14 de civada i 28 de llegums. El principal bestiar era el porcí, que s'alimentava dels productes de l'alzinar. Segons l'*Apeo*, de Garay (1818), l'oli continuava essent el producte més important de l'economia de Deià. Els seus olivars eren, amb els de Sóller i Valldemossa, els millors de l'Illa, i obtenien els preus més elevats. El 1818, es constatà la progressiva desaparició de la vinya, que es féu efectiva a partir del 1890. Durant els s XIX i XX, l'oliva era collida per collidores de l'interior de l'Illa, sobretot, dones que eren pagades a jornal i en espècie (oli). Entre l'*Amillaramiento* (1860) i el 1975, la terra cultivada va passar de 745 hes a 622 hes, el que representa una regressió del 16,5% sobre la superfície total del municipi. La minva va dur a la decadència del cultiu de l'oliver, que va baixar de 586 hes a 480 hes. Els altres cultius (1975) ocupaven sols el 23% de la terra conrada i el 9% del terme. El 1988, aproximadament un 69% dels propietaris tenien menys d'una hectàrea. Es tracta de petits horts al voltant del poble, un 18% entre 1 i 5 hes, i la resta de més de 5 hes. Deià és, en proporció a l'extensió del seu terme municipal, el principal productor de les Illes Balears de llimona. També s'hi cultiven l'oliva, la garrova, fruites i cítrics com la taronja i la mandarina. L'acidesa de l'oli produït a Deià és superior a 4º, per la qual cosa es veu afectat per la normativa de prohibició d'envasaments (1983) als olis que sobrepassin els 2º. Aquesta norma ha restringit encara més el conreu de l'olivera i ha propiciat l'envaïment de pins a la seva àrea de cultiu. Les limitacions a què es veu sotmesa l'agricultura de muntanya fan que es concedeixi, des del 1987, una ajuda monetària per hectàrea i animal. Fins al 1965, la riquesa forestal va permetre l'obtenció de carbó vegetal, llenya i fusta de pi i alzina amb una certa rendibilitat. Des de la primera meitat del s XX fins als anys seixanta, Deià fou un focus actiu de contraban, activitat compaginada amb l'agricultura. Primer foren la picadura de tabac cubà i el cafè, que escassejaven a l'Illa. Després varen venir el niló i els transistors. Tots els productes es transbordaven a alta mar per dur-se als secrets (coves naturals en els espadats de la costa), on eren amagats. Finalment, eren transportats a peu a distints indrets de Mallorca. Als voltants de la Guerra Civil (1936-39), començà a desenvolupar-se la fabricació de guants de pell. Aquesta activitat s'iniciava a Can Rovira, establiment comercial documentat com a guanteria al carrer d'en Brossa, de Palma (1885). Les peces de pell eren enviades a Deià, on el tallador els donava forma amb la màquina. Una vegada revisades a Can Rovira eren cosides per les guanteres de Deià. Finalment, es comercialitzaven a Palma. La petita producció de guants ajudà moltes famílies a sobreviure, fins que va desaparèixer entorn del 1970. L'arxiduc Lluís Salvador

↓ Deià, les marjades han permès el conreu de l'olivera

acollia visitants i els hostatjava durant tres dies a ca Madò Pilla i els proporcionava llit, llum, foc, oli, olives i fruita. El predomini de l'economia d'antic règim subsistí fins als 1960-65, quan el turisme féu acte de presència a Mallorca i trastocà d'arrel les estructures fins aleshores vigents. El 1880, existia ja la posada d'en Pere Mosso, amb una vintena de places. En casos de saturació es llogaven habitacions a les cases particulars de la vila. A principis del s XX, s'hi construí l'hotel Costa d'Or, a la zona de Llucalcari, visitat tots els estius per persones de diverses nacionalitats. El 1925, el batle Josep Sala Ripoll prohibí l'edificació d'un hotel al marge esquerre de la cala de Deià. En el decurs de la dècada dels 40, s'obriren una sèrie d'hostatgeries i hostals (Miramar, Villaverde, Casa Mena i Can Gelat). En iniciar-se el turisme de masses a Mallorca (1960-70), s'inaugurà el segon hotel Es Molí (1966). El 1984, s'hi obrí l'últim establiment hoteler La Residència, a la possessió de Son Canals. El terme municipal de Deià compta (1990) amb 279 places distribuïdes en 3 hotels, i altres 31 en hostals i pensions. L'oferta és coberta fonamentalment durant els mesos d'estiu per turistes alemanys, britànics, italians i espanyols. A més dels turistes residents i temporanis, s'ha d'afegir l'important col·lectiu d'estrangers que es desplacen des de diferents indrets de Mallorca, durant l'estiu,

↑ Deià segons l'arxiduc Lluís Salvador

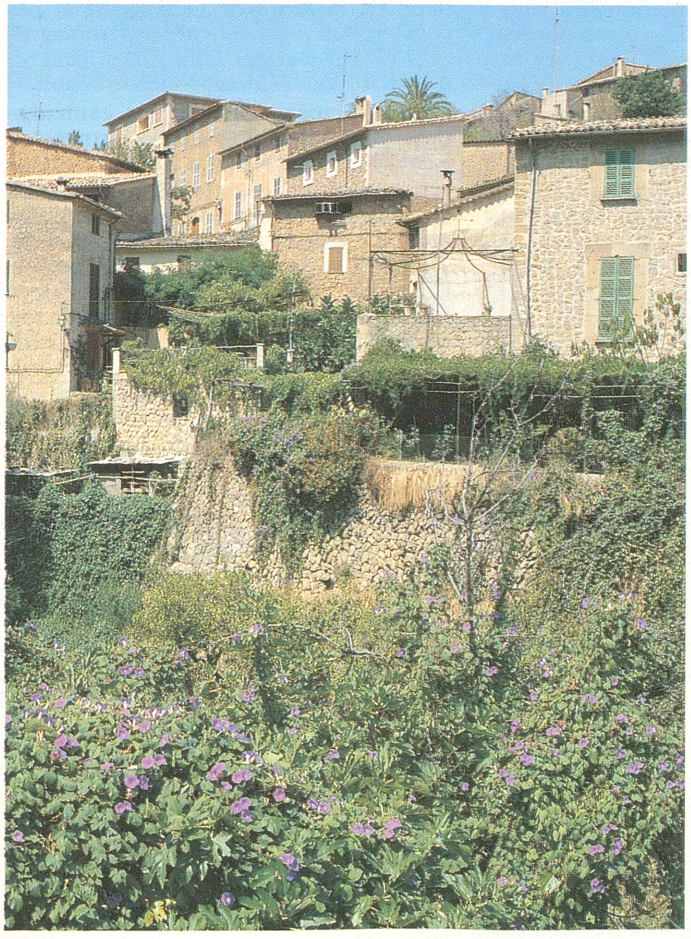

← Vista parcial de Deià

sols per visitar Llucalcari, el massís des Teix i el casc urbà de Deià, que conserva la tradicional arquitectura dels pobles de la serra de Tramuntana. Des de finals del 1979, hi ha adquirit una gran importància el sector de la construcció, lligat al turisme, com ho demostra l'augment progressiu del nombre de llicències d'obres. El 1981, es constituí una empresa embotelladora d'aigua de la font de sa Senyora, de cal Abat. La producció (1990) és de 55.000 caixes, destinades al consum insular. Al varador de la cala de Deià es manté la tradicional activitat pesquera que, a la primavera, es concentra en la col·locació de xarxes fixes per a la pesca durant l'estiu. El s XIX, juntament amb Valldemossa, la pesca es complementava amb el teixit de xarxes per a tota l'Illa. El 1990, les captures (llampuga, serviola, peix roquer) van destinades majoritàriament al consum de Deià i de Sóller. El 1990, es fa evident el seu caràcter de municipi turístic, orientat cap a l'atracció d'un turisme selecte i lligat a habitatges de segona residència.

VIDA SOCIAL

Els edificis més rellevants són els casals de possessions amb recinte fortificat, que servien per a protegir la població de les incursions corsàries i dels atacs de bandejats. Els més destacables són cal Abat, Son Marroig, Son Bauçà, Son Canals, Son Rul·lan, Son Bujosa, Llucalcari, can Apol·loni, can Simó, Casa d'Amunt, Son Beltran, can Puigserver i Son Coll. Per a una millor vigilància de la costa nord-occidental de Mallorca, es bastí la torre de Deià o

↑ Cementeri de Deià

↑ Deià, font de Sant Joan

de sa Pedrissa (1614). A més dels casals fortificats, són destacables l'església parroquial, el palau de can Fusimany, es Molí i can Vallès. Aquest edifici està situat dins la vila i fou construït per Antoni Vives, secretari de l'arxiduc Lluís Salvador. L'església és d'una sola nau i es troba vora una torre de defensa, que fa la funció de campanar. El 1497, està documentada l'existència d'un oratori sota l'advocació de la Mare de Déu del Roser. A partir del 1511, disposà de pica baptismal, tot i que els primers registres de baptisme daten del 1562. La segona meitat del s XVI s'aconseguí una certa autonomia en l'administració dels sagraments i s'evità que els deianencs haguessin d'anar a rebre'ls a Valldemossa. El 1584, se n'anomenà patró sant Joan Baptista. Els anys successius es dotà el temple d'imatges i objectes de culte, com testimonia la compra de dos fanals per a la processó de la Sang (1611), la comanda d'un Sant Crist (1625) i la figura de la Mare de Déu morta. Part del patrimoni es destruí en l'incendi succeït el 1752. Se'n salvaren un quadre dels misteris del Rosari i les imatges de sant Josep, obra de Joan Calderó, i de sant Sebastià. Entre el 1754 i el 1760 es reconstruí l'església, que fou dotada de rellotge, fet per Gaspar Seguí, i es refongué la campana a cal courer Joaquim Puigserver. Es tallaren figures com la de sant Joan, sant Mateu i sant Simó, obra de Rafel Torres; s'hi instal·là un llenç de la Mare de Déu realitzat per Guillem Torres i s'encarregà un sagrari (1755) a Gaspar Oms. Recentment, destaca la reforma del presbiteri (1958). A més de les obres esmentades, és destacable la talla d'un santcrist en majestat del s XIII. El cementeri, emplaçat darrera de l'església, apareix documentat a principis del s XVII. Llucalcari té un oratori des del 1600, on es venera la Mare de Déu dels Desemparats. El 1866, les monges franciscanes s'instal·laren a la vila per satisfer la demanda de serveis per als

↓ Deià, cases a can Penya

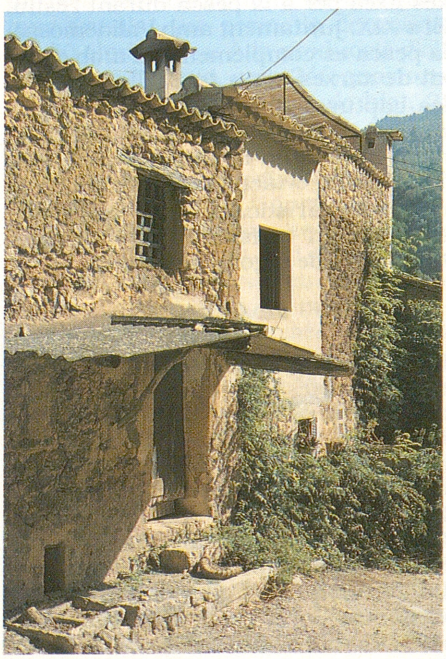

ELECCIONS LOCALS

	1979		1983		1987	
	Vots	Regidors	Vots	Regidors	Vots	Regidors
CEI					15	-
PP					23	-
PSOE			93	2	93	1
PTI	22	1				
UCD	148	6				
UM			167	5	188	6
BATLE	Epifanio Apesteguía - UCD		Epifanio Apesteguía - UM Josep Salas (1986) UM		Francesc X Salas - UM	

← Autoritats locals i autonòmiques en un acte de l'Ajuntament de Deià

CONSISTORI A 1990

Francesc X Salas Santos (UM)	Batle
Joan B Ripoll Figuerola (UM)	Tnt de Batle
Antoni Pujol Visconti (UM)	Hisenda
Bartomeu Bauzà Rullan (UM)	Cultura
Joan Vives Mas (PP)	Regidor
Lluc Oliver Ribas (PP)	Regidor
Joan Rotger Coll (PSOE)	Regidor

malalts. Abans de la fundació del convent definitiu (1884), al carrer de Ramon Llull, ocuparen les cases de can Borino, can Marc i can Porxo. Dins la labor educativa que desenvoluparen es distingeixen dues etapes. Des dels inicis fins al 1972, tengueren cura del parvulari i de l'ensenyament de les nines. Posteriorment, només es feren càrrec de la guarderia (1972-86). El 1986, les monges foren anomenades filles predilectes de la vila de Deià, tot i que es veren obligades a clausurar el convent a causa de la manca de vocacions. Quant a l'ensenyament públic, fou impartit per un mestre fins al 1987. A partir d'aquest any, s'amplià a dos el nombre de professors i es reduí la docència als cicles inicial i mitjà d'EGB. Per a cursar el cicle superior s'ha d'acudir a Sóller, per a la qual cosa hi ha un servei d'autobús escolar. Des de l'època medieval, s'hi han vinculat personatges importants del món de la cultura i de les arts, atrets, entre altres causes, per la bellesa del paisatge. El 1276, Ramon Llull fundà un col·legi missional a *Miramar* (→), dedicat a l'estudi de la teologia i de l'àrab. L'arxiduc Lluís Salvador adquirí la possessió de Miramar (1872), juntament amb la de Son Gallard, Son Canals, Son Moragues, sa Pedrissa i Son Marroig. En aquesta, hi féu una ampliació d'estil italianitzant i un templet clàssic. El 1929, Antoni Ribas Prats hi instal·là el museu de Son Marroig, que conté, a més de records de l'estada de l'arxiduc, pintures de Joan Bauçà, de Joaquim Mir i del propi Ribas, i ceràmica fenícia, grega i romana, així com una mostra de plats hispano-àrabs. L'arxiduc fou el promotor del camí d'accés a sa Foradada. A la vila, hi han residit artistes com Arthur Byne, lady Sheppard, Joaquim Mir, Antoni Gelabert, Tito Cittadini, Casimir Martínez Tarrassó, Mathew Klarwein, Josep Puigdengolas, Ulrich Leman, John Ulbricht, Mark Heine i músics com Joan Bibiloni, Kevin Ayers, Mike Oldfield, Ramon Farran i alguns integrants dels conjunts *The mama's and the papa's* i *The Animals*, entre altres. Cal destacar l'escriptor anglès Robert Graves

FILLS IL·LUSTRES

Robert Graves
Gaspar Sabater Serra

↓ Deià, carreró des Clot

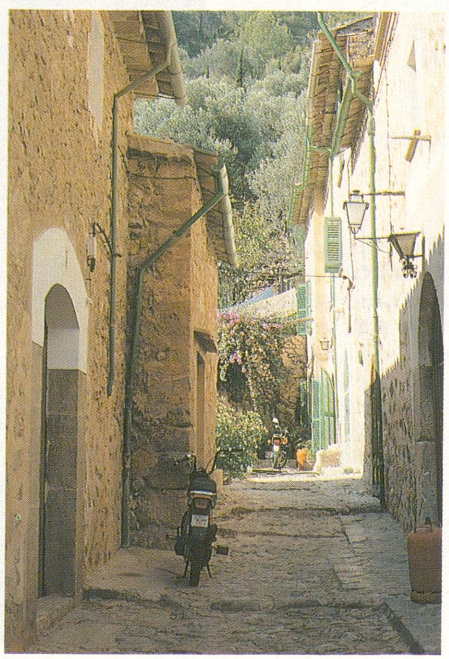

↓ Deià, can Vallès

↑ L'església de Deià vista des del Clot

(1895-1985), instal·lat a Deià des del 1930 fins a la seva mort, amb un sol parèntesi (1936-46), i el pintor i arqueòleg americà William Waldren, resident a la vila des del 1953. A començaments de la dècada dels 60, tots dos organitzaren un museu de caràcter etnogràfic i de pintura, on es recollien les obres del grup Deu des Teix. El 1962, William Waldren hi fundà el Museu Arqueològic de Deià, on es concentren les troballes de diversos jaciments de la zona, especialment el de Muleta (Sóller), amb les primeres restes de Myotragus que es trobaren associades a restes humanes, i el de Son Ferrandell-Olesa. En la tasca d'excavació i d'estudi dels materials, hi participen joves, la majoria estudiants d'arqueologia, d'Europa i d'Estats Units (Center for Field Investigation). Aquest interès investigador fou la causa de la celebració, a Deià, de dues conferències internacionals (1980 i 1982) sobre la prehistòria a la Mediterrània occidental. Altres persones vinculades amb Deià són el bisbe de Mallorca Simó Bauçà Sales, el geògraf, marí i polític Felip Bauçà Canyes, el prevere Bruno Morey, el polític Narcís Serra i els escriptors Josep M Llompart, Alan Silitoe, Joan Mas i Gaspar Sabater. L'elevat nombre de pintors que hi resideixen ha propiciat l'aparició de galeries d'art. Destaquen la de Mark Heine i Ross Abrams, fundada a mitjan dècada dels setanta i la galeria Max (1989), on, a més d'exposició i venda d'obres, es desenvolupen altres activitats culturals (concerts, conferències). L'atracció pel teatre propicià la creació del «Grup deianenc que ara ens estrenam» (1984), que passà a dir-se «Grup de teatre es Saragall» (1985). Respresenta obres en català a les festes locals i és presidit per Tana Waldren. Deià compta amb associació de la tercera edat (1984), que es reuneix a can Boi. Pel que fa a la infrastructura, la vila disposa d'enllumenat públic (1959) i telèfon des del 1957, encara que hi manca el clavegueram i l'aigua corrent. Respecte dels serveis compta amb una oficina de correus, un metge, un dispensari mèdic (1981), una farmàcia (1976) i comunicació diària amb Palma, Sóller i Valldemossa. Les festes patronals se celebren per sant Joan Baptista, dia 24 de juny. Dins l'expansió de la premsa forana es publicà la revista *S'Encruia*. (→).

DEIÀ, CALA DE Situada entre les puntes de Deià i la de Son Beltran. Hi desemboca el torrent Major. Apareix documentada en el mapa del cardenal Despuig (1785). Tradicionalment, ha servit d'abric a les barques de pesca. Fins entrat el s XX, els pescadors es dedicaven, a les marjades del seu voltant, al cultiu de la vinya i de les hortalisses, que es complementava amb els bestiars oví i caprí. El 1990, compta amb un varador, ampliat la dècada dels seixanta, de vuit amarraments.

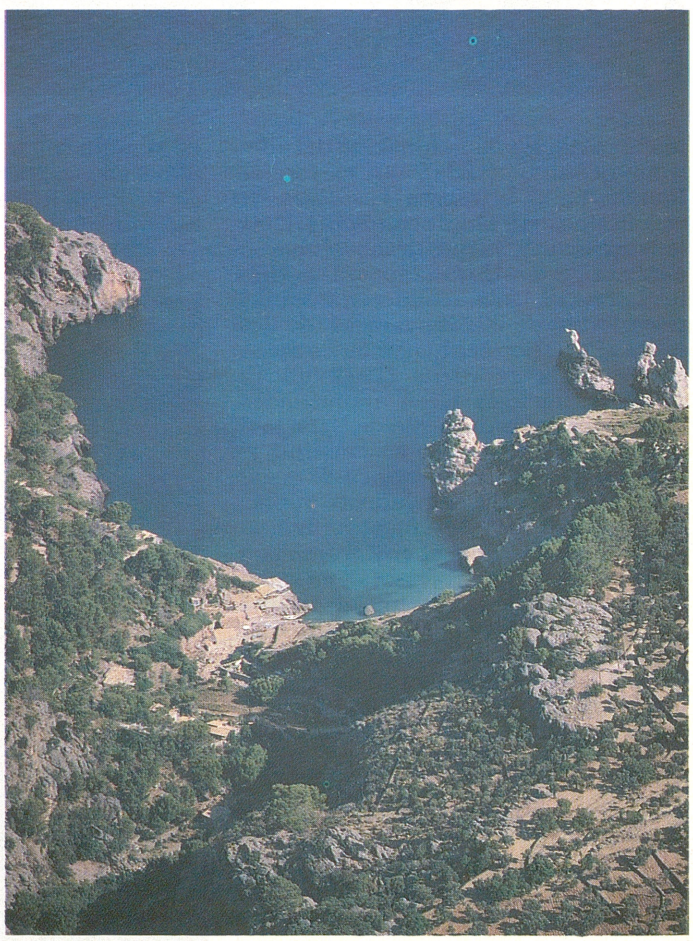

→ Vista aèria de la cala de Deià

Respecte de les edificacions, disposa de vuit habitatges (1990), construïts entre el 1965 i el 1968; i de tres casetes de pescadors. Hi ha una mancança de serveis, tot i que disposa de dos bars inaugurats un el 1938 i l'altre el 1951.

DEIÀ, CAN Propietat rústica del terme de Marratxí, situada entre sa Teulera i cas Sastre. ■ Al terme de Palma, entre Son Ramonell i la pleta des Balaguers, anomenada també can Pa Blanc. (M)

DEIÀ, CINGLE DE Al terme del mateix nom, anomenat també cingle des Visc, situat entre es Banc i es Cucó. (M)

DEIÀ, JOAN (Palma 1684 - Campos 1765) Escultor. Entre les seves obres consten la capella de sant Josep i santa Bàrbara, de Banyalbufar, i el gran retaule i cambril de la Mare de Déu de la Soledat de l'església dels mínims, de Palma, aquest darrer desaparegut amb l'exclaustració religiosa. També és autor de les claus de pedra pintades, les dues claraboies i els deu finestrals de la nau de l'església dels mínims, de Muro. Està documentat que el 1718 signà un contracte per construir el retaule de sant Francesc de Paula del convent dels mínims, de Santa Maria del Camí, on també treballà en la construcció del campanar i en el coll de cisterna d'una peça de pedra amb l'escut dels Conrado. (JoC)

↓ Cisterna esculpida per Joan Deià (Convent dels mínims-Santa Maria del Camí)

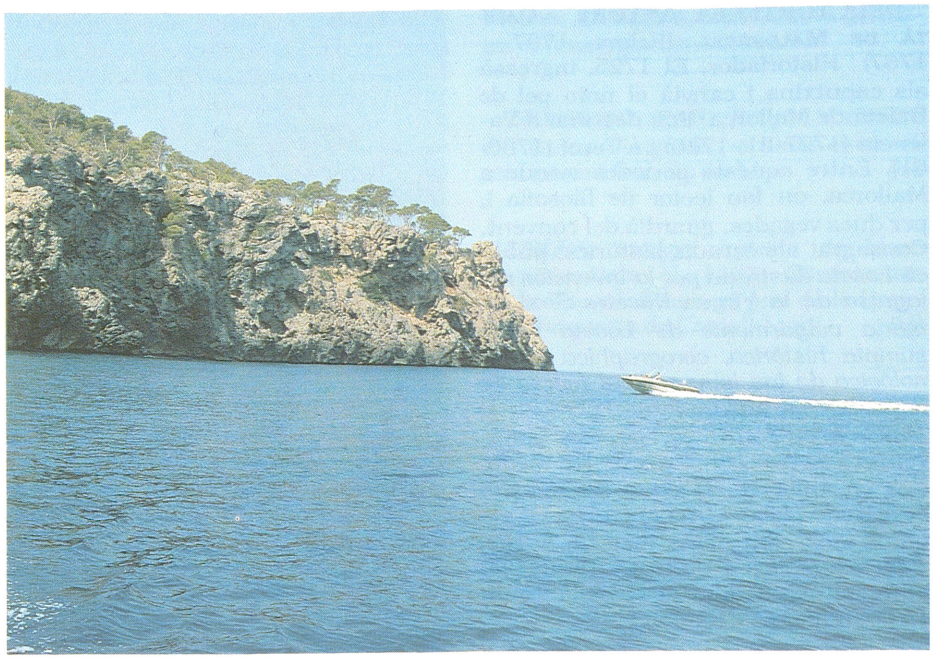

↑ Punta de Deià

DEIÀ, LLUÍS DE Vegeu *Lluís de Deià*.

DEIÀ, PUIG DE Documentat el 1384. Probablement es tracta del puig des Vent, de 1.000 m d'altària, que fa partió amb Bunyola i Sóller. (M)

DEIÀ, PUNTA DE A la costa del terme del mateix nom, situada entre la punta de sa Foradada i la cala de Deià. (M)

DEIÀ, SON Antiga possessió del terme de Palma, situada als terrenys que ocupa (1990) l'aeroport de Son Sant Joan. (M)

DEIÀ, TORRENT DE Vegeu *Major, torrent*.

DEIÀ DE MULETA Antiga família de terratinents de Sóller, propietaris de la finca Muleta. Documentada a principis del s XIV, alguns dels seus membres foren batles reials i clavaris de la vila. El 1563, Miquel Deià de Muleta ocupà el càrrec de clavari ordinari. Entre 1569-70 ho era Jaume Deià, Damià Deià ho fou entre 1632-33 i, entre 1645-46, Mateu Joan Deià. En els anys 1653-54 ocupà aquest càrrec, amb caràcter extraordinari, Joan Deià de Muleta. Entre el 1660 i el 1661 Joan Deià de Muleta era clavari ordinari. El 1648, Damià Deià de Muleta era jurat de Sóller. El 1652, Damià i Joan Deià de Muleta eren consellers de la vila. Mateu Deià de Muleta fou batle reial de Sóller (1607-08). També ho foren Jaume Deià (1631-32), un altre Jaume Deià (1632-33), Damià Deià (1635-36), i Joan Deià de Muleta (1657-58). Amb la mort del metge Antoni Vicenç Deià de Muleta i Ferrà (1710) acabà una primera branca de la família. Aquesta línia fou succeïda pels Estades-Prom. Una altra línia acabà amb Joan Deià de Muleta i Penya de Son Sales, la qual fou succeïda, en part, per la família Ponç-Pati. Una tercera branca entroncà i fou succeïda per la de Canals, i fou coneguda per la de Canals de cal Hereu de Muleta. Al carrer de sa Lluna, de Sóller, hi ha una capelleta amb la imatge d'un Sant Crist on hi ha l'escut heràldic d'aquesta família, que Caterina Deià de Muleta i Canals, de can Prom, hi féu posar. (JE)

DEIÀ RULLAN, JOAN (Sóller 1806 - 1856) Músic. Franciscà observant (1835), fou ordenat de prevere el 1851. Fou organista del convent de Sant Francesc, de Palma, del convent de Jesús, de Sóller, i de les parròquies de Sant Bartomeu, de Sóller, i de Fornalutx. Va esser mestre de música de l'Escolania dels blauets de Lluc (1836). Compongué *Llamentacions Dijous Sant* (1832), *Missa de Difunts* (1835), *Ària per a concert a la Verge de Lluc* i moltes altres composicions religioses. (CM)

DEIÀ TORTELLA, ANTONI –GAIETÀ DE MALLORCA– (Palma 1707 - 1767) Historiador. El 1725, ingressà als caputxins i canvià el nom pel de Gaietà de Mallorca. Fou destinat a València (1727-31, 1740) i a Terol (1760-61). Entre aquests períodes visqué a Mallorca, on fou lector de filosofia i, per dues vegades, guardià del convent. Consagrat als estudis històrics, publicà *Loseta ilustrada por la invención milagrosa de la Virgen Nuestra Sra, llamada vulgarmente de Loseta* i *Resumpta histórica, corographica y cronológica de las islas y Real fuerza de Ibiza.* Deixà inèdites *Anti-glorias de Mallorca,* en contra de l'obra de Bonaventura Serra, *Lithologia de las medallas en Mallorca, Historia de Nuestra Señora de Lluch,* i uns apèndixs en els quals incorporà noves dades a la *Historia de Mallorca* de Joan Binimelis, entre altres. Traduí al castellà l'obra *Lo Desconhort,* de Ramon Llull.

DEINAT, COVA D'EN Dins *sa Comuna* (←) del terme de Lloret de Vistalegre.

DEIXOPTE, SON Antic rafal del terme de Sant Joan, afrontat a Cugulutx. Documentat el 1646, pertanyia al noble Jordi Sureda. Tenia cases i conreus de cereals. Feia una renda anual de 30 quarteres de blat. Se'n segregà la possessió de s'Hostalet. (DF)

DELABAU, CAN Propietat rústica del terme de Palma, situada entre es Rafal i la punta de Son Gual. (M)

DELABAU, SON Possessió del terme de Llucmajor, confrontada amb Son Cànaves i Son Verí. Documentada el 1330, pertanyia a Pere Llongà i era denominada alqueria des Jueu o des Jueus. Al llarg dels s XIV-XVI, sofrí constants canvis de titularitat i apareix amb el nom des Jueu. El 1546, fou comprada per Bernat Delabau i adquirí la denominació definitiva. El 1578, estava valorada en 4.600 lliures. El 1644, era del senyor Gregori d'Olesa. Tenia cases, molí de sang i torre de defensa. Dedicada a conreu de cereals, hi havia guardes d'ovelles i cabres. Feia una renda anual de 200 lliures i de diversos productes agrícoles i ramaders. N'eren pertinences les tanques dites na Godai i sa Cova. Donà nom al torrent des Jueus. En deriven (1990) **Son Delabau Vell,** entre Son Verí de cas Frares i ses Pletes Obertes, i **Son Delabau d'en Jaume,** entre can Boronat i Son Delabau Vell. (DF/M)

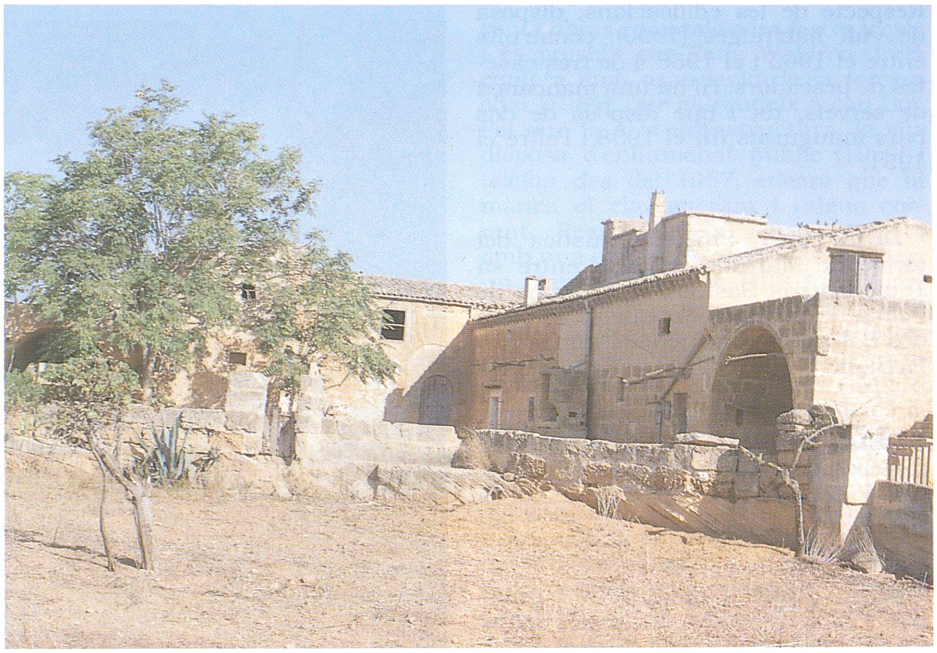

↑ Son Delabau Vell (Llucmajor)

DELAIGO, CAN Propietat rústica del terme d'Andratx, situada entre la vila i Son Prim. (M)

DELEGACIÓ DEL GOVERN A LA COMUNITAT AUTÒNOMA DE LES ILLES BALEARS Organisme de direcció i coordinació de l'Administració de l'Estat a les Illes Balears. Sorgí de l'organització territorial establerta per la Constitució Espanyola del 1978. Una vegada estructurada Espanya en comunitats autònomes, fou creada, mitjançant llei (1983), la figura del delegat del govern, representant del govern en el territori de la comunitat autònoma i cap de tots els òrgans de l'Administració Civil, els quals havia de coordinar i fer cooperar amb els autonòmics. A les Illes Balears, atès el caràcter uniprovincial de l'arxipèlag, passà a assumir les funcions del governador civil de la província de Balears. La dispersió geogràfica dels territoris determinà que fos complemen-

↓ Son Delabau d'en Jaume (Llucmajor)

tat amb les figures dels delegats insulars del govern a Menorca i a Eivissa-Formentera. La Delegació del Govern compta amb secretaria general, gabinet tècnic, assessories jurídica i econòmica i comissió de coordinació. La dinàmica política de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears ha minvat la projecció pública de la Delagació del Govern, tot i que aquesta té (1990) competències en àrees fonamentals com educació, sanitat, seguretat social, treball, transports i altres. Té la seu al carrer de la Constitució, de Palma. Han ocupat el càrrec de delegat del govern Carlos Martín Plasencia (1984-89) i Gerard Garcia Franco (des del 1989) i el de secretari general, Joan Capó Porcel (1984-88) i Félix Marín Leiva (des del 1988). (DF)

DELFÍ, ES Indret de la costa del terme de ses Salines, situat entre l'illa Moltona i l'illot de s'Albarda. (M)

DELGADO, CAN Propietat rústica del terme de Manacor, situada entre ca na Marranxa i Torre Cabana. (M)

← Maria del Carme Delgado Roses

DELGADO ROSES, MARIA DEL CARME (Palma 1912) Rendista. Filla del marí de guerra Joan Delgado Otaolaurruchi i d'Antònia Roses Siragusa, va formar-se en el Liceu de Montpeller. Casada el 1934 amb el financer Joan March Servera, fill major del també financer i polític Joan March Ordinas, que sempre la distingí amb el seu afecte, les noces esdevengueren un dels actes socials més rellevants de l'època. El matrimoni fixà la seva residència, alternativament, a Madrid, Barcelona i Palma, i tengué quatre fills, Elionor, Glòria, Joan i Carles. A la mort del seu marit s'establí a Palma i, de llavors ençà, ha destacat per la seva predisposició a donar suport a multitud d'actes o empreses de tipus social i cultural. El 1970, fundà el centre d'educació pre-escolar Carme Delgado Roses, situat a la barriada de Santa Catalina i dotat amb desset unitats, vuit de parvulari i nou de maternals. Posteriorment comprà i cedí al bisbat l'edifici en el qual aquest tenia les guarderies, creades el 1904 per atendre els fills de les dones treballadores, i s'encarregà de la seva reforma i equipament. Amant de les expressions folklòriques de la cultura autòctona, ha col·laborat en la popularització i consolidació d'algunes, com la tradicional desfilada de les beneïdes de Sant Antoni, a Palma.

↑ Dolors i Carme Delgado de Rojas

DELGADO DE ROJAS, DOLORS –LOLITA DELGADO– (Barcelona 1903 - Palma 1989) Concertista i actriu. Arribà a Palma el 1917 amb la seva germana **Carme** (Barcelona 1898) amb la qual treballà en l'animació musical de pel·lícules mudes, al cine Modern. Actuà, amb les orquestres del Teatre Principal i del Líric, en nombroses sarsueles i òperes. Com a actriu, fou una de les fundadores d'una càtedra de declamació i estrenà obres de Tous i Maroto i de Pinillos. Tengué un gran èxit en el paper de *Doña Inés* i amb l'obra *Cisneros* de José María Pemán. Es dedicà, amb la seva germana, a l'ensenyament del violí.

DELHOMO, CAN Propietat rústica del terme d'Algaida, situada entre ca na Lleona i Son Du-la-hi. (M)

DELLA Antiga alqueria de Muro documentada el 1463. Confrontava amb el camí d'Inca, el pou de la Boveria i l'alqueria de Castell-Llubí. (M)

DELLUNY, CAN Propietat rústica del terme de Felanitx, situada entre can Frare i Son Xot. (M)

DELMADA, SA Terrenys del terme de Sóller, estesos entre s'Alqueria des Comte i can Canals. (M)

DELMARI Demarcació territorial sobre la qual un senyor dominical, laic o eclesiàstic, tenia, a més d'altres drets feudals, facultat de percebre part dels delmes, majoritàriament el 50%, sobre determinats productes agropecuaris. Era un dels drets senyorials que posseïen algunes cavalleries mallorquines a les Edats Mitjana i Moderna. (JJ)

DELME Impost feudal que consistia en la desena part de la producció agrària bruta. Va esser percebut majoritàriament per l'Església des de l'alta Edat Mitjana fins a finals del s XVIII o la segona meitat del s XIX, segons els països. A Mallorca, Jaume I va fer ús del privilegi atorgat pel papa Urbà II, el 1095, al seu antecessor Pere I, segons el qual li corresponia la percepció inte-

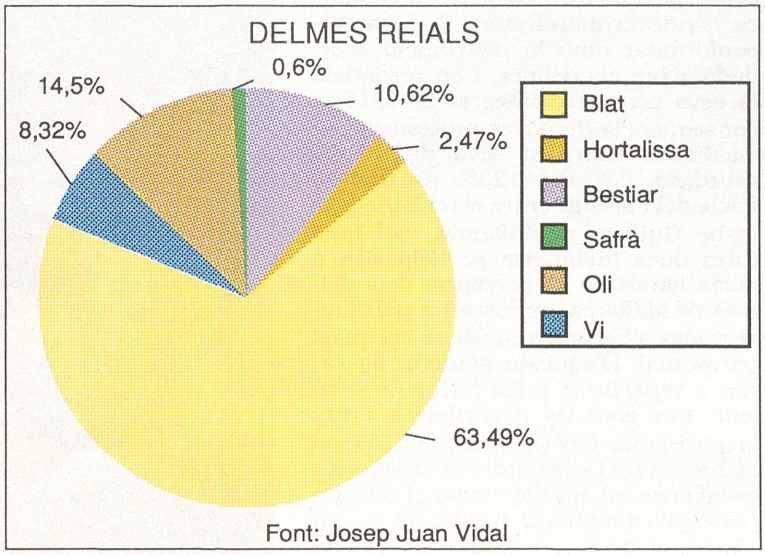

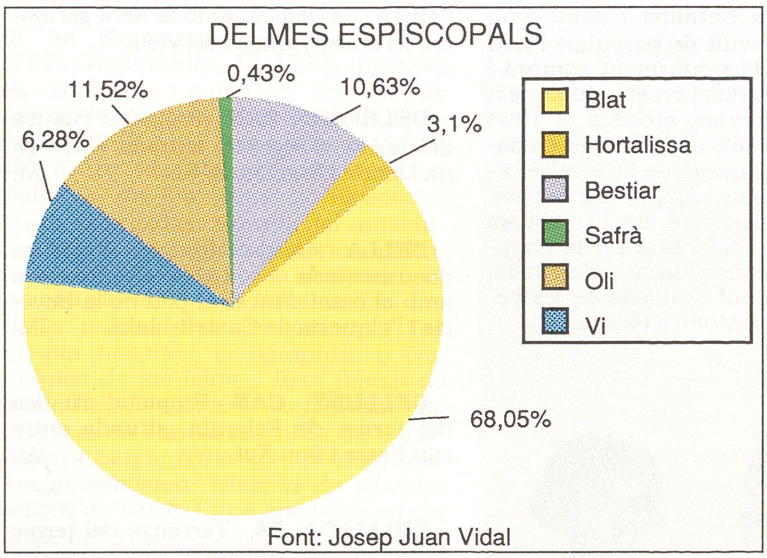

Font: Josep Juan Vidal

gra dels delmes de tots els territoris que obtengués dels musulmans per les armes, d'acord amb l'esperit de creuada vigent a l'època. Segons els compromisos contrets abans de la Conquesta, quan es va fer el repartiment de l'Illa entre el Rei i els porcioners, aquests reberen el dret de percebre'ls, entre altres rendes feudals, sobre els territoris que els pertanyien per dret de conquesta. A partir de 1238, la Seu mallorquina promogué, a través del seu primer bisbe Ramon de Torrelles, la reclamació de la percepció dels delmes sobre la producció agropecuària mallorquina. El Rei cedí a l'Església una tercera part dels delmes de gra, vi i oli, i la meitat dels de la resta de productes. Entre el 1238 i el 1274, els altres posseïdors d'aquest dret efectuaren transaccions similars amb l'Església. Des del 1268, i després de les greus dissensions ocorregudes en el Regne de València a causa del seu repartiment, l'Església de Mallorca continuà manifestant la seva disconformitat amb la distribució acordada sobre els delmes, i en reivindicà la seva percepció íntegra. El 1315, a conseqüència de noves protestes eclesiàstiques sobre la seva distribució acordada des del 1238, s'arribà al Pacte del Pariatge entre el rei Sanç I i el bisbe Guillem de Vilanova, pel qual totes dues instàncies participarien a parts iguals en la percepció dels delmes de Mallorca, excloses les parts reservades a barons o cavallers i el quart parroquial. D'aquesta manera, passaren a repartir-se a les terres de reialenc, que eren les majoritàries, entre la parròquia (25%), el rei (37,5%), el bisbe (18,75) i el capítol (18,75%). A les cavalleries, el cavaller tenia el 50%, la parròquia mantenia el 25%, el rei un 12,5%, el bisbe un 6,25% i el capítol un altre 6,25%. Aquest pacte, realitzat a començaments del s XIV, es mantengué en termes quasi idèntics fins al s XIX. Normalment, el delme no era recaptat directament ni per la procuració reial ni per la Seu, sinó que era arrendat a particulars que, en pública subhasta, se n'adjudicaven el dret. A Mallorca, era cobrat sobre cinc productes bàsics: el bestiar, l'hortalissa, el gra, el vi i l'oli, als quals s'afegí, a mitjan s XVI, el safrà. A través de les recaptacions dels arrendaments es pot conèixer l'evolució diferencial dels productes agraris, el seu pes percentual dins l'economia i les fluctuacions de les rendes de la terra. Alhora els delmes són utilitzats per mesurar els rendiments i la productivitat de l'agricultura de l'Antic Règim. El 1800, la hisenda reial passà a tenir la novena part de les rendes decimals. El cinquè manament de l'Església, segons el Catecisme de la Doctrina Cristiana del bisbe Bernat Nadal Crespí (1801), manava pagar els delmes sense cap frau, ja que començava a existir una resistència popular a pagar-los. El govern sorgit de la revolució d'agost del 1836 proposà la seva abolició, però la supressió definitiva tengué lloc el 1841, durant el govern progressista presidit pel general Espartero. (JJ)

DELME, CAMÍ DES Al barri d'Establiments Nou del terme de Palma, situat entre Son Morlà i Sarrià. (M)

DELME, CAN Propietat rústica del terme de Felanitx, situada entre can Ros i Son Nadal Vell. (M)

DELME, ES Terrenys del terme de Santanyí, estesos entre la vila i Son Morlà. (M)

DELME, GRANER DES Al terme de Calvià, situat entre el llogaret des Capdellà i Son Hortolà. (M)

DELME D'ESCORCA, ES Cavalleria del terme d'Escorca. El 1647, en tenia tres quarts el senyor Pere Despuig, ciutadà militar de Mallorca. (DF)

↓ Camí des Delme (Palma)

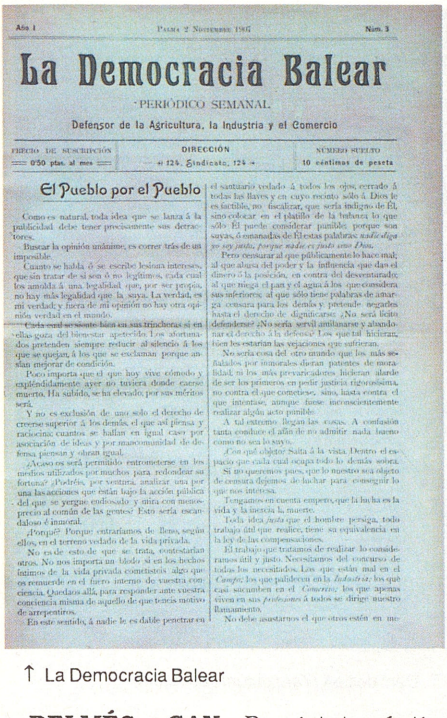

Año I — Palma 2 Noviembre 1907 — Núm. 3

La Democracia Balear

PERIÓDICO SEMANAL

Defensor de la Agricultura, la Industria y el Comercio

PRECIO DE SUSCRICIÓN: 0'50 ptas. al mes — DIRECCIÓN: nº 125, Sindicato, 124 — NÚMERO SUELTO: 10 céntimos de peseta

El Pueblo por el Pueblo

Como es natural, toda idea que se lanza á la publicidad debe tener precisamente sus detractores.

Buscar la opinión unánime, es correr tras de un imposible.

Cuanto se habla ó se escribe lesiona intereses, que sin tratar de si son ó no legítimos, cada cual los amolda á una legalidad que, por ser propia, no hay más legalidad que la suya. La verdad, es mi verdad y fuera de mi opinión no hay otra opinión verdad en el mundo.

Esta cruel sentencia hizo en sus trincheras si en ellas goza del bienestar apetecido. Los afortunados pretenden siempre reducir al silencio á los que se quejan, á los que se exclaman porque anhelan mejorar de condición.

Poco importa que el que hoy vive cómodo y espléndidamente ayer no tuviera donde caerse muerto. Ha subido, se ha elevado, por sus méritos será.

Y no es exclusión de uno solo el derecho de creerse superior á los demás, el que así piensa y raciocina cuantos se hallan en igual caso por asociación de ideas y por mancomunidad de defensa piensan y obran igual.

¿Acaso es será permitido entrometerse en los medios utilizados por muchos para redondear su fortuna? ¿Podrán, por ventura, analizar una por una las acciones que están bajo la acción pública del que se yergue endiosado y mira con menosprecio al común de las gentes? Esto sería escandaloso é inaudito.

¿Porqué? Porque entraríamos de lleno, según ellos, en el terreno vedado de la vida privada.

No es de esto de que se trata, contestarían otros. No nos importa un bledo si en los hechos íntimos de la vida privada cometisteis algo que os remuerde en el fuero interno de vuestra conciencia. Dadlos allá, para responder ante vuestra conciencia misma de aquello de que tenéis motivo de arrepentiros.

En este sentido, á nadie le es dable penetrar en el santuario vedado á todos los ojos, cerrado á todas las llaves y en cuyo recinto sólo á Dios le es factible, no fiscalizar, que sería indigno de El, sino colocar en el platillo de la balanza lo que sólo El puede considerar punible, porque son suyas, ó emanadas de El estas palabras: *nadie diga yo soy justo, porque nadie es justo sino Dios.*

Pero censurar al que públicamente lo hace mal; al que alaga del poder y la influencia que das el dinero á la posición, en contra del desventurado; al que niega el pan y el agua á los que considera sus inferiores; al que sólo tiene palabras de amarga censura para los demás y pretende negarles hasta el derecho de dignificarse ¿No será lícito defenderse? ¿No será servil amilanarse y abandonar el derecho á la defensa? Los que tal hicieran, bien les estarían las vejaciones que sufrieran.

No sería cosa del otro mundo que los más señalados por inmerados dieran patentes de moralidad, si los más prevaricadores hicieran alarde de ser los primeros en pedir justicia rigorosísima, no contra el que comete sino, sino contra el que intentase, aunque fuese inconscientemente realizar algún acto punible.

A tal extremo llegan los casos. A confusión tanta conduce el afán de no admitir nada bueno como no sea lo suyo.

¿Con qué objeto? Salta á la vista. Dentro el espacio que cada cual ocupa todo lo demás sobra.

Si no queremos pues, que lo nuestro sea objeto de censura dejemos de luchar para conseguir lo que nos interesa.

Tengamos en cuenta empero, que la lucha es la vida y la inacción la muerte.

Toda idea, justa que el hombre persiga, todo trabajo útil que realice, tiene su equivalencia en la ley de las compensaciones.

El trabajo que tratamos de realizar lo consideramos útil y justo. Necesitamos del concurso de todas las necesitados. Los que están mal en el *Campo*; los que padecen en la *Industria*; los que casi sucumben en el *Comercio*; los que apenas viven en sus *pertenencias* á todos se dirige nuestro llamamiento.

No debe asustarnos el que otros estén en mejores condiciones que nosotros, pues no es esto lo que nos mueve á la lucha, sino el deseo de ver mejorada la suerte de todos los que sufren.

↑ La Democracia Balear

Democràcia Proletària

Organ del Comité de Direcció Política de les Illes de l'O.I.C.E.

Número 3 — Noviembre 76 — 15 pts.

¡Recuperem la veu dels nostres Pobles i del nostre Camp!

Especial POBLES

↑ Democràcia Proletària

DELMÉS, CAN Propietat rústica del terme d'Inca, situada entre Son Mas i Son Bordils. (M)

DELMONTE, MELCIOR Nom artístic del torero *Melcior Lladó Company* (→).

DEMANA, CAN Propietat rústica del terme de Pollença, situada entre can Conquestí i can Bosc. (M)

DEMOCRACIA BALEAR, LA Publicació setmanal editada a Palma des d'octubre del 1907 a gener del 1908, amb el subtítol de *Periódico semanal defensor de la agricultura, la industria y el comercio*. D'ideologia republicana, fou l'òrgan d'una homònima societat instructiva de socors mutus, que dirigí Fèlix Mateu, i impulsà la creació d'un centre de contractació. N'era director Joan Gralla Stein. Es publicava en castellà.

DEMOCRÀCIA CRISTIANA Vegeu *Esquerra Democràtica Cristiana*.

DEMOCRÀCIA PROLETÀRIA Publicació política de periodicitat irregular, editada il·legalment a Palma entre el 1976 i el 1977. Era l'òrgan d'expressió de l'Organització d'Esquerra Comunista i feia una forta crítica al model de transició política a la democràcia. En foren col·laboradors Miquel López Crespí, Bartomeu Torrens i Gabriel Sitjer, entre altres. Es publicava en castellà i català.

DEMÓCRATA, EL Publicació editada a Palma entre el 1878 i el 1888. Era l'òrgan del Partit Republicà Radical, proper al Partit Liberal. En fou director Gabriel Castellà i redactors, Marià de Quintana, Antoni Reus, Rafel Manera, Alexandre Rosselló, Lluís Martí, Joan Palou i Coll, Josep Rossic i Josep Estade Coll, entre altres. Tengué disputes amb *El Áncora* (←) per les seves idees enfrontades amb les de l'església. El 1881, estigué a favor de l'establiment a Mallorca d'una entitat madrilenya enfront de la creació del *Banc Agrícola i Comercial* (←), al qual havia donat suport en un principi.

DENDARUS Nom d'una espècie d'escarabats petits i negres de la família dels *Tenebriònids* que viuen entre les pedres. Són observables a la primavera i la tardor per tot Mallorca. Se'n coneixen dues espècies a les Balears, el *Dendarus depressus*, que és endèmic de Mallorca, Menorca, Cabrera i Conillera, emparentat amb espècies tirrèniques; i el *Dendarus zariquieyi*, que és endèmic de Mallorca i sembla emparentat amb espècies bètico-rifenyes. (GA)

DENDROLINUS PINI Papallona nocturna de la família dels *Lasiocampids*. Fan una posta i les erugues hivernen a terra. S'alimenta de fulles de pi i és un dels causants de la desfoliació dels pinars costaners. (GA)

DENT, COVA DE NA Accident de la costa del terme de Manacor, situat en un penya-segat entre el Frontó des Molar i cala Falcó. (M)

↓ Entrada a la cova de na Dent (Manacor)

↑ Punta de sa Dent (Llucmajor), tapadora de sitjot a mig treballar

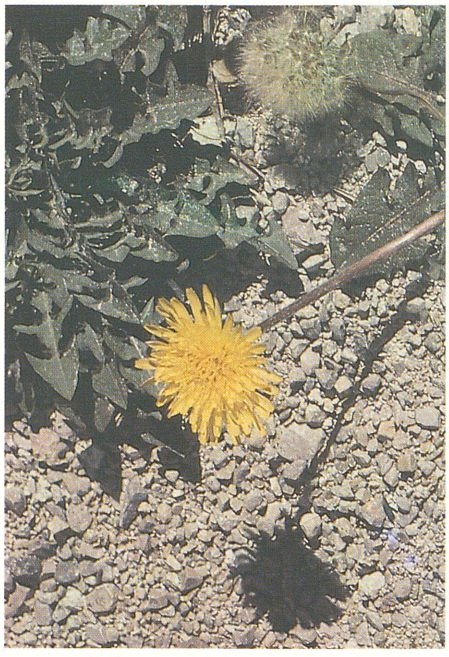

↑ Dent de lleó *(Tarzxacum obovatum)*

DENT, PUNTA DE SA Accident de la costa del terme de Llucmajor, situat entre el Regatall de Son Peixet i la punta de cala Pi, on hi ha una important pedrera de tapadores de sitjot, la majoria de les quals són peces circulars d'uns 60 cm de diàmetre i uns 10 cm de gruixa, explotada en èpoques prehistòrica i romana. (M)

DENT, SA Indret de la costa del terme d'Andratx, situat entre cala d'Egos i el cap des Falcons. ■ A la costa de Santanyí, entre cala Figuereta i el caló des Màrmols. (M)

DENT DE CA Vegeu *Cardelina.*

DENT DE LLEÓ *(Taraxacum obovatum)* Planta de la família de les compostes. Té les fulles radicals, esteses en roseta pel terra. Són transovades, rugoses, poc dentades i d'un verd obscur. Té els peduncles florals fistulosos, amb una sola flor groga, més curts que les fulles a la inflorescència i més llargs a la fructificació. El plomall és blanc. Floreix a la primavera i a la tardor. Es fa per tota la Serra, muntanyes i pujols. Les seves fulles es poden menjar en enciam, són estomacals i purifiquen la sang. (FB)

↓ Pedrera de tapadores de sitjots a la punta de sa Dent (Llucmajor)

DÉNTOL *(Dentex dentex* Linné 1758) Peix de la família dels *Sparidae*, de l'ordre dels perciformes. Té el cos ovalat i el cap robust. La talla màxima superior pot arribar a un metre i pot pesar fins a 12 kg. Només té una aleta dorsal amb 11 radis espinosos i 11 de blans que s'arrepleguen en una sima dorsal. L'aleta anal és curta, amb tres espines, i les ventrals només en tenen una. Té les pectorals llargues i falciformes i la caudal grossa amb lòbuls ben diferenciats. La coloració és molt variable, segons l'edat; blava en el dors, platejada en els flancs i blanca en el ventre. Presenta unes taques obscures que desapareixen quan l'animal és mort. Té aletes pectorals rosades. La seva reproducció es realitza durant la primavera. És un peix carnívor que menja sobretot peix blau i cefalòpodes. Voraç i agressiu, viu en fons de roca de la plataforma continental, fins a 200 m de profunditat, aïllat o, de vegades, en grups. A la primavera s'aproxima a la costa. Durant el dia es manté en continu moviment. Es pesca de diferent maneres, amb curricà i palangre, emprant com a esca peix pelàgic o pop, també amb tresmall i, fins i

DÉNTOL FARCIT A LA MALLORQUINA

Ingredients:
Per a quatre persones

1 déntol d' 1,300 kg.

Per al gratinat:

1 ceba picada.
2 cullerades de julivert picat.
3 grells d' all.
200 gr de xampinyons nets i picats.
150 gr de bacó picat.
1 cullereta de fines herbes.
1 tassa de molla crua de pa rallat.
2 dl d' oli.
1 tassó de vi blanc.
2 dl de salsa de tomàtiga.

Per al farcit:

200 gr de popa de lluç.
100 gr de xulla en quadrets molt petits.
100 gr de llom de porc, igualment tallat.
80 gr de cuixot, igualment tallat.
2 blancs d' ou.
Julivert, fines herbes, all, sal, pebre i nou moscada.
1 copa de xerès.

Condiments: sal, pebre i llimona.

Rentau bé el déntol, buidau-lo i escatau-lo. Obriu-lo amb un ganivet de serreta, per la banda del llom, com si fos un llibre. Llevau-li l' espina central i la del llom. Adobau-lo, preparau el farcit i ompliu el déntol. Després, fermau-lo amb una cordellina perquè conservi la seva forma. Preparau el gratinat i adobau-lo. Posau la meitat de l' oli i del vi en una rostidora o greixonera. Llavors, col·locau-hi el peix i tapau-lo amb el gratinat. Brufau-lo amb l' oli i aficau-lo dins el forn. Enmig de la cocció, esquitau-lo per damunt amb la resta del vi i posau-hi la salsa de tomàtiga al voltant. Esquitau-lo també amb una mica del seu mateix suc, durant la cocció.

En servir-lo, llevau-li la cordellina i acompanyau-lo amb unes patates al vapor i mitja tomàtiga gratinada per persona. I, a part, presentau salsa de tomàtiga perfumada amb all.

Tomeu Esteva

tot, amb arts d'arrossegament i fusell submarí. La seva distribució geogràfica abasta tota la Mediterrània i l'Atlàntic oriental des d'Anglaterra fins al Senegal. Tot i que econòmicament és molt valorat, no figura específicament a les estadístiques. És molt saborós i es pot preparar torrat, fregit, farcit o al forn. (MM)

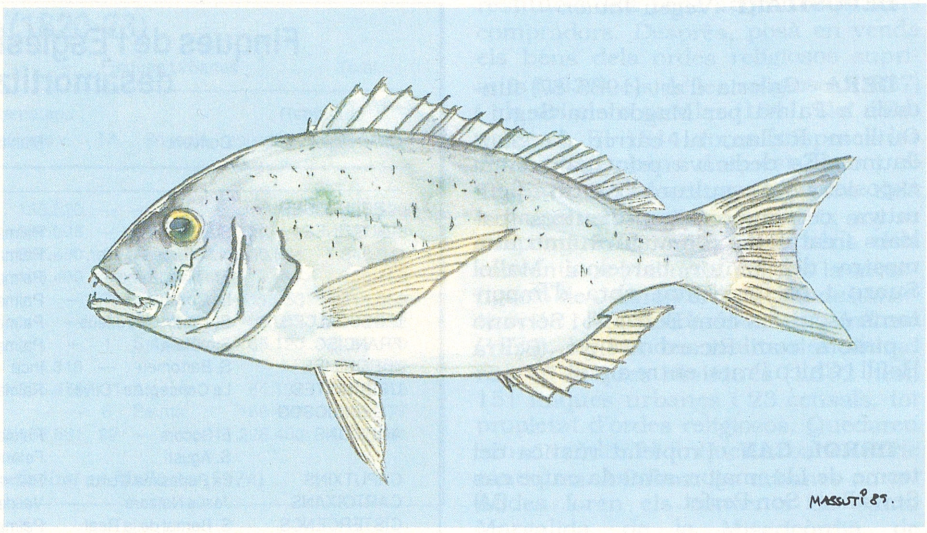

↑ Déntol (*Dentex dentex* Linné 1758)

DÉNTOL, BANCAL DEL Accident de la costa del terme de Pollença, documentat per Jeroni Boix de Berard el 1789. (M)

DÉNTOL, CALA Al terme d'Artà, situada entre cala Matzocs i cala Mitjana. (M)

DEO, CAN Propietat rústica del terme de Manacor, situada entre el camp des Genovès i can Barceló. (M)

→ Charles Depéret

DEPÉRET, CHARLES (Perpinyà, el Rosselló 1854 - Lió, França 1929) Geòleg i paleontòleg. Doctor en medicina (1879) i en ciències (1885). Fou professor de geologia i degà de la facultat de Ciències de Lió, i membre no resident de l'Acadèmia de Ciències de França. El 1889, estudià els *Bulimus* de l'Eocè i situà els recollits per Haime a Mallorca a l'Oligocè. El 1921, publicà, amb Pierre Fallot, *Sur l'âge des formations des lignits a l'île de Majorque*. El 1925, dins el treball de Bartomeu Darder Pericàs, *Estudio geológico de los alrededores de Sineu y del puig de San Onofre*, va incloure una nota sobre la mandíbula *Anthracotherium*, trobada a la mina La Mallorquina (Sineu). L'aportació més important que féu a Mallorca fou la fixació de l'edat geològica dels lignits. (AnM)

DEPORTES Setmanari editat a Palma entre els mesos de novembre del 1934 i del 1935, amb el subtítol de *Semanario ilustrado de todos los deportes*. En sortiren un total de 51 números. A més d'informació esportiva, publicava també seccions de cinema i de teatre. Va esser dirigida per Joaquim Maria Domènech.

↓ Deportes

deportes
·semanario·ilustrado·de·todos·los·deportes·
El "F. C. Wien" venció a la Seleccion por 5 a 1
y al "Constancia" por 4 a 1
El partido del sábado

DEPOSITARI Vegeu *Tauler.*

DERA Galeria d'art (1965-87) fundada a Palma per Magdalena Seguí i Guillem Rullan, al carrer de Sant Jaume. Es dedicava principalment a exposicions d'escultura i pintura figurativa contemporànies d'autors balears i catalans. S'inaugurà amb una mostra del pintor barceloní Mallol Suazo i ha presentat obra d'importants escultors com Berrocal i Serrano i pintors com Ricard Arenys, Beltrà Bofill i Chico Prats, entre altres.

DEROI, CAN Propietat rústica del terme de Llucmajor, situada entre cas Serraller i Son Perfet. (M)

DERQUI DERQUI, LUIS (Ceuta 1884 - Palma 1956) Pintor. El 1908, començà la seva formació artística a Granada amb José Larrocha. Fou deixeble dels pintors Fernando Álvarez de Sotomayor, a Madrid, i Anglada Camarassa, a París. El 1917, es traslladà a Mallorca i fixà la seva residència a Sóller. Exposà per primera vegada a Granada (1915) i posteriorment a Palma (1921), a Barcelona (1929) i a Saragossa (1930). El 1928, participà en la mostra de pintura mallorquina en el Palau Nacional de Belles Arts de Buenos Aires (Argentina). Formà part del denominat *Grup dels Set* (→) i participà en les seves dues úniques exposicions a Palma (1948, 1949). Cap al 1950, pintà sobre rajola valenciana un Via Crucis i altres escenes religioses en el puig de Son Orlandis (Andratx). En les seves obres plasmà els paisatges de Sóller, de Deià, de Valldemossa, de Gènova i d'Eivissa. Cultivà les tècniques a l'oli i a l'aquarel·la. També pintà temes religiosos i taurins. (AS)

Finques de l'Església -per ordes religiosos- desamortitzades (1836-46)

Orde religiós	Convent	Municipi	Nº Finques Rústiques	Nº Finques Urbanes	TOTAL Taxació (Reals v.)	VALOR Rematada (Reals v.)
RELIGIOSES						
AGUSTINES	Sta. Margalida	Palma	—	1	36.402	165.000
	N.ª Sra. de la Miser.	Palma	—	1	2.500	2.502
	Sta Magdalena	Palma	—	1	14.400	34.000
	La Consolació	Palma	—	8	29.211	157.647
C.DESCALCES	Sta Teresa de Jesús	Palma	—	3	99.148	424.000
FRANCISC.	Sta Clara	Palma	—	1	41.455	240.000
JERÒNIMES	S. Bartomeu	Inca	2	—	17.350	35.010
URBANISTES	La Concep. de l'Olivar	Palma	—	3	31.650	136.311
RELIGIOSOS						
AGUSTINS	El Socors	Palma	1	42	450.690	1.871.666
	S. Agustí	Felanitx	—	2	13.990	141.067
CAPUTXINS	La Purissima Conc.	Palma	—	1	40.074	241.100
CARTOIXANS	Jesús Natzarè	Valldemossa	1	1	362.060	1.192.000
CISTERCENCS	S. Bernat de la Real	Palma	2	4	151.427	496.211
JESUÏTES	Monti-sion	Palma	3	—	327.689	1.065.827
MERCEDARIS	Nª Sra de la Mercè	Palma	1	10	223.884	614.622
MÍNIMS	S. Francesc de Paula	Palma	2	5	no consta	156.618
	N.ª Sra de la Soledat	Palma	—	1	46.048	100.000
MISSIONISTES	S. Vicenç de Paül	Palma	1	2	240.496	635.750
OBSERVANTS	S. Francescd'Assis	Palma	—	6	67.040	225.045
	Jesús Extramurs	Palma	—	1	12.500	101.800
	Jesús	Alcúdia	—	1	1.000	12.000
	S. Antoni de Pàdua	Artà	1	2	15.706	25.850
	S. Francescd'Assis	Inca	—	2	166.001	231.278
	S. Bonaventura	Llucmajor	—	1	35.875	212.000
	S. Bernadí	Petra	—	2	60.985	62.293
	Jesús	Sóller	—	1	38.894	38.904
PREDICADORS	S. Domingo	Palma	8	8	3.149.022	12.111.780
	S. Domingo	Inca	—	1	96.373	285.936
	N.ª Sra de Loreto	Lloret-Sineu	—	1	31.561	38.300
	S. Vicent Ferrer	Manacor	8	—	94.392	99.410
	N.ª Sra del Roser	Pollença	—	1	20.330	90.000
TEATINS	S. Gaietà	Palma	—	2	158.000	873.243
TRINITARIS	S. Esperit	Palma	1	3	180.970	848.700
C. SECULAR			15	33	1.027.045	2.730.741
TOTAL			46	151	7.284.168	25.696.611

Font: J. Ferragut, *La desamortización de Mendizábal en Mallorca* (1974)

← Luis Derqui Derqui, *Coronació de Maria* (Puig de Son Orlandis Andratx)

DERROCASSES, LES Terrenys del terme de Pollença, situats entre el gorg dels Voltors i les tosses del Llamp. Segurament prenen nom de les ruïnes d'unes construccions prehistòriques enderrocades. (M)

DESAMORTITZACIÓ Acte jurídic a través del qual els béns de mà morta —de domini inalienable per prescripció legal— tornen a la condició de lliures. El seu objectiu és limitar les possibilitats d'adquisició i de retenció de béns immobles a les persones jurídiques, en benefici de les particulars. La primera, independentment de les dis-

Béns venuts (1820-23)

Convent	Finques Rústiques				Finques Urbanes			Total
	Nº	Situació	Ext. hes	Rematada reals de v.	Nº	Situació	Rematada reals de v.	reals de v.
Agustins de Felanitx	1	Felanitx	2,1345	135.520	—	—	—	135.520
Sant Bernat de la Real	1	Palma	15,6530	637.698	—	—	—	637.698
Cartoixans Valldemossa	1	Palma	109,0332	857.480	3	Palma	490.561	1.348.041
Dominics de Lloret	3	Lloret	7,5565	198.469	—	—	—	198.469
Inquisició	—	—	—	—	7	Palma	411.053	411.053
Mínims de Campos	—	—	—	—	2	Campos	8.052	8.052
Mínims de Sta Maria	—	—	—	—	1	Sta Maria	65.120	65.120
Observants d'Alcúdia	1	Alcúdia	0,1423	4.318	—	—	—	4.318
Orde de S. Joan	1	Montuïri	126,0000	1.335.376	3	Algaida	84.137	1.419.513
Teatins de Palma	—	—	—	—	6	Palma	169.477	169.477
Total	8	—	260,5195	3.168.861	22	—	1.228.400	4.397.261

Font: J. Ferragut, *La desamortización de Mendizábal en Mallorca* (1974)

Finques de l'Església -per municipis- desamortitzades (1836-46)

Municipi	Finques Urbanes		Finques Rústiques		Total
	Nº.	m.²	Nº	Hes.	Rematada Reals de v.
ALCÚDIA	2	1.889	—	—	12.000
ALGAIDA	1	37	—	—	2.800
ANDRATX	—	—	2	1'29	13.340
ARTÀ	1	1.076	1	0'64	14.650
CALVIÀ	—	—	3	3'61	43.140
ESPORLES	12	643	4	28'92	575.760
FELANITX	4	1.670	1	0'02	158.837
INCA	3	5.007	3	76'57	1.266.633
LLUCMAJOR	1	8.610	1	105'20	571.500
MANACOR	—	—	8	10'17	99.410
MARRATXÍ	—	—	1	300'40	4.037.302
MONTUÏRI	1	250	4	249'02	4.207.065
PALMA	113	89.684	12	423'16	13.545.995
PETRA	2	9.174	—	—	61.710
STA. MARIA	1	4.030	—	—	100.000
STA. EUGÈNIA	—	—	1	15'10	11.000
POLLENÇA	1	6.216	—	—	90.000
PORRERES	2	115	1	145'38	293.764
SANTANYÍ	1	142	—	—	7.500
SELVA	—	—	1	0'01	1.888
SINEU	4	1.510	3	2'56	143.413
SÓLLER	1	*	—	—	38.904
VALLDEMOSSA	1	*	—	—	400.000
TOTAL	151	130.053	46	1.362'092	25.696.611

*** Sense dades.**
Font: J. Ferragut, *La desamortización de Mendizábal en Mallorca* (1974)

posicions desamortitzadores preses anteriorment, començà el 1820, quan el govern del Trienni Liberal restablí les disposicions preses per les Corts de Cadis, abolides amb el retorn de l'absolutisme. Els ordes religiosos, obligats a pagar les talles extraordinàries establertes amb motiu de les guerres, i que, pel sistema d'explotació dels seus béns, no disposaven d'efectiu, ja n'havien començat un procés de venda. A Mallorca, durant el Trienni Liberal, es vengueren un total de 30 finques, adquirides per 20 compradors dels quals 13 eren ciutadans. Entre ells hi havia l'Ajuntament de Palma, que adquirí totes les de la Inquisició. Amb la restitució de l'absolutisme, totes aquestes finques foren restablertes als antics propietaris. El segon procés desamortitzador fou iniciat (1835) per Mendizábal, durant el regnat d'Isabel II. Restablí la vigència de les disposicions del Trienni Liberal, en primer lloc, amb la restitució dels béns adquirits als seus compradors. Després, posà en venda els béns dels ordes religiosos suprimits (1836), els de les religioses (1837) i els del clero secular (1841, Llei d'Espartero). El 1844, foren suspeses les vendes dels béns d'aquest clero i, el 1845, li fou decretat el retorn dels béns no venuts. Aquest mateix any se suspengué la venda dels béns dels convents. A Mallorca, segons la investigació de Joana Ferragut *La desamortización de Mendizábal en Mallorca* (1974), les vendes realitzades afectaren 46 finques rústiques (1.362 hes), 151 finques urbanes i 23 censals, tot propietat d'ordes religiosos. Quedaren sense vendre 21 finques urbanes i 7 de rústiques. A Palma, les urbanes no venudes foren els convents de Santa Margalida, de la Misericòrdia, de Santa Caterina de Siena, del Socors, de Monti-sion, de la Mercè i del Sant Esperit, a més d'una propietat del clero secular. Les principals finques rústiques venudes foren Son Frau (300 hes) a Marratxí, propietat del clero regular i que havia estat dels dominics; Son Costa (92 hes), Almudaina (74 hes), Galiana (44 hes) i es Rafal (37 hes) a Montuïri i propietat del convent de Sant Domingo; Son Artigues (145 hes) a Porreres, propietat dels jesuïtes; Son Cota (75 hes) a Inca, propietat dels trinitaris; Son Noguera (105 hes) a Llucmajor, propietat dels agustins. A Palma foren venudes Son Fullana (200 hes), dels jesuïtes; Son Gallard (64 hes), dels dominics; Son Cigala (55 hes), Son Ripoll (24 hes) dels missionistes i Son Bibiloni (35 hes) dels cartoixans de Valldemossa. Aquesta desamortització fou poc important del punt de vista econòmic, però molt rellevant des de l'urbanístic, ja que l'enderrocament d'alguns dels convents desamortitzats donà lloc a una nova fisionomia urbana, sobretot a Palma, però també als pobles, on encara hi ha barris anomenats es Convent. Alguns convents enderrocats foren substituïts per finques d'habitatge, com Sant Domingo, que donà pas a la illeta on s'emplaça (1990) el Parlament. Altres esdevengueren places, com el dels mínims, ara plaça de la Reina; la Consolació, plaça de Quadrado; la Inquisició i Sant Felip Neri, plaça Major; l'Olivar, plaça de l'Olivar. Finalment, altres, com el de Sant Antoniet, han estat habilitats per a activitats administratives, o han passat a mans de particulars, com en el cas de la Cartoixa de Valldemossa. La tercera desamortització (1855), duita a terme quan era ministre d'hisenda Pascual Madoz, es caracteritzà perquè la major part dels béns venuts eren propietat

del clero secular i, sobretot, béns propis dels ajuntaments. Aquests en posseïen el 60,87% i eren els d'Alaró, Alcúdia, Algaida, Campos, Felanitx, Montuïri, Petra, Porreres, Santanyí, sa Pobla i Selva. La resta es repartia entre béns del clero (28,43%), de beneficència (10,57%) i de l'Estat (0,13%). Tengué una certa importància social ja que, entre el 1855 i el 1864, foren venudes 76 finques rústiques (1.967 hes), que es dividiren en 267 sorts. També es vengueren 72 finques urbanes i un nombre important de censals. Aquesta desamortització ha estat poc estudiada si s'exceptua el treball d'Eberhard Grosske *Diez años de desamortización en Mallorca* (1980). (BB)

DESASTRE, CAMP DES Denominació que també es dóna al *camp de sa Batalla* (←) del terme de Llucmajor. (M)

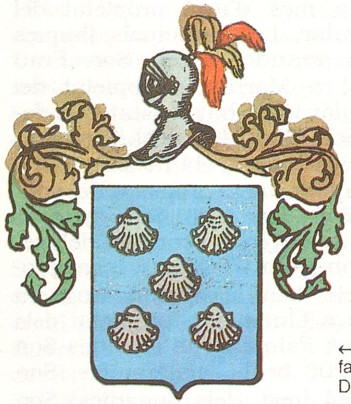

← Escut de la família Desbac

DESBAC Antiga família del braç noble mallorquí. Cap al 1280 està documentat un Dalmau Desbac, cavaller de l'orde del Temple a Mallorca, i el 1300, un Tomàs Desbac era conseller reial. El 1340, el donzell Perico Desbac era escuder del rei. El seu germà, Joanet Desbac, també donzell, es casà amb Marió de Térmens, i el seu fill, Tomàs Desbac i de Térmens, fou vicealmirall de l'armada de Mallorca (1365) i almirall de la de València (1369). Casat amb Maria Desportell, una rica pubilla, tengué almenys tres fills. *Joan Desbac Desportell* (→), donzell, succeí el seu pare com a vicealmirall de Mallorca i fou senyor de la cavalleria de Gotners, que capbrevà el 1389. *Tomàs Desbac Desportell* (→), donzell, fou jurat en cap el 1380 i Carles Desbac Desportell, donzell. El 1493, la família era representada per Joan, abans anomenat Carles Desbac, senyor de Gotners i donzell de Mallorca, que fou veguer el 1475 i jurat en cap el 1495. La filiació continuà amb el seu fill Joan Desbac i Burgues que es casà dues vegades, primer amb Agnès Nét i de Pacs i després amb Elisabet d'Olesa (1499). De la primera esposa nasqué Domènec Desbac Nét, cavaller de l'orde de Malta des del 1534 i senyor de Gotners, que testà el 1579. Amb la segona tengué deu fills, la majoria dels quals moriren nins i joves, alguns assassinats pels agermanats el 1522. Una excepció fou Carles Desbac i d'Olesa, casat amb Elisabet de Villalonga (1520) i pare d'Elisabet, morta nina el 1526, i Tomàs, casat en primeres núpcies amb Elisabet de Sala i en segones amb Praxedis Fuster. Aquest darrer tengué només un fill, anomenat Joan Desbac i de Sala, que morí molt jove. Per això, Tomàs féu hereu el seu germanastre Domènec Desbac Nét. Aleshores, la família continuà amb Carles Desbac, fill natural d'aquest Domènec, legitimat el 1563 i mort el 1595. Fou senyor de Gotners i es casà amb Joana Ribes. A la següent generació, el donzell Carles, abans Joan Baptista, Desbac Ribes, va contreure matrimoni amb Francina Martorell Ramon, filla i hereva del ric pagès pollencí Josep Martorell, raó per la qual els Desbac passaren a posseir nombrosos béns a Pollença i Alcúdia. Els seus fills foren Josep (1611-66), donzell, casat el 1643 amb Aina Gener i Ferrer de Sant Jordi; Tomàs, prevere famós pels seus escàndols, ja que vivia públicament amb una concubina i feia de bandoler, per la qual cosa fou castigat pel papa (1633); Carles, abans Josep, casat el 1634 amb Francina Sanglada Miralles, que deixà un fill il·legítim, Joan Baptista Desbac, que fou diaca de la Seu; i *Joan Baptista Desbac Martorell* (→). Els béns d'aquest darrer passaren a l'església i quant als dels seus germà, una part passà al seu fill bastard i l'altra als seus criats Tomàs i Josep Reixac, que ja havien heretat algunes coses del seu pare Carles, abans anomenat Joan Baptista, Desbac Ribes. A més els Reixac heretaren els béns de la viuda Francina Sanglada Miralles i la vella can Bac del carrer de San Francesc. Tot això ha fet creure que existia una relació de parentiu il·legítima entre els Desbac i aquests criats. Quant al prevere Tomàs Desbac Martorell tengué un fill natural anomenat Miquel Josep Bac, que es casà amb Margalida Llompart, la qual testà el 1668 i nomenà hereu el seu fill Miquel Josep Bac Llompart, després prevere. Les terres principals dels Desbac foren la cavalleria de Gotners, a Sineu i les possessions de Son Bac, a Petra, Son Bac, a Marratxí, i Sos Bacs, a Pollença. (PeM)

DESBAC DESPORTELL, JOAN (Mallorca s XIV - Tedellis, Algèria 1398) Jurat militar de la Ciutat i del Regne de Mallorca (1398). Participà en el Sant Estol que València i Mallorca dirigiren contra els musulmans del nord d'Àfrica, com a patró de la nau capitana. Com molts mallorquins, trobà la mort en aquesta empresa. (JJ)

DESBAC DESPORTELL, TOMÀS (Mallorca s XIV - Palma 1398) Marí de guerra. Almirall al servei dels reis d'Aragó. El 1365, va esser nomenat vice-almirall de l'armada de Mallorca. Lluità en la guerra que enfrontà (1356-67) el rei d'Aragó Pere el *Cerimoniós* contra el de Castella, Pere el *Cruel*, i participà en una expedició a Sardenya, on els sards s'havien aixecat contra els catalans. El 1369, va esser nomenat almirall de València. En aquesta ciutat, es reuní amb el rei d'Aragó Joan I per tractar assumptes mallorquins. El 1391, era almirall a Mallorca i, el 1397, va retre homenatge a Barcelona a Martí l'*Humà*.

DESBAC MARTORELL, JOAN BAPTISTA (Pollença 1617 - la Seu d'Urgell 1688) Bisbe i inquisidor. Obtengué el grau de doctor en drets civil i canònic a la Universitat de Palma i una canongia presbiteral a la Seu (1639). Com a procurador del bisbe de Barcelona, administrà els béns que procedien dels delmes del Pariatge i fou el responsable del nomenament dels batles que exercien, en nom de la dignitat catalana, la jurisdicció civil en aquelles terres. A la mort del bisbe Mi-

↓ Joan Baptista Desbac Martorell

quel Pérez de Nueros (1656), el capítol l'elegí vicari general. Els seus coneixements de dret el facultaren per a exercir diversos càrrecs jurídics en el si del tribunal del Sant Ofici de Mallorca. Fou jutge de béns confiscats (1660), promotor fiscal (1672-78) i inquisidor (1678-82), el primer mallorquí que obtenia aquesta responsabilitat en propietat en els darrers cent anys. Amb el també inquisidor Francisco Rodríguez de Cossío, jutjà i condemnà més de dos-cents criptojueus que sortiren als quatre actes de fe celebrats en els mesos d'abril i maig del 1679. Elegit bisbe de la Seu d'Urgell (1682), convocà un sínode i deixà impreses diverses cartes pastorals. És fill il·lustre de Palma i de Pollença. (MC)

DESBRULL Família de l'alta noblesa mallorquina, avui extingida. La seva filiació continuada comença el s XIII, quan ja eren ciutadans de Mallorca. El 1300, *Ramon Desbrull* (→) fou comissionat per a realitzar el projecte fundacional de viles de Jaume II de Mallorca. Un Bartomeu Desbrull jurà fidelitat a Pere IV en nom de la ciutat el 1343, i un altre Ramon Desbrull fou síndic clavari el 1366. Francesc Desbrull Safont, casat des del 1422 amb la pubilla Francina Cerdà, és el cap de la línia major del seu llinatge. El seu besnét Francesc Desbrull i de Santjoan fou senyor de Ternelles i, casat el 1515 amb Francina Fuster i de Berard, testà el 1525. Tengué almenys dues nétes i un nét: Praxedis Desbrull Rossinyol, esposa del donzell Francesc de Villalonga i Desclapés; Magdalena Desbrull Rossinyol, que testà el 1575, casada en primeres núpcies amb el donzell Francesc d'Olesa i de Berard i després amb el cavaller Gabriel Valero Nét; i Antoni Desbrull Rossinyol, l'hereu, casat primer amb Uniça de Villalonga i de Puigdorfila i, més tard, amb Aina de Vivot i de Pacs. El seu fill, Francesc Desbrull i de Villalonga, continuà la família i fou cavaller de l'orde de Santiago.Es casà amb la pubilla Margalida Font de Roqueta i Gual (1637), raó per la qual els Desbrull passaren a ser senyors de la cavalleria de Roqueta. El seu fill Francesc Desbrull i Font de Roqueta fou cavaller de l'Orde de Calatrava des del 1684, i morí el 1692. Fou pare de Francesc Desbrull Dameto, mort el 1725, que contragué matrimoni amb Isabel Sureda Fortuny, enllaç que aportà a la família certs drets sobre el fideïcomís de Valero. Fills d'aquests darrers foren Antoni Desbrull Sureda, nat el 1720, cavaller de l'Orde de Malta, de la qual fou comanador; Ignasi Desbrull Sureda, també comanador de Malta i mestrant de València, nat el 1722; i Francesc Desbrull Sureda, que continuà la seva casa. Es casà amb Ignàsia Boïl d'Arenós i de Figueroa, filla dels marquesos de Boïl. El seu fill Francesc Desbrull i Boïl d'Arenós fou militar i cavaller de l'Orde de Malta, morí el 1771 quan era tinent del regiment d'infanteria d'Aragó. L'altre fill, *Antoni Desbrull i Boïl d'Arenós* (→) fou un personatge molt destacat. A la mort sense descendència legítima del seu nebot Marià Salvador Sureda de Sant Martí i Desbrull, marquès de Vilafranca (1805), intentà apropiar-se del marquesat i de la cavalleria de Sant Martí d'Alantzell, però els drets successoris foren reconeguts a favor de marquès de Vivot. Fou creat marquès de Casa Desbrull el 1820, i morí fadrí el 1827. El seu germà *Josep Desbrull i Boïl d'Arenós* (→), també morí fadrí (1835), i els Villalonga els succeïren en els fideïcomisos i en el marquesat de Casa Desbrull perquè la seva germana Josepa Desbrull i Boïl d'Arenós, morta el 1812, s'havia casat amb Jaume Joan de Villalonga i Truiols. A Pollença posseïren Ternelles i un casal a la vila, del qual es conserva una vella torre defensiva. A Palma, la seva casa, coneguda com a Can Brull, estava situada prop del Born. Fou enderrocada cap al 1900, i en el seu escut, conservat al Museu de Mallorca, se'n veuen les armes, que simbolitzen un griu, en català antic 'brulla'. (PeM)

↑ Escut de la família Desbrull

DESBRULL, ARNAU (Inca s XIV - Sant Honorat, Algaida 1417) Prevere i ermità. Durant la seva joventut, fou partidari de Jaume III de Mallorca. Participà en la batalla de Llucmajor i, després de la derrota, fou ordenat de prevere. Vers el 1367, es retirà al puig de Randa amb Mateu Catlar. Dedicats a la vida contemplativa, formaren una petita comunitat d'ermitans. El 1394, fundà l'ermita de Sant Honorat, de la qual fou superior fins a la seva mort.

DESBRULL, FRANCESC (Mallorca s XVII) Poeta. De la seva producció, en català, només es coneix el sonet dedicat a Miquel Ferrando de la Càrcel i a la seva obra *Vigilant despertador.*

DESBRULL, JOAN (Mallorca s XIV - Palma 1417) Mestre en medicina. Reuní una important biblioteca, amb textos mèdics clàssics, àrabs i medievals, i llibres d'altres matèries com astrologia i astronomia, teologia i religió, física, poesia, literatura i lul·lisme i filosofia. (JJ)

DESBRULL, RAMON (Inca s XIII - ? 1320) Funcionari reial. El 1285, la vila d'Inca el comissionà per retre homenatge a Alfons el *Liberal.* El 1300, fou designat per dur a terme les ordenances de Jaume II de Mallorca referides a la creació de noves viles (1304), de les quals va esser nomenat visitador. Tres anys després, hagué de fer un inventari de les fonts de l'Illa, sobre les quals escriví *Liber Aquarum forensium* (1310)

DESBRULL I BOÏL D'ARENÓS, ANTONI (Palma 1745 - 1827) Polític i científic. Marquès de Vilafranca de Sant Martí, fins que el 1820 es canvià aquesta denominació per la de Casa Desbrull. Cavaller de l'orde militar de Sant Joan de Jerusalem i de la Reial Mestrança. Fou un dels fundadors de la Societat Econòmica Mallorquina d'Amics del País (1778). Va protegir una escola de matemàtiques i exercí de professor al Col·legi d'Artilleria de Mallorca, (1811-14). Fou cap polític de la província de Mallorca (1812-14) i batle constitucional de Palma (1814). Reuní una selecta biblioteca i deixà escrits d'art, d'agricultura i de matemàtiques, com *Oración pronunciada en la abertura de la escuela de matemáticas de esta ciudad* (1779).

DESBRULL I BOÏL D'ARENÓS, JOSEP (Palma s XVIII - Pollença 1835) Historiador i genealogista. El 1770, fou cadet dels dragons d'Almansa i, el 1774, ingressà a l'orde de Sant

Joan de Jerusalem. Va esser censor de la Societat Econòmica Mallorquina d'Amics del País. Deixà inèdits *Elogio histórico del Dr D Buenaventura Serra Ferragut* (1798), *Comentarios de la guerra de España desde el principio del reinado del rey Felipe V hasta la paz general* i els seus estudis genealògics *Adarga mallorquina, Historia genealógica de los linajes y casas de Desbrull, Boïl de Arenós, y de todas las alianzas y enlaces por ambos costados*, entre altres obres.

DESCALÇ, CAMP Terrenys del terme de Sant Llorenç des Cardassar, estesos entre les cases de sa Coma i el pla de Son Moro. (M)

DESCALÇ, CAN Propietat rústica del terme de Palma, situada entre can Xoroi i Son Ferreret. (M)

DESCARREGADOR, ES Topònim que fa referència al lloc que es destinava a descarregar-hi mercaderies d'un moll, ja que el transport marítim resultava més barat que el terrestre. ■ Al terme d'Andratx, entre la cova des Rajolí i el penyal de s'Evangèlica. ■ Al terme d'Escorca, dit es Descarregador de Lluc, entre el Morrillo de Bordilo i la cala des Capellans. ■ Al terme de Palma, entre cala Gamba i la torre d'en Pau. (M)

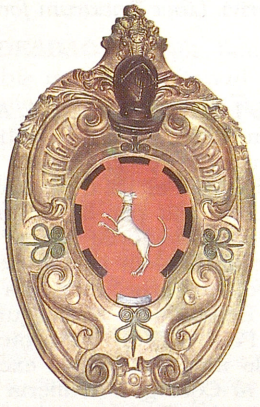

← Escut de la família Descatlar

DESCATLAR Antiga família de la noblesa baronial mallorquina. Descendeix del conseller reial Ramon Descatllar, que testà el 1209 a Catalunya, i de la seva esposa, Guillema de Castelló. El seu fill Galceran continuà la línia catalana dels senyors del Catllar. Un altre fill, dit Ponç, governador d'Elna, fundà la casa mallorquina del seu llinatge quan vengué a Mallorca com a capità del rei Alfons III, vers el 1285. Es casà amb Nicolaua de Santacília i fou pare del donzell Pere Ramon Descatlar i de Santacília, conseller, casat amb Elicsenda Unís. Pere Descatlar i Descatlar, nét dels anteriors i donzell, rebé la cavalleria des *Palmer* (→) el 1408 i fideïcometé el 1414. Es casà amb Antonina de Santacoloma, i tengueren almenys dotze fills. Un d'ells fou Guillem Descatlar i de Santacoloma, cavaller, nat el 1400, que fundà una altra branca. Un altre fill, Joan Descatlar i de Santacoloma, creà una branca pròpia que s'extingí amb la seva néta Violant Descatlar Desbrull, casada amb el donzell Antoni Dameto i de Pacs, la qual trameté a la descendència del seu espòs el fideïcomís de Son Catlar de Campos (per la qual cosa els primogènits signaven Catlar-Dameto), que a principis del s XVII passà dels Dameto als Montaner. La línia primogènita fou continuada per *Pere Descatlar i de Santacoloma* (→), el qual es casà amb la pubilla Agnès Abrí, que aportà un important fideïcomís, motiu pel qual els seus descendents primogènits firmaran Abrí-Descatlar. El dit Pere obtengué, el 1442, el senyoriu de la Bossa d'Or, és a dir, el dret d'encunyació de moneda. Aquest privilegi incloïa el dret de les graneretes, pel qual els Descatlar s'apropiaven de l'or i de la plata que sobraven de l'encunyació. El seu hereu, Pere Abrí-Descatlar, II senyor de la Bossa d'Or, fou militar al servei del rei d'Aragó i es casà amb Hipòlita Valentí Dameto, d'una coneguda família de juristes. Fill d'aquests fou Pere Abrí-Descatlar Valentí, III senyor de la Bossa d'Or, jurat, conseller, capità del districte de Campos i castellà d'Alaró, que morí a Massanella el 1545. Es casà amb Isabel de la Cavalleria i Moix, hereva de part dels béns dels *Cavalleria* (←), cavallers descendents d'uns importants conversos saragossans. El seu successor, Pere Abrí-Descatlar i de la Cavalleria, IV senyor de la Bossa d'Or, nasqué el 1512 i, el 1582, fou nomenat mestre de camp. Jordi Abrí-Descatlar i de Santjoan, fill de l'anterior i V senyor de la Bossa d'Or, el 1583 obtengué un privilegi de franquícia de drets municipals i es casà amb Violant Fortuny i de Quint, la família de la qual posseïa hereditàriament l'alcaidia de la Seca de Mallorca. Viudo d'ella, es casà amb la seva parenta Beatriu Nicolau Descatlar, d'una vella família de ciutadans militars hisendats a Selva. Amb aquest matrimoni es completà el predomini dels Descatlar en aquella comarca, on eren propietaris de Massanella, la major possessió d'aquell terme. Un nét d'aquests, dit Jordi Descatlar Sanglada, tengué diversos fills, entre els quals destaquen Jordi Descatlar i Rossinyol de Sagranada, canonge; Pere Descatlar i Rossinyol de Sagranada, agustí; Beatriu Descatlar i Rossinyol de Sagranada, casada amb *Garau Descatlar i Álvarez de Zamudio* (→), capità de la Casta de Mallorca; Margalida Descatlar i Rossinyol de Sagranada, casada amb Pere Descatlar i Nét, baró de Pinopar; i Nicolau Descatlar i Rossinyol de Sagranada, batliu de l'orde de Malta, darrer representant d'aquesta branca, el qual deixà una filla natural, Bàrbara Descatlar, casada amb el mercader Francesc Truiols, un fill bastard del noble Francesc Truiols i Font de la Roqueta. Un altre fill del IV senyor de la Bossa d'Or fou Pere Descatlar i de Santjoan, senyor de la baronia de *Pinopar* (→), el qual es casà amb Elisabet Pont Morell i fundà la casa dita de la Casta. El seu fill, Jordi Descatlar Pont, el seu nét Garau Descatlar i Álvarez de Zamudio, ja citat, i el besnét, Miquel Descatlar i Descatlar (mort el 1758 sense successió masculina de la seva esposa Josefa de Armendáriz Olls de Arruche) foren capitans de la Casta de Mallorca, és a dir, responsables de la cria equina per a l'exèrcit del Regne. La línia principal fou continuada per Jordi Abrí-Descatlar i de Berard (1603-61), nét de Jordi Abrí-Descatlar i de Santjoan i de Beatriu Nicolau Descatlar, VII senyor de la Bossa d'Or, el qual formà una companyia militar el 1631, sufragada per ell. El 1635, fou nomenat capità, intervengué en la campanya de Provença, dirigí la lleva (1645), fou nomenat tinent general d'artilleria (1646), i ingressà en l'orde de Montesa. El seu germà, Joanot Descatlar i de Berard fou cavaller de l'orde de Malta. Jordi Abrí-Descatlar i de Berard fou succeït pel seu fill Guillem Abrí-Descatlar i de Serralta (1649-1719), VIII senyor de la Bossa d'Or, sergent major i després mestre de camp (1692), cavaller de l'orde de Calatrava (1700), destacat partidari de l'Arxiduc durant la guerra de Successió i I marquès des Palmer (1707). Casat amb Magdalena Fuster Nadal, el seu fill Jordi-Abrí Descatlar Fuster (1716-86) fou marquès nominal des Palmer perquè no en demanà la revalidació del títol, IX senyor de la Bossa d'Or, i capità dels districtes d'Escorca i de Selva. Tengué diversos fills entre els quals destaquen Nicolau Descatlar i d'Olesa, cavaller de l'orde de Malta, i *Guillem Abrí-Descatlar i d'Olesa* (1746-1801) (→), fou el X i darrer senyor de la Bossa d'Or, capità de milícies urbanes el 1794, i es casà el 1772 amb Elionor Santandreu Dureta. El seu fill Jordi Abrí-Descatlar Santandreu, regidor perpetu de Palma i cavaller de l'orde de Malta, el 1818 rebé el títol de marquès des Palmer, concedit de bell nou en compensació

per la cessió que féu del senyoriu de la Bossa d'Or. Casat, després d'haver-la segrestada, amb Francesca Sureda i de Verí, filla del marquès de Vivot, tengué nombrosa successió. El primogènit, Guillem Abrí-Descatlar i Sureda, el succeí en el marquesat des Palmer i continuà la línia major, a la qual pertany Pilar Dezcallar Machimbarrena, propietària del palau Descatlar, marquesa des Palmer (1990). El secundogènit Josep Descatlar Sureda formà casa pròpia, encara existent el 1990, en casar-se amb Manuela Gallard del Canyar i Ceruti, filla i hereva del tinent coronel Salvador Gallard del Canyar i Suau, darrera representant dels *Gallard del Canyar* (→), que aportà al matrimoni la possessió el Canyar d'Esporles i cal Canyar de Palma, el 1990 Banca March del carrer de Sant Miquel. Una altra branca és la fundada a mitjan s XV pel cavaller Guillem Descatlar i de Santacoloma, casat el 1420 amb Magdalena de Santjoan i Sureda. El seu successor, Pere Descatlar i de Santjoan (1430), es casà amb Elisabet Armadans. El donzell Guillem Descatlar Armadans, fill dels anteriors, contragué matrimoni amb Violant Pardo i de Torrella, d'una important família de cavallers d'origen convers. El rebesnét d'aquests, Pere Joan Descatlar i de Berga, donzell nat el 1557, es casà amb la seva parenta Elisabet Descatlar Fortuny, filla de Jordi Descatlar i de Santjoan, de la casa dels senyors de la Bossa d'Or. Amb la seva pubilla Francina Descatlar i Descatlar, casada amb el donzell Joan Baptista Sureda Despuig, acabà aquesta casa dels Descatlar. Pere Abrí-Descatlar Pont, fill de Pere Descatlar i de Santjoan i d'Elisabet Pont Morell, continuà la línia dels barons de Pinopar. Cavaller de l'orde de Calatrava, testà el 1649 i, mort el 1651, se'n conserva el sepulcre i l'estàtua a Sant Francesc. Pere Descatlar Nét, fill seu, fou un gran partidari de l'Arxiduc durant la Guerra de Successió i, per aquest motiu, la baronia de Pinopar esdevengué títol del Regne (1709), tot i que se'n respectava la vella jurisdicció amb la condició de no augmentar-la. Casat amb Margalida Descatlar Rossinyol i de Sagranada, d'entre els seus fills destaquen Antoni Descatlar i Descatlar, que romangué fadrí; Pere Descatlar i Descatlar, baró nominal de Pinopar, ja que no en sol·licità la revalidació del títol; i Jordi Descatlar i Descatlar, que fideïcometé el 1728 a favor del seu germà Pere. Aquest Jordi tengué una filla natural, dita Jerònia Descatlar i Mas de la Creu, casada amb el jurista Francesc Truiols Descatlar, fill dels ja citats Francesc Truyols i Font de la Roqueta i Bàrbara Descatlar, ambdós bastards. Jerònia fou legitimada quan Jordi es casà en secret amb la seva mare Margalida Mas de la Creu i Oliver-Maig, pagesa de la mà major de Montuïri, morta el 1761. Quant a Pere Descatlar i Descatlar, ja esmentat com a baró nominal de Pinopar, es féu famós per haver assassinat la seva germana Bàrbara Descatlar i Descatlar el 1740. Aquesta s'havia casat en secret amb el notari Francesc Garcias Carbonell, criat major seu, i havia tengut una filla, dita Ignàsia Garcias Descatlar, la qual es féu monja. Pere, que havia testat el 1737, morí refugiat a Sant Francesc, poc després del crim, segons els cronistes de por i de remordiments. Es casà amb Joana Dameto Vallespir, la qual testà el 1740, i tengué diversos fills entre els quals destaquen Nicolau Descatlar Dameto (1714-Malta 1790), comanador i gran prior de l'orde de Malta; Ignasi Descatlar Dameto, jesuïta, que testà i morí el 1800; Jordi Descatlar Dameto, prevere beneficiat a la Seu i col·legial de Lluc, que testà el 1797; Joan Descatlar Dameto, canonge, que testà el 1787; Mateu Descatlar Dameto (1720-88), regidor perpetu de Palma des del 1768, casat (1765) amb Catalina Gual-Despuig Descatlar, cosina germana seva, la filla dels quals, Josepa Descatlar Gual-Despuig aportà un fideïcomís dels Descatlar a la descendència que tengué del seu marit Pere Orlandis i de la Cavalleria; Pasqual Descatlar Dameto, canonge degà, que testà i morí el 1792; i Pere Descatlar Dameto, l'hereu, casat amb Aina Antic de Llorac i Poquet, amb la qual havia fugit. Aquest firmà el seu testament el 1778 i, mort el 1784, tengué dos fills: Pere Ramon Descatlar i Antic de Llorac, que el succeí com a baró nominal de Pinopar i morí sense successió; i Ramona Descatlar i Antic de Llorac, darrera baronessa nominal de Pinopar del seu llinatge, esposa de Marià Antic de Llorac i Bauçà, motiu pel qual la baronia de Pinopar passà als *Antic de Llorac* (←). La casa dels Descatlar d'aquesta línia de Pinopar es conserva al carrer de Savellà de Palma i és coneguda com a can Catlar del Llorer. (PeM)

DESCATLAR, PALAU Edifici de tipologia residencial urbana, situat al carrer del Sol, de Palma. Anomenat també palau del marquès des Palmer, pertangué als Lloscos, barons de Bunyolí, fins al 1486, en què fou venut a Pere Descatlar i de Santacoloma, senyor de la Bossa d'Or. Des del s XVIII, els seus descendents reben el títol de marquesos des Palmer. A mitjan s XVI, es construí la façana, renaixen-

→ Façana del palau Descatlar (Palma) *(GMo)*

↑ Clastra del palau Descatlar (Palma) *(GMo)*

tista, organitzada en tres trams. L'inferior té l'ingrés asimètric adovellat amb arc de mig punt i sengles finestres en els seus extrems. Les finestres del pis noble són rectangulars, creuades per un mainell i un muntant, i presenten, en un medalló, la iconografia al·legòrica de les virtuts d'un guerrer: Fortalesa, Prudència, Pietat, Caritat i Temprança. En el porxo, s'utilitza l'arc conopial. El pati interior és de traçat irregular, amb un vestíbul cobert amb arcs rebaixats i cassetonat de fusta, i dos portals que condueixen als estudis decorats amb grutescs i garlandes, segons el gust renaixentista. Els s XVIII i XIX els llenyams foren decorats a l'estil rococó, es construí la nova escala principal, que deformà el pati, i s'instal·laren xemeneies a les sales. El 1973, fou declarat Monument Històrico-Artístic de caràcter nacional. El 1990, n'és propietària Pilar Descatlar Machimbarrena, marquesa des Palmer. (AS)

DESCATLAR I DESCATLAR, MARTÍ –PRÒSPER MARTÍ– (? 1716 - Ferrara, Itàlia 1799) Historiador. Ingressà en la Companyia de Jesús el 1733 i fou rector del col·legi de Montision de Palma i del d'Eivissa. Desterrat a Itàlia arran de l'expulsió de la companyia de la Corona espanyola, escrigué i publicà *Memorias históricas y geográficas de Ibiza i Formentera* (1798) i *Storia natural dell'isola d'Ibiza.* (GS)

↓ Habitació del palau Descatlar (Palma) *(GMo)*

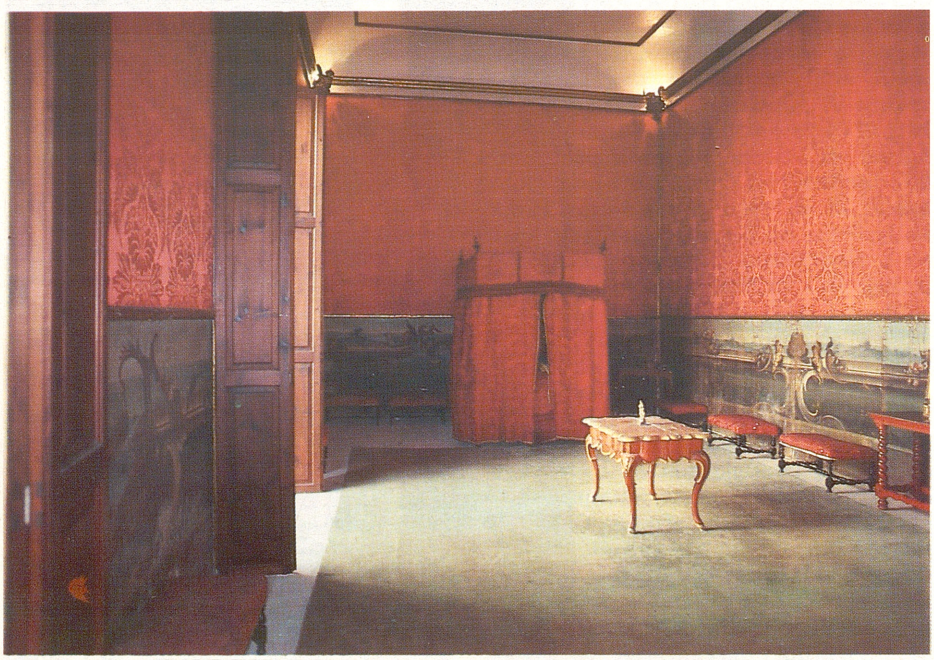

DESCATLAR I DE SANTACOLOMA, PERE (Mallorca ? - 1482) I Senyor de la Bossa d'Or. El 1424, obtengué la castellania d'Alaró. Per diversos préstecs i serveis realitzats a Alfons IV de Catalunya-Aragó, se li concedí el senyoriu de Llucmajor (1438), que no féu efectiu per l'oposició del procurador reial i dels llucmajorers, emparats l'un i els altres en els furs i usatges de Mallorca. Nomenat mestre de la Seca de Mallorca (1442), els drets i regalies d'aquesta, coneguts amb el nom de la Bossa d'Or, estigueren vinculats a la seva família fins al s XIX. Com a cap del bàndol del Call, portà a terme tot un seguit d'intrigues a la Cort (1441-47) per aconseguir el restabliment del règim de franquesa. Restablert provisionalment en dues ocasions (1444 i 1445), ocupà els càrrecs de procurador general del Regne de Mallorca (1445). Es casà amb Agnès Abrí, per la qual cosa llurs descendents primogènits es cognomenaren des d'aleshores Abrí-Descatlar.

↑ Jordi Descatlar Gual

DESCATLAR GUAL, JORDI (Palma 1844 - 1924) III Marquès des Palmer. Cognomenat també Abrí-Descatlar Gual. El 1886, s'acollí a la Llei de Colònies Agrícoles i Poblacions Rurals i fundà la *Colònia de Sant Jordi* (←).

DESCATLAR I ÁLVAREZ DE ZAMUDIO, GARAU (Palma s XVII - 1731) Poeta i militar. Fou capità d'infanteria, cavaller de l'orde militar de Calatrava i tresorer del Patrimoni Reial de Mallorca. De la seva producció lírica es coneixen unes composicions publicades a la biografia de Julià Fontirroig, d'Antoni González (1702). Va esser capdavanter en la polèmica sobre les constitucions sinodals, que enfrontà el bisbe amb un sector de la noblesa mallorquina. És autor de *Memorial al Rey contra varias constituciones sinodiales del obispo de Mallorca.*

DESCATLAR I D'OLESA, GUILLEM (Palma 1746 - 1801) Darrer senyor hereditari de la Bossa d'Or. Els drets de la Seca de Mallorca li proporcionaren una renda de 2.000 florins. Fill de Jordi Abrí-Descatlar Fuster, també es cognomenà Abrí-Descatlar i d'Olesa. Fomentà el conreu de la barrella, planta de la qual s'obtenia carbonat sòdic, que s'emprava per fer coure lleguminoses i per blanquejar la roba. El 1791, aconseguí del rei Cales IV l'habilitació del port de Palma per a l'exportació de la barrella. Subvencionà activitats de l'administració pública, com les mesures de prevenció de l'epidèmia de còlera del 1787. Costejà cent mules per a l'exèrcit i va fer un donatiu de mil lliures mallorquines com a contribució a la defensa contra un possible atac francès.

DESCATLAR SANTANDREU, JORDI Vegeu *Abrí-Dezcallar i Santandreu, Jordi.*

↓ Guillem Descatlar i d'Olesa

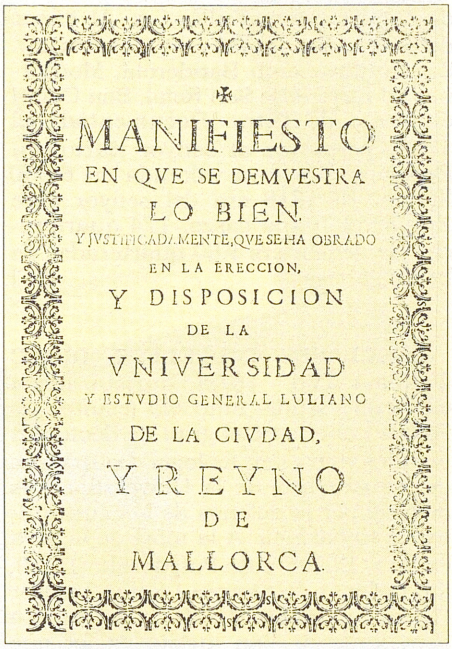
MANIFIESTO
EN QVE SE DEMVESTRA
LO BIEN
Y JVSTIFICADAMENTE, QVE SE HA OBRADO
EN LA ERECCION,
Y DISPOSICION
DE LA
VNIVERSIDAD
Y ESTVDIO GENERAL LULIANO
DE LA CIVDAD,
Y REYNO
DE
MALLORCA.

↑ Obra de Miquel Joan Descatlar Serralta

DESCATLAR SERRALTA, MIQUEL JOAN (Palma s XVII - 1699) Teòleg. Doctor en dret civil a la Universitat de Barcelona (1672) i batxiller en dret canònic a la Universitat de Gandia (1683), on també es doctorà en cànons. Fou síndic del Regne de Mallorca i rector del col·legi de Sant Martí, sots-xantre de la Seu i vicari general de la diòcesi de Mallorca. Va esser catedràtic a la Universitat Literària de Mallorca i, per confirmar els privilegis i estatuts d'aquest centre, visqué a Madrid (1694-97). Escriví *Manifiesto en que se demuestra lo bien y justificadamente que se ha obrado en la erección y disposición de la universidad y estudio general Luliano de la ciudad y reino de Mallorca.*

DESCLAPER, CAS Propietat rústica del terme d'Artà, situada entre sa Carbona i Son Pajulí. (M)

DESCLAPÉS Família de l'alta noblesa illenca, originària d'Eivissa. El 1386, Macià Desclapés era ciutadà de Mallorca. Bernat Desclapés fou jurat mercader el 1426. El seu fill *Gabriel Desclapés Espanyol* (→), deixeble del lul·lista Joan Llobet i mestre en arts, testà el 1457. Un altre fill, anomenat Joan Desclapés Espanyol, ciutadà, continuà la família. Els seus fills foren *Miquel* (→), lul·lista i prior de la Cartoixa, mort el 1495, i Maties, casat amb Esclarmonda Fuster i Sureda. Aquest tengué tres fills, Maties i Domènec Desclapés Fuster, cavallers de l'orde

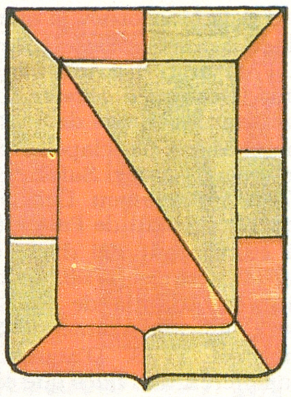

→ Escut de la família Desclaplés

de Malta des dels 1531 i 1541, respectivament, i Romeu Desclapés Fuster, cavaller de Mallorca. Aquest darrer, molt perseguit pels agermanats, comprà terres i cases a Manacor que foren fideïcomeses per la seva viuda Margalida Bartomeu Valentí com si fossin seves. Aquest fideïcomís passà a una branca dels Villalonga pel matrimoni de la pubilla Aina Desclapés Bartomeu amb el donzell Francesc de Villalonga i Martí, i a finals dels s XVII passà als Sureda pel matrimoni de Magdalena de Villalonga i Despuig amb Joan Miquel Sureda i de Santacília, pares del primer marquès de Vivot. Per aquest motiu el nucli primitiu de can Vivot són unes cases que pertangueren als Desclapés. Un nebot del referit Romeu Desclapés Fuster, anomenat Pere Joan Desclapés, cavaller, ajudà a rescatar els captius que els corsaris nordafricans se'n dugueren d'Andratx el 1555, fou batle general de Mallorca el 1567, i es casà amb Francina de Vivot, senyora de la Torrassa, la qual enviudà d'ell i morí el 1589 després de casar-se amb el donzell Huguet de Santjoan. Fill seu fou el donzell Ramon Desclapés i de Vivot, mort sense descendència el 1611. La successió masculina de la família continuà mitjançant Francesc Desclapés, germà de Pere Joan, que es casà amb Elisabet de Montornès i Miralles de la Torre, germana de Gabriel, un donzell que el 1566 fundà un fideïcomís sobre la Torre de Montornès a favor de la seva descendència. Per aquesta raó els primogènits dels Desclapés firmaren Desclapés de Montornès. Nét dels anteriors fou *Dídac Desclapés i de Caulelles* (→), donzell i destacat jurista, que es casà amb Elisabet de Puigdorfila i Morlà, morta el 1637, i fou pare de sor Esperança Desclapés i de Puigdorfila, teresiana, i del donzell *Joanot Desclapés de Montornès i de Puigdorfila* (→), mort el 1701. Aquest es casà quatre vegades i tengué fills de dues de les seves mullers. Dídac Desclapés i de Montornès i Font de Roqueta, jurat en cap, mort el 1711 i darrer fideïcomis-

sari dels Montornès ja que morí sense fills; i Francesc Desclapés i Nét, mort el 1747 amb diversos fills. Destaquen Aina Desclapés Fuster, casada amb Baltasar Rossinyol de Sagranada i Dameto; Maria Desclapés Fuster, muller de Joan Fuster Safortesa, morta el 1789; i Bartomeu Desclapés Fuster, regidor perpetu de Palma (1769), capità comandant del districte de Sineu (1794), mort el 1798. Es casà amb la vienesa Antònia de Boixadors i von Berg, filla del comte de Savellà, que morí el 1776. D'aquest matrimoni nasqueren tres filles que es feren monges, dues més que no es casaren, i l'hereu Bartomeu Desclapés i de Boixadors, mestrant de Granada, mort fadrí el 1814, últim representant de la família Desclapés. Aleshores, la representació dels Desclapés passà als Rossinyol de Sagranada. L'actual edifici de la Puresa, a Palma, era l'antiga residència can Clapés. (PeM)

DESCLAPÉS, MIQUEL (Mallorca s XV - Valldemossa 1495) Lul·lista. Religiós cartoixà, ingressà a l'orde el 1464. Va esser el primer prior mallorquí de la cartoixa de Valldemossa (1476-92). El 1484, assistí al Capítol General per informar sobre l'afer del prior intrús de Valldemossa, Mateu Borrell. No es conserva cap dels seus escrits.

DESCLAPÉS, SON Antiga possessió del terme d'Escorca. Confrontava amb Cúber, Son Torrella, es Barranc, s'Engolidor, l'Ofre i sa Font de sa Parra. Fou l'alqueria islàmica Binimorà. Documentada el 1591, pertanyia a Francesc Desclapés, de qui agafà el nom. Era una possessió de muntanya on feien l'estiuada guardes d'ovelles de possessions del Pla. Tenia una petita casa, habitada només el temps de sembrar. ■ Antic hort del terme de Palma. Confrontava amb el camí de Llucmajor i l'hort d'en Calafat. Documentat el 1591, pertanyia a Francesc Desclapés, de qui prengué el nom. Tenia cases, conreus de cereals i hortalisses. Feia una renda anual de 15 lliures. ■ Antiga possessió del terme de Santa Margalida. Confrontava amb Son Eloi, les comunes de Santa Margalida, Montblanc, Binicaubell, sa Teulada i les comunes d'Alcudiola. Documentada el 1628, pertanyia al senyor Francesc Desclapés de Montornès. Tenia cases, conreus de cereals i ramaderia ovina. Feia una renda anual de 120 lliures, 70 quarteres de blat, 10 quarteres de xeixa, i 1,5 quintars de formatge. Tenia guardes d'ovelles i cabres i molí de sang. Denominada també Camp Fullós. ■ Al terme de Sineu, dita també *Son Alcaines* (←). Confrontava amb Banderola, Montornès, el torrent de Son Reial, Son Corb i el terme de Petra. Documentada el 1759, pertanyia al senyor Bartomeu Desclapés i estava valorada en 6.000 lliures. El 1818 era del senyor Pere Rossinyol. Tenia cases, 174 quarterades de sementers i 60 quarterades de bosc i garriga. (DF)

DESCLAPÉS CAULELLES, DÍDAC (Palma s XVII - 1673) Jurista. Inicià els seus estudis amb els jesuïtes de Palma i obtengué el grau de doctor en ambdós drets i en teologia. Ocupà una de les càtedres de la Universitat i es distingí per la defensa de la causa lul·lista i tomasiana. A la mort de la seva esposa, Elisabet de Puigdorfila (1637), fou ordenat de prevere i fou succentor (1654) i canonge (1664) de la Seu. La seva fama de bon jurista va fer que l'inquisidor Andrés Bravo el nomenàs consultor jurídic del Sant Ofici i que en diverses ocasions fos proposat per ocupar una plaça d'inquisidor. Per idèntiques raons, l'església mallorquina el designà síndic a la cort de Madrid per defensar la seva exempció en els pagaments de tributs. Deixà escrites diverses obres, algunes d'elles publicades, de caràcter científic, jurídic o poètic. Destaquen diversos manuscrits sobre astronomia, matemàtiques i lul·lisme. Publicà diverses al·legacions jurídiques i memorials com *Información por parte del estado eclesiástico del reino de Mallorca en defensa de la inmunidad y exención que gozan de no pagar tributos ni otros cargos de la Universidad por bien de realengo*. Com a poeta en llengua castellana, publicà amb pseudònim *Poema descriptivo de un sarao que dio el virrey D. Lorenzo Martínez de Marcilla* (1652). (MC)

DESCLAPÉS CAULELLES, MARIA DE JESÚS (Palma 1591 - 1668) Religiosa. Germana de Dídac Desclapés. El 1620 ingressà al convent de carmelitanes descalços, de Palma, del qual fou priora durant denou anys. Deixà inèdita *Relación de la fundación del Real convento de Santa Teresa de Jesús de Carmelitas descalzas de Mallorca* (1645).

DESCLAPÉS DE MONTORNÈS I DE PUIGDORFILA, JOANOT (Palma 1627 - 1701) Jurat. Fill de Dídac Desclapés. Ocupà el càrrec de prior de la confraria de Sant Jordi i el de comptador del tribunal del Sant Ofici (1650),

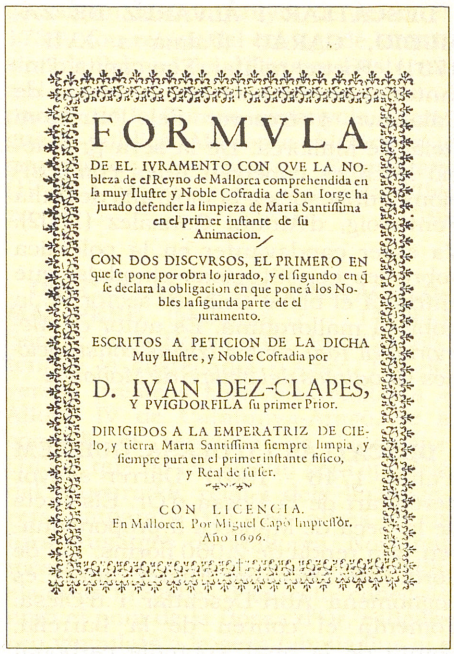
FORMVLA
DE EL IVRAMENTO CON QVE LA NOBleza de el Reyno de Mallorca comprehendida en la muy Iluſtre y Noble Cofradia de San Iorge ha jurado defender la limpieza de Maria Santiſſima en el primer inſtante de ſu Animacion.
CON DOS DISCVRSOS, EL PRIMERO EN que ſe pone por obra lo jurado, y el ſigundo en q̃ ſe declara la obligacion en que pone á los Nobles la ſigunda parte de el juramento.
ESCRITOS A PETICION DE LA DICHA Muy Iluſtre, y Noble Cofradia por
D. IVAN DEZ-CLAPES, Y PVIGDORFILA ſu primer Prior.
DIRIGIDOS A LA EMPERATRIZ DE CIElo, y tierra Maria Santiſſima ſiempre limpia, y ſiempre pura en el primer inſtante ſiſico, y Real de ſu ſer.
CON LICENCIA.
En Mallorca. Por Miguel Capo Impreſſor. Año 1696.

↑ Obra de Joanot Desclapés de Montornès i de Puigdorfila

per la qual cosa intervengué activament en les confiscacions dels béns dels xuetes mallorquins de finals de segle i assistí als diversos actes de fe en els quals foren condemnats. Ocupà el càrrec de jurat en cap de la ciutat i Regne de Mallorca en dues ocasions (1689, 1694). Publicà una composició poètica que encapçalava la història de Mallorca de Vicenç Mut i en la qual s'elogia l'obra i l'autor. Escriví la *Fórmula de el juramento con que la nobleza de el Reyno de Mallorca, comprehendida en la muy ilustre y Noble Cofradia de San Jorge, ha jurado defender la limpieza de Maria Santisima* (1696). (MC)

DESCLAPÉS ESPANYOL, GABRIEL (Mallorca ? s XV) Lul·lista. Doctor en teologia, fou canonge de la Seu de Girona i beneficiat de l'església de Santa Maria del Pi de Barcelona. Va esser mestre de l'escola lul·liana d'aquesta ciutat, catedràtic de lul·lisme a l'Estudi General de Palma i conseller de Joan II d'Aragó. De la seva obra només es conserva l'elogi fúnebre al lul·lista Pere Joan Llobet, escrit a Girona el 1460.

DESCOLL, PONÇ (El Rosselló s XIII - XIV) Arquitecte. El 1277, construí el portal i les bestorres del recinte emmurallat del call de Perpinyà. Com a mestre de les obres reials de Jaume II de Mallorca, intervengué en una bona part de les construccions oficials del Regne de Mallorca. Cap al 1303, posà els fonaments de les murades de Ciutadella de Menorca. El 1305, res-

↑ Capella de Santa Anna (Palma) atribuïda a Ponç Descoll

taurà la torre de l'Àngel del palau de l'Almudaina, de Palma, on encara treballava el 1309. El 1311, en el moment de la mort de Jaume II, tornà a Perpinyà. Se li atribueix la construcció de la capella de Santa Anna de l'Almudaina i la de la Trinitat de la Seu de Mallorca. Una aportació original seva és l'ús de trompes en les capçaleres de les capelles. A Manacor hi hagué una escola-taller (1986-88) que dugué el seu nom.

DESCONHORT, LO Composició poètica de Ramon Llull, redactada en català, el 1295, a Roma. És la més important de les seves obres rimades i, amb el *Cant de Ramon*, constitueix la lírica autobiogràfica lul·liana. Està formada per 828 alexandrins, distribuïts en 69 estrofes monorítmiques de 12 versos, com en el *Plant de la Verge*, mètrica usual en la poesia trobadoresca. A més, aquesta versificació permet de recordar fàcilment el text, que pot esser cantat segons la melodia del Berart. Obra de vellesa, reflecteix una profunda depressió de Llull (circumstància que la relaciona molt estretament amb el *Cant de Ramon*) per causa del menysteniment de l'*Art*, per les ofenses rebudes i per les resistències i els obstacles al seu projecte apostòlic. La primera part (estrofes 1-5) conté una succinta autobiografia, en la qual remarca l'estat moral en què es troba. En la segona part (estrofes 6-64), Llull simula trobar-se amb un ermità amb el qual entaula un diàleg sobre l'estat del món i les solucions que és menester proveir. D'aquesta manera, hi apareixen enfrontats dos actants: Ramon Llull mateix, partidari de l'acció directa per a la conversió dels infeels i la recuperació de Terra Santa, i convençut de l'excel·lència del seu Art, revelada per il·luminació; i l'ermità, escèptic davant l'empresa gegantina que proposa Llull i partidari de la vida contemplativa. No obstant, l'eremita és vençut per Llull, que, en la tercera part (estrofes 65-69), li adreça un emotiu comiat. Aquesta dualitat d'actants pot interpretar-se com un desdoblament de la personalitat de Llull, on s'acararien la necessitat de l'acció constant i el seu amor a la vida eremítica —ja que, en el *Llibre de Blaquerna*, la vida eremítica és considerada l'ideal de la vida cristiana—, o també l'ermità podria esser el símbol de tots els adversaris de Llull. L'estructura dialogada del poema troba paral·lelismes en els diàlegs medievals i també en la tècnica de les tenços i dels apartiments de la poesia trobadoresca provençal, encara que alguns estudiosos el consideren inspirat en *El filòsof autodidacte*, d'Abentofàil de Guadix. En definitiva, aquesta obra és una mostra de sinceritat, de didactisme i d'exaltació de l'amor a Déu, característiques de tot el corpus lul·lià. Ha estat traduïda al francès, al castellà i a l'italià. (GS)

↑ Portadella de l'edició de 1540 de *Lo Desconhort*

DESCÓS Família del braç noble mallorquí. Es remunta al s XIV, però la seva genealogia continuada comença molt més tard. El 1503, testà Perot Descós, casat amb Coloma Joan de Planícia. Entre els seus fills destaquen Bartomeu, Arnau i Dolcet. Bartomeu Descós i Joan de Planícia, ciutadà militar, es casà el 1503 amb Elionor Valentí. Arnau Descós, també ciutadà

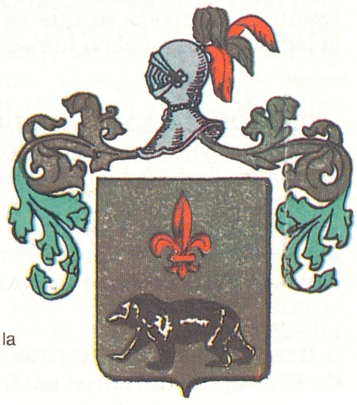

→ Escut de la família Descós

militar, es casà el 1515 amb Elionor Fuster, viuda del donzell Jordi de Santjoan. Dolcet Descós, ciutadà militar, es casà el 1508 amb Joana de Santjoan i continuà la família. El seu fill Frederic Descós i de Santjoan, ciutadà militar, es casà amb Magdalena de Torrella, la qual testà el 1549. La seva filla, Elionor Descós i de Torrella, es casà amb Galceran de Santjoan. Joanot Descós i de Santjoan, germà de Frederic, casat el 1538 amb Magdalena Desbrull, fou castellà de Santueri des del 1560 i testà el 1567. El capità Ramon Descós Desbrull, fill del matrimoni anterior, el 1575 posseïa Son Cós (Marratxí), amb una valoració de 1.600 lliures. Casat amb Aina Armengol, no tengué successió i la família s'extingí. La seva casa, a Palma, en la façana de la qual hi ha les armes dels Descós, fou adquirida a mitjan s XVII pels Olesa, que hi construïren el pati (vegeu *Olesa, can*). Part dels seus béns ja havien passat fideïcomesos als Sureda, de la línia dels marquesos de Vivot, a través del matrimoni d'Antonina Serra Descós amb el donzell Jordi Sureda Tomàs (1543). (PeM)

DESCÓS, ARNAU (Palma s XV) Lul·lista. Deixeble de Pere Daguí, el succeí en la càtedra de filosofia lul·liana (1500). Destaca la seva correspondència en llatí amb Bernat de Boïl, sobre temes humanístics i sobre lul·lisme. Escriví *De contemplatione, Defensorium doctrinae B Raymundi Lulli* i algunes poesies, en llatí i català, en honor de la Immaculada Concepció, totes inèdites.

DESCÓS, FRANCESC (Mallorca s XV) Gravador. Nebot del filòsof Arnau Descós, realitzà una xilografia del beat Ramon Llull, signada (1493) i trobada a l'arxiu de Banyalbufar per Joaquim Maria Bover, que la va regalar a la Reial Acadèmia de la Història de Madrid. Té un gran valor perquè es remunta a l'època en què es descobrí la tècnica del gravat en fusta.

DESCÓS VALENTÍ, MIQUEL (Mallorca s XV) Escriptor. Autor del poema en llatí *Michaelis Cossi Ballarici de bonis optime meritis ad urbem Valentinam Carmen*, publicat a la *Oratio Luculenta de Laudibus Valentiae*, de l'humanista Alfonso de Proaza.

DESEMBARC, CREU DES Al terme de Calvià, situat entre sa Caleta i el caló d'en Pellicer. Obra de Tomàs Vila, fou aixecada el 1929 per commemorar el 700 aniversari del desembarcament del rei En Jaume I en aquest lloc. Coneguda també per creu del Rei En Jaume I i creu de Santa Ponça. (M)

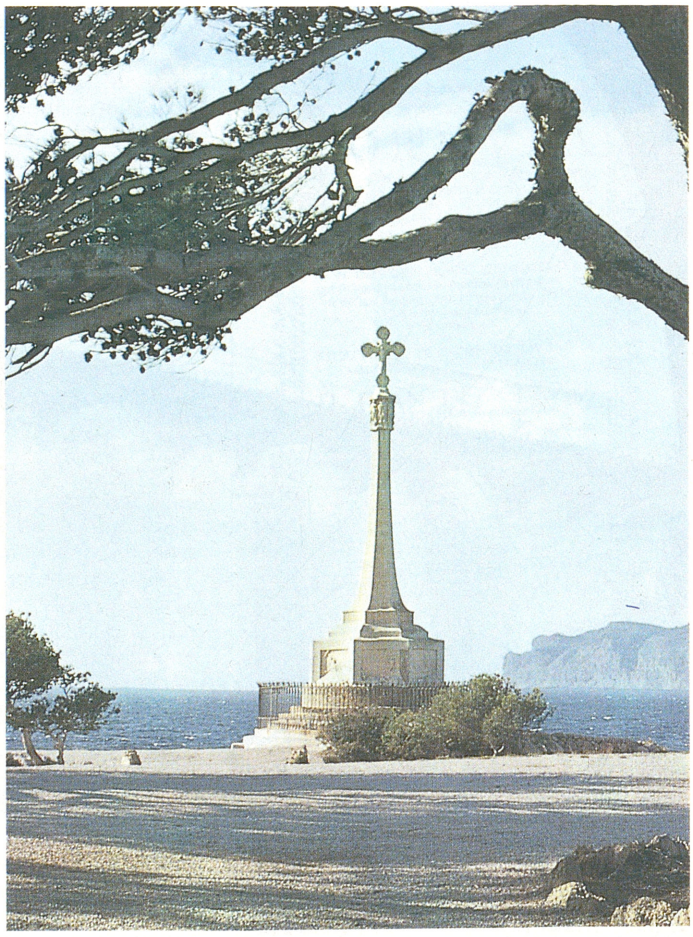

→ Creu des Desembarc (Santa Ponça-Calvià)

DESEMBARCADOR, ES Accident de la costa del terme de Santa Margalida, situat entre es Fondo de na Borges i el corral des Mabres. (M)

DESEMPARAT Vegeu *Mare dels Desemparats i de Sant Josep de la Muntanya*.

DESENVOLUPAMENT DE L'ART, EL Societat obrera fundada a Palma el 1892. Agrupava fusters, ebenistes, cadirers, tallistes, torners i serradors. Entre el 1900 i el 1908, fou membre de la Federació de Societats Obreres de Balears. El 1901, promogué una important vaga. Després d'un curt període d'inactivitat, es reorganitzà (1910-11), però no tengué activitats regulars fins al 1914. Posteriorment, ingressà a la Federació de Societats Obreres de la Casa del Poble (1918). D'aquesta associació sortiren dirigents obrers com Jaume Marí, Jaume Vicens, Miquel Porcel, Josep Gomila, Damià Ballester i Guillem Burguera. El 1921, ingressà en el sindicat de la fusta de la Unió General dels Treballadors —UGT—, però l'any següent s'afilià al sindicat de la fusta de la Confederació Nacional del Treball —CNT—. A partir del 1924, s'adherí a la UGT, però s'afeblí molt a causa de l'auge del sindicat de la fusta de la CNT. Els seus afiliats no participaren en els conflictes sindicals promoguts pels anarquistes durant aquests anys. Desaparegué quan esclatà la Guerra Civil.

DESFAR, JOAN (s XIV - XV) Lloctinent interí del Regne de Mallorca (1434-35) en absència del titular Berenguer d'Oms. Durant l'exercici del seu càrrec s'esdevengueren la protesta del Gran i General Consell contra la Concòrdia de Barcelona (1431) amb els creditors catalans de l'Illa, que motivà la sortida de Desfar del Consell; la visita a Mallorca del rei consort de Navarra i futur sobirà de la Corona d'Aragó, Joan II; i els esdeveniments de la Setmana de Passió del 1435 —la crucifixió d'un esclau moro per uns jueus—

que li foren denunciats, i que acabaren en la conversió massiva dels jueus de Mallorca al cristianisme i la seva transformació en cristians nous o conversos. (JJ)

DESÍ, JOAN (s XV - XVI) Pintor. Treballà a Mallorca durant el regnat dels Reis Catòlics i de l'emperador Carles, amb taller obert a la plaça del Gall, vora l'església de Sant Nicolau. Probablement, es tracta de l'artista conegut com a **Mestre de Sant Francesc**, perquè a l'església dels franciscans de Palma es conserva un retaule seu dedicat a l'entronització de la Verge Maria. Obres seves són també el retaule de la Trinitat, de l'antiga capella del gremi de gerrers, avui dispersat (Museu d'Art de Catalunya, col·lecció Massot d'Argentona, Societat Arqueològica Lul·liana), la taula de l'Almoina de la Seu de Mallorca i la taula de sant Martí de la parròquia d'Alcúdia. Fou un pintor important que regentava el segon taller de pintura del seu temps a Mallorca i que va fer el pas al Renaixement des del Gòtic tardà. La seva pintura és detallista, de bona factura, tot i que no arribà a emular el seu contemporani Pere Terrencs. Va influir en un cercle de deixebles, les obres dels quals, de menor qualitat, encara se li atribueixen. (GLI)

DESLOM Alqueria del terme de Calvià, documentada el 1285. (M)

DESMAI *(Salix babilonica)* Arbre de la família de les Salicàcies i de 5 a 10 m d'altària. Té les branques llargues, primes i penjants. Les fulles són linears-lanceolades, enteres o finament denticulades i glabres. Són verdes per l'anvers i blanquinoses pel revers. Té espigues florals que surten al mateix temps que les fulles, i són cilíndriques i primes. Les càpsules són sèssils i glabres. És un arbre oriünd de l'Orient. És cultivat en jardins i cementeris. Segons un salm, a la seva ombra es planyien els israelites desterrats a Babilònia. (FB)

↓ Joan Desí, taula de sant Martí de la parròquia d'Alcúdia

DESMAIS, FONT DES Al terme de Puigpunyent, situada entre Son Nét i Hortalutx. (M)

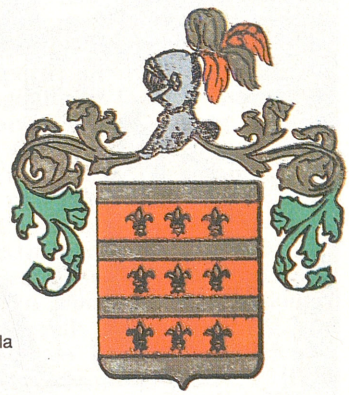

→ Escut de la família Desmàs

DESMÀS Antiga família del braç noble mallorquí. S'establí inicialment a Valldemossa, on apareix un Pere Desmàs com a propietari de terres vers el 1282-87. El 1343, Jaume Desmàs, nebot seu, ja consta com a ciutadà de Mallorca. Cap al 1473 apareix documentat el ciutadà Joan Desmàs com a propietari de l'alqueria d'en Mas, que incloïa el cap Enderrocat, i com a espòs de Granada de Sagranada. El seu fill, Guillem Desmàs i de Sagranada, també ciutadà de Mallorca, es casà amb la pubilla Jaumeta Pasqual, hereva de l'alqueria de Ceriols, després Son Mas (Andratx). A la següent generació, Jaume Desmàs Pasqual, ciutadà militar, es casà el 1507 amb Elisabet Rul·lan Safortesa, filla d'un ric ciutadà militar solleric. Un fill seu, Guillem Desmàs Rul·lan, propietari de Son Mas, es casà per primera vegada el 1524 amb Elisabet Safortesa, viuda d'Agustí de Serralta, senyor de la cavalleria d'Estellencs. El 1533 tornà a casar-se amb Elionor Descatllar, viuda de Gabriel Sunyer i de Joan Danús, ciutadans militars. Jaume Desmàs i Safortesa, fill de Guillem i ciutadà militar, es casà el 1560 amb Elisabet de Torrella i morí sense fills. La successió continuà per Jaume Desmàs Rul·lan. El seu fill Guillem, documentat el 1575 com a espòs d'Alfonsa Nadal, no tengué descendència legítima, però sí un bastard anomenat Joan Mas, que es féu prevere. Altres fills de Jaume Desmàs Rul·lan foren Frederic, casat el 1621 amb Aina Contestí, viuda d'Atanasi Mulet, que no tengué fills, i Pere, ciutadà militar, casat el 1603 amb Elisabet Cotoner, morta el 1604, i el 1613 amb Joana Nebot Roman, filla de Mateu Nebot, notari ennoblit pel rei, senyor de les

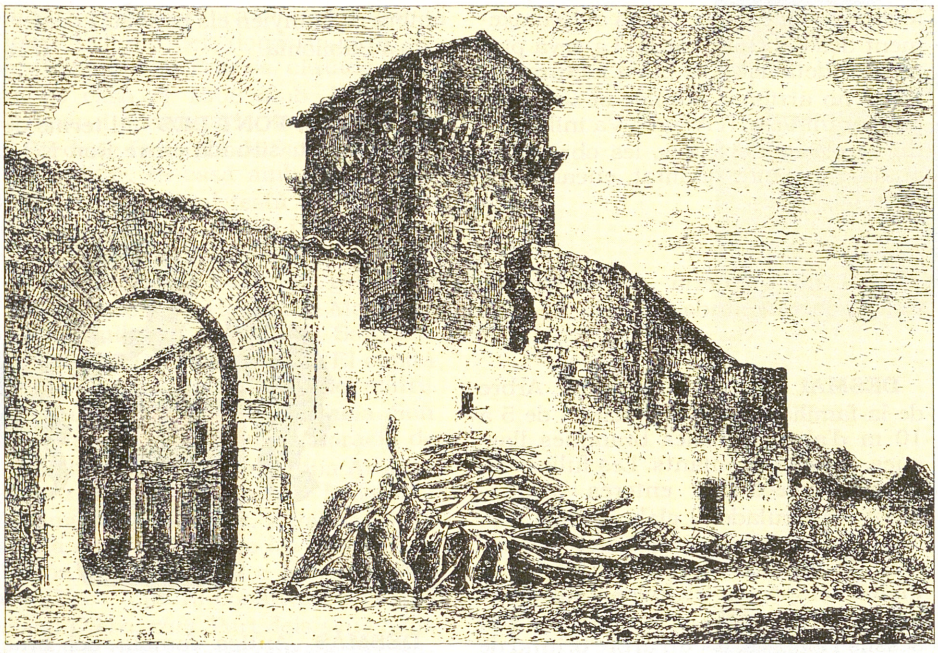

↑ Son Mas (Andratx) fou la casa pairal dels Desmàs. Gravat de l'arxiduc Lluís Salvador

escrivanies d'Alcúdia i de sa Pobla i notari-arxiver major del Regne de Mallorca. Pere reduí aquesta fortuna i, mort el 1635, deixà dos fills: Pere i Jaume Desmàs Nebot. Jaume, que només pogué heretar un hort, es casà amb Cecília Dameto Palou, filla del cronista Joan Dameto, i morí assassinat (1643) als 23 anys sense deixar successors. La família continuà mitjançant un altre fill del dit Jaume Desmàs Rul·lan, Francesc, casat amb la pubilla Abdona Vida, hereva de Son Vida, el qual capbrevà Son Mas el 1590 i morí el 1604. Tengué una bastarda, anomenada Aina Mas, la qual es casà el 1598 amb el mercader Joan Oliver, i dos fills legítims, Jaume i Guillem Desmàs Vida, ciutadans militars. Guillem morí fadrí, mentre que Jaume, casat amb Margalida Doms, fou propietari de Son Mas i testà el 1623. D'aquest matrimoni nasqueren quatre fills: Berenguer, Guillem, Jeroni i Francesc, ciutadans militars. Els tres primers moriren fadrins i Francesc Desmàs Doms fou propietari de Son Mas d'acord amb les disposicions testamentàries del seu germà Jeroni (1633), el qual deixà un fill natural legitimat dit Francesc Desmàs, però que testà sense fills el 1626. El dit Francesc Desmàs Doms es casà el 1623 amb Paula Morlà, morta el 1685, i morí aquell mateix any. El seu fill Jaume Desmàs Morlà, senyor de Son Mas i també de Son Vida, ja que havia mort fadrí el dit Guillem Desmàs Vida, el qual havia heretat aquesta possessió per motiu del fideïcomís ordenat pel seu oncle Berenguer Vida el 1610. Aquest Jaume Desmàs Morlà, donzell de Mallorca, es casà el 1662 amb Jerònia Truiols i Font de Roqueta, la qual testà el 1683 sense successió. Jaume, mort el 1716, tengué un fill natural dit Francesc Desmàs, nat de Francina Buïls, una al·lota de tretze anys de modesta extracció social que tenia segrestada a Son Mas. Aquest Francesc no aconseguí de fer-se amb l'herència dels Desmàs i, per aquest motiu, passà als seus parents, els Truiols, marquesos de la Torre, que han posseït Son Mas i Son Vida fins ben entrat el s XX. (PeM)

DESMUR, ARNAU (Mallorca s XIV - XV) Jurista. A la mort del rei d'Aragó Martí I (1410), fou designat, amb Berenguer de Tagamanent i Jaume Albertí, representant del regne de Mallorca per a l'elecció del successor a la Corona d'Aragó en el *Compromís de Casp* (←). No hi pogué participar perquè fou rebutjat pels aragonesos. Va esser jurat de la ciutat i Regne de Mallorca, advocat de la Casa de la Juraria i assessor de la lloctinència de la governació.

DESPERTAR, EL Publicació editada a Palma el 1977, òrgan d'expressió del Comité Regional de Palma de l'Aliança Nacional de Restauració Democràtica de Guinea Ecuatorial. Propugnava la llibertat, la defensa dels drets humans a la república de Guinea Ecuatorial i criticava la dictadura de Francisco Macias Ngnema. Les notícies ètniques, l'art i la poesia africanes i les denúncies a l'opressió centraren les seves planes. Es redactava en castellà i en sortiren quatre números. (EP)

DESPOAL, ROMEU (Manresa s XIV) Recopilador i copista de privilegis. El 1334 començà, per encàrrec dels jurats de la Universitat de la ciutat i Regne de Mallorca, la selecció i transcripció del *Llibre de Franqueses i Privilegis del Regne de Mallorca* (→), excepcional còdex il·luminat i miniat que es conserva a l'Arxiu del Regne de Mallorca.

↓ Possible retrat de Romeu Despoal en el *Llibre de Franqueses i Privilegis del Regne de Mallorca*

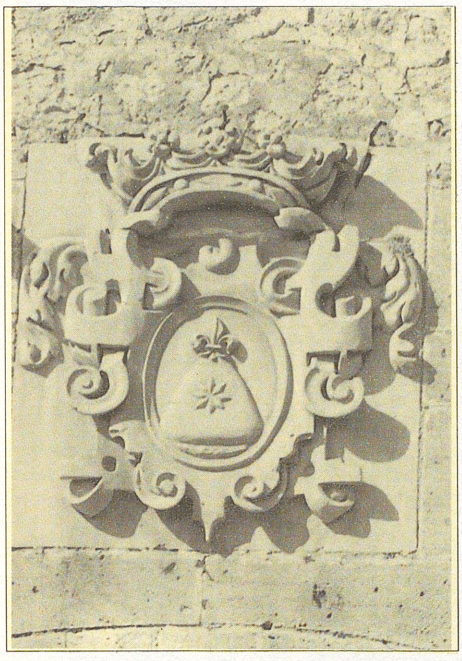

↑ Escut de la família Despuig a Raixa (Bunyola)

DESPUIG Família de la vella noblesa mallorquina. Guillem Despuig assistí a la Conquesta de Mallorca i rebé una alqueria a Artà (1229). El seu nét Berenguer, mort després del 1351, fou procurador de l'infant Ferran de Mallorca. A la següent generació, el seu fill Pere Despuig es casà amb Martina de Santmartí, de nissaga de conqueridors com ell. Néts d'aquesta foren, entre altres, Rafael Despuig i de Santacília, casat amb Francina de Serralta, pare de Francesc Despuig i de Serralta, vice-almirall de Nàpols mort cap al 1530; Nicolau Despuig i de Santacília, casat amb la seva cosina Martina de Santmartí, fundador de la línia dels futurs comtes de Montenegro; i Miquel Despuig i de Santacilia, fundador de la línia dels senyors de Son Puig. A la línia de Nicolau pertangué el seu fill Gil Despuig i de Santmartí, més conegut com a Santmartí Despuig, capità a Nàpols, armat cavaller el 1559, casat dues vegades: primer, amb Catalina Fuster, després amb Justina Mir. De la primera esposa nasqué el seu hereu Nicolau Despuig i Fuster, mort cap al 1522, casat amb Santmartina de Santmartí. D'aquests fou nét *Ramon Despuig i de Rocabertí* (→), cavaller de l'orde de Calatrava, primer comte de Montenegro a Aragó (1658), que es casà el 1654 amb l'aragonesa Melciora Martínez de Marcilla i Ram de Montoro, III comtessa de Montoro. El succeí el seu fill *Joan Despuig i Martínez de Marcilla* (→) (1661-1746), II comte de Montenegro i IV comte de Montoro, cavaller també de l'orde de Calatrava, regidor perpetu de Palma, botifler destacat, casat amb Joana Cotoner. Aquest matrimoni tengué diversos fills, entre els quals destaquen Nicolau Despuig Cotoner, batliu de l'orde de Malta, mort el 1775; Joan Despuig Cotoner, cavaller de l'orde de malta, mort el 1746; *Llorenç Despuig Cotoner* (→), bisbe de Mallorca i arquebisbe de Tarragona, mort el 1764; *Ramon Despuig Cotoner* (→) (1692-1772). Aquest, també botifler, fou III comte de Montenegro i V comte de Montoro, cavaller de l'orde de Calatrava, i morí el 1772. Fou pare del cardenal *Antoni Despuig Dameto* (→) i de *Joan Despuig Dameto*, IV comte de Montenegro i VI comte de Montoro, gran d'Espanya des del 1795, mort el 1813. D'aquest darrer i de la seva esposa Isabel Safortesa i Sureda nasqueren *Ramon Despuig Safortesa* (→), V comte de Montenegro i VII de Montoro, mort el 1848 sense successió; i Lluïsa Despuig Saforteza, VI comtessa de Montenegro i VIII comtessa de Montoro, morta el 1867, esposa del seu parent Josep Despuig Fortuny, un besnét de Llorenç Despuig i Martínez de Marcilla, germà del II comte de Montenegro. Lluïsa i Josep tengueren diversos fills, dels quals cal recordar *Tomàs Despuig i Despuig* (→), VII comte de Montenegro i IX comte de Montoro, mort fadrí el 1884; Llorenç Despuig i Despuig, canonge i cavaller de l'orde de Malta i l'orde de Montesa. Aquest darrer es casà amb Magdalena Fortuny Sureda, i el seu fill Ramon Despuig Fortuny fou VIII comte de Montenegro, X comte de Montoro i cavaller de l'orde de Montesa. Contragué matrimoni amb Joana Adelaida de Rocabertí-Dameto i de Boixadors, comtessa propietària de Peralada i de Savellà, vescomtessa de Rocabertí i marquesa de Bellpuig. No deixà fills d'ella, però sí quatre fills bastards amb Eusèbia Sastre Tomàs que mai no legitimà. La comtessa morí el 1889, i llavors es casà amb la referida Eusèbia, i tengué un fill més, anomenat Llorenç Despuig Sastre, que fou el IX i darrer comte de Montenegro i XI de Montoro de la casa dels Despuig, puix morí el 1972 sense successió. Els seus títols passaren als Truiols, marquesos de la Torre, cosins seus. La casa principal dels Despuig d'aquesta branca era can Montenegro, al carrer d'aquest nom, molt famosa des de mitjans del segle XVIII per les seves col·leccions d'art i per la seva biblioteca, i la possessió més representativa de la família era Raixa, reformada pel cardenal Antoni Despuig Dameto. Quant a la línia dels senyors de Son Puig, avui també extingida, cal citar el donzell Miquel Despuig Mir, capità de la cavalleria mallorquina, quart nét del fundador de la seva casa (coneguda com a can Puig dels cavalls perquè els primogènits eren capitans de la cavalleria mallorquina), el ja citat Miquel Despuig i de Santacília. Fou casat en primeres núpcies (1624) amb Praxedis Caselles Puig, filla i hereva d'un ric mercader, i en segones amb Francina Pardo Domenec, darrera representant del vell llinatge dels Pardo, cavallers d'origen convers. El seu fill Jaume Despuig Caselles, també capità de la cavalleria, mort el 1699, es casà amb Catalina Gual i Burguet. Aquest matrimoni aportà un fideïcomís pel qual els primogènits de la seva descendència firmaran Gual-Despuig. Fill de Jaume i Catalina fou Antoni Gual-Despuig, mort el 1727, igualment capità de la cavalleria mallorquina, casat amb Beatriu Brondo Armengol. La família s'extingeix amb la néta d'aquests, Beatriu Gual-Despuig Descatlar, que en casar-se amb el donzell Joan de Torrella i Gual-Despuig, cosí seu, aportà als Torrella els fideïcomisos dels Gual-Despuig. (PeM)

DESPUIG COTONER, LLORENÇ (Palma 1706 - Tarragona 1764) Bisbe de Mallorca (1750-63) i arquebisbe de Tarragona (1763-64). Fill de Joan Despuig i Martínez de Marcilla, estudià al col·legi de Monti-sion de Palma i a Roma. Es graduà a la Universitat Lul·liana en ambdós drets. El 1728, va rebre la tonsura i fou elegit canonge de Mallorca. El 1729, fou ordenat de prevere. Fou designat comissionat per anar a Madrid i aconseguir que el rei Felip V alliberàs el clero secular mallorquí de l'impost de duanes. El rei l'envià a Itàlia amb l'infant Felip a la presa de possessió dels ducats de

↓ Llorenç Despuig Cotoner

Parma, Piacenza i Guastalla. Durant el viatge fou nomenat bisbe de Mallorca i va rebre la consagració a l'església de la Mare de Déu de Monserrat (Roma). Durant el seu bisbat, realitzà dues visites pastorals a Menorca. S'enemistà amb els dominics i amb el capità general Francesc de Paula Bucarelli Ursúa, el qual maquinà davant la cort el seu trasllat a la diòcesi de Tarragona, cap a on partí el 14 de maig del 1763. És fill il·lustre de Palma. (LlP)

DESPUIG COTONER, RAMON (Palma 1692 - 1772) Militar. III comte de Montenegro i V de Montoro, i cavaller de l'orde de Calatrava. Durant la Guerra de Successió, prengué partit pels Borbons. El 1706, fugí de Mallorca amb el virrei i altres nobles. Tornà amb el cavaller d'Aspheld i participà en el setge de Palma (1715). Posteriorment, fou coronel del Regiment de Dragons creat pel seu pare, Joan Despuig i Martínez de Marcilla.

↑ Antoni Despuig Dameto (rosetó de l'Ajuntament de Palma)

DESPUIG DAMETO, ANTONI (Palma 1745 - Lucca, Itàlia 1813) Cardenal. Fill del comte de Montenegro i de Montoro, Ramon Despuig Cotoner, i de Maria Dameto Sureda. Era nebot del bisbe de Mallorca Llorenç Despuig Cotoner. Estudià humanitats al col·legi de Monti-sion i a la Universitat de Mallorca, on es doctorà en ambdós drets (1774). El 1760, va rebre la tonsura de mans del seu oncle, a la capella familiar de Raixa i, poc després (1761), aquest li concedí el benefici o quart de la parròquia de Santa Margalida, la qual li redituava més de 300 lliures l'any. El 1771, va rebre el sotsdiaconat. El 27 de març del 1774, fou elegit canonge de la Seu mallorquina i, el 3 de juliol del mateix any, fou ordenat de prevere per l'arquebisbe de Tarragona. Després del període turbulent del pontificat de Juan Díaz de la Guerra (1772-77), Despuig va esser nomenat visitador del col·legi de la Sapiència, que havia estat suprimit per l'esmentat bisbe. Cavaller de l'orde de Malta (1777), membre de la Societat Econòmica Mallorquina d'Amics del País des dels seus inicis, rector de la Universitat Lul·liana, ajudà personalment i econòmicament el prevere i geògraf Julià Ballester Mas per al seu *Mapa de Mallorca* (→), gravat per Josep Muntaner el 1785. El 1782, anà a Itàlia on passà gran part de la seva vida. Conegué personalment les conseqüències tràgiques del terratrèmol de Calàbria del 1783, que descrigué en *Varias observaciones hechas en el terremoto acaecido en la Calabria ulterior, año de 1783*, publicada el 1943 a Palma. El 1785, fou nomenat auditor de la Rota per la Corona d'Aragó. Intervengué decisivament en la beatificació de Catalina Tomàs (1792). Fou bisbe d'Oriola (1792-95) i arquebisbe de València (1795), però per motius polítics no va arribar mai a regir aquest arquebisbat i li fou donat el de Sevilla (1795-99). El 1799, Pius VI el nomenà patriarca d'Antioquia. El 1800, i com a representant del rei Carles IV, assistí al conclave de Venècia, que elegí el nou papa Pius VII, el qual li concedí la púrpura cardenalícia l'11 de juliol del 1803. Del 1804 al 1807, residí a Mallorca. Després tornà a Roma i fou empresonat per l'exèrcit napoleònic i traslladat a París. Amb permís de l'emperador, tornà a Itàlia per recuperar la salut i la mort li sobrevengué a la ciutat termal de Lucca. La seva intervenció en els afers eclesiàstics i polítics de l'època, encara que no extraordinària, va esser molt important. En situacions molt greus, ajudà econòmicament el papat. Reuní un gran nombre d'antiguitats romanes, recollides especialment en les excavacions realitzades a despeses seves a Ariccia prop de Roma durant els 1787-96. Aquestes antiguitats —no totes autèntiques— passaren després a Raixa i, més tard, encara que parcialment, a l'Ajuntament de Palma; avui es troben al castell de Bellver. Va deixar inèdita una biografia de la beata Catalina Tomàs, que publicà, el 1816, l'erudit Josep Barberí, prevere i beneficiat a la Seu. Es conserva el seu *Diari*, inèdit en gran part. És fill il·lustre de Palma. (GEM/LlP)

→ Retrat d'Antoni Despuig Dameto al saló de can Puig (Palma) *(DGM)*

DESPUIG DAMETO, JOAN (Palma 1735 - 1813) Militar. IV Comte de

Montenegro i VI de Montoro. Germà d'Antoni Despuig Dameto. El 1756, entrà a servir com a cadet al Regiment de Dragons de Pavia. El 1770, fou capità de la vila de Bunyola davant el temor que l'Illa fos envaïda per l'exèrcit anglès. En temps de la Guerra del Francès (1808-14), ajudà econòmicament la monarquia espanyola. Participà en l'anomenada Guerra de les Taronges (1801), que enfrontà Espanya i Portugal i durant la qual ascendí a capità del Regiment de Dragons de Lusitània. Acabada la guerra, fou ascendit a comandant d'un terç d'infanteria de Mallorca. El 1781, fou nomenat cavaller de l'orde de Carles III i, el 1795, Gran d'Espanya pel rei Carles IV.

DESPUIG I DESPUIG, JOAN (Mallorca ? - 1656) Militar. Organitzà una esquadra per reprimir la revolta antiespanyola de Messina (1647). Fou cavaller de Sant Jaume. Donà els seus béns per a la fundació del convent i l'església de Santa Catalina de Siena, de Palma, beneïts el 1680. Les armes del donat presideixen el portal de l'església, i la seva efigie, amb l'hàbit de Sant Jaume, està situada en un sepulcre del presbiteri.

DESPUIG I DESPUIG, TOMÀS (Mallorca 1816 - Artà 1884) Militar i polític. VII comte de Montenegro i IX de Montoro. Durant la Primera Guerra Carlista (1833-40) va esser oficial de la Guàrdia Reial de Cavalleria d'Isabel II. Partidari d'Espartero, quan aquest caigué (1843) fou processat i desterrat. Posteriorment, la reina Isabel II li concedí la creu de l'orde de Carles III. El 1865, es presentà, sense èxit, a les eleccions a Corts. A partir del 1868, milità en el carlisme, i aconseguí d'esser elegit senador per Mallorca (1871). Fou perseguit pels liberals durant la Tercera Guerra Carlista (1872-76). Entre les seves propietats figuraven Son Fortesa (Artà) i Raixa (Bunyola).

DESPUIG FORTUNY, JOAN (Palma s XVIII - 1780) Prevere i escriptor. Estudià a Palma, on es doctorà en teologia i en ambdós drets. Fou canonge i vicari general governador del bisbat de Mallorca. De la seva extensa producció literària, només es coneix la memòria inèdita *Ilustraciones a la inscripcion romana del pueblo Bocoritano, descubierta en el territorio de Pollensa en el año 1765.*

DESPUIG FORTUNY, LLORENÇ (Palma s XVIII - 1782) Noble. Ingressà a l'orde de Sant Joan de Malta, on ocupà diversos càrrecs, com batliu de Negrepont, comanador d'Espluga de Francolí i Gran Prior de Catalunya. Fou cofundador i director de la Reial Societat Econòmica Mallorquina d'Amics del País (1778).

DESPUIG I MARTÍNEZ DE MARCILLA, JOAN (Palma ? 1661 - ~1746) II comte de Montenegro i IV de Montoro i cavaller de l'orde de Calatrava. Fou regidor perpetu de l'Ajuntament de Palma i capità de la cavalleria voluntària del Regne de Mallorca. Durant la Guerra de Successió, el 1706 fou empresonat pels austriacistes al castell de Bellver. Va socórrer amb queviures les tropes de Felip V en el setge de Barcelona (1714). El 1719, aixecà un nou Regiment de Dragons de Palma.

DESPUIG I MARTÍNEZ DE MARCILLA, RAMON (Palma 1670 - Malta 1741) Noble. Membre de l'orde de Sant Joan de Malta, ocupà els càrrecs de batliu de Mallorca i de senescal de l'illa de Malta. El 1736, fou elegit gran mestre de l'orde, per la qual cosa passà a esser príncep de Malta i de Gozzo fins a la seva mort. Durant el seu govern, renovà la legislació del petit estat i en reformà la catedral de Sant Joan (La Valletta). És fill il·lustre de Palma.

← Sepulcre de Joan Despuig i Despuig a l'església de Santa Catalina de Siena (Palma)

↓ Ramon Despuig i Martínez de Marcilla

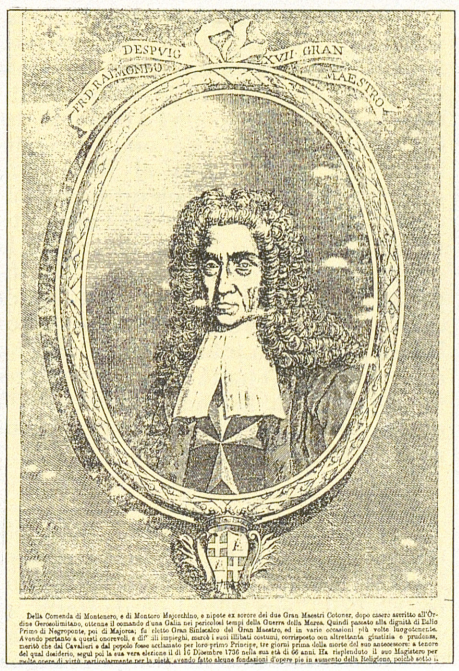

DESPUIG MIR, JOAN BAPTISTA (Palma 1535 - 1627) Militar. Participà en diverses expedicions militars a Las Alpujarras, Lepant i Flandes, entre altres. Fou governador de Piombino (Itàlia) i superintendent de les fortificacions mallorquines. Fundà la capella de la Puríssima Concepció, de la Seu de Mallorca, on traslladà el panteó familiar.

DESPUIG ROCABERTÍ, RAMON (Palma ? 1633 - 1681) Primer comte de Montenegro i cavaller de l'orde de Calatrava. Fou capità de cavalls del Regne de Mallorca. Armà i patrocinà una esquadra i diverses companyies per a la reconquesta de Messina, que el 1676 havia estat ocupada pels francesos. En reconeixement per aquesta acció, se li concedí el títol de comte de Montenegro (1658). Es casà (1654) amb la III comtesa de Montoro, Melciora Martínez de Marcilla i Ram de Montoro. Des d'aleshores, el comtat de Montoro restà vinculat a la casa Despuig.

DESPUIG SAFORTESA, JOAN (Palma 1776 - 1853) Escriptor. Per iniciativa del seu oncle, el cardenal Antoni Despuig Dameto, estudià (1786-91) a Roma amb el jesuïta Bartomeu Pou Puigserver. S'especialitzà en història, llatí i grec. Renuncià als títols de comte de Montenegro i de Montoro, al de vescomte de Montetrillo i al de Gran d'Espanya, per ordenar-se de prevere (1791). Aquest mateix any fou nomenat xantre de la Seu mallorquina, per la qual cosa es traslladà a l'Illa. El 1794, tornà a Roma per ampliar estudis i promoure, en qualitat de postulador, la canonització de la beata Catalina Tomàs. El 1798, viatjà per diversos països europeus i s'instal·là definitivament a Mallorca, on es féu càrrec de la xantria fins al 1809. Fou membre de la Reial Societat Econòmica Mallorquina d'Amics del País, entitat que presidia a la seva mort, de la Junta Suprema de Balears (1808) i diputat provincial (1820). És autor d'una extensa producció literària, sobretot poètica, la totalitat de la qual ha desaparegut. Tengué cura i patrocinà la publicació de la traducció al castellà de les *Històries* d'Heròdot, de Bartomeu Pou Puigserver (1846).

DESPUIG SAFORTESA, RAMON (Palma 1778 - 1848) Militar i polític. V comte de Montenegro i VII de Montoro. El 1793, era oficial d'infanteria, el 1809 brigadier i el 1833 tenia la graduació de mariscal de camp. Prengué

↑ Ramon Despuig Safortesa

part en les campanyes contra els francesos del 1794 i del 1795 (Guerra Gran). Durant la Guerra del Francès (1808-14) s'incorporà a la Divisió Mallorquina comandada pel general Whittingham, i lluità a la Península. Posteriorment, fou depurat per Ferran VII (1827). El desembre del 1833, fou nomenat capità general de les Balears i president de l'Audiència, càrrecs que ocupà fins al setembre del 1836, quan dimití i restà de quarter a Palma. De maig a desembre del 1834, s'encarregà també de la Intendència i Subdelegació de Rendes de la província de Balears. Durant el seu govern es produí l'aixecament carlista de Manacor, dit *La Llorençada* (→) (agost del 1835), que aconseguí de sufocar i es veié obligat a perseguir els implicats. Aquest mateix any va rebre facultats extraordinàries per a suprimir els convents dels religiosos. Fou director de la Societat Mallorquina d'Amics del País, fiscal militar a la Junta Central i prócer del Regne (1834). Participà en la política mallorquina i fou diputat a Corts (1813-14 i 1820-21) i senador el 1845. També fou membre de la Reial Acadèmia de la Història i soci de mèrit de l'Acadèmia Quirúrgica Espanyola. El setembre del 1836, va esser designat per a substituir-lo com a capità general, el tinent general Federico Castañón, però l'orde no es dugué a terme i el va substituir el mariscal de camp Joan Antoni Barutell Martí. És fill il·lustre de Palma. (DJ)

DESPUIG I DE SANTACÍLIA, NICOLAU (Mallorca XV - XVI) Militar. Fou jurat de la ciutat i Regne de Mallorca i síndic d'aquest davant la Corona. El 1512, foragità una esquadra corsària nord-africana de quaranta vaixells que pretenia desembarcar a l'Illa. L'emperador Carles V l'armà cavaller (1548) i li concedí el privilegi d'utilitzar les àguiles imperials com a suport de l'escut de la seva casa.

DESPUJOL TRÉNOR, IGNASI (València 1893 - Lecumberri, Navarra 1964) Militar. Comte de Casp. Ingressà a l'acadèmia de cavalleria el 1911. Va estar al Marroc i, el 1923, ascendí a capità. Durant la II República sol·licità el retir. Quan començà la Guerra Civil es trobava a Palma i es presentà al comandament militar. El 23 de juliol del 1936, fou nomenat comandant militar de Felanitx. El 16 d'agost, fou el primer oficial que organitzà la lluita contra els republicans que havien desembarcat a cala Anguila (Manacor). Envià personal a Portocristo per ajudar a l'evaquació i donà l'alarma a Manacor, on es prepararen voluntaris. Intentà fer front als atacants i es retirà a una primera posició a l'altura de les coves des Hams. Per evitar que avançassin cap a Manacor, es replegà a les proximitats del coll de sa Grava, i es parapetà amb 150 homes entre les finques es Coll i Son Suau. Poc després, arribaren les primeres unitats regulars i lliurà el comandament. Fou el defensor del comandant Josep Clar Pujol en el judici contra el comandament militar de Mallorca. El gener del 1937, passà a la comandància militar de l'Illa. Després, lluità a la Península. A la postguerra obtengué la graduació de coronel i es retirà a València. (DJ)

DESTITO, TOMMASO —**JUAN DE FRANCISCO**— (Bolonya, Itàlia s XIX - XX) Polític i advocat. Col·laborador d'Arconovaldo Bonacorsi — Comte Rossi— i, com ell, membre del Partit Feixista italià. Arribà a Mallorca el 26 d'agost del 1936 en un hidro civil per donar suport als insurrectes. Prengué el nom de Juan de Francisco i es féu passar per tinent coronel de l'exèrcit italià. Marxà al front de Manacor, on actuà com a secretari de Bonacorsi, comandà una columna de 200 homes i participà en la presa de Pula, l'u de setembre del 1936. Poc després fou reclamat pel govern italià i hagué d'abandonar l'Illa, a desgrat seu i de Bonacorsi.

DESTORBA JORNALS, NA Indret de la costa marítima del terme d'Artà,

situat entre la punta Llarga de s'Estanyol i cala Torò. ■ Al mateix terme, entre cala de la Font Celada i cala de Penya Roja. (M)

DESTORRENT, BERNAT GUILLEM (Mallorca s XIV) Almirall. Per ordre de Sanç de Mallorca, participà en la conquesta de Sardenya (1323) iniciada pel rei d'Aragó Jaume el *Just*. Manà tres galeres i 700 homes per contribuir a la primera expedició, encapçalada per l'infant Alfons. Arribà a Oristany (Sardenya) el 25 d'octubre del 1323. La seva missió fou impedir que els pisans, principals enemics dels catalans a Sardenya, auxiliassin la ciutat de Càller, assetjada per aquests i finalment retuda el juny del 1324.

DESTORRENTS, RAMON (s XIV) Pintor. Ciutadà de Barcelona, fou deixeble del taller de Ferrer Bassa i mestre de Pere Serra. Per encàrrec reial va fer el retaule major de la capella del palau de l'Almudaina, que va esser desembarcat a Palma el 1358. La taula principal, que representa Santa Anna, patrona de la capella homònima, es troba (1990) al Museu Nacional d'Art Antic, a Lisboa. Porta els blasons reials de Pere el *Cerimoniós* i de les seves tres successives mullers. La taula secundària del retaule, que duu la Crucifixió amb les tres Maries i el centurió convertit, es conserva al Museu de Mallorca. (GLl)

DESTRE Mida longitudinal agrària mallorquina equivalent a 4,214 m. Es divideix en 12 pams de destre. Popularment, es diu que mig destre era la braça de Jaume I. Documentat a l'Edat Mitjana, patí diverses transformacions al llarg del temps. Començà a desaparèixer quan el govern espanyol implantà en tots els seus dominis un únic sistema de mides basat en el metre (1849). Malgrat l'obligatorietat del sistema decimal (1852), aquesta mida perdurà, sobretot a la Part Forana, fins al s XX. A Mallorca existeix la locució *allargar el destre* 'per estrènyer el pas'. El **destre quadrat** és una mida agrària de superfície corresponent a 0,177577 àrees.

DESVALERS, FRANCESC (Mallorca s XIV) Navegant i viatger. Consta que estava associat amb Ramon Safortesa, el major mercader del seu temps. L'abril de 1342, va obtenir una llicència com a capità i patró d'una expedició de descobriment i conquesta en nom de Jaume III de Mallorca, que es dirigí a les illes Canàries (illes de la Fortuna). L'expedició constava de dos vaixells, dues coques baionesques, la *Santa Creu* i la *Santa Magdalena*, menades pels patrons Pere Magre i Bartomeu Giges. El viatge va durar uns cinc mesos, i tornaren a Mallorca a la tardor del 1342. Testà el 1350 i deixà un

↓ Ramon Destorrents, retaule de la Crucifixió i les tres Maries conservat al Museu de Mallorca

important donatiu per a l'obra del moll de la ciutat. Cap al 1355 viatjà fins a l'Àsia Central i l'Índia (Tartària i les Índies), a les terres del gran khan mongol, on tengué durant uns anys una factoria comercial. El 1379, donà compte d'aquest viatge a l'infant Joan d'Aragó.

DESVERI, CAN Propietat rústica del terme de Sencelles, situada entre Biniali i es Vinyot. (M)

DESVILAR, ARNAU (s XIII) Cavaller. Fou un dels comandants de les tropes enviades per Berenguer de Palou, bisbe de Barcelona, a la Conquesta de Mallorca (1229).

DESVILAR, PONÇ (s XIII) Prevere. Fou sagristà i ardiaca de la seu de Barcelona. El 1228, decidí d'aportar a la Conquesta de Mallorca deu cavallers i dos-cents peons. Participà en l'empresa aliat amb Joan Halgrin, cardenal de Santa Sabina, per la qual cosa rebé 106 cavalleries en el Repartiment.

DET, FONT D'EN Al terme de Sóller, situada a Biniaraix, ran de l'inici del camí des Barranc. (M)

DET, PASSADORES DE CAN Al terme de Fornalutx, situades entre la font de la Mare de Déu i el pla del Bisbe. (M)

DETHOREY CAMPS, ERNEST MARIA (Barcelona 1901) Periodista, escriptor i traductor. Passà la seva infantesa a Filipines (1904-14). Retornà a Barcelona (1914-20), amb una estada a Líbria (1919), de la qual deriva la narració *Kokó, la reina Kru*, publicada (1923) a la *Novela Ideal* (→). Fixà la seva residència a Mallorca (1920-29), on es dedicà al periodisme. Des del 1921, col·laborà a *El Día*, de Palma, del qual fou redactor i crític d'art. Amb Joan Alomar, Miquel Àngel Colomar, Jacob Sureda i Llorenç Villalonga —amb qui sostengué una correspondència notable— fou un dels joves intellectuals que, estimulats per Gabriel Alomar, intentaren la renovació cultural de Mallorca els anys 20. Com a crític defensà els corrents avantguardistes i noucentistes enfront del localisme acadèmic i postimpressionista. Collaborà a *La Voz de Sóller*, *La Nostra Terra*, *Nueva España* i altres publicacions. El 1929, fixà definitivament la residència a Suècia, on fou corresponsal dels diaris *El Día*, de Palma, *La Libertad*, de Madrid, i *La Vanguardia*, de Barcelona. D'ideari catalanista, republicà i d'esquerres, celebrà l'advenimment de la República Espanyola de la qual fou, durant la Guerra Civil (1936-39), conseller i cap de premsa de l'ambaixada a Suècia. El 1939, rebutjà escriure sota la dictadura de Franco i cessà la seva col·laboració a les publicacions espanyoles. Treballà com a professor d'espanyol a Estocolm i com a traductor de l'Associació de Traductors Autoritzats. Col·laborà a publicacions sueques, com el *Handelstidningen* i altres, sovint sota el pseudònim Tenaz. Obtengué la ciutadania sueca (1944) i assessorà l'Acadèmia Sueca sobre els escriptors de llengua catellena candidats al Nobel. Després d'un llarg oblit, fou reivindicat com a innovador cultural pel corrent de la *Nova Plàstica de Mallorca* (→) i a una estada a l'Illa (1980), trobà una càlida acollida. El 1989, li fou concedida la Creu de Sant Jordi i la d'oficial de l'orde d'Isabel la *Catòlica*. (CMe/DF)

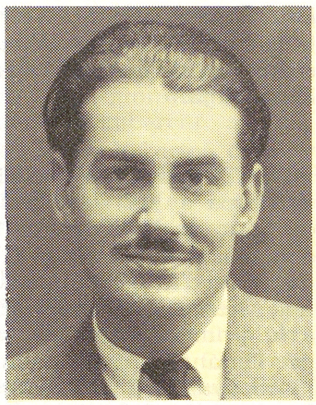

→ Ernest Maria Dethorey Camps a la seva joventut

↓ Font d'en Det (Biniaraix-Sóller)

DÉU, CAMP DE Antic rafal del terme de Palma, situat vora el convent de Nostra Senyora de la Soledat Extramurs. El 1636, pertanyia a l'honor Llorenç Medigorri.

DÉU, CAN Propietat rústica del terme de Manacor, situada entre can Tafal i can Castell Nou. ■ Al terme de Valldemossa, entre el torrent des Lli i Son Olesa Gran. (M)

DEU, CA SES Propietat rústica del

terme de Santanyí, situada entre es Llombards i el rafal des Porcs. (M)

DÉU, CEMENTERI D'EN Al terme de Manacor, estava situat al costat del cementeri municipal. El 12 de març del 1884, Mateu Valcaneras, de malnom en Déu, morí sense voler rebre els auxilis espirituals de cap capellà. Mort en aquestes circumstàncies, de domini públic, no se'l podia enterrar en el cementiri catòlic, per la qual cosa l'Ajuntament de Manacor hagué de comprar precipitadament un corral d'uns 25-30 m² on enterrar-lo, al costat del cementiri catòlic. Llavors serviria per donar sepultura a penjats, a ofegats o a morts de forma violenta voluntària i ajusticiats. En esclatar la insurrecció del 1936, hi foren enterrats els primers assassinats polítics, però aviat es va omplir. El 1958, desaparegué amb les reformes i ampliació de l'actual cementeri. També es conegut com cementeri dels no cristians, neutre, civil, rural i laic. (M)

DÉU, CLOT DE Terrenys del terme d'Escorca, entre la possessió de Muntanya i el penyal de Mortitxet. (M)

DÉU, FONT DE Al terme d'Esporles, situada a la possessió de sa Granja, on el 1237, quan encara era denominada alqueria Alpic, es fundà un monestir de l'orde del Cister, que fou anomenat monestir de *Fons Dei*. Pocs anys després fou traslladat a la Real, del terme de Palma, on encara es troba. (M)

↑ Deulosal (Maria de la Salut)

DÉU, FORN DE Terrenys del terme de Santa Maria del Camí, en el comellar de Coanegra, entre can Mates i Son Pou. (M)

DEU, RAFAL Possessió del terme de Manacor, situada entre es Rafal Nou i es Castellot Vell. De les successives particions de l'alqueria des Rafal sortiren primer es Rafal Nou i es Rafal Vell, i després es Rafal Deu i es Rafal Onze. (M)

DEU, SES Possessió del terme de Palma, situada a Son Ferriol, entre Son Gofis i sa Cadernereta. (M)

↓ Rafal Deu (Manacor)

DEUDERO ALORDA, JOSEP (Palma 1952) Pintor. El 1964, començà els estudis a l'Escola d'Arts i Oficis de Palma. Des del 1976, ha realitzat diverses exposicions individuals a diferents indrets de Mallorca i de la Península. La seva temàtica, motius urbans i paisatgístics, s'insereix en un postimpressionisme d'influència local.

DEU DES TEIX, ES Agrupació artística sorgida, el 1962, per donar a conèixer al públic mallorquí les darreres manifestacions de l'art no figuratiu d'avantguarda. Estava formada per l'escultor mallorquí Francesc Barceló i els pintors anglosaxons Martin Bradley, Elsa Collie, Frank Hodgkinson, Theodore Kliros, Richard Kozlow, George Sheridan, Thea Winger i Norman Yanikum, amb William Waldren al capdavant, residents tots a Deià i Sóller. Exposà a Palma (agost 1962) i, el 1963, publicaren un manifest signat per Christobal Perret i un estudi de Carlos Areán. Bradley, Collie i Kozlow foren substituïts pels pintors Michel Albert (francès) i John Ulbricht (nord-americà) i per l'escultor italià Eugenio Molinari.

DEULOSAL Terrenys i possessió del terme de Maria de la Salut, situats entre es Pujolet, es Pujol, el rafal Roig, ses Tarragones i es Rafal. Té una su-

perfície de 90 hes. Documentada el s XIV com Deuslosals. Entre els s XVI i XIX pertangué a la família Burgues Safortesa, comtes de Formiguera. Fou fideïcomesa per Pere Ramon Safortesa. A la primera meitat del s XIX començà a establir-se. Hi ha un nucli de cases que daten del s XVIII i una torre de molí de vent del s XIX, que s'usava indistintament per extreure aigua i moldre cereals. El s XIX i primera meitat del s XX, el conreu de la figuera era el més important al pla de Deulosal, mentres que el 1990, la producció és de cereals, ametlerar, ramaderia i reguiu. Al turons, abunden la garriga i l'ullastrar. (BP)

DEUME Vegeu *Delme*.

DEU QUARTERADES, SES Terrenys de la possessió de Masnou, al terme de Consell, on hi hagué el camp de futbol (1923-36). (M)

DEVESA, PUNTA DE SA Accident de la costa del terme de Sant Llorenç des Cardassar. Apareix documentat el 1262. (M)

DEVESA, RAFAL DE SA Al terme de Montuïri, documentat el 1511. (M)

DEVESA, SA Terrenys del terme de Mancor de la Vall, estesos entre la vila i Biniatzent. (M)

DEVESA DE FERRUTX, SA Possessió del terme d'Artà, situada entre Son Sureda, Morell, sa Canova de Morell i sa Colònia de Sant Pere. Fou un vedat de caça dels reis de Mallorca creat (1302) per Jaume II, en terrenys de l'antiga alqueria islàmica de Ferrutx. El vedat ocupava el vessant nord de la serra Artana i la zona de peu de muntanya que va des del cap de Ferrutx fins al torrent de na Borges. Fou ampliat per Sanç I i prengué la denominació de sa Devesa de Ferrutx. Àrea cinegètica destinada a esplai reial, fou poblada de ceros, porcs senglars, faisans, perdius i llebres. Les espècies de caça eren objecte de cria, fet que permetia repoblacions periòdiques. Severes reglamentacions hi permetien el manteniment d'un contingent cinegètic nombrós i divers. Un guarda o castellà, amb prerrogatives d'oficial reial, era l'encarregat del manteniment i de l'administració. Durant el regnat de Jaume III, els terrenys del vedat foren parcel·lats i cedits a cens (1334), als propietaris confrontants. Però el rei es reservà les cases i els drets de caça. Poc després, les parcel·les foren venudes i el vedat desaparegué definitivament. El nucli central de l'antic vedat esdevengué aleshores la possessió homònima. Les cases, situades en un replà rocós al peu del Bec de Ferrutx, amb torre de defensa, eren lloc de vigilància i refugi contra els corsaris. El 1551, el senyor Jaume Morell, diaca, la fideïcometé a favor de la família Morell, que en mantengué la titularitat fins al s XIX. El 1738, pertanyia al senyor Joan Morell i de Sant Martí. Tenia una gran posada a la vila d'Artà i casa pairal al carreró dels Moliners, a Palma. El 1863, pertanyia a Mateu Homar i tenia 1.500 quarterades. Era dedicada bàsicament a conreus de cereals i al manteniment d'una gran ramaderia ovina. El 1880, s'hi fundà *sa Colònia de Sant Pere* (←) i fou constantment reduïda per vendes i establiments. Entre aquesta i l'escull d'en Tort, s'hi situa la **costa de sa Devè**. Les cases antigues i part de la possessió foren adquirides pel pintor Miquel Barceló Artigues, que hi fixà la seva residència, les restaurà acuradament i les transformà en el seu estudi. Prop

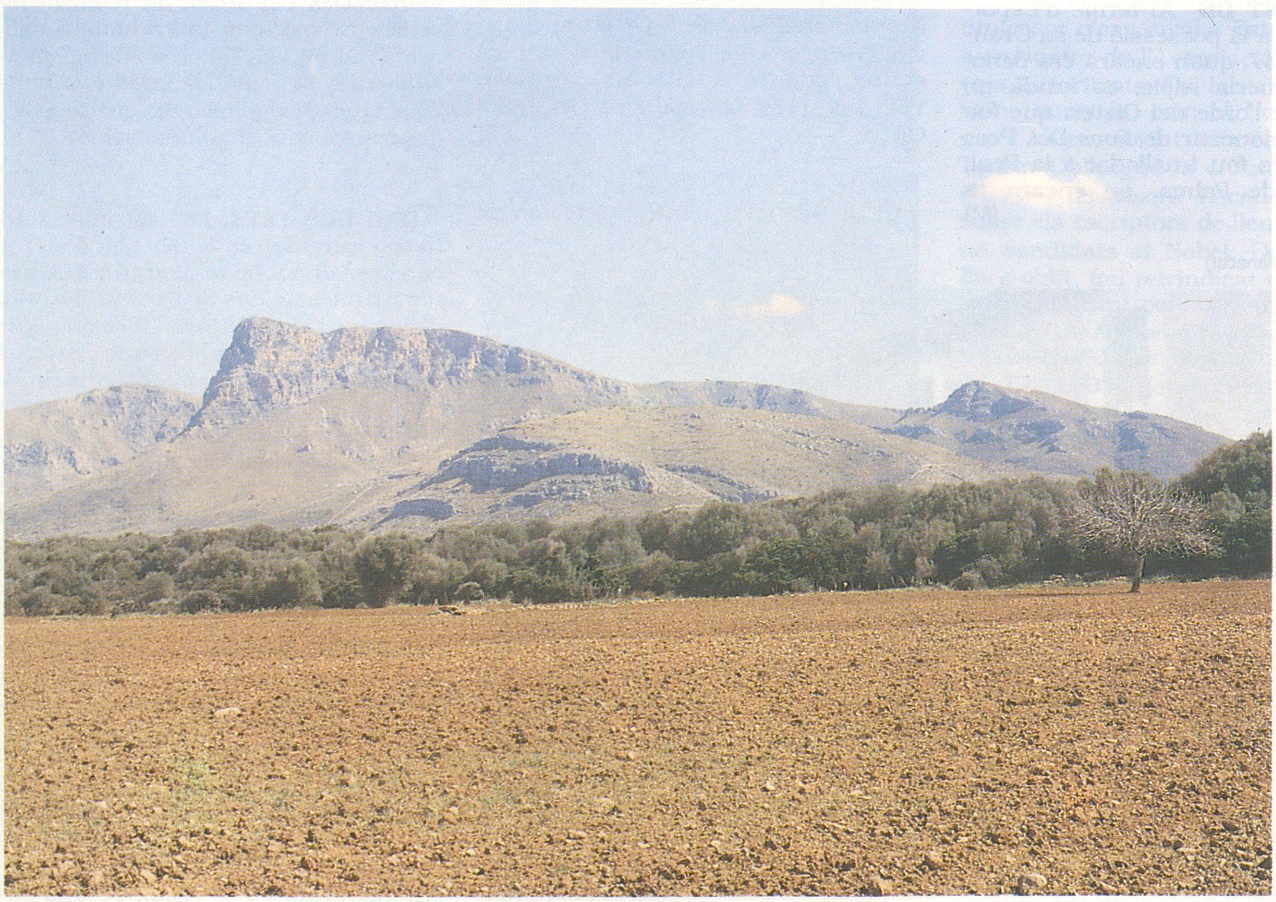

← Sa Devesa de Ferrutx (Artà)

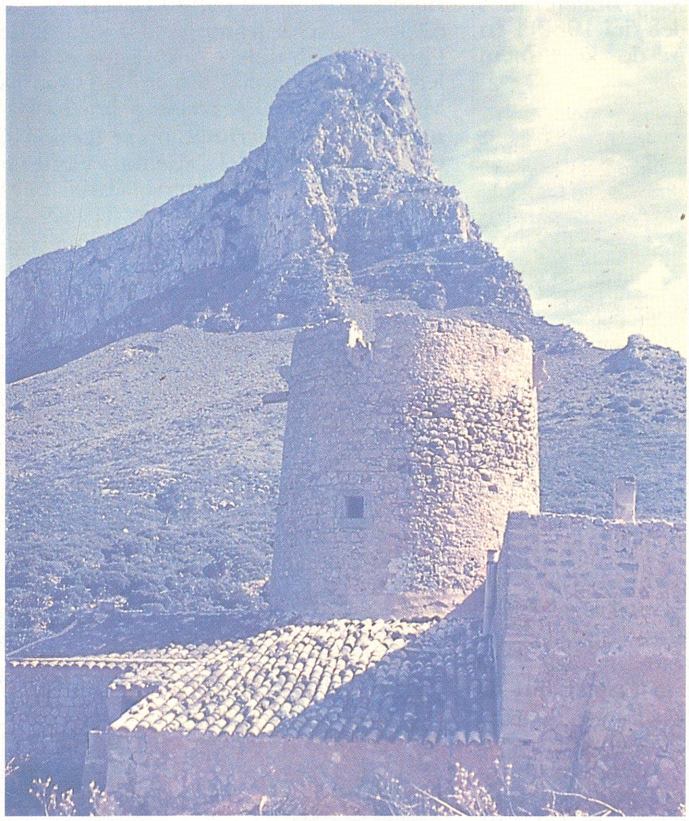

← Torre de sa Devesa de Ferrutx amb el Bec de Ferrutx al fons (Artà)

de les cases, hi ha la **cova de sa Devesa,** cavitat catalogada com a cova des de 30 fins a 300 m de recorregut, segons notació espeleomètrica. Té aixecament topogràfic. Entre les cases de la possessió i Morellet, hi ha la **font de sa Devesa.** És designada també (1990) amb les denominacions abreujades sa Devesa i sa Devè. (DF)

DEVORA L'ALTRE, AVENC DE Cavitat situada entre el rafal d'Ariant i la torre d'Ariant, al terme de Pollença. Està catalogada com a avenc fins a 15 m de fondària, segons notació espeleomètrica. Té aixecament topogràfic.

DEVOT, CAN Propietat rústica del terme de Felanitx, situada entre Son Bernadí i Son Sard. (M)

DEYÀ FRUTOS, JOAN (Palma 1955) Pintor. Estudià dibuix i pintura a l'acadèmia de Bernardo Peña (Madrid) i a Florència (Itàlia), on treballà a l'escola del pintor Fernando Farulli i entrà en contacte amb el neoexpressionisme italià. Realitzà la primera exposició individual a Palma (1972) i posteriorment a diferents indrets de Mallorca. Dins d'un corrent realista, cultiva la temàtica de la figura i del rostre humà. Ha creat el centre de pintura Artual i es dedica a la docència.

DEYÀ PALERM, MIQUEL (Palma 1908) Mestre d'escola. A partir del 1923, estudià a l'Escola Normal de Magisteri de Palma. Entre el 1930 i el 1940, exercí de mestre a l'escola de Consell, on introduí les tècniques del pedagog francès Célestin Freinet i editá la revista escolar *Consell.* Fou director del col·legi nacional de Son Espanyolet (1940-78). Participà en nombrosos concursos escolars d'àmbit estatal i obtengué premis per treballs sobre l'entorn, com *Estudio social de la barriada* i *Nuestra escuela y el mar,* i sobre la religió, amb *Homenaje al Papa Juan XXIII.* Com a resultat de la seva experiència pedagògica ha publicat *Félix* (1939), *Tres fiestas infantiles* (1945), *Amb les mans* (1983), *Joan Capó* (1989), *Com és el nostre poble?* (1990) i un centenar d'articles a revistes especialitzades com *Butlletí dels Mestres, Atenas, Revista de Pedagogia, Escuela Española* i *Estudios Lulianos.* El 1955, li concediren la creu d'Alfons X el *Savi.* Fou membre del Consell Nacional d'Educació (1972-80). (GM)

↓ Joan Deyà Frutos, sense títol

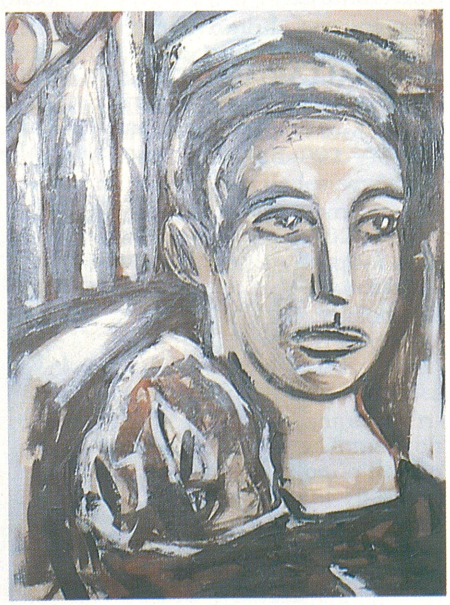

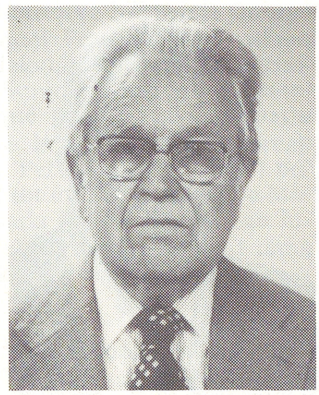

→ Miquel Deyà Palerm

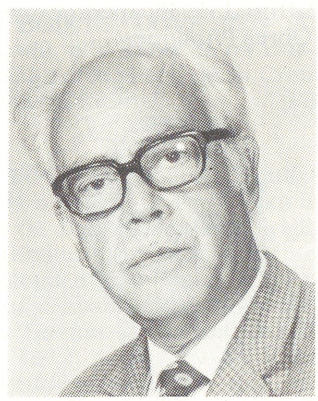

→ Pere Deyà Palerm

DEYÀ PALERM, PERE (Palma 1912 - 1983) Compositor i crític musical. Estudià piano al conservatori de València i pedagogia musical a València, Madrid i Barcelona. Va esser assessor del concurs internacional de guitarra Francesc Tàrrega, de Benicàssim, vocal del consell rector del Conservatori Balear i director de les orquestres Simfònica i de Cambra de Manacor. Exercí de crític musical al diari *Baleares.* Musicà l'obra de teatre *El carrer de les tres roses,* amb lletra de Pere Capellà —Mingo Revulgo—, la sarsuela *Primavera en Mallorca, Cançó de bressol, Memento, Himne Balear* i altres composicions, moltes de les quals resten inèdites. Li fou concedida la medalla d'Alfons X el *Savi.*

← Bernat Deyà Palmer

DEYÀ PALMER, BERNAT (Palma 1942) Enginyer tècnic. Obtengué el títol de perit d'Obres Públiques el 1967, el d'enginyer tècnic en Tràfic i Serveis Urbans el 1979, i el d'enginyer tècnic en Construccions Civils el 1983. Ha col·laborat en diverses publicacions periòdiques, com *Baleares* (1969-71), *El Día de Baleares* (1985-87), *Diario de Mallorca* (des del 1987) i en revistes com *Avante*, *New Proyects* o *Norte*. Des de gener del 1988 és coordinador responsable del Suplement d'Urbanisme del *Diario de Mallorca*, editat per l'Associació Empresarial de Promotors-Constructors i l'Associació Patronal de Picapedreratge, Edificació i Obres Públiques.

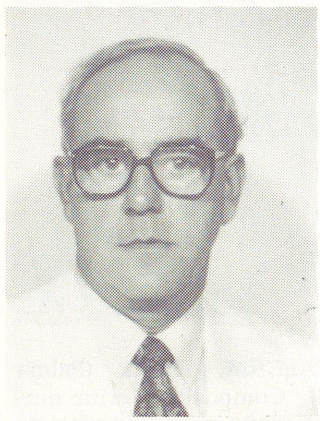

← Miquel Deyà Palmer

DEYÀ PALMER, MIQUEL (Palma 1939) Advocat. Es llicencià el 1968 en dret per la Universitat d'Oviedo. Especialista en temes urbanístics, des del 1980 és advocat de l'Associació d'Urbanitzadors i Promotors de Balears. Fou soci fundador (1986) de l'Associació de Propietaris de Finques Urbanes de Balears, de la qual és president. És fundador i secretari general de l'Associació de Propietaris, Veïns i Comerciants Afectats per la Marina de Magaluf i Pla General de Calvià (1990). Col·labora, en matèria urbanística, en distints diaris com *Última Hora* (des del 1987), *Majorca Daily Bulletin* (des del 1987), *Baleares* (des del 1989) i en el butlletí *Informatiu* de la Pimem (1990).

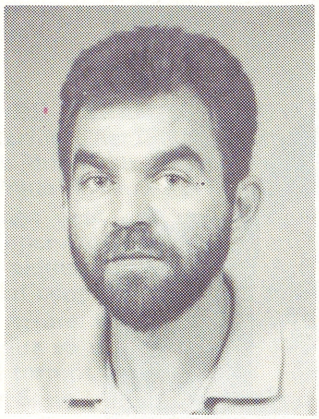

→ Pere Maria Deyà Serra

DEYÀ SERRA, PERE MARIA (Palma 1952) Químic i cantaire. Estudià química a la Universitat de Barcelona. Des del 1976, és professor titular de química orgànica de la Universitat de les Illes Balears — UIB— , on es doctorà el 1980. Ha publicat nombrosos articles sobre *cracking* d'hidrocarburs aromàtics, síntesis de quinones i altres productes naturals, metal·lació de compostos fenòlics i química orgànica teòrica. Com a cantaire, començà a estudiar amb Montserrat Pueyo. Fou membre fundador de la Quarta Scientia, del cor de cambra Studium i del grup Lied, quartet vocal i de piano. Ha actuat de solista amb l'orquestra Ciutat de Palma i amb la Camerata Instrumental de la UIB. El 1980, cantà a Catalunya la *Passió segons Sant Joan*, de Bach. Ha enregistrat discos, com a solista, amb Studium i amb la Coral Universitària. (CM)

DEZCALLAR MONTIS, ANTONI (Palma 1874 - 1959) Marí. Es titulà de marí mercant a Barcelona. El 1907, ingressà com a oficial en *La Isleña Marítima*. Ascendit a capità (1911), es féu càrrec, successivament, del «Ciutat de Palma», el «Lulio», el «Isleño» i el «Balear», que comandà durant la I Guerra Mundial. El 1919, passà a la Companyia Trasmediterrània, on se li donà el comandament del «Reina Victoria» (1923), del «Rei Jaume I» (1923-29) i del «Príncep Don Alfons» (1930-31). Deixà la navegació i es traslladà a Barcelona, en esser nomenat inspector general de la companyia (1931-50).

→ Antoni Dezcallar Montis

↑ Guillem Dezcallar Montis

DEZCALLAR MONTIS, GUILLEM (Palma 1873 - 1940) Polític. IV Marquès des Palmer. Cognomenat també Abrí-Dezcallar Montis. Cursà estudis de dret a la Universitat de María Cristina, de El Escorial. Durant dos anys (1926-27), ocupà la batlia de Palma, on inicià l'asfaltat i l'empedrat dels carrers. Posteriorment, l'Ajuntament, en reconeixement a la seva gestió, donà el nom de Marquès des Palmer a la plaça situada entre el carrer Colom i la plaça Major.

DEZCALLAR MONTIS, JORDI (Palma 1884 - 1976) Polític. Es llicencià en dret per la Universitat de Madrid. Ingressà en el cos de tècnics del Ministeri d'Hisenda. Fou batle de Palma (1942-45). Durant la seva gestió, s'aprovà la reforma de Palma projectada per Gabriel Alomar Esteve i s'iniciaren la municipalització del servei d'aigües i les obres del mercat de l'Olivar. En deixar la batlia, va esser nome-

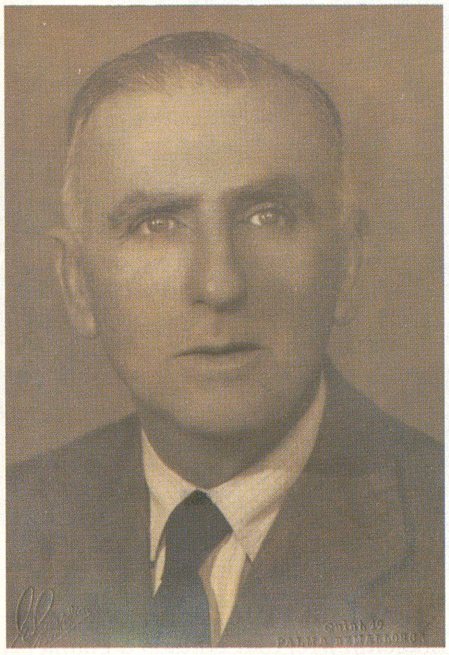

↑ Jordi Dezcallar Montis

EL DIA

PERIODICO DE LA MAÑANA

¿COMO SERA?

LOS DISIDENTES

ANECDOTARIO

Política internacional

Libros

GENTE CONOCIDA

DON FRANCISCO JULIÁ

↑ El Dia (1921-39)

nat delegat provincial d'Hisenda de Balears, càrrec que ocupà fins al 1952.

DHEY Pseudònim utilitzat per l'escriptor *Llorenç Villalonga Pons* (→).

DÍA, EL Diari editat a Palma d'abril a juny del 1899, continuador de *La Correspondencia*. A partir de maig va fer dues edicions diàries. Era d'ideologia liberal gamacista, en un moment en què els seus seguidors pactaven amb els conservadors de Silvela. Oferia informació general i abundant crònica política, amb dures crítiques contra els republicans i els weyleristes. N'era director Llorenç Barceló. Es publicava íntegrament en castellà. ■ Diari editat a Palma entre maig del 1921 i juliol del 1939, propietat de Joan March Ordinas. Sorgit amb la idea de renovar el periodisme insular, integrà inicialment els nacionalistes liberals, l'avantguarda artística i intel·lectual i el progressisme polític en general. Mantengué una postura crítica davant la dictadura de Primo de Rivera, per la qual cosa patí dues suspensions. Fou anticaciquista i entaulà fortes polèmiques amb la premsa conservadora i maurista, d'acord amb les idees del Partit Liberal i de Joan March Ordinas, amb articles de liberals, de republicans i de socialistes (Josep Pla, Marcel·lí Domingo, Indalecio Prieto, Luis Araquistain). Des de les seves pàgines defensà un regionalisme moderat, que minvà a partir del 1928 i a l'etapa republicana, durant la qual optà per posicions molt conservadores i antirepublicanes amb col·laboracions de Miquel Villalonga, Concha Espina i Ernesto Giménez Caballero. En foren directors Joan Estelrich Artigues (1921-22), que fou expressament cridat de Barcelona, Joaquim Domènech Coll (1922-27) i Nicolau Brondo Rotten (1927-39). Entre el 1925 i el 1936 dedicà els diumenges una de les seves pàgines a les avantguardes artístico-literàries castellana i catalana, coordinada per Miquel Àngel Colomar. En foren col·laboradors habituals Gabriel Alomar, Miquel Ferrà, Llorenç Riber, Llorenç Villalonga, Ernest M Dethorey, Jacob Sureda i Bartomeu Rosselló-Pòrcel (que publicà un exhaustiu estudi sobre la premsa a Mallorca), entre altres. Pel seu gran tiratge i per la seva qualitat fou molt popular a Mallorca. Acabada la Guerra Civil es fusionà amb el periòdic *Falange* i donà lloc a l'aparició del diari *Baleares*.

↓ El Dia (1899)

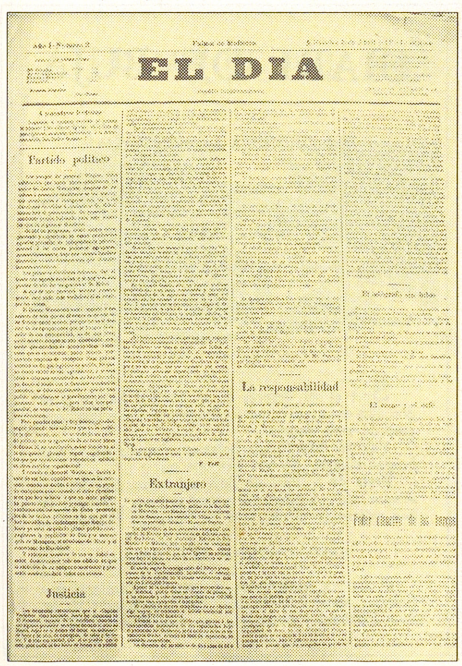

EL DIA

Partido político

La responsabilidad

Extranjero

Justicia

DIABLE, CAN Propietat rústica del terme de Pollença, situada entre el Calvari i can Sales. (M)

DIABLE, PAS DEL Accident geogràfic del terme d'Escorca, situat entre el cingle Verd i la casa de la Neu del puig de Ca de Míner. (M)

DIABLE, PORT DEL Denominació de Portopí documentada el 1653. (M)

DIABLE, TORRE DEL A la bocana de Portopí, anomenada també torre d'en Carròs, documentada el 1452. (M)

DIABLES BOIETS, COVA DES Al terme de Calvià, a la serra de na Burguesa, situada entre el coll de sa Creu i el puig Gros de Bendinat. (M)

DIABLO TONTO Publicació quinzenal editada a Palma el 1864, com a continuació de *La Campanilla*. Dirigit per Miquel Bibiloni Corró, va mantenir una dura polèmica amb Ferran Weyler Laviña. Tornà a aparèixer, editada per Antoni Frau Terrassa, d'octubre a novembre del 1872, amb el subtítol de *Periódico científico literario*, i amb el mateix director. Es publicava en castellà.

DIACYCLOPS BALEARICUS Diminut crustaci de la subclasse dels copèpodes, de la família dels ciclòpids. És característic de les comunitats d'aigües subterrànies hipogees. Espècie endèmica de Mallorca, es localitzà a Pollença. Pertany a la mateixa subclasse, el **Diacyclops bicuspidatus odessanus**, que viu en aigües dolces i salobroses, tant temporals com permanents, de la major part d'Euràsia. A Mallorca, es coneixia a ses Salines de la Porrassa, actualment destruïdes. També es troba a Menorca i a Eivissa. D'alimentació herbívora, forma un quist a base de terra empestada per una secreció cutània i sobreviu les

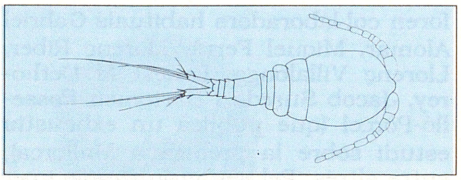

↑ Diacyclops balearicus

èpoques de sequera. Es caracteritza per la manca de desenvolupament total de l'estat adult. Assoleix la capacitat reproductora abans de desenvolupar totalment la seva morfologia. (GA)

DÍA 16 DE BALEARES, EL Diari creat a Palma el 22 de setembre del 1981 amb el nom de *El Día de Baleares* per Gabriel Barceló Oliver, Abel Matutes Juan, Jaume Domènech Coll i Antoni Alemany Dezcallar, els quals formaren la junta de fundadors, que amb Sebastià Barceló Oliver i Antoni Matutes Juan subscriviren el capital social de l'empresa editora Rey Sol SA i integraren el seu primer consell d'administració. Emplaçada la seu social de l'empresa editora i del diari al polígon de Son Castelló, canvià el nom per l'actual en associar-se amb l'empresa editora del Grup 16 per a la utilització dels seus serveis informatius i publicitaris, però sense alterar la integració del seu capital social ni dels seus òrgans d'administració. El 1990, els germans Barceló Oliver adquiriren la totalitat de les accions de Rey Sol SA. Editat en castellà, els seus principis fundacionals són la defensa dels valors baleàrics, de les llibertats polítiques, econòmiques i socials i dels principis de l'humanisme cristià. Té una difusió mitjana de 14.992 exemplars (1989). Ha estat dirigit per Antoni Alemany Dezcallar (1981-83), Joan Antoni Fuster Rosselló (1983-84), Alejandro Daroca Bruño (1984-85), Javier Zuloaga López (1985-87) i Tomàs Bordoy Mora, des del 1987. Publica suplements d'esports, de salut i ciència, d'ensenyament, de llibres i cultura, a més de la *Enciclopedia del Mallorca, Guía de Mallorca, Menorca e Ibiza, Negocios del automóvil, Dossier del domingo, Foravila* i *Dinero*.

↓ El Dia 16 de Baleares

HOY DE NUEVO, PRIMER FASCÍCULO DE LA "HISTORIA DEL REAL MALLORCA"

EL DIA 16
DE BALEARES

Un senador socialista reparte leche gratis sin previo control sanitario

IFEBAL suprime certámenes que son ruinosos para crear una gran feria de muestras

CONFLICTO DEL GOLFO Bush consulta la intervención militar

La misión del Príncipe

Adjudicadas las vacaciones de los jubilados pero no dicen el ganador

El PSOE apoyará el suplicatorio para procesar al «espontáneo» Sanchís

DIA ESCOLAR DE LA NO-VIOLÈNCIA I DE LA PAU —DENIP— Se celebra anualment el 30 de gener, en l'aniversari de la mort de Mahatma Gandhi, i, en els països en què aquesta data coincideix amb el període vacacional, el 30 de març. Fou fundat per Llorenç Vidal, el 1964, a Cadis, arran d'una crida dirigida als educadors i publicada a Mallorca en la revista *Ponent*, el 30 de gener del mateix any. Constitueix una iniciativa internacional d'educació pacificadora encaminada, especialment, a la participació dels centres educatius de tots els nivells. Es tracta d'una activitat de caire pràctic que no segueix cap programació oficial ni cap línia d'acció específica i que depèn, únicament, de la interpretació del centre educatiu. Consta d'un centre fundador i coordinador que s'establí a Cadis, des dels seus inicis fins al 1977, en què fou traslladat a Mallorca.

DIALECTE, CAN Propietat rústica del terme de Porreres, situada entre la vila i Binicapús. (M)

→ Celebració del Dia Escolar de la No-violència i de la Pau (1989)

DIARI DE BUJA Publicació de periodicitat irregular editada a Palma pel religiós trinitari Miquel Ferrer Bauçà els 1812 i 1813. La seva primera època comprèn 18 números, del 23 d'agost al 20 de setembre del 1812, i del 7 al 30 d'abril del 1813, quan fou prohibida a causa de la publicació d'un fullet titulat *El Diablo Predicador*, obra de Vicente Rodríguez de Arellano, sota el pseudònim d'Alberto de los Ríos. Continuà amb el nom de *Lluna Patriòtica Mallorquina*, durant dos números, el del 28 de març i el del 1r d'abril del 1813, i acabà amb el nom de *Nou Diari de Buja*, del qual sortiren 14 números

↑ Diari de Buja (1812-13)

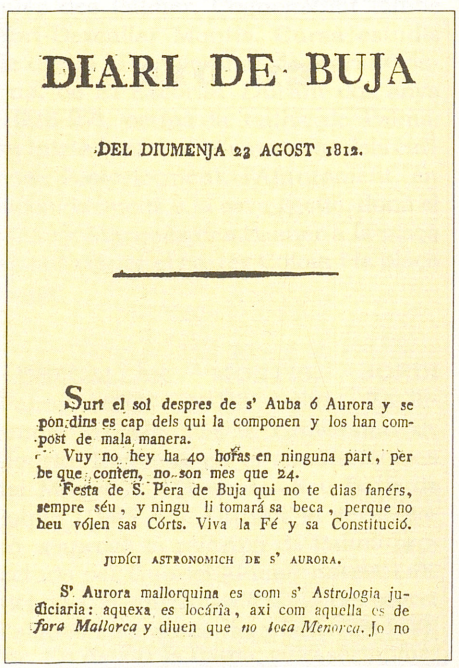
DIARI DE BUJA

DEL DIUMENJA 23 AGOST 1812.

Surt el sol despres de s' Auba ó Aurora y se pon dins es cap dels qui la componen y los han compost de mala manera.

Vuy no hey ha 40 horas en ninguna part, per be que conten, no son mes que 24.

Festa de S. Pera de Buja qui no te dias fanérs, sempre séu, y ningu li tomará sa beca, perque no heu vólen sas Córts. Viva la Fé y sa Constitució.

JUDÍCI ASTRONOMICH DE S' AURORA.

S' Aurora mallorquina es com s' Astrologia judiciaria: aquexa es locária, axi com aquella es de *fora Mallorca* y diuen que *no toca Menorca*. Jo no

EL «DIARI DE BUJA»

Quin paper li hauria de correspondre al *Diari de Buja* en una ponderada i documentada història de la premsa mallorquina? Ara com ara se sol insistir en dues prioritats que el convertirien en un òrgan capdavanter, la d'haver aparegut a començaments del s XIX i la utilització que hi constatam del català insular com a llengua periodística.

Ara bé, en filigrana o si es vol en un estat molt embrionari, l'hi podem entreveure igualment algunes de les paradoxes i de les peculiaritats que de llavors ençà caracteritzaran tot sovint les publicacions periòdiques de l'Illa. Per exemple, aquest aferrissat defensor de l'Antic Règim, i per tant enemic declarat de la llibertat de premsa, pot aparèixer gràcies precisament a la que acabaven de decretar les Corts de Cadis; el recurs a la llengua majoritàriament parlada a la petita Babel que durant la Guerra de la Independència va esser la capital de l'arxipèlag s'insereix essencialment en una opció reaccionària, facilitada sens dubte pel fet que els liberals havien adoptat la llengua estatal en la seva premsa; el títol mateix, amb el qual l'únic «redactor» pretén caricaturitzar el to sovint grandiloqüent de la premsa constitucional, amaga en realitat un pamflet més o menys periòdic; el públic, en fi, difícilment pot esser assimilat al d'avui ja que, analfabet en la seva immensa majoria, exigia que qualque personatge cultivat, —i eren nombrosos els que els avatars de la guerra havien duit de la Península— es prestàs a alguna mena de lectura en públic.

Aquests orígens modestos de la premsa moderna a Mallorca es presten per últim a una darrera qüestió: la dualitat entre localisme i universalisme, la lluita entre les forces reaccionàries i de progrés es poden identificar amb una llengua? Al segon acte de la nostra història, durant el nou període de llibertat de premsa de 1820-23, allò que Miquel Ferrer i Bauçà havia fet en nom de la reacció ho havia de fer, *mutatis mutandis,* el missèr Joan Josep Amengual i Reus en nom de la llibertat.

Antoni-Lluc Ferrer

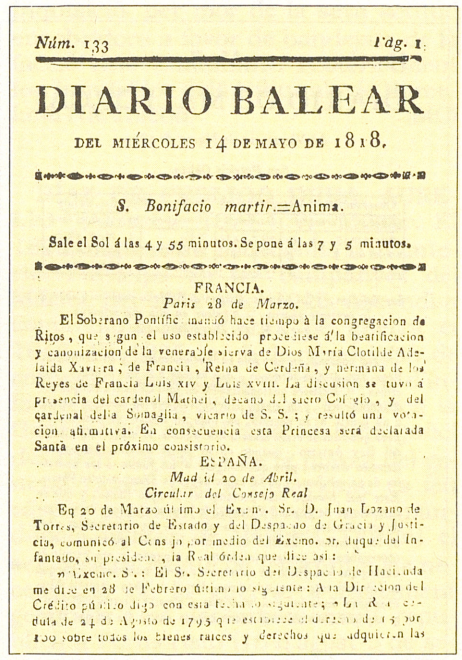

Núm. 133 *Pág.* 1

DIARIO BALEAR

DEL MIÉRCOLES 14 DE MAYO DE 1818.

S. Bonifacio martir.=Anima.

Sale el Sol á las 4 y 55 minutos. Se pone á las 7 y 5 minutos.

FRANCIA.

Paris 28 de Marzo.

El Soberano Pontífice mandó hace tiempo á la congregacion de Ritos, que segun el uso establecido procediese á la beatificacion y canonizacion de la venerable sierva de Dios María Clotilde Adelaida Xaviera, de Francia, Reina de Cerdeña, y hermana de los Reyes de Francia Luis XIV y Luis XVIII. La discusion se tuvo á presencia del cardenal Mathei, decano del sacro Colegio, y del cardenal della Somaglia, vicario de S. S.; y resultó una votacion afirmativa. En consecuencia esta Princesa será declarada Santa en el próximo consistorio.

ESPAÑA.

Madrid 20 de Abril.

Circular del Consejo Real

En 20 de Marzo último el Excmo. Sr. D. Juan Lozano de Torres, Secretario de Estado y del Despacho de Gracia y Justicia, comunicó al Consejo, por medio del Excmo. Sr. duque del Infantado, su presidente, la Real órden que dice así:

«Excmo. S.: El Sr. Secretario del Despacho de Hacienda me dice en 28 de Febrero último lo siguiente: «La Direccion del Crédito público dice con esta fecha lo siguiente: «La Real cédula de 24 de Agosto de 1793 que estableció el derecho de 15 por 100 sobre todos los bienes raices y derechos que adquieran las

↑ Diario Balear

entre el 6 de juny i el 22 de juliol del mateix any. Antiliberal, defensà l'absolutisme i dirigí forts atacs contra les publicacions liberals mallorquines *La Aurora Patriótica Mallorquina* i *La Antorcha.* Fou imprès per Sebastià Garcia, Antoni Brusi i Felip Guasp. Redactat en català dialectal i col·loquial, és un exponent del costumisme autòcton i el primer intent a Mallorca de periodisme polític en català. Acusava les publicacions liberals de forasteres, per estar redactades en castellà. El seu estil era popular, amb faules, apòlegs i rondalles, i alhora barroc, amb cultismes i llatinismes. Tengué moltes dificultats amb les autoritats eclesiàstiques i la censura política. ■ Publicació trimestral editada a Búger per l'Obra Cultural Balear (1978-84). En fou fundador i director Miquel Pericàs Bueno. Informava sobre l'actualitat local, la història de Búger i oferia biografies de persones destacades en el poble. Tenia un tiratge de 500 exemplars i es redactava en català.

↓ Diari de Buja (1978-84)

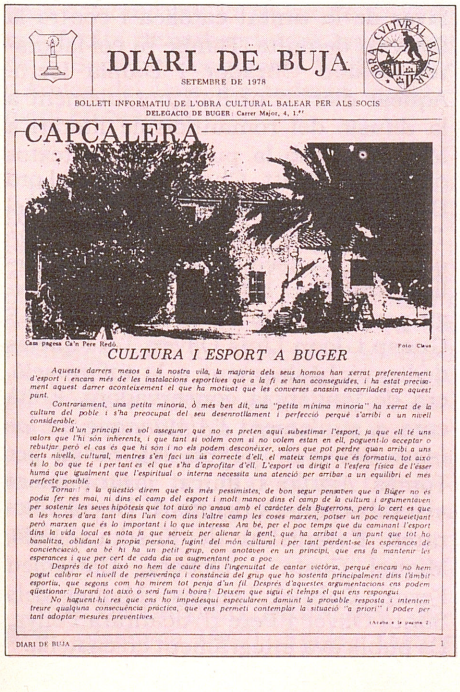

DIARI DE BUJA

SETEMBRE DE 1978

BOLLETI INFORMATIU DE L'OBRA CULTURAL BALEAR PER ALS SOCIS

DELEGACIO DE BUGER: Carrer Major, 4, 1.º

CAPCALERA

Cam pagesa Ca'n Pere Redó. Foto: Closa

CULTURA I ESPORT A BUGER

Aquests darrers mesos a la nostra vila, la majoria dels seus homos han xerrat preferentement d'esport i encara més de les instalacions esportives que a la fi se han aconseguides, i ha estat precisament aquest darrer acontaiement el que ha motivat que les converses anassin encarriades cap aquest punt.

Contrariament, una petita minoria, o més ben dit, una "petita minima minoria" ha xerrat de la cultura del poble i s'ha preocupat del seu desenrotllament i perfeccio perque s'arribi a un nivell considerable.

Des d'un principi es vol assegurar que no es preten aqui substimar l'esport, ja que ell té uns valors que l'hi són inherents, i que tant si volem com si no volem estan en ell, poguent-lo acceptar o rebutjar, però el cas es que hi son i no els podem desconeixer, valors que pot perdre quan arribi a uns certs nivells, cultural, mentres s'en faci un as correcte d'ell, el mateix temps que es formatiu, tot això es lo bo que te i per tant es el que s'ha d'aprofitar d'ell. L'esport va dirigit a l'esfera física de l'esser humá que igualment que l'espiritual o interna necessita una atenció per arribar a un equilibri el mes perfecte posible.

Tornant a la questio direm que els mes pessimistes, de bon segur pensaten que a Búger no es podia fer res mai, ni dins el camp del esport i molt manco dins el camp de la cultura i argumentaven per sostenir les seves hipótesis que tot això no anava amb el caràcter dels Bugerrons, pero lo cert es que a les hores d'ara tant dins l'un com dins l'altre camp les coses marxen, potser un poc renquetjant però marxen que es lo important i lo que interessa. Ara bé, per el poc temps que du caminant l'esport dins la vida local es nota ja que serveix per alienar la gent, que ha arribat a un punt que tot ho banalitza, oblidant la propia persona, fugint del món cultural i per tant perdent-se les esperances de concienciacio, ara bé hi ha un petit grup, com anotavem en un principi, que ens fa mantenir les esperances i que per cert de cada dia va augmentant poc a poc.

Després de tot això no hem de caure dins l'ingenuitat de cantar victória, perque encara no hem pogut calibrar el nivell de perseverança i constancia del grup que ho sostenta principalment dins l'ambit esportiu, que segons com ho mirem tot penja d'un fil. Després d'aquestes argumentacions ens podem questionar: Durará tot això o serà fum i boira? Deixem que sigui el temps el qui ens respongui.

No hauriem hi res que ens ho impedeixi especularem damunt la probable resposta i intentem treure qualque consecuencia práctica, que ens permeti contemplar la situació "a priori" i poder per tant adoptar mesures preventives.

(Article a la pagina 2)

DIARI DE BUJA 1

DIARIO BALEAR Periòdic fundat a Palma el 1814 per la família d'impressors Guasp. Per motius polítics canvià de nom en diverses ocasions: *Diario Balear* (1814-20, 23-36), *Diario Constitucional de Palma* (1820, 1823, 1838, 1839-45), *Diario constitucional Político Mercantil de Palma* (1820-22), *Diario Constitucional de Palma de Mallorca* (1836-37, 1839, 1845-50), *El Diario de Palma* (→) (1852-56, 1861-1918) i *El Mallorquín* (→) (1856-61). Representà els interessos conservadors, defensava la monarquia absoluta i atacava els liberals. Des dels seus inicis fins al 1852, fou dirigit per Felip Guasp i va esser el diari més llegit i de major tiratge de l'època. Es redactava en castellà, amb un llenguatge romàntic, clar exponent del periodisme polític del moment.

DIARIO CONSTITUCIONAL DE PALMA Vegeu *Diario Balear.*

DIARIO CONSTITUCIONAL POLÍTICO MERCANTIL DE PALMA Vegeu *Diario Balear.*

DIARIO CONSTITUCIONAL DE PALMA DE MALLORCA Vegeu *Diario Balear.*

DIARIO DE MALLORCA Diari editat a Palma d'agost del 1808 al 1814 pel capellà del regiment Saragossa Sebastián Hernández Morejón i sota els auspicis de la Junta Patriòtica. Entre juny i agost del 1808 dugué el nom de *Diario Político de Mallorca,* del qual només sortiren 61 números. Informava sobre la Guerra del Francès, el comerç, la història, la meteorologia, els moviments portuaris, les polèmiques

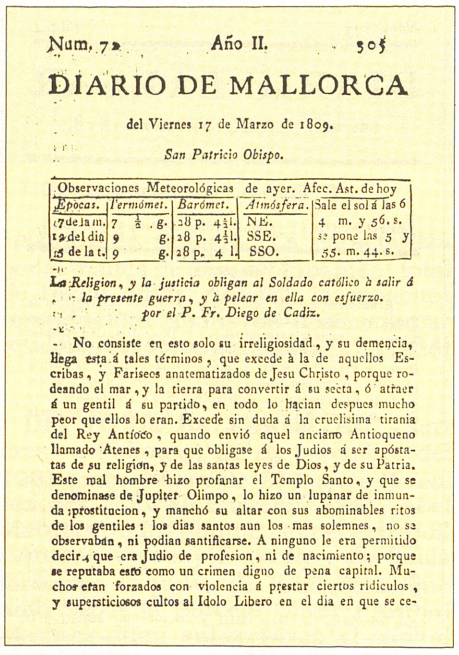

Num. 72 Año II. 505

DIARIO DE MALLORCA

del Viernes 17 de Marzo de 1809.

San Patricio Obispo.

Observaciones Meteorológicas de ayer.				Afec. Ast. de hoy
Epocas.	*Termómet.*	*Barómet.*	*Atmósfera.*	Sale el sol á las 6
á 7 de la m.	7 ½ g.	28 p. 4 ¾ l.	NE.	4 m. y 56. s.
á 2 del dia	9 g.	28 p. 4 ¾ l.	SSE.	se pone las 5 y
á 8 de la t.	9 g.	28 p. 4 l.	SSO.	55. m. 44. s.

La Religion, y la justicia obligan al Soldado católico á salir á . . . la presente guerra, y á pelear en ella con esfuerzo.
por el P. Fr. Diego de Cadiz.

No consiste en esto solo su irreligiosidad, y su demencia, llega esta á tales términos, que excede á la de aquellos Escribas, y Fariseos anatematizados de Jesu Christo, porque rodeando el mar, y la tierra para convertir á su secta, ó atraer á un gentil á su partido, en todo lo hacian despues mucho peor que ellos lo eran. Excede sin duda á la crueliísima tiranía del Rey Antíoco, quando envió aquel anciano Antiqueno llamado Atenes, para que obligase á los Judios á ser apóstatas de su religion, y de las santas leyes de Dios, y de su Patria. Este mal hombre hizo profanar el Templo Santo, y que se denominase de Jupiter Olimpo, lo hizo un lupanar de inmundas prostitucion, y manchó su altar con sus abominables ritos de los gentiles: los dias santos aun los mas solemnes, no se observaban, ni podian santificarse. A ninguno le era permitido decir, que era Judio de profesion, ni de nacimiento; porque se reputaba esto como un crimen digno de pena capital. Muchos eran forzados con violencia á prestar ciertos ridículos, y supersticiosos cultos al Idolo Libero en el dia en que se ce-

↑ Diario de Mallorca (1808-14)

Diario de Mallorca

El transporte por mar subirá por la crisis turística

Gorbachov hace un llamamiento para evitar la guerra civil

Una bandera que se arrió para siempre

Carolina de Mónaco, viuda al matarse su marido en un 'offshore'

Otra tragedia para la princesa

↑ Actual *Diario de Mallorca*

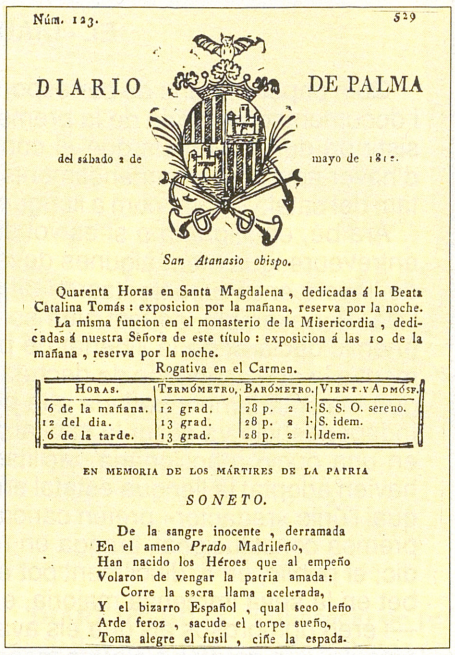

Núm. 123. 529

DIARIO DE PALMA

del sábado 2 de mayo de 1812.

San Atanasio obispo.

Quarenta Horas en Santa Magdalena, dedicadas á la Beata Catalina Tomás: exposicion por la mañana, reserva por la noche.

La misma funcion en el monasterio de la Misericordia, dedicadas á nuestra Señora de este título: exposicion á las 10 de la mañana, reserva por la noche.

Rogativa en el Carmen.

Horas.	Termómetro.	Barómetro.	Vient. y Admósf.
6 de la mañana.	12 grad.	28 p. 2 l.	S. S. O. sereno.
12 del dia.	13 grad.	28 p. 2 l.	S. idem.
6 de la tarde.	13 grad.	28 p. 2 l.	Idem.

EN MEMORIA DE LOS MÁRTIRES DE LA PATRIA

SONETO.

De la sangre inocente, derramada
En el ameno *Prado* Madrileño,
Han nacido los Héroes que al empeño
Volaron de vengar la patria amada:
Corre la sacra llama acelerada,
Y el bizarro Español, qual seco leño
Arde feroz, sacude el torpe sueño,
Toma alegre el fusil, ciñe la espada.

↑ Diario de Palma

sobre la immunitat dels béns eclesiàstics i la política. Fins a l'aparició de l'*Aurora Patriótica Mallorquina* (1812), hi col·laboraren Joan Antoni Picornell Obispo, Isidoro Antillon, Miguel de Victorica i, esporàdicament, Raimon Strauch Vidal i Domingo Mariano Traggia, marquès del Palacio. Els quatre primers números foren impresos per Salvador Savall, fins al 13 per Melcior Guasp i a partir del 14 per Bonaventura Villalonga. Es venia a la llibreria Carbonell i, posteriorment, a diversos indrets de Palma. ■ Diari editat

↓ Diario de Mallorca (1900-07)

DIARIO DE MALLORCA

a Palma a la impremta Sant Joan entre desembre del 1900 i juny del 1907. Promogut per mossèn Antoni Maria Alcover, substituí *El Áncora* (←). Fou un diari confessional catòlic d'informació general que dirigí Francesc Massanet Beltran. Es publicava íntegrament en castellà. Fou substituït per *La Gaceta de Mallorca* (→). ■ Diari creat a Palma el juny del 1953 com a resultat de la fusió de *El Correo de Mallorca* i *La Almudaina*. Inicialment emplaçat al carrer de Santo Cristo, es traslladà el 1958 a la Rambla i el 1975 al carrer de Conflent. Des dels seus inicis ha usat la llengua castellana tot i que ha inclòs alguns articles en català. Fins al 1966 estigué vinculat a l'estament eclesiàstic i, en obtenir una major independència, aconseguí un notable creixement. Durant la transició tengué un gran prestigi i una notable influència. Té una difusió mitjana de 23.159 exemplars (1989). N'han estat directors Antoni Sabater (1953-67), Gaspar Reinés (1967-72), Antoni Alemany Dezcallar (1972-76), Joaquim Morales de Rada i Quiroga (1976-86) i Joan Antoni Fuster Rosselló des del 1986. Entre els seus redactors i col·laboradors destaquen Valentí Puig, Antoni Pizà Ramon, Norbert Alcover, Josep Carles Llop, Carles Jover, Eduard Jordà, Romà Pinya, Andreu Ferret, Marc Verger, Francesc Riutort, Maties Vallès, Joan Riera Munar, Rafel Caldentey. Ha editat suplements culturals, les edicions comarcals Inca (1988) i Manacor (1989) i ha distribuït els col·leccionables *Pobles* (1988) i *Enciclopedia de los Animales*.

DIARIO DE PALMA Diari editat a Palma entre el 1852 i el 1918. Continuador del *Diario Balear* (←), va néixer de la tertúlia Dragonera de Palma, a la qual assistien entre altres Josep Maria Quadrado i Josep Dameto. De caire liberal moderat, defensà les prerrogatives del catolicisme i s'oposà a les idees progressistes i democràtiques. Durant la seva primera època (1852-56) fou dirigit per Francisco Alcalde, Francisco Manuel de los Herreros, Pere d'Alcàntara Penya i Tomàs Aguiló. Des de les seves pàgines Josep Maria Quadrado va fer una dura campanya a favor de la unitat catòlica i contra la llibertat de culte. També hi col·laboraren Mateu Obrador i Damià Isern. Aquest diari contribuí notablement a la difusió del romanticisme literari a Mallorca amb la publicació de textos de Walter Scott, Chateaubriand, Lord Byron i Espronceda. Entre el 1856 i el 1861 canvià el seu nom pel d'*El Mallorquín* (→). La seva segona etapa es perllongà entre el 1861 i el 1918 i fou dirigit per Bartomeu Muntaner Bordoy, F Guasp i Joan Lluís Oliver. Tot i que es dedicava bàsicament a la informació, era de tendència conservadora. Edità com a suplement l'*Almanaque de las Islas Baleares* (1866-96), dirigit per Tomàs Aguiló i lliurat gratuïtament als subscriptors del diari. Hi col·laboraren Estanislau de Kostka Aguiló, Miquel Costa i Llobera, Bartomeu Ferrà, Gabriel Llabrés, Miquel dels Sants Oliver i Pere d'Alcàntara Penya. Es publicava íntegrament en castellà.

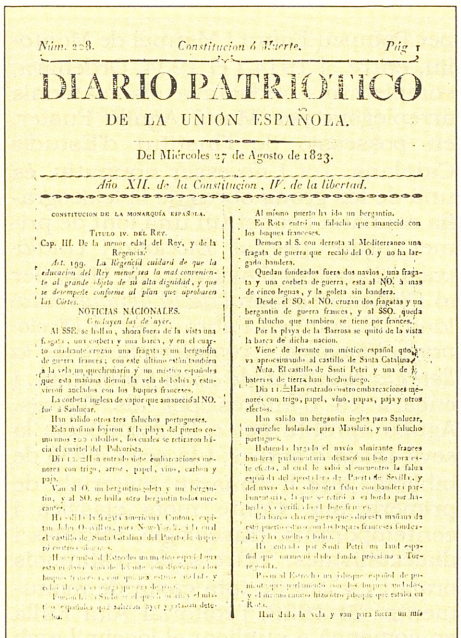

Núm. 228. Constitucion ó Muerte. Pág. 1

DIARIO PATRIOTICO

DE LA UNIÓN ESPAÑOLA.

Del Miércoles 27 de Agosto de 1823.

Año XII. de la Constitucion, IV. de la libertad.

CONSTITUCION DE LA MONARQUÍA ESPAÑOLA.

TITULO IV. DEL REY.

Cap. III. De la menor edad del Rey, y de la Regencia.

Art. 199. La Regencia cuidará de que la educacion del Rey menor sea la mas conveniente al grande objeto de su alta dignidad, y de que se distribuyan conforme al plan que aprobaren las Cortes.

NOTICIAS NACIONALES.

Cualquiera hace de ayer.

Al SSE. se halla, ahora fuera de la vista una fragata, una corbeta y una barca, y en el cuarto cuadrante cruzan una fragata y un bergantin de guerra francés; con este último están también a la vela un queche mayor y un místico español que esta mañana dieron la vela de bolina y estuvieron anclados con los buques franceses.

La corbeta inglesa de vapor que anunciaba el NO. fue á Sanlucar.

Han salido otros tres faluchos portugueses.

Esta mañana fondearon á la playa del puerto cuarenta y dos caballos, los cuales se retiraron hácia el cuartel del Palmerano.

Dia 11.—Han entrado varias embarcaciones menores con trigo, arroz, papel, vino, cebada y paja.

Con el O. un bergantin-goleta y un bergantin, y al SO. se halla otro bergantin todos mercantes.

Ha salido la fragata inglesa con Cónsul, capitan Hall, O. Gallos, para New-York, y al cuarto el castillo de Santa Catalina del Puerto de dispuesto á salir con.

Ha entrado el Leander una nueva especie bergantin-goleta, con cuarenta cañones, cuidado y echo de ver que viene de guerra.

Fondeó en Santa Catalina del Puerto de Santa Maria una especie de místico español, que ha salido otra vez para Cádiz con bandera parlamentaria, de que se retiró á su bordo por haberle y vendido del bote fuego.

Ha salido de Cádiz con rumbo desconocido una especie de bergantin goleta de guerra francesa fondeada ayer en Cádiz.

Ha entrado por Santi Petri un laud español que venia de Cádiz fondeó próximo á Torregorda.

Ha salido del Puerto un místico español de primer orden, que estaba con los buques anclados, y el mismo rumbo hizo otro místico que estaba en Rota.

Han dado la vela y van para fuera un mís

↑ Diario Patriótico de la Unión Española

DIARIO PATRIÓTICO DE LA UNIÓN ESPAÑOLA Diari publicat a Palma entre febrer i novembre del 1823. S'editá a la impremta de Domènec Garcia amb el subtítol de *Constitución o Muerte*. Representà el liberalisme radical durant l'anomenat Trienni Liberal (1820-23). Defensava la sobirania popular i mantenia una forta postura crítica enfront dels contrarevolucionaris. Dugué a terme la tasca de difusió de la Constitució, i publicava notícies locals, nacionals i estrangeres, amb especial dedicació a política francesa; entre les seves seccions destacava *Galería biográfica de hombres célebres por la causa de la libertad*. Molts de subscriptors eren socis de la Societat Econòmica Mallorquina d'Amics del País. Es redactà íntegrament en castellà.

DIARIO POLÍTICO Y MERCANTIL DE PALMA Publicació editada a Palma entre el 23 de juny del 1813 i el 20 de maig del 1814. De caire liberal, oferia notícies de les Corts de Cadis i de la situació política a Espanya i a l'estranger. En fou director i principal redactor Isidoro de Antillón. En el darrer número publicà una carta adreçada a Ferran VII, on l'instava a respectar la voluntat popular. Apareixia sense passar per la censura. L'imprimia Miquel Domingo. Es redactava en castellà.

DÍAZ DE CASTRO, FRANCESC JOSEP (València 1947) Filòleg. Doctor en filologia moderna. El 1969, any en què arribà a Mallorca, es llicencià en filologia moderna per la Universitat de València, on, el 1973, presentà la tesi *Existencialismo y alienación en la obra de Henry Miller* i, el 1975, es doctorà amb *La poesía de Miguel Labordeta*. Des del 1974, és professor de la Universitat de les Illes Balears —UIB—. Ha publicat diversos llibres com *Literatura y ciencias sociales* (1978) amb altres autors, *Juan Marsé: Ciudad y Novela* (1984), *El último Antonio Machado* (1984), *La poesía de Jorge Guillén* (1987), *Ensayos sobre poesía hispánica contemporánea* (1990). També ha publicat articles sobre Rafael Alberti, César Vallejo, Jorge Luis Borges, Camilo José Cela i d'altres. Sobre literatura i cultura a Mallorca, ha investigat la història de la premsa política del s XIX i el moviment institucionista, en particular la Institució Mallorquina d'Ensenyança i les figures de Guillem Cifre de Colonya, d'Alexandre Rosselló i de Mateu Obrador. Entre les seves publicacions, destaquen *Educación y sociedad en la Mallorca contemporánea. La experiencia institucionista* (1977), *Edición, introducción y notas: Mateo Obrador. Obra pedagógica* (1988) en col·laboració amb Antoni J Colom.

→ Francesc Díaz de Castro

DÍAZ DE CIENFUEGOS, PEDRO (Astúries 1574 - Toledo ? 1642) Inquisidor. Estudià a la Universitat de Salamanca i aconseguí una canongia a Santiago de Compostel·la. Durant la seva estada a Mallorca al front del tribunal del Sant Ofici (1621-25), fou objecte d'un intent d'assassinat per enverinament del seu menjar. El mòbil d'aquest fet, comès presumiblement per un prevere anomenat Lluc Coll, fou l'enuig per no haver estat anomenat oficial del tribunal. Mantengué diversos enfrontaments institucionals amb el virrei Gerónimo Agustín, de l'orde d'Alcàntara. El de més ressonància fou el protagonitzat arran de l'empresonament i l'expulsió del Regne de Joan Sunyer, receptor de la Inquisició, per mor de la seva actitud encobridora a favor de bandejats de la facció dels Canamunt. Posteriorment fou inquisidor dels tribunals de Barcelona i de Toledo. (MC)

DÍAZ DE FREIJOO DURA, AURELIO (Albacete 1874 - ?) Militar. El 1895, ingressà a l'acadèmia d'infanteria. Participà en les campanyes del Marroc del 1912 i del 1925. Ascendí a comandant per mèrits de guerra el 1913. El 1935, amb la graduació de coronel, comandava el regiment d'infanteria Palma 28. Quan començà la Guerra Civil a Mallorca, el 19 de juliol del 1936, i a causa de la marxa del general Goded cap a Barcelona, es féu càrrec accidentalment de la comandància militar de Balears. Durant el seu govern hagué de fer front a les necessitats de la guerra, a l'aïllament geogràfic i al desembarcament republicà a Portocristo (16 d'agost-5 de setembre del 1936). El 17 de setembre cessà, passà a la reserva per haver complit l'edat, i el substituí el tinent coronel Luis García Ruiz, que aviat fou rellevat pel coronel Trinidad Benjumeda del Rey, designat per la Junta de Defensa de Burgos. Se'l va incloure dins la causa que el coronel Trinidad Benjumeda del Rey instruí, d'acord amb les ordres rebudes, contra part del comandament militar de Mallorca, acusat de poc entusiasme. Renuncià a la seva defensa, que va fer d'ofici el comandant d'artilleria Lluís Cerdó Pujol. El 3 de juny del 1937, causà baixa a l'exèrcit. Posteriorment es revisà i reduí la seva condemna. (DJ)

DÍAZ DE LA GUERRA, JUAN (Jerez de la Frontera 1727 - Sigüenza 1800) Bisbe de Mallorca (1772-77). Fou auditor de la Rota romana (1765-72). A Mallorca, volgué desenvolupar una gran labor social i cultural, estroncada ja des dels seus inicis, per la qual cosa impulsà la biblioteca episcopal, a la qual s'uní la capitular, que posseïa un fons molt interessant de llibres lullians. Instituí un gran hospici on es reunissin tots els pobres que pul·lulaven pels carrers de Palma i on se'ls ensenyàs un ofici. Per aquest motiu i per la seva inclinació antilul·liana, suprimí el col·legi de la Sapiència i en començà les obres. Aconseguí el suport econòmic de la Corona per dessecar la comarca pantanosa d'Alcúdia i ell mateix inverti una gran quantitat per edificar un llatzeret. D'acord amb les disposicions de Carles III, féu que els mestres ensenyassin el catecisme en castellà, que s'hi redactassin els llibres sacramentals i que, sempre que

↑ Juan Díaz de la Guerra

fos possible, es predicàs en aquesta llengua perquè arribàs a esser d'ús general a Mallorca. Tomista acèrrim, el 1773 inicià i sufragà la publicació, interrompuda el 1776, de la *Summa Theologica* de Tomàs d'Aquino, de la qual sortiren vuit volums. Mogut pel seu zel de fer complir les directius de la Santa Seu, especialment de Benet XIV, suprimí el culte públic que Ramon Llull rebia a Mallorca, decisió que provocà la seva enemistat amb les autoritats civils, amb la majoria dels eclesiàstics, excepte els dominics i alguns clergues de formació tomista, i especialment amb el poble, que venerava Llull. Aquest fet provocà tants aldarulls que la Corona es va veure obligada a demanar a la Santa Seu el seu trasllat a Sigüenza (1777-1800), on exercí una gran labor social, protegí la indústria i dugué a terme grans obres, com la construcció d'un barri nou i d'un poble entorn del castell de Jubera. (LlP)

DÍAZ GUARDADO, MARÍA JOSÉ (Morón de la Frontera, Sevilla 1966) Esportista. Resideix a Mallorca des del 1974. Començà a practicar el taekwondo el 1980. Fou campiona d'Espanya (Madrid 1982) i d'Europa (Roma 1982) en la categoria minimosca. El 1986 abandonà la pràctica d'aquest esport.

DÍAZ NOSTY, BERNARDO (Valladolid 1946) Periodista. Doctor en ciències polítiques i professor de la facultat de ciències de la informació de la Universitat Autònoma de Madrid. És autor d'una biografia de caire periodístic sobre el financer mallorquí Joan March Ordinas, *La irresistible ascensión de Juan March. Notas previas para una investigación biográfica* (1977).

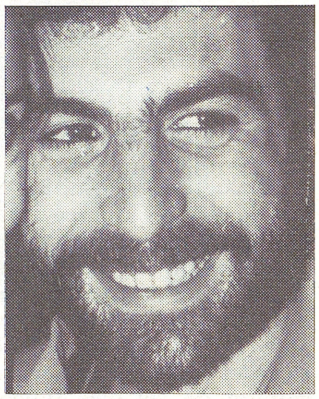

→ Ramon Díaz Villalonga

DÍAZ VILLALONGA, RAMON (Palma 1959) Ensenyant. Professor d'Educació General Bàsica (1980) i llicenciat en Filologia (1983) per la Universitat de les Illes Balears. Des del 1985, publica la col·lecció de llibres de llenguatge per a EGB, *Calidoscopi*. És autor també de diversos articles sobre toponímia i de *Quaderns d'Aprenentatge 1, 2 i 3* (1988) i *Quaderns d'ortografia per a EGB* (1989).

DICCIONARI AGUILÓ Recopilació lexicogràfica alfabètica de la llengua catalana, publicada en vuit volums per Pompeu Fabra i Manuel de Montoliu, entre el 1914 i el 1934. Ordenava, completava i redactava els materials arreplegats per Marià Aguiló Fuster, en possessió de l'Institut d'Estudis Catalans. Tot i no esser normatiu, és una de les grans obres de la lexicografia catalana i constituí una font de primer ordre per al *Diccionari català-valencià-balear* d'Alcover i de Moll, per al *Diccionari general de la llengua catalana*, de Pompeu Fabra i per al *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*, de Joan Coromines, i encara és d'interès per als filòlegs. Aguiló aprofità per a la recopilació la seva tasca d'arxiver i la seva afició de bibliòfil, que li donaren materials de primera mà. Conté mots clàssics i contemporanis, fraseologia, refranys i dialectalismes, extrets de testimonis orals i escrits de tota casta de monuments. El 1988, l'editorial Alta Fulla en començà a publicar el facsímil amb l'autorització de l'Institut d'Estudis Catalans. (GS)

↓ Diccionari Aguiló

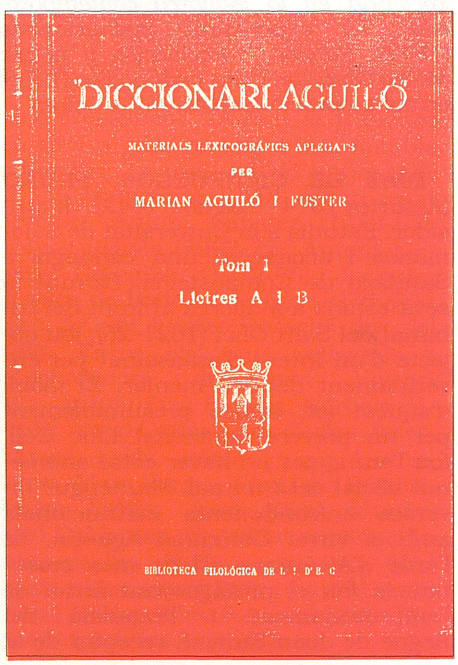

DICCIONARI CATALÀ-VALENCIÀ-BALEAR Inventari lexical alfabètic de la llengua catalana en 10 volums, iniciat per Antoni Maria Alcover Sureda, i redactat per ell mateix i principalment per Francesc de Borja Moll Casesnoves, amb la col·laboració de Manuel Sanchis Guarner (1943-59) i d'Aina Moll Marquès. Publicat entre el 1926 i el 1962, és una de les recopilacions lexicogràfiques més importants de la Romània. Aplega mots de la llengua oral i escrita, tant literària com col·loquial, de totes les èpoques i de tot el territori lingüístic, procedents d'enquestes sistemàtiques, realitzades en devers 300 localitats, i del buidatge de tota casta de documents. Conté un total de 160.000 veus. En els articles, es consignen testimonis documentals per ordre d'antiguitat, les accepcions remeten a les comarques o pobles d'on provenen, s'indiquen les diverses pronúncies dialectals, es proposen etimologies i es recullen refranys, locucions, frases fetes i referències al folklore i als costums; dóna també l'equivalència castellana. El nom de l'obra respon a criteris extralingüístics, i fou adoptat per mossèn Alcover el 1918, abandonat el primitiu de *Diccionari de la llengua catalana*, perquè tengués una major acceptació a València i a les Balears, on eren molt vives l'aversió contra els catalans i les discussions sobre la unitat de la llengua. Però hi mantengué un llarg subtítol que detalla tot l'àmbit de la llengua: *Itinerari lexical i etimològic de la llengua que parlen Catalunya espanyola i Catalunya francesca, el Regne de València, les Illes*

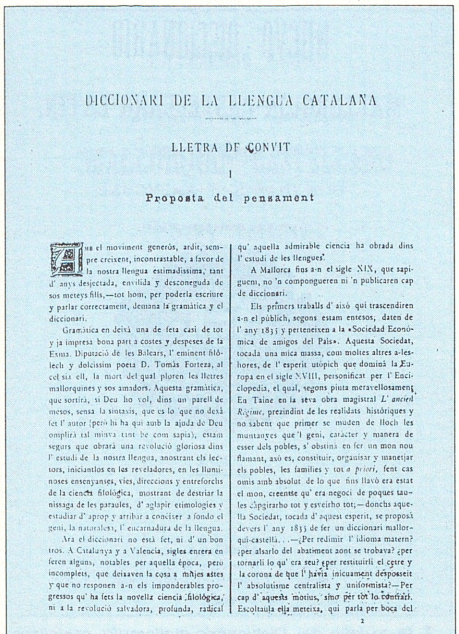

DICCIONARI DE LA LLENGUA CATALANA

LLETRA DE CONVIT

I

Proposta del pensament

Un el moviment generós, ardit, sempre creixent, incontrastable, a favor de la nostra llengua estimadíssima, tant d' anys dejectada, envilida y desconeguda de sos mereys fills,—tot hom, per poderla escriure y parlar correctament, demana la gramática y el diccionari.

Gramática en deitá una de feta casi de tot y ja impresa bona part a costes y despeses de la Exma. Diputació de les Balears, l'eminent filólech y dolcíssim poeta D. Tomás Forteza, al cel sia ell, la mort del qual ploren les lletres mallorquines y sos amadors. Aquesta gramática, que sortirá, si Deu ho vol, dins un parell de mesos, sensa la sintaxis, que es lo que no deixá fet l' autor (però hi ha qui amb la ajuda de Deu omplirá tal minva tant bé com sapiá), estám segurs que obrará una revolució gloriosa dins l' estudi de la nostra llengua, anostrant els lectors, iniciántlos en les reveladores, en les lluminoses ensenyanses, vies, direccions y entreforchs de la ciencia filológica, mostrant de desviar la ninsaga de les paraules, d' aplegir etimologies y estudiar d' aprop y arribar a conciure a fondo el genii, la naturalesa, l' encarnadura de la llengua.

Ara el diccionari no está fet, ni d' un bon tros. A Catalunya y a Valencia, sigles enterá en feren alguns, notables per aquella época, però incomplets, que deixaven la cosa a mitjes altes y que no responen a-n els imponderables progressos qu' ha fets la novella ciencia filológica, ni a la revolució salvadora, profunda, radical qu' aquella admirable ciencia ha obrada dins l' estudi de les llengues.

A Mallorca fins a-n el sigle XIX, que sapiguem, no 'n compongueren ni 'n publicaren cap de diccionari.

Els primers traballs d' aixó qui trascendiren a-n el públich, segons estam entesos, daten de l' any 1835 y pertenéixen a la «Sociedad Económica de amigos del País». Aquesta Sociedat, tocada una mica massa, com moltes altres a-les-hores, de l' esperit utópich que dominá la Europa en el sigle XVIII, personificat per l' Enciclopedia, el qual, segons pinta meravellosament En Taine en la seva obra magistral *L' ancien Régime*, prezindint de les realitats históriques y no sabent que primer se muden de lloch les muntanyes que 'l geni, caracter y manera de esser dels pobles, s' obstiná en fer un mon nou flamant, axó es, constituir, organisar y manetjar els pobles, les families y tot *a priori*, fent cas omis amb absolut de lo que fins llavó era estat el mon, creenthe qu' era negoci de poques taules «Ipigitarho tot y xercitho tot,—donchs aquella Sociedat, tocada d' aquest esperit, se proposá devers l' any 1835 de fer un diccionari mallorquí-castellá. . .—¿Per redimir l' idioma matern? ¿per alsarlo del abatiment zont se trobava? ¿per tornarli lo qu' era seu? ¿per restituirli el cetre y la corona de que l' havia iniquament despoxeit l' absolutisme centralista y uniformista?—Per cap d' aquests motius, sinó pér tót lo contrári. Escoltauta ella meteixa, qui parla per boca del

2

↑ *Lletra de convit*... primer pas del *Diccionari català-valencià-balear*

EL DICCIONARI CATALÀ-VALENCIÀ-BALEAR

Quan una obra és coneguda pel nom de l'autor —o autors— o bé ha popularitzat unes sigles, estam davant un signe positiu de qualitat. Aquest és el cas de l'*Alcover-Moll* o *DCVB,* denominació metonímica i sigla, respectivament, del *Diccionari català-valencià-balear,* d'Antoni M Alcover i F de B Moll. Totes les llengües de cultura posseeixen una obra lèxica que, pel seu abast, extensió i qualitat científica és orgull dels parlants cultes d'aquella llengua; així, els anglesos compten amb l'*Oxford English Dictionary.* Nosaltres podem vantar-nos del DCVB, la més gran obra lexicogràfica duita a terme en català i equiparable a les millors de la Romània.

La seva primera característica és l'amplitud del seu àmbit territorial, lluny dels diccionaris regionals que l'havien precedit. Hi trobareu vocables de tots els dialectes, subdialectes i parles, de Salses a Guardamar, de Fraga a l'Alguer. Els clarins de la llengua han enderrocat les falses, les sovint injustes fronteres polítiques. A la perspectiva geogràfica se suma la diacrònica: el DCVB no se cenyeix a un recull extens de la llengua del nostre segle, sinó que, fent gambades retrospectives, inclou unitats lèxiques avui obsoletes, però que apareixen en documents, tractats científics o obres literàries del nostre passat, des de l'inventari d'un castell medieval fins a una obra filosòfica de Ramon Llull; eina bàsica, doncs, per tal de conèixer, valorar i comprendre la llengua medieval i de l'anomenada Decadència i que completa i enriqueix l'obra d'un altre balear, Marià Aguiló, col·lector d'un immens cedulari publicat sota el nom de *Diccionari Aguiló* (1914-34).

La cultura popular hi ocupa un lloc privilegiat, tant l'espiritual en forma de refranys, locucions, creences, supersticions, etc..., síntesi sovint de l'experiència i saviesa populars, com la material que, representada sovint amb il·lustracions escaients, ens dóna a conèixer els diversos tipus de jous, d'arades, de molins o vestits de les nostres terres.

L'ambició exhaustiva de l'obra no barra tanmateix el pas a una orientació normativa, tot indicant si un mot és castellanisme o gal·licisme i adduint raons per al seu manteniment o el seu rebuig.

(Continua a la pàgina següent)

Balears i la ciutat d'Alguer de Sardenya, en totes ses formes literàries i dialectals, antigues i modernes. Així i tot, el títol actual ha estat utilitzat per moviments diversos de signe anticatalanista, sobretot a Mallorca, com a prova que mossèn Alcover no creia en la unitat del català. Va esser projectat per mossèn Alcover després que la recopilació de rondalles i de cançons el féu adonar de la insuficiència dels diccionaris catalans de l'època, que no registraven molts de mots que havia inventariat en les seves recerques. Així, des-

↓ *Diccionari català-valencià-balear,* obra completa

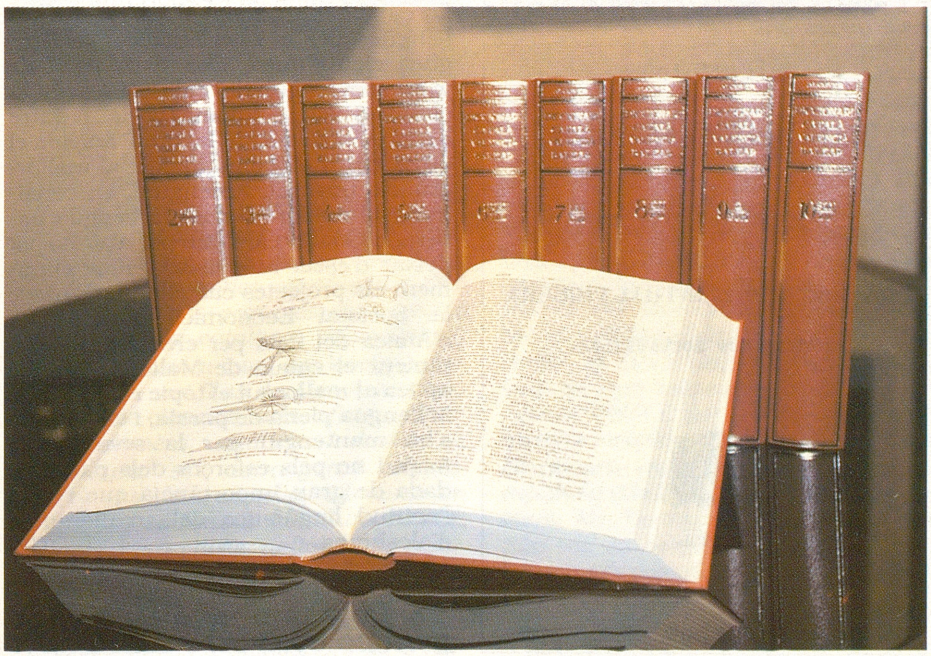

prés de consultes a literats i gramàtics de Mallorca i de Barcelona, el 1900 publicà la *Lletra de convit a tots els amics de la llengua catalana,* en què feia una crida per obtenir col·laboradors, que tengué un gran ressò. El 1901, començà a sortir el *Bolletí del diccionari de la llengua catalana,* publicació mensual per mantenir el contacte entre els col·laboradors i per fomentar-ne l'entusiasme. S'arribaren a arreplegar més de tres milions de cèdules lexicogràfiques trameses pels col·laboradors. Així i tot, les diferències entre mossèn Alcover i la secció filològica de l'Institut d'Estudis Catalans provocaren una greu crisi en l'obra del diccionari i la privaren de moltes ajudes imprescindibles, a pesar d'un ajut posterior del govern espanyol. El 1920, Francesc de Borja Moll en va esser nomenat secretari, el 1924 començà la redacció definitiva i entre el 1926 i el 1932 en sortí el primer volum, amb l'ortografia personal de

L'obra coneix una altra dimensió d'alt relleu, l'etimològica. Un mèrit dels autors, especialment de Moll, és haver-nos ofert el primer diccionari etimològic català, on hom s'encara amb el misteri de mots verjos d'investigació. La sagacitat de Moll dóna saborosos fruits en un camp eriçat de dificultats i que exigeix enginy i erudició. Aquest esforç s'estén al camp de l'onomàstica, és a dir, dels noms de lloc i de persona, sovint lligats al sistema lèxic, que són arreplegats i són objecte —sovint per primer cop— d'interpretació etimològica.

Una obra, en suma, de consulta imprescindible per emprendre qualsevol estudi de lèxic, per entendre l'obra d'un escriptor medieval o dialectal o per espigolar-hi un futur mot de la llengua normativa. Un veritable tresor de la llengua catalana.

Joan Veny

mossèn Alcover, oposada a la de l'Institut. Mort aquest (1932), Moll es féu càrrec de la continuació de l'obra, enmig de grans dificultats econòmiques. No obstant, el 1935, aparegué el segon volum, ja amb l'ortografia oficial a partir de la lletra c. Després de la Guerra Civil, se'n suspengué la publicació però continuà la redacció, i els vuit volums restants s'editaren entre el 1950 i el 1962, en bona part gràcies a la comissió patrocinadora creada el 1949, presidida a Mallorca per Maria Antònia Salvà, que, amb les organitzades a Barcelona i a València, aconseguí d'esborrar el mal record de les disputes alcoverianes i de recaptar subscriptors suficients per acabar l'empresa i reeditar, millorats, els dos primers volums (1964-68). Fins al 1990, s'han fet set reedicions de l'obra completa. (GS)

DICCIONARI MALLORQUÍ-CASTELLÀ Y EL PRIMER QUE S'HA DONAD A LLUM Primera obra lexicogràfica publicada a Mallorca el s XIX per Pere Antoni Figuera. El *Diccionari*, aparegut el 1840, és bastant deficient des del punt de vista de la lexicografia, però és interessant per la important quantitat d'informació que dóna sobre el català parlat aleshores a Mallorca. Duu, a més a més, una col·lecció, única fins a aquell moment, de refranys i d'adagis mallorquins; i un *Diccionariet de vàrios termes mallorquins antiquats o que ja no s'usen, compost per N para entendre al célebre poeta llemosí Ausias Marc*, títol amb el qual reconeix implícitament la unitat entre la llengua del poeta valencià medieval i la de la Mallorca moderna. L'obra és totalment redactada en català col·loquial de Mallorca, seguint unes normes ortogràfiques pròpies, si bé amb preponderància de l'article literari tradicional *(el, la)* sobre el vulgar *(es, sa)*. Per fer el *Diccionari*, Figuera va prendre com a guia les obres publicades pel lexicògraf espanyol M Núñez de Taboada el tercer decenni del segle, innovadores respecte a l'*Academia Española*. Tanmateix, es revela com a persona lingüísticament poc formada i ingènua, com es manifesta en els articles, en general simples, i en les definicions, curtes, superficials i inexactes, de tal manera que arriben a esser absurdes i, a la vegada, còmiques. Aquest *Diccionari* serví de base al *Diccionario manual* que el 1859 publicaren *Unos Amigos*. (JaC)

DICCIONARIO MALLORQUÍN, CASTELLANO, LATÍN Recopilació lexicogràfica alfabètica de Joan Josep Amengual Reus. La primera edició data del 1841, però quedà interrompuda i fou represa en dos volums entre el 1858 i el 1878, amb el títol de *Nuevo Diccionario mallorquín, castellano, latín*. Totes dues edicions formen un recull molt valuós de refranys, locucions i frases fetes, i inclouen un compendi de regles de prosòdia, d'analogia i d'ortografia per a llegir-ne la part catalana, tretes de la seva gramàtica (1835). S'hi dóna la correspondència castellana i llatina dels mots i de les locucions catalanes. El text català és a vegades molt dialectalitzat i amb nombrosos barbarismes, i sovint apareix grafiat segons la pronúncia, circumstància que en dificulta la consulta. L'obra té com a objectius, d'una banda, fixar i enriquir el català, sotmès a una situació d'incúria i de poc conreu escrit, amb l'ajut del castellà i del llatí, i, de l'altra, generalitzar a Mallorca el coneixement d'aquestes dues llengües per la seva condició de llengües científiques. Des d'un punt de vista sociolingüístic, cal destacar-hi la confusió entre idioma/parla i entre llengua/dialecte, a la qual respon el qualificatiu d'idioma aplicat al mallorquí. No obstant, Amengual, en considerar el mallorquí com la llengua natural de Mallorca, i que per això no pot deixar d'esser-hi usada, refusa clarament els projectes castellanitzadors de la Societat Econòmica Mallorquina d'Amics del País per eradicar absolutament el català de Mallorca. També aplica al mallorquí el tòpic romàntic de la llengua plena de poesia, i afirma que s'ha mantengut per la seva pròpia força i no pels esforços dels parlants, dada de gran importància que revela l'actitud lingüística dels mallorquins d'aleshores. (GS)

↓ Portadella del *Diccionari mallorquí-castellà y el primer que s'ha donad a llum*

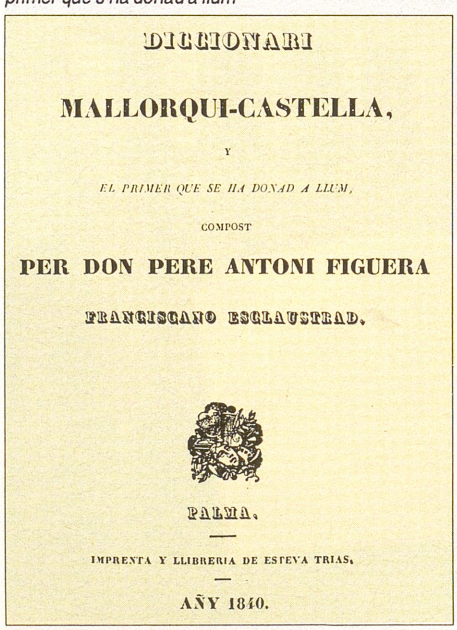
DICCIONARI

MALLORQUI-CASTELLA,

Y

EL PRIMER QUE SE HA DONAD A LLUM,

COMPOST

PER DON PERE ANTONI FIGUERA

FRANCISCANO ESCLAUSTRAD.

PALMA.

IMPRENTA Y LLIBRERIA DE ESTEVA TRIAS.

AÑY 1840.

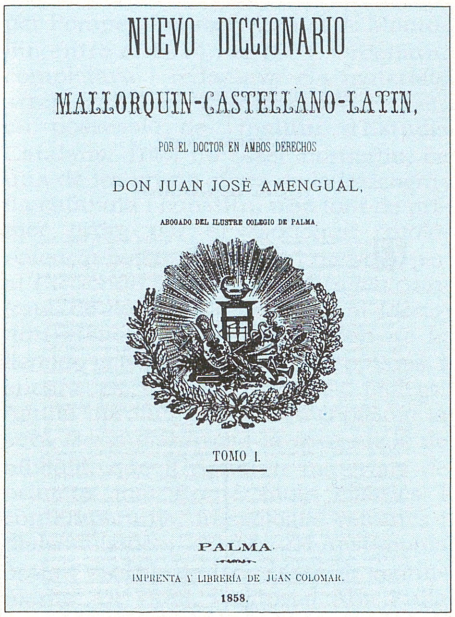
NUEVO DICCIONARIO

MALLORQUIN-CASTELLANO-LATIN,

POR EL DOCTOR EN AMBOS DERECHOS

DON JUAN JOSÈ AMENGUAL,

ABOGADO DEL ILUSTRE COLEGIO DE PALMA.

TOMO I.

PALMA.

IMPRENTA Y LIBRERÍA DE JUAN COLOMAR.

1858.

↑ Portadella del *Diccionario mallorquín, castellano, latín*

DICCIONARIO MANUAL O VOCABULARIO COMPLETO MALLORQUÍN-

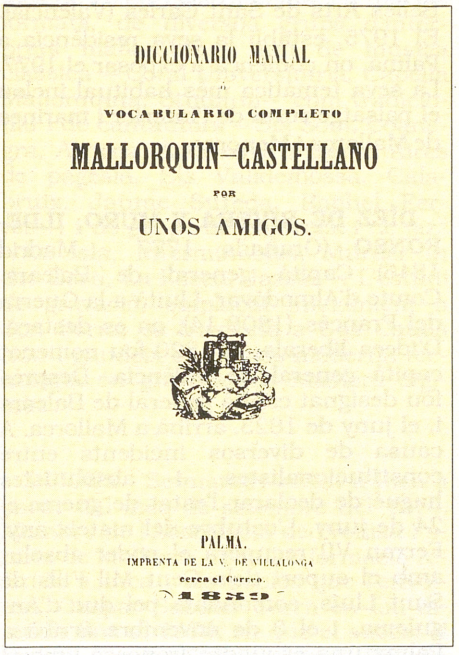
DICCIONARIO MANUAL

VOCABULARIO COMPLETO

MALLORQUIN-CASTELLANO

POR

UNOS AMIGOS.

PALMA.
IMPRENTA DE LA V. DE VILLALONGA
cerca el Correo.

↑ Portadella del *Diccionario manual o vocabulario completo mallorquín-castellano*

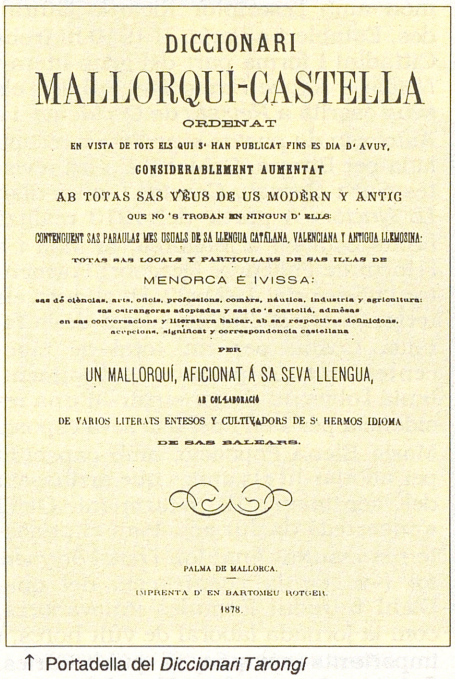
DICCIONARI

MALLORQUÍ-CASTELLA

ORDENAT

EN VISTA DE TOTS ELS QUI S' HAN PUBLICAT FINS ES DIA D' AVUY,

CONSIDERABLEMENT AUMENTAT

AB TOTAS SAS VEUS DE US MODÈRN Y ANTIG

QUE NO 'S TROBAN EN NINGUN D' ELLS:

CONTENGUENT SAS PARAULAS MES USUALS DE SA LLENGUA CATALANA, VALENCIANA Y ANTIGUA LLEMOSINA:

TOTAS SAS LOCALS Y PARTICULARS DE SAS ILLAS DE

MENORCA É IVISSA:

sas de ciències, arts, oficis, professions, comèrs, nàutica, industria y agricultura:
sas estrangeras adoptadas y sas de 's castellà, admèsas
en sas conversacions y literatura balear, ab sas respectivas definicions,
acepcions, significat y correspondencia castellana

PER

UN MALLORQUÍ, AFICIONAT Á SA SEVA LLENGUA,

AB COL·LABORACIÓ

DE VARIOS LITERATS ENTESOS Y CULTIVADORS DE S' HERMOS IDIOMA

DE SAS BALEARS.

PALMA DE MALLORCA.
IMPRENTA D' EN BARTOMEU ROTGER.
1878.

↑ Portadella del *Diccionari Tarongí*

CASTELLANO Obra en un sol volum de mida de quartilla, publicat a Palma el 1859 per *Unos Amigos*, pseudònim sota el qual no es coneix qui s'hi amaga. És un diccionari manual senzill d'equivalències mallorquí-castellà, sense definicions llevat de casos especials. El seu contengut és extret, quasi íntegrament, del *Diccionari* de Pere Antoni Figuera, amb qualque afegitó pres inicialment del primer volum del d'Amengual, del qual, adopta també l'ortografia. Només inclou, però, una part insignificant de les locucions i frases fetes que es troben en aquestes obres anteriors. Si bé té un evident interès històric, el seu valor lexicogràfic és escàs. (JaC)

DICCIONARI TARONGÍ Nom pel qual és designat també el *Diccionari mallorquí-castellà ordenat en vista de tots els qui s'han publicat fins es dia d'avuy, considerablement aumentat amb totes ses veus de us modern y antic que no's troben en ningún d'ells: contenguent ses paraules més usuals de sa llengua catalana, valenciana y antiga llemosina: totes ses locals y particulars de sas Illas de Menorca e Ivissa, sas de ciències, arts, oficis, professions, comèrs, nàutica, industria y agricultura: ses estrangeras adoptadas y ses de's castellà, admesas en ses conversacions y literatura balear, ab ses respectives definicions, acepcions, significat y correspondencia castellana per un mallorquí, aficionat a sa seva llengua, ab col·laboració de varios literats entesos y cultivadors de s'hermós idioma de sas Balears.* Darrer diccionari publicat a Mallorca el s XIX, obra de Mn Josep Tarongí ajudat per uns quants mestres d'escola. N'aparegué sols un volum, que arriba fins a la lletra F, imprès a Palma el 1878. Tot i les pretensions de l'autor, ben expressades en el pompós títol de l'obra, aquesta és inferior en qualitat al *Nuevo Diccionario* d'Amengual i té poc valor lexicogràfic. Però és important perquè es tracta del primer diccionari mallorquí amarat de l'esperit reivindicatiu de la Renaixença, amb prentensió d'incorporar paraules i expressions de tot el domini lingüístic català, i fet amb la intenció que en sigui gran el profit *per totas aquellas personas que tengan gust y amor per sa millor de ses còsas ab que Déu ha afavorit y aventatjat sa nòstra patria.* Si bé és escrit en català de Mallorca, seguint bàsicament les normes ortogràfiques d'Amengual, incorpora una sèrie de grafies que l'acosten al català peninsular *(aigua, agulla...)*. Pren per fonts, encara que sense esmentar-ho, el primer volum del *Nuevo Diccionario Mallorquín-Castellano-Latín* de J J Amengual (1858), el *Diccionari de la llengua catalana* de Pere Labèrnia (2ª edició, Barcelona 1864) i, per a les paraules estranyes i exòtiques que vol incloure, el *Diccionario enciclopédico de la lengua española* (Madrid, 1853). Dels dos primers, Mn Tarongí en copià quasi literalment els articles; del tercer, en va fer una adaptació. (JaC)

DIC NOU, SON Possessió del terme d'Artà, situada entre Son Catiu i So na Sopa. (M)

DIDA D'ALBENYA, CA SA Propietat rústica del terme d'Algaida, situada entre can Calafoc i les cases de la possessió d'Albenya. (M)

DIDAL, FORAT DEL Cavitat situada a les proximitats de la torre d'Ariant, al terme de Pollença. Està catalogada com a avenc fins a 15 m de fondària, segons notació espeleomètrica. Té aixecament topogràfic.

DIDALERA *(Digitalis minor)* Planta de família de les escrofulariàcies, endèmica de Mallorca, Menorca i Cabrera. És vivaç i està coberta d'un toment blanc, glutinós i pubèrul. Les tiges són de 20 a 50 cm, solitàries o amb 2 o 3 rames. Té les fulles oblongo-lanceolades, les radicals en roseta, quasi seca a la floració, i les de la tija, sèssils. Les flors són rosades, rarament blanques, en raïm lateral. La corol·la és en forma de didal o campaneta, penjant o horitzontal, pubèrulo-glandulosa per fora, i plena de petites taques purpúries per dins. Floreix els mesos de maig i juny. Creix per tota la serra Nord i per les muntanyes d'Alcúdia i d'Artà. La infusió de les fulles regula els batecs massa accelerats del cor, però s'ha de prendre amb molt de miramen, ja que és molt tòxica. (FB)

DIDALET, ES Petit forat d'una

↓ Didalera *(Digitalis minor)*

penya prop de l'oratori des Cocó, al terme de Lloseta. Segons la tradició, tot aquell que hi fiqui el dit es veurà per sempre lliure de berrugues i altres afeccions a les mans. (M)

DIDALS Vegeu *Didalera.*

DIDET, CAN Propietat rústica del terme de Sencelles, situada entre Son Llucià i el pou d'en Brivó. (M)

DIDOT, HORT DES Al terme de Santanyí, situat entre el far del cap de ses Salines i les coves del Metge. (M)

DIEGO, AVENC D'EN Cavitat situada prop del camí que enllaça les cases de Tossals Verds amb la font des Prat, al terme d'Escorca. Té 53 m de fondària amb replans a 31 i 41 m. Té aixecament topogràfic.

DIEGO, CAN Propietat rústica del terme d'Algaida, situada entre Son Lleó i Son Sastre. ■ Al terme de Porreres, entre es Baulenes i el pou Juà. (M)

DIEHL, ADÁN (Buenos Aires 1891 - 1952) Promotor turístic i poeta. Quan estudiava batxillerat, formà part del grup intel·lectual *Los Perea*, amb el pintor Tito Cittadini, Alfredo González Garaño, Alberto Lagos i Aníbal Noceti, entre d'altres. Després de llicenciar-se en dret, féu la volta al món amb l'escriptor Ricardo Güiraldes. Establert a París, el 1910 hi trobà Cittadini i formà part del grup literari *Nouvelle Revue Française.* Publicà els seus escrits a *Revista de Occidente* i a *Antología de poetas argentinos*, recopilada per Borges. Col·laborà a les revistes *Sur* i *Caras y Caretas* i en el diari *La Nación.* A partir del 1913 realitzà breus estades a Mallorca, al Moll i a l'Horta de Pollença. Descobrí Formentor l'hivern del 1921-22. Hi adquirí els terrenys (1926-28), propietat de la família Costa, per un total de cinccentes vint mil pessetes. Inicialment, tenia l'objectiu de construir-hi una residència per a ell i per a la seva esposa, María Elena Popolicio, amb capacitat per allotjar-hi els amics que arribassin del continent. El matrimoni Diehl s'encarregà de dur endavant el projecte i el resultat final fou l'*hotel Formentor* (→), en la construcció del qual Diehl introduí fórmules innovadores, com la jornada laboral de vuit hores, i importants campanyes publicitàries. Gràcies al seu esforç, l'hotel funcionà durant set anys, amb presència de convidats prestigiosos. A causa de la seva poca rendibilitat, Diehl perdé la condició de propietari i, el 1934, pressionat per la banca, hagué de fugir de l'Illa. El 25 d'abril del 1931 fou declarat fill adoptiu de Pollença, se li dedicà un carrer i se l'homenatjà popularment al claustre del convent de Sant Domingo. El 12 de març del 1954, el Foment de Turisme de Mallorca, sota la presidència de Gabriel Roca, l'homenatjà pòstumament. Durant l'acte es descobrí un bust seu, obra de Jaume Mir. (AnR/SS)

↓ Bust d'Adán Diehl, obra de Jaume Mir

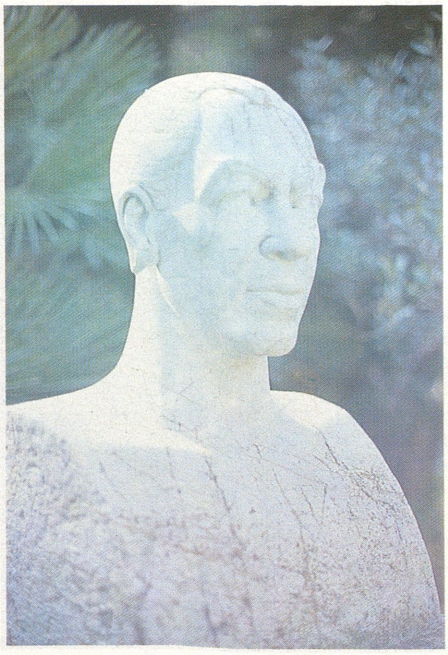

DÍEZ, JERÓNIMO ANTONIO (s XVIII - XIX) Jurista. Magistrat de la Reial Audiència de Mallorca entre el 1799 i el 1802, fou destinat aquest any al Tribunal de València, on estigué fins al 1806, en què fou nomenat president de la Reial Cancelleria de Valladolid, per passar a esser després fiscal del Consell Reial (1800-12). Polític reialista, va esser diputat per Salamanca a les Corts del 1813, que presidí. Després de la Guerra del Francès, va esser un dels firmants del Manifest dels Perses, que demanava la supressió de la Constitució i dels decrets de les corts de Cadis, i que Ferran VII aprofità per justificar el retorn a l'absolutisme. (JJ)

DÍEZ MONGE, FRANCISCO (Palència 1948) Pintor. Inicià els seus estudis a l'Escola de Belles Arts de Santa Isabel d'Hongria (Sevilla) i els acabà a l'Escola Tècnica Superior de Belles Arts de Sant Carles (València). El 1975, establí la seva residència a Palma, on començà a exposar el 1977. La seva temàtica més habitual inclou el paisatge rural de l'interior i marines de Mallorca i Menorca.

DÍEZ DE RIVERA Y MURO, ILDEFONSO (Granada 1777 - Madrid 1846) Capità general de Balears. Comte d'Almodóvar. Lluità a la Guerra del Francès (1808-14), on es destacà. D'idees liberals, el 1820 fou nomenat capità general de València. Després fou designat capità general de Balears i, el juny de 1823, arribà a Mallorca. A causa de diversos incidents entre constitucionalistes i absolutistes hagué de declarar l'estat de guerra el 24 de juny. L'octubre del mateix any, Ferran VII recuperà el poder absolut amb el suport dels Cent Mil Fills de Sant Lluís, comandats pel duc d'Angulema, i el 3 de novembre arribà a Palma una esquadra francesa amb el brigadier José Taberner per fer-se càrrec de la capitania general. Díez de Rivera s'exilià a França (fins al 1832), i amb ell finalitzà a Mallorca el Trienni Constitucional. Posteriorment arribà a esser ministre de la Guerra i d'Estat (1842-43). (DJ)

DIGASSÓ, COSTA DES Accident geogràfic del terme d'Algaida, situat entre Son Bernat Reus i Son Redó. (M)

DI GIOVANNI, MATTEO (Siena, Itàlia s XIV - ?) Mestre de vitralls. A Mallorca està documentada la seva intervenció a les esglésies dels dominicans i dels franciscans de Palma (1325, 1330), així com a la capella de la Trinitat de la Seu (1330). A través de la seva obra, que no s'ha conservat, s'introduí, probablement, l'estil italianitzant en la pintura mallorquina, abans sols sotmesa a la influència del gòtic lineal francès. (GLl)

DIGITALS Editorial discogràfica creada a Palma el 1980 pel músic Antoni Fernández Castillo, que n'és el director (1990). Es dedica essencialment a la producció discogràfica, gravació de maquetes i creació d'audiovisuals i de sintonies publicitàries. Ha editat

↓ Logotip de Digitals

més de 70 enregistraments, en tots els formats, de diversos grups d'intèrprets mallorquins, tant de música clàssica —Coral Universitària, Capella Mallorquina, Studium— com tradicional i de cantautors —Sis Som, Coanegra, Aliorna, Artà balla i canta, Aires de pagesia, Els Valldemossa, Calabruix, Jaume Sureda, Raphel Ferrer—, i de grups de pop-rock i de jazz —La Isla, Interminables, Murder in the Barn, La Fosca, Jazzta—. L'estudi de gravació, emplaçat inicialment a Son Serra, es traslladà a Cas Català Nou i gaudeix de la més moderna tecnologia en gravació de màsters digitals.

DIJOUS Setmanari editat a Inca a partir del mes de setembre del 1974. Membre de l'Associació de Premsa Forana de Mallorca, recull informació referida a Inca i als pobles que l'envolten. Gaspar Sabater Serra en fou director fins al 1979, en què el succeí el seu fill Gaspar Sabater Vives. En són col·laboradors Joan Guasp, Antoni Alorda, Llorenç Riera i Guillem Coll Morro; i formen el consell de redacció Gabriel Pieres Salom, Andreu Quetgles Martorell, Pau Reinés Villalonga i Rafel Payeras. Té un tiratge de 3.000 exemplars (1990) i es redacta en català i castellà.

DIJOUS BO Fira major, de caràcter anual i d'àmbit insular, celebrada el mes de novembre a Inca. És la culminació del mercat setmanal dels dijous. Abans de la seva celebració, es

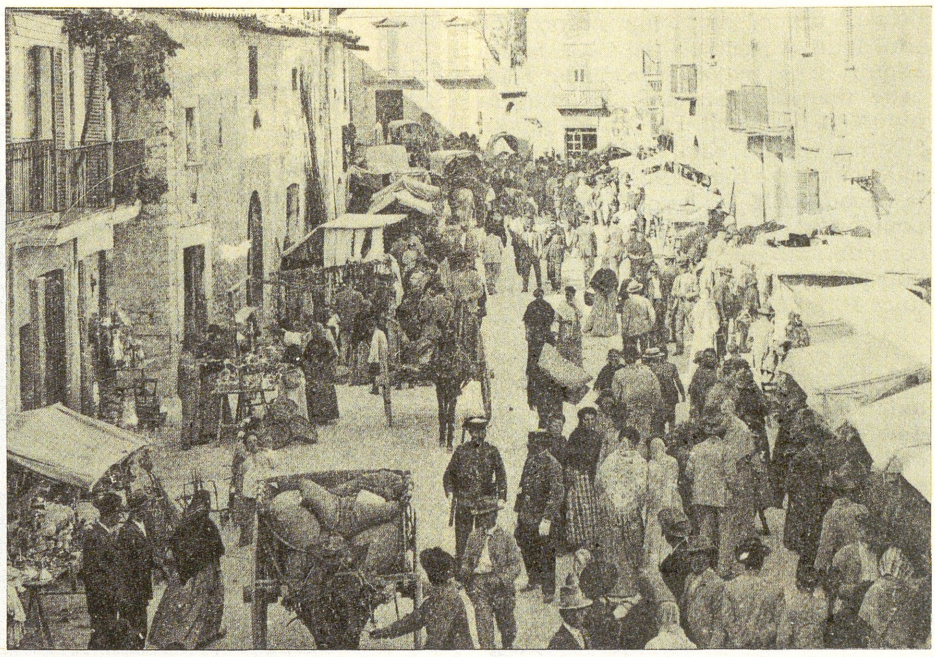

↑ Celebració del Dijous Bo a principis del s XX

fan tres fires menors, des de mitjan s XVI, els tres diumenges consecutius al dia de sant Lluc (18 d'octubre). El quart cap de setmana, festivitat de Santa Maria la Major, comencen unes jornades d'actes culturals, esportius i religiosos que finalitzen, la setmana vinent, amb la diada des Dijous Bo. Tot i que l'origen del mercat no està documentat, es defensen dues teories. Segons la primera, s'inicià durant la dominació islàmica, quan *Inkan* era cap del *juz'*. La segona teoria el fa derivar de l'ordenament de les viles, realitzat per Jaume II (1301). L'objectiu era d'incrementar, amb la celebració del mercat, el nombre d'habitants de la vila d'Inca. El 1543, les fires apareixen documentades per primera vegada. Fou quan es produí una discussió, que es perllongà fins al 1546, entre les viles d'Inca i de Llucmajor. La causa del litigi fou el privilegi concedit per Carles I a la vila de Llucmajor, que li permetia començar les fires a partir de la festivitat de sant Miquel (29 de setembre). La sentència del Tribunal Suprem obligà els inquers a celebrar les

↓ Dijous

Inca con nuevo portavoz

«DIJOUS» AL SERVICIO DE LOS INTERESES INQUENSES

A su servicio

dijous

Auto Escuela MATEU hace extenso su saludo a Inca y Comarca

↓ Autoritats en el Dijous Bo (1989)

fires el primer diumenge després de sant Lluc. A principis del s XX, la fira adquirí una major rellevància i un caire manufacturer amb la pròspera indústria de la pell. Per aquest motiu, el Ministeri de Treball declarà tradicionals les fires d'Inca (1924). A partir de la dècada dels 70, augmentà la seva popularitat i assistència. El 1989, comptà amb un total aproximat de 550 parades, que foren visitades per unes 100.000 persones. (BeC)

DIJOUS LLARDER Darrer dijous anterior al dimecres de cendra, inclòs dins el període de *Carnestoltes* (←). A Mallorca, hi ha el costum de menjar ensaïmades i coques, fetes en casa i cuites al forn, que per damunt tenen tallades de sobrassada, de xulla i de carabassat.

↑ Dimonis de Santa Margalida

DIMONI Nom amb el qual es designa popularment a les Balears el mal esperit o diable del cristianisme. En un principi, el terme en si era neutral i tant es podia emprar per designar els bons com els mals esperits. Encara que els enemics de l'home, segons el catecisme, han estat sempre catalogats com a tres (dimoni, món i carn), és clar que el dimoni ha resumit i unificat en el seu concepte els altres dos. Aquesta idea dugué a una presentació religiosa de la vida com de lluita entre Jesucrist i el príncep dels dimonis. La figura del dimoni és popular. Tant en la iconografia com en la tradició oral, ha esdevengut un home amb certs atributs bestials (corns al cap, ungles als peus, ales de rata pinyada) o bé ha pres forma d'animal. Això ja es troba especificat a la vida de sant Antoni, escrita per sant Atanasi, el segle IV, en la qual és evident que els dimonis prenen la forma dels antics déus egipcis zoomorfs, onso, ca, dragó, entre altres. El sobrenom de dimoni cucarell procedeix de cuca; el de bufarell pot estar relacionat amb el foc infernal. En canvi, el de dimoni boiet, segurament, s'ha de cercar en la presència d'actors disfressats de dimonis en el teatre religiós, on la figura còmica es deia en el Renaixement *el bobo*, com es veu encara en els dansers aragonesos. El seu concepte canvia de tal manera que santa Catalina Tomàs creia haver-lo vist en la figura d'un desconegut. De tota manera, la seva presència dins la tradició popular oral mallorquina era molt freqüent. En són testimoni les rondalles. Per altra banda, el folklore religiós, que el presenta sobretot unit a les figures de santa Margalida, sant

↓ Trobada de dimonis (Manacor 1984)

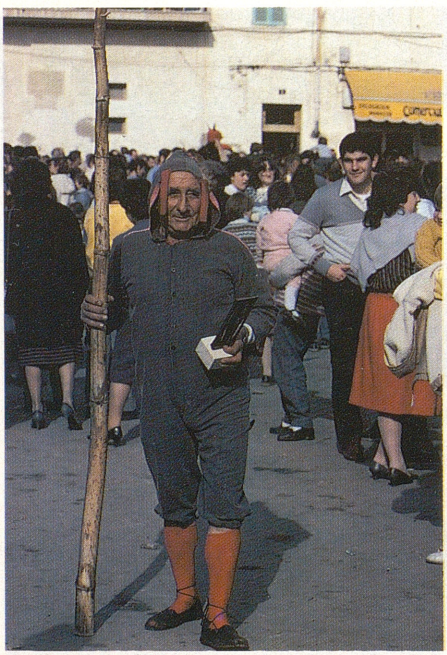

↓ Trobada de dimonis (Manacor 1984)

↓ Trobada de dimonis (Alcúdia 1989)

EL DIMONI GROS

Per comprendre el significat de Dimoni Cucarell hem de contemplar-lo amb els ulls del poble. Se'l defineix com: «extraordinàriament lleig, pelut, de color negre, vermell o verd, amb banyes, llarga coa, ales de rat-penat i potons de porc». Sempre duu un garrot i moltes vegades una esquella penja del seu coll.

Així és l'anomenat Dimoni gros, la representació del qual ha estat un honor a pobles com Algaida, Alaró o Artà —de gran tradició dimoníaca—, en els quals aquesta corria a càrrec d'un home ja experimentat i es transmetia quasi per herència familiar. Pel contrari, els dimonions o diablets, han estat sempre encarnats per joves, que actuen d'acompanyament de l'ombrívol Cucarell.

El Dimoni representa l'instint, la bestialitat i la repressió. Ens ho indiquen les seves màscares amb rostres deformes i grotescos, així com el fet d'esser pelut o negre. A més, porta en si la marca de la naturalesa considerada com quelcom demoníac, inexplicable i amenaçador. Els seus corns de cabró, les seves ales de rata-pinyada, els seus colors vermell (sang i foc) i verd (el color dels llangardaixos) ens ho mostren. Agafa després els signes dels animals considerats inferiors, com la coa o els potons de porc i amb tot això fa una mescla.

De manera que la imaginació del poble no va veure en els Dimonis el Diable mefistofèlic que comprava ànimes al preu de la saviesa, ni aquell Llucifer exquisit de les Arts Ocultes que perseguien els Inquisidors. El Dimoni popular és ben ingenu i pobre d'esperit. Té menys intel·ligència que un animal. Com ell, és presa dels instints més elementals que no sap refrenar. Per això, per una banda fa por, i per l'altra riure. Burlar el Dimoni Cucarell semblava, per a la tradició, bastant senzill. El Dimoni era així tot menys l'antagonista de Déu que es va veure en altres latituds. Probablement, el seu origen són les divinitats paganes de la terra, genis elementals que tenen gran poders sobre les coses materials, però que sempre eren presoners dels seus instints. Eren capaços d'aixecar un pont o un castell en una sola nit. Construïen talaiots o cases a canvi de menjar. Però, llavors, sempre sortien amb la coa entre les cames.

La tradició deposità en el Dimoni tot quant rebutjava o considerava inferior, no necessàriament dolent, motiu pel qual a l'hora de la festa el deixaven sortir a fer-ne de les seves. Savi i antic sistema d'alliberar-se de les pressions socials que sempre ha funcionat. Per això els Dimonis són travats, lletjos i mig animals. Perquè representen el substrat més telúric del passat.

Carlos Garrido, *Mallorca Mágica* (1988)
Traducció GEM

↑ Dimoni

Bartomeu i sant Antoni, també li ha donat molta bel·ligerància. A principis del s XVI, ja se'n troben a la processó del Corpus Christi de Sóller, on actuaven com a correctors de files. Avui els dimonis són element indispensable a les festes de sant Antoni de Viana, patró de la pagesia insular, a qui acompanyen durant la representació teatral, allà on encara es conserva, i, a allà on ha desaparegut, compareixen —a vegades en forma jeràrquica: dimoni gran i dimoni petit— per temptar el sant. El fet que la commemoració d'aquest sant correspon en el calendari profà al començament del Carnestoltes contribueix al fet que el dimoni es convertesqui en un tipus còmic i divertit, element que tampoc no ve malament a la teologia i pastoral popular, que sempre ha insistit a dir que el seu poder davant el de Déu és com el d'un ca fermat (sant Agustí). Dins la literatura popular aquest caire del dimoni caricaturesc està molt ressaltat. El dimoni acompanya els dansants en alguns entremesos populars, com els cossiers i els cavallets. Sens dubte, els ha arribat per la participació que aquests tenien a les processons, en les quals el dimoni arribà a jugar el paper de corrector de files per posar ordre, donada sobretot la simpatia que els tenien els al·lots. El dimoni, en aquestes simulacions populars, sembla que duia en principi un vestit en forma de sac, pintat amb diferents figures infernals, i portava careta de fusta i una vara d'atzavara. És clar que, a l'Edat Mitjana, els decoradors eren els mateixos pintors dels retaules que intervenien en el teatre popular. En algunes de les consuetes del manuscrit Llabrés de la biblioteca de Catalunya, trobat a la parròquia de Búger (s XVI), surten dimonis relacionats amb els pecats capitals, cosa comprensible perquè els autors es proposaven d'ilustrar el poble i d'ensenyar-li la catequesi per mitjà del teatre. Des del moment en què s'establí una connexió entre la bruixeria i el dimoni per tal d'aconseguir forces sobrenaturals, apareixen dimonis com Espigolet o Barrufet, els quals duen a vegades un acompanyament de dimonions (barruguets, dimonis boiets), que no es destrien ben bé del que els castellans en diuen *duendes* i entre nosaltres esperits familiars. En aquest aspecte, hi ha una gran confusió, que es reflecteix quan es llegeixen trobades de tresors encantats o se segueixen processos inquisitorials sobre preteses activitats màgiques. (GLl)

DIMONI, CAN Propietat rústica del terme de Felanitx, situada entre Son Calderó i Son Valls. ■ Al mateix terme, entre Son Vaquer i Son Cifre. ■ Al mateix terme, entre es Rossells i na Vanrella. ■ Al mateix terme,

entre es Mussol i can Rigo. ■ Al terme de Manacor, entre Son Peretó i Son Isidro. ■ Al mateix terme, entre Son Amer i Son Banús. ■ Al terme de Muro, entre Son Perera i la font de Son Morei. (M)

DIMONI, COVA DEL Al terme de Deià, situada entre Son Marroig i la cova des Morts de Son Gallard. ■ Al terme de Manacor, situada prop de la mar entre Portocristo i cala Petita. Està catalogada com a cova de 30 fins a 300 m de recorregut, segons notació espeleomètrica. Té aixecament topogràfic. (M)

DIMONI, EL Indret de la costa de l'illa de Cabrera, situat entre el cap des Morabetí i punta Prima. ■ A la costa de Capdepera, entre cala Agulla i la punta des Matzocs. (M)

DIMONI, SES POTADES DEL Accident geogràfic del terme d'Esporles. ■ Al terme de Montuïri, situat al vessant de ponent del puig de Sant Miquel, devora la cova Celada. (M)

DIMONI, SON Possessió del terme de Felanitx, situada entre Son Pinta i Son Sales. (M)

DIMONI, TALAIOT DES Al terme de Valldemossa, a la possessió de Son Ferrandell, situat en el vessant meridional del puig de sa Moneda. (M)

↓ Talaiot des Dimoni (Valldemossa)

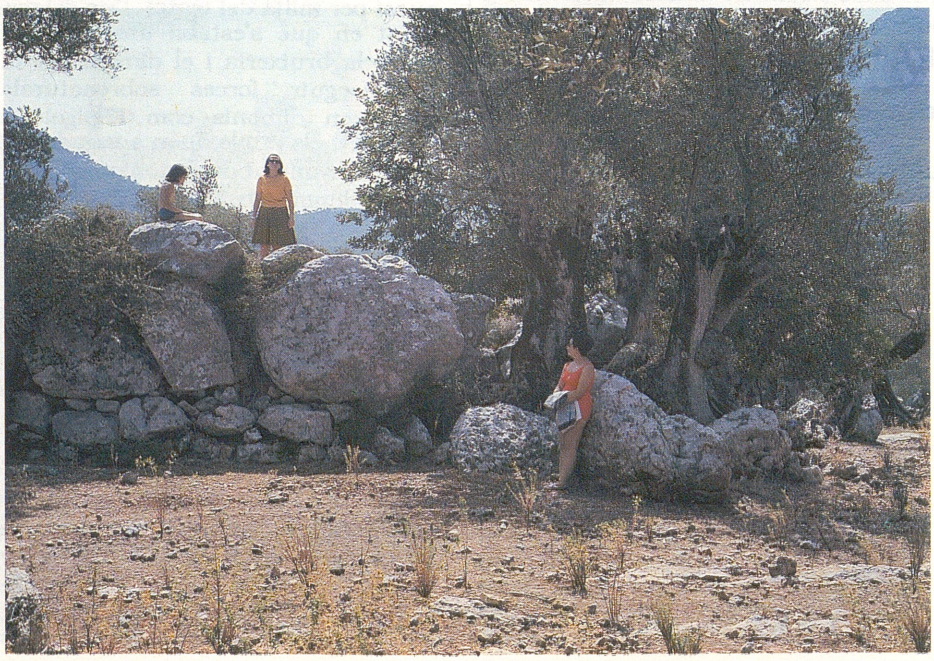

↑ Punta de na Dina (Calvià)

DIMONIS, MOLÍ DES Al terme de Palma, situat entre Sant Bernat i ca Don Marc, anomenat també molí del Real, del Pinar i de la Rosa. (M)

DINA, PENYA DE Accident de la costa del terme d'Escorca, situat entre cala es Teix i el racó de sa Figuera. (M)

DINA, PUNTA DE NA Accident de la costa del terme de Calvià, a la part oriental de la bocana de cala Portals Nou, dins la propietat que va pertànyer a la juniperista californiana Dina Moore Bowden, de la qual prengué nom. (M)

DINAR Moneda islàmica d'or. A Mallorca, fou encunyada pels almoràvits (1115-1203). Pesava 3,9 grams i equivalia a 10 dirhems de plata. (JoV)

DINASTIA DE MALLORCA Família sobirana de la *Corona de Mallorca* (←). També anomenada Dinastia Privativa de Mallorca, va estar integrada pels reis de Mallorca Jaume II (1276-1311), Sanç (1311-24) i Jaume III (1324-49). Sorgí a causa de la concepció patrimonial i familiar que dels seus estats tenia el rei de la *Corona d'Aragó* (←), Jaume I. Aquest monarca es casà amb Elionor de Castella, de la qual se separà el 1229, i amb Violant d'Hongria (1235-51). Del primer matrimoni nasqué l'infant Alfons, mort el 1260, i del segon els infants Pere, Jaume, Sanç, Ferran, Violant, Elisabet, Constança, Sança i Maria. A més, Jaume I va tenir nombrosos amistançaments i alguns fills naturals, entre els quals destacà Ferran Sanxis, executat per ordre de l'infant Pere (1275). Fidel a la concepció patrimonial de la seva dinastia, Jaume I realitzà successius repartiments entre els seus fills. En aquestes decisions intervenien, a més de la voluntat reial, factors de tipus polític, econòmic, jurídic i familiar. De caràcter polític era l'oposició de certs regnes a veure desmembrades determinades zones d'influència, com en el

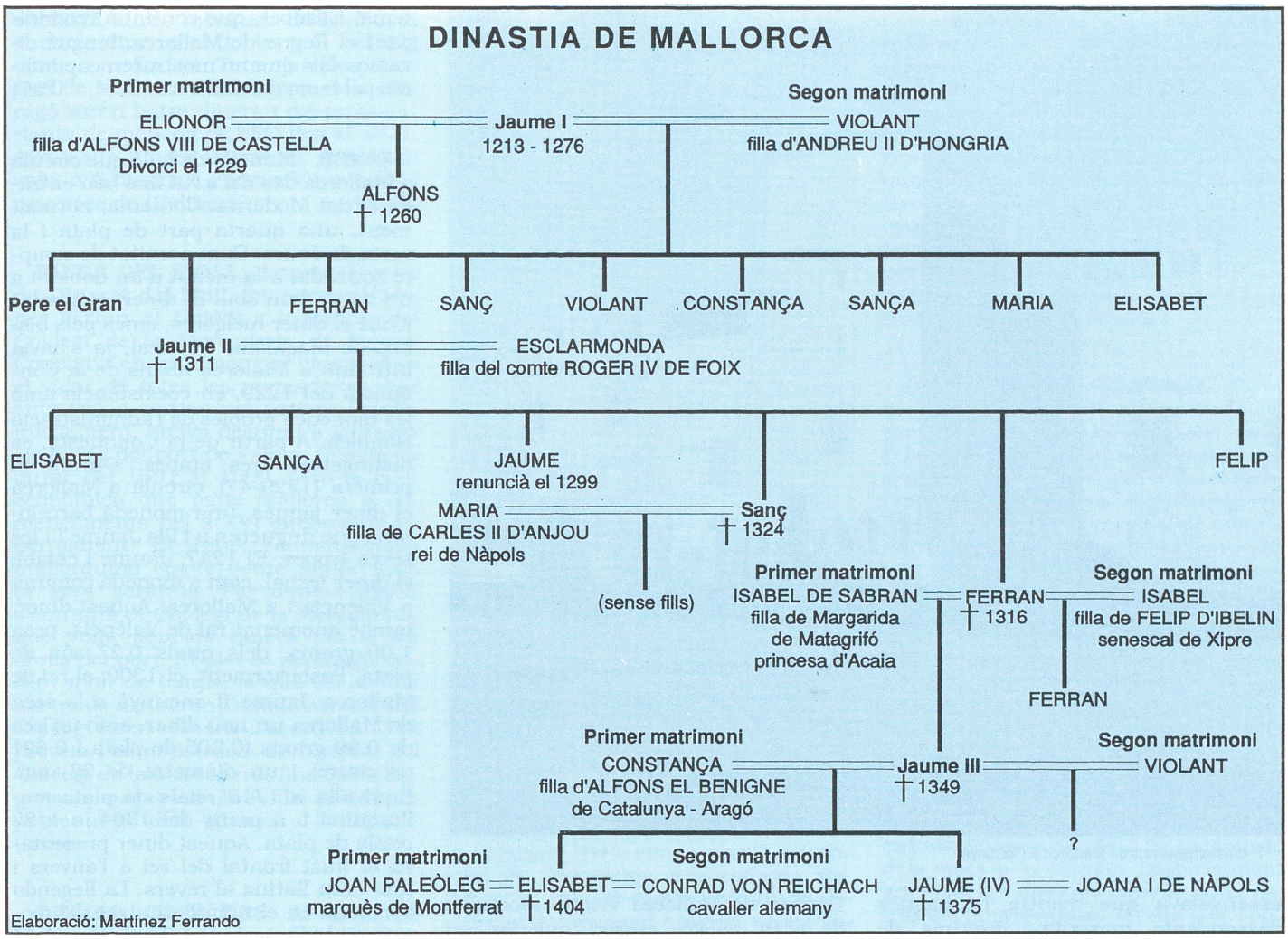

cas de Lleida, o l'oposició dels primogènits de cada moment. Factors de tipus jurídic eren la distinta procedència dels regnes i dels territoris posseïts i la titularitat del monarca en cadascun d'ells, ja que uns eren heretats i els altres conquerits. També eren importants els interessos econòmics de la noblesa i dels grups ciutadans i la dinàmica familiar del rei, ja que el 1251 morí l'infant Ferran i el 1260, el primogènit Alfons. Tot això no impedí que el rei imposàs els seus particulars criteris polítics, tot i que amb importants adaptacions. Després del 1262 és evident que, més que un repartiment, el rei decidí segregar condicionalment una petita porció de territoris marginals, encara que importants, dels dominis estrictes de la Corona, atribuïts al primogènit. En el llarg procés del repartiment hi ha dos conceptes latents: el desig de millorar la porció del primogènit i el de limitar el nombre de fills amb dret a heretar. Quant a Mallorca i als comtats i territoris pirenaics que finalment formaren la part de l'infant Jaume, tengueren moltes vicissituds al llarg del regnat de Jaume I. El 1232, eren atribuïts, amb la resta dels territoris, a l'infant primogènit Alfons. El 1242, passaren a fomar part del lot de l'infant Pere, juntament amb València. Un any després, Mallorca, Montpeller, el Rosselló, la Cerdanya i València eren conferits a l'infant Jaume. El 1248, les Balears i Catalunya eren atribuïts a l'infant Jaume i els dominis pirenaics a l'infant Ferran. El 1251, les Balears i Montpeller passaren a l'infant Jaume i la part del Pirineu a l'infant Pere. Finalment (1262 i 1272), les Balears, Montpeller i els dominis pirenaics passaren a l'infant Jaume, que ja des del 1256 exercia funcions de coordinació administrativa al Regne de Mallorca. El 1276, Jaume II de Mallorca prengué possessió de la seva herència, jurà els privilegis del Regne de Mallorca i es titulà *rex Maioricarum, comes Rossilionis et Ceritanie et dominus Montispessullani.* La nova dinastia tengué una curta duració (1276-1349), afectada per nombroses incidències que determinaren la seva subordinació. El 1279, passà de regne independent a regne vassall de la Corona d'Aragó i, el 1285, fou incorporat (1285-97) per la força a la Corona d'Aragó. No assolí tampoc una gran estabilitat familiar. Jaume II de Mallorca tengué sis fills, i la corona havia de passar al major d'edat, Jaume, però aquest hi renuncià per ingressar a l'orde franciscà. Així, fou declarat successor l'infant Sanç. El rei Sanç de Mallorca no tengué descendència legítima, encara que estan documentades almenys tres filles fora del matrimoni, per la qual cosa nomenà successor el seu nebot Jaume, fill de l'infant Ferran i d'Isabel de Sabran. Aquesta transferència a una línia col·lateral fou contestada pel rei de la Corona d'Aragó Jaume el *Just.* Entre el 1318 i el 1321 existí un clima de gran tensió entre les dues corones a causa del tema successori. El rei d'Aragó es negava a acceptar substitucions, és a dir, transferències a una línia col·lateral, i Sanç de Mallorca, emparat en el testament de Jaume I,

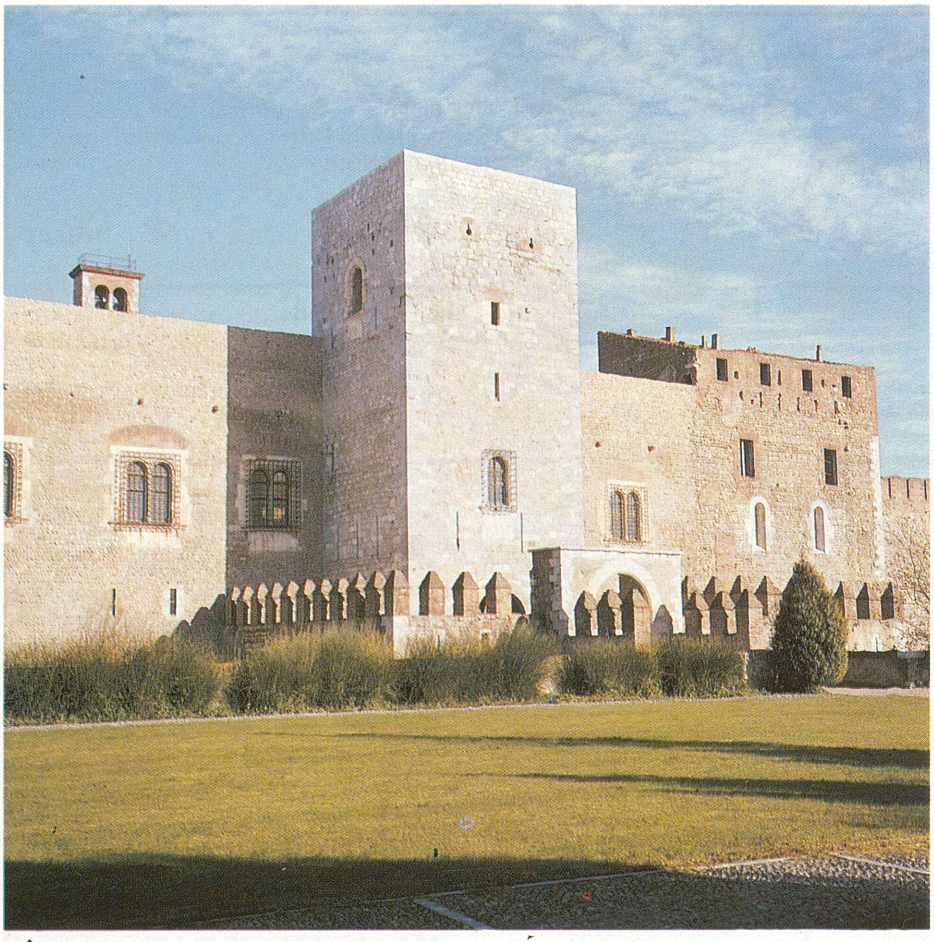

↑ Castell dels reis de Mallorca a Perpinyà

assenyalava que mentre hi hagués descendents masculins legítims de Jaume II de Mallorca, aquests havien d'heretar la Corona de Mallorca. Jaume el *Just* tengué una notable activitat encaminada a reincorporar la Corona de Mallorca, però Sanç de Mallorca comptà amb el suport de les ciutats i pogué defugir les pretensions del rei de la Corona d'Aragó. El preu fou la col·laboració oferida per Sanç a la conquesta de Sardenya, projectada per Jaume el *Just*, que consistí en vint galeres i un préstec de 25.000 lliures. Tot això, però, provocà un període d'extremada debilitat política. Quan morí Sanç de Mallorca (1324), el successor, Jaume III, només tenia nou anys. Jaume el *Just* reivindicà novament els seus prioritaris drets successoris amb l'objecte d'obtenir importants compensacions. Reuní un parlament, envià cartes a les autoritats de Mallorca, de Perpinyà i de Montpeller, en les quals informava dels seus drets, i enviaí el Rosselló, com a mesura de pressió. Mentrestant, s'organitzà un consell de regència, de composició molt conflictiva, i es nomenà l'infant Felip, germà del rei Sanç, tutor de Jaume III. Entre el 1324 i el 1326, la Corona de Mallorca visqué moments de gran tensió, encara que l'infant Felip aconseguí de reconduir la situació a costa d'importants sacrificis econòmics. El préstec de 25.000 lliures fou condonat, com les despeses de les galeres que havien participat en la campanya de Sardenya. La nova conjuntura peninsular —amb la fi dels contenciosos amb Castella— i mediterrània —amb la conclusió del conflicte amb Gènova—, permetè al rei de la Corona d'Aragó Pere el *Cerimoniós* d'escometre sense resistències la reincorporació de Mallorca (1343) i dels territoris pirinencs (1345), i acabar així amb la Dinastia Privativa. El 1349, Jaume III intentà recuperar Mallorca i morí a la batalla de Llucmajor. No obstant, els seus fills Jaume i Elisabet reivindicaren enèrgicament els seus drets. Jaume, anomenat per alguns historiadors Jaume IV, participà en totes les accions que li permetien de pressionar Pere el *Cerimoniós*. Morí a Sòria el 1375 i designà hereva dels seus drets la seva germana Elisabet. Aquesta cedí els seus drets a Lluís d'Anjou, germà de Carles V de França, el qual, amb la represa de la guerra dels Cent Anys, es desentengué del tema. Elisabet, que continuà reivindicant el Regne de Mallorca, tengué diversos fills que no mostraren cap interès pel tema de Mallorca. (PaC)

DINER Moneda de billó que circulà a Mallorca des del s XII fins ben entrada l'Edat Moderna. Contenia, normalment, una quarta part de plata i la resta de coure. Com a unitat de compte equivalia a la meitat d'un dobler i a un dotzè d'un sou. El diner, concretament el diner melgorès, emès pels bisbes de Magalona (França), ja s'havia introduït a Mallorca abans de la Conquesta del 1229, en coexistència amb les monedes pròpies de l'administració islàmica. A partir de la Conquesta, es distingeixen tres etapes. Durant la primera (1229-47), circulà a Mallorca el diner jaquès, una moneda barcelonina que dugueren a l'Illa Jaume I i les seves tropes. El 1247, Jaume I establí el diner ternal, com a moneda comuna a València i a Mallorca. Aquest diner, també anomenat ral de València, pesa 1,08 grams, dels quals 0,27 són de plata. Posteriorment, el 1300, el rei de Mallorca Jaume II encunyà a la seca de Mallorca un nou diner, amb un pes de 0,89 grams (0,205 de plata i 0,691 de coure) i un diàmetre de 22 mm. Equivalia a 1/16 reials de plata mallorquins i, a partir del 1304, a 1/22 reials de plata. Aquest diner presentava el bust frontal del rei a l'anvers i una creu llatina al revers. La llegenda consistia en el nom llatinitzat del monarca i la fórmula *Dei Gratia Rex Maioricarum*. Jaume II de Mallorca també

↓ Diner de Jaume II (a), Sanç (b) i Jaume III (c)

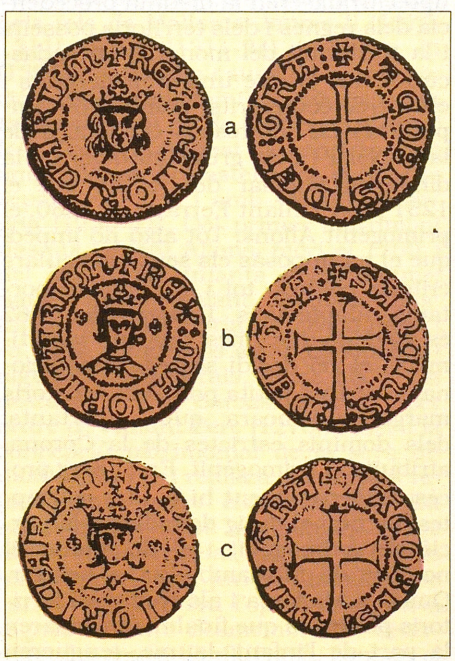

encunyà altres monedes de billó com el doble diner o el *dobler* (→), i el mig diner o *malla* (→). Tots els reis privatius de Mallorca i la majoria dels d'Aragó varen batre diners i diferents variants de moneda de billó fins al 1811. Així, Felip V creà la treseta, que equivalia a 6 diners, i Ferran VII encunyà una peça de 12 diners. (JoV)

DINER DEL MOLL Impost. També dit **Dineret del Moll**, fou creat el 1501 per Ferran el *Catòlic* a instància del Col·legi de la Mercaderia de Palma. Consistia en un diner per lliura sobre el valor de totes les mercaderies que entraven o sortien pel port de Palma. Inicialment, anava destinat a sufragar les obres del port de Palma, i havia de durar del 1501 al 1509, però la crisi econòmica que patia Mallorca a començaments del s XVI el convertí en permanent. El 1509, l'administració mallorquina emeté deute públic amb la seva garantia. Per aquest motiu s'enfrontà al Col·legi de la Mercaderia, que volia aquests diners per a les obres del port. El plet es perllongà durant molt de temps, ja que els acords als quals arribaren l'administració i el Col·legi foren efímers. L'acord del 1512 preveia l'administració de l'impost pel Col·legi de la Mercaderia fins que s'haguessin pagat les obres del port, i un percentatge dels guanys a l'administració.

DINERS, COVA DES Al terme de Manacor, situada en el puig de Son Tovell, entre el llogaret de Son Carrió i la gruta Vella. Té 1.530 m de longitud, la qual cosa la situa en el lloc tercer de les cavitats més llargues de Mallorca. Amb 70 m de profunditat, se situa en el lloc trenta-cinquè de les cavitats de major profunditat de l'Illa. Té aixecament topogràfic. ■ Al mateix terme, entre Son Llodrà Vell i Balafi. En aquesta cova, entre el 1860 i el 1870, Antoni Balley —Boter— contrabandista famós, hi fabricava moneda falsa, de 10 i de 5 cèntims. (M)

DINERS, GORG DES Accident geogràfic del terme d'Escorca, situat entre la coma de Bini i ses Bal·lines. (M)

DIONÍS, TONI Nom artístic del pintor *Antoni Bennàssar Vicens* (←).

DIOS Y PATRIA Publicació mensual editada a Palma entre el 1915 i el 1922. Òrgan del Partit Integrista de Juan de Olazábal y Ramery, defensava l'església catòlica i la monarquia, pro-

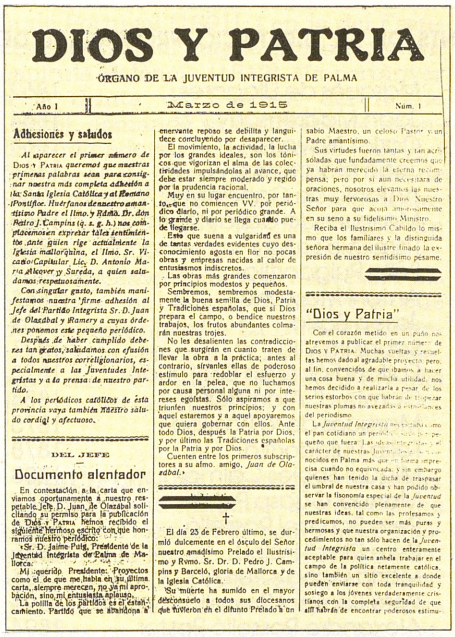

DIOS Y PATRIA

ÓRGANO DE LA JUVENTUD INTEGRISTA DE PALMA

Año I — Marzo de 1915 — Núm. 1

Adhesiones y saludos

Al aparecer el primer número de Dios y Patria *queremos que nuestras primeras palabras sean para consignar nuestra más completa adhesión a la Santa Iglesia Católica y al Romano Pontífice. Hacemos demostración de nuestro amantísimo Padre el Ilmo. y Rdmo. Dr. don Pedro J. Campins (q. e. g. h.) nos complacemos en expresar tales sentimientos ante quien rige actualmente la Iglesia mallorquina, el Ilmo. Sr. Vicario Capitular, Lic. D. Antonio María Alcover y Sureda, a quien saludamos respetuosamente.*

Con singular gusto, también manifestamos nuestra firme adhesión al Jefe del Partido Integrista Sr. D. Juan de Olazábal y Ramery a cuyas órdenes ponemos este pequeño periódico.

Después de haber cumplido deberes tan gratos, saludamos con efusión a todos nuestros correligionarios, especialmente a las Juventudes Integristas y a la prensa de nuestro partido.

A los periódicos católicos de esta provincia vaya también Nuestro saludo cordial y afectuoso.

DEL JEFE

Documento alentador

En contestación a la carta que envíamos oportunamente a nuestro respetable Jefe D. Juan de Olazábal solicitando su permiso para la publicación de Dios y Patria hemos recibido el siguiente hermoso escrito con que honramos nuestro periódico:

"Sr. D. Jaime Puig, Presidente de la Juventud Integrista de Palma de Mallorca:

Mi querido Presidente: Proyectos como el de que me habla en su última carta, siempre merecen, no ya mi aprobación, sino mi entusiasta aplauso.

La política de los partidos es el estancamiento. Partido que se abandona a enervante reposo se debilita y languidece concluyendo por desaparecer.

El movimiento, la actividad, la lucha por los grandes ideales, son los tónicos que vigorizan el alma de las colectividades impulsándolas al avance, que debe estar siempre moderado y regido por la prudencia racional.

Muy en su lugar encuentro, por tanto, que no comiencen VV. por periódico diario, ni por periódico grande. A lo grande y diario se llega cuando puede llegarse.

Esto que suena a vulgaridad es una de tantas verdades evidentes cuyo desconocimiento agosta en flor no pocas obras y empresas nacidas al calor de entusiasmos indiscretos.

Las obras más grandes comenzaron por principios modestos y pequeños.

Sembremos, sembremos modestamente la buena semilla de Dios, Patria y Tradiciones españolas, que si Dios prepara el campo, a bendice nuestros trabajos, los frutos abundantes colmarán nuestras trojes.

No les desalienten las contradicciones que surgirán en cuanto traten de llevar la obra a la práctica, antes al contrario, sírvanles ellas de poderoso estímulo para redoblar el esfuerzo y ardor en la pelea, que no luchamos por causa personal alguna ni por intereses egoístas. Sólo aspiramos a que triunfen nuestros principios; y con aquel estaremos y a aquel apoyaremos que quiera gobernar con ellos. Ante todo Dios, después la Patria por Dios, y por último las Tradiciones españolas por la Patria y por Dios.

Cuenten entre los primeros subscriptores a su almo. amigo, *Juan de Olazábal*."

†

El día 23 de Febrero último, se durmió dulcemente en el ósculo del Señor nuestro amadísimo Prelado el Ilustrísimo y Rvmo. Sr. Dr. D. Pedro J. Campins y Barceló, gloria de Mallorca y de la Iglesia Católica.

Su muerte ha sumido en el mayor desconsuelo a todos sus diocesanos que tuvieron en el difunto Prelado a un sabio Maestro, un celoso Pastor y un Padre amantísimo.

Sus virtudes fueron tantas y tan acrisoladas que fundadamente creemos que ya habrán merecido la eterna recompensa; pero por si aun necesitara de oraciones, nosotros elevamos las nuestras muy fervorosas a Dios Nuestro Señor para que acoja amorosamente en su seno a su fidelísimo Ministro.

Reciba el Ilustrísimo Cabildo lo mismo que los familiares y la distinguida señora hermana del ilustre finado la expresión de nuestro sentidísimo pésame.

"Dios y Patria"

Con el corazón metido en un puño nos atrevemos a publicar el primer número de Dios y Patria. Muchas cuartillas y renuelas hemos dado al agradable proyecto pero al fin, convencidos de que hacemos a hacer una cosa buena y de mucha utilidad, nos hemos decidido a realizarla a pesar de los serios esfuerzos con que habrán de luchar nuestras plumas no avezadas a estos trabajos del periodismo.

La Juventud Integrista necesitaba, como el pan cotidiano un periódico [illegible] pequeño que fuera [illegible] carácter de nuestras Juventudes [illegible] nacidos en Palma más que en ninguna [illegible] cisa cuando no equivocada, y sin embargo quienes han tenido la dicha de traspasar el umbral de nuestra casa y han podido observar la fisonomía especial de la *Juventud* se han convencido plenamente de que nuestras ideas, tal como las profesamos y predicamos, no pueden ser más puras y hermosas y que nuestra organización y procedimientos no tan sólo hacen de la *Juventud Integrista* un centro enteramente aceptable para quien anhela trabajar en el campo de la política netamente católica, sino también un sitio excelente a donde pueden enviarse con toda tranquilidad y sosiego a los jóvenes verdaderamente cristianos con la completa seguridad de que allí habrán de encontrar poderosos estímu-

↑ Dios y Patria

pugnava un regionalisme tradicionalista, l'ensenyament eclesiàstic i la supressió dels governs civils i dels monopolis. Es redactava íntegrament en castellà.

DIPUTACIÓ ARQUEOLÒGICA DE BALEARS Entitat cultural fundada a Palma el 1844, com a secció provincial de l'Acadèmia Arqueològica Espanyola. Tengué com a objectiu la defensa del patrimoni històric, arqueològic, arquitectònic, artístic i documental. Treballà en la descripció de la Ma-

↓ Publicació de la Diputació Arqueològica de Balears

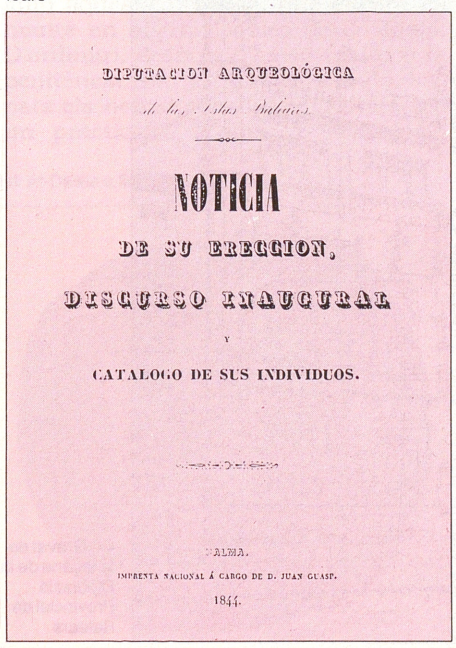

DIPUTACION ARQUEOLÓGICA

de las Islas Baleares

NOTICIA

DE SU ERECCION,

DISCURSO INAUGURAL

Y

CATALOGO DE SUS INDIVIDUOS.

PALMA.

IMPRENTA NACIONAL Á CARGO DE D. JUAN GUASP.

1844.

llorca monumental, artística i numismàtica; en la creació d'un gabinet a manera de museu, arxiu i biblioteca; i en el control de l'exportació il·legal del patrimoni. De caràcter i iniciativa privats, reuní un nombrós grup de persones del món cultural illenc, com Joaquim Maria Bover, Jaume Conrado Berard, Guillem Ignasi Cifre de Colonya O'Ryan i Francesc Manuel de los Herreros, entre altres. Fou presidida per Joaquim Maximilià Gibert, cap superior polític de Balears. Deixà de funcionar vers el juliol del 1845.

DIPUTACIÓ DEL GENERAL També dita **Generalitat**, denominada en propietat el **Consistori dels molt il·lustres i fidelíssims diputats i oïdors de comptes del general del Principat de Catalunya.** Significava, en l'àmbit català, la comunitat de tots els súbdits de Catalunya, amb voluntat i veu pròpies, com a persona jurídica, davant el príncep o rei. Tenia capacitat d'adquirir drets i obligacions i trobava la seva màxima expressió en els braços o estaments que formaven la Cort General. Quan la Cort es dissolia, era necessari un organisme que dugués a terme els seus manaments i, amb aquest objectiu, nasqué la Diputació. Integrada per tres diputats i tres oïdors de comptes, que formaven un organisme col·legiat, tenia en principi facultats financeres per a la recaptació dels ajuts a la Corona, posteriorment ampliades a diversos serveis administratius, supeditats en tot cas a la Cort, òrgan suprem. Quan, a mitjan s XIV, Mallorca aparegué representada en Corts Catalanes, també disposà d'una representació en la Generalitat de Catalunya. No constituí una Diputació a part, sinó que s'inclogué en la catalana. El capítol 66 de les Corts de Montsó del 1367 disposa que es remet als jurats i Consell de Mallorca l'elecció d'altres dos diputats, un dels quals havia de residir a Barcelona, adjunt als tres de Catalunya, i l'altre havia de tenir igual poder a Palma. L'efímera presència mallorquina en Corts Catalanes frustrà aquest entroncament institucional. En tot cas, el general de Mallorca, més conegut com *Universitat General del Regne* (→), tendria històricament en els jurats de la Ciutat i Regne, alhora que unes magistratures municipals de la seva capital, la representació de l'Illa i del seu Parlament o *Gran i General Consell* (→), com a braç executiu, equiparable en certa manera a la dels diputats de la Generalitat catalana. (RP)

DIPUTACIÓ PROVINCIAL DE BALEARS Organisme de l'administra-

PRESIDENTS DE LA DIPUTACIÓ PROVINCIAL DE BALEARS

Antoni Desbrull	1812	Marqués de Ulagares	1862	Ignasi Riquer Llobet	1913
Guillem de Montis	1813	Joan Madremany	1864	Joan Massanet Verd	1915
Antonio de Gregorio	1814	Carlos Navarro	1864	Lluís Alemany Pujol	1917
.....		Joan Madremany	1864	Pere Llobera Garau	1919
Guillem de Montis	1820	Antonio de Candalyas	1864	Jaume Mora Sitjar	1921
Ramon Despuig	1822	Marqués de Casa Pizarro	1865	Pere A. Mataró Montserrat	1923
Genís Quintana	1823	Primitivo Leriña	1866	Lluís Canals Bennàsser	1924
.....		Felip Puigdorfila	1867	Josep Morell Bellet	1925
Ramon Despuig	1833	Antoni Massanet	1868	Joan Massanet Moragues	1930
Antonio Laviña	1836	Josep Bosic	1869	Jaume Garcia Obrador	1936
Melcior Bestard	1836	Sebastià Vila	1871	Emilio Ramos Unamuno	1936
Rodrigo Fernández Castañón	1837	Epifani Fàbrega Santander	1873	Jaume Obrador Casasnovas	1936
Juan Bautista de Lemna	1837	Comte d' Aiamans	1874	Josep Quint Zaforteza i Amat	1937
Francisco García de Luna	1840	Marquès de la Bastida	1875	Pere Vila Ramon	1939
Josep Villalonga i Aguirre	1843	Felip Puigdorfila	1878	Josep Sampol Antich	1941
Agustín Villegas	1843	Miquel Socies Caimari	1883	Pere Vila Ramon	1941
Joaquim Maximilià Gibert	1844	Manuel Guasp Pujol	1884	Claudi Marcel Siquier	1942
José Manso	1851	Pere Sampol Rosselló	1884	Bernat Blanes	1943
Felip Puigdorfila	1853	Pere Ripoll Palou	1885	Pere Salas Garau	1948
Josep Miquel Tries	1854	Marià Canals Perelló	1888	Rafel Feliu Blanes	1954
Joan Bennàsser	1855	Pere Sampol Rosselló	1891	Jaume Binimelis Castañer	1955
Miquel Estada Sabater	1855	Alexandre Rosselló Pastor	1894	Mateu Llobera Balaguer	1955
José María Gallery	1856	Josep Socies Gradoli	1896	Rafel Villalonga Blanes	1957
Leandro Villas	1857	Alexandre Rosselló Pastors	1898	Josep Alcover Llompart	1971
Pere Joan Morell	1858	Joaquim de Puigdorfila	1900	Fulgenci Coll de San Simon	1974
José Primo de Rivera	1858	Josep Socies Gradoli	1903	Gabriel Sampol Homar	1977
José Fernández de Cueto	1860	Josep Alcover Maspons	1907		
Miquel Amer	1861	Antoni Barceló Bosc	1909		

ció local, amb certes competències per al govern i l'administració autònoma d'una província, representatiu del conjunt de les illes que conformen l'arxipèlag balear. Va néixer amb la Constitució del 1812, quan s'intentà d'arbitrar, a cada província de la monarquia espanyola, un òrgan entès com a junta d'individus que col·laboren en el govern d'aquella per promoure'n la prosperitat. El mateix nom de 'diputació' remet a velles institucions de les regions amb personalitat històrica pròpia. No obstant això, l'única cosa que n'heretà fou el nom, ja que les Diputacions provincials, dins l'Estat centralista del s XIX en què foren creades, no assoliren mai un poder regional autònom. A Balears s'hi ha d'afegir, a més, la incapacitat per a adaptar-se al fet pluriinsular. S'extingí a Balears amb la Constitució del 1978, que disposa que, encara que el govern i l'administració de les províncies espanyoles continuarien al seu càrrec, en els arxipèlags les illes tendrien també una administració pròpia en forma de consells. Ja abans de la Constitució, amb el Decret de pre-autonomia (1978), semblava destinada a desaparèixer, però convisqué amb el *Consell General Interinsular* (←), creat per l'esmentat decret, fins que amb l'Estatut (1983) les seves propietats i els seus serveis foren traspassats, mitjançant un procés complex, als Consells Insulars, nous òrgans insulars que la substituïren. La seva història a Balears ofereix algunes particularitats. Des del 1820, els menorquins sol·licitaren la separació administrativa de Mallorca. Aquest fet es reflecteix en el projecte del doctor Llansó del 1912, que preconitzava uns consells insulars anàlegs als de les Canàries, i en el pla d'Antoni Victory del 1925, emparat en la proposta (1924) de tots els batles de Balears que tendia a fer desaparèixer la seva estructura unitària. En tot cas, la Diputació provincial, amb competències delegades de l'Estat en els terrenys educatiu, de beneficència i d'obres

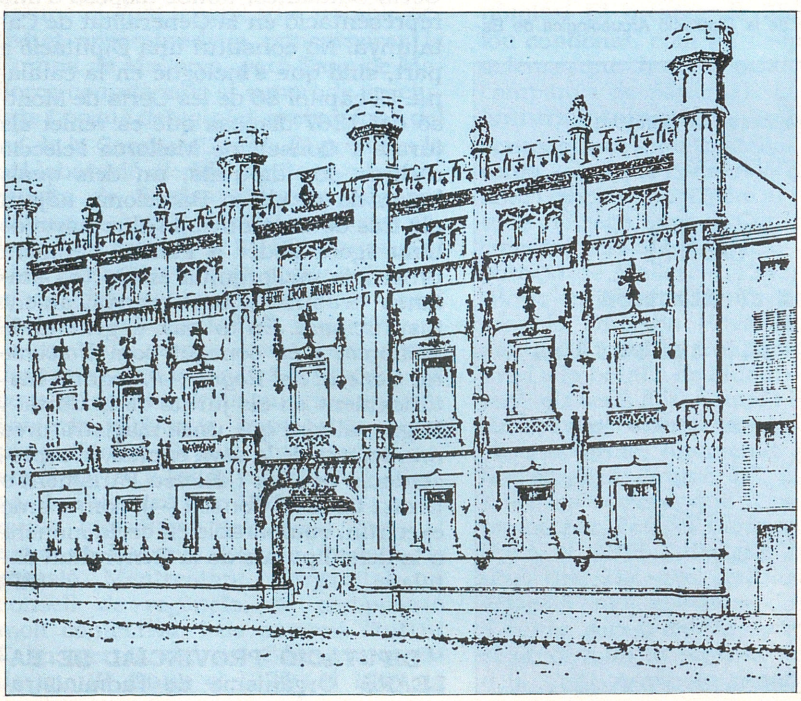

← Gravat de la façana de la Diputació Provincial de Balears

públiques fonamentalment, promogué importants establiments, com el palau provincial, d'estil neogòtic, bastit al carrer del Palau Reial — sobre l'antiga presó—, segons projecte de Joaquín Pavía iniciat el 1882 i acabat a començaments del s XX, on s'emplaça el *Consell Insular de Mallorca* (←). Altres foren l'Hospital Provincial, sobre la base de l'antic *Hospital General de la Sang* (→), que li fou cedit el 1845; la *Casa de la Misericòrdia* (←), fundada pels jurats del Regne el 1677, però ampliada per la Diputació des que se'n féu càrrec el 1849; i la clínica psiquiàtrica, als afores de la ciutat, camí de l'ex-convent de Jesús, començada el 1906 segons projecte de l'arquitecte Joan Guasp Vicens i que entre el 1911 i el 1921 culminà les seves instal·lacions més importants. (RP)

DIRHEM Moneda musulmana de plata. Equivalia a un desè de dinar, i pesava 3 g, però a l'època almohade el seu pes es va reduir a la meitat. A la Mallorca islàmica se'n varen encunyar en tres moments diferents. Les primeres emissions es feren a la seca de *Mayurka* sota la sobirania de la taifa de Dénia (1015-78), i tenien una llei de plata molt baixa. També n'encunyaren, com a moneda pròpia, els emirs independents de la taifa de Balears Al-Murtada (1086-92) i Mubassir Nâsir Al-Dawla (1093-1114). Aquestes monedes tenien uns 25 mm de diàmetre. Les darreres emissions, de forma quadrada i d'1,5 g de pes, les feren els almohades (1203-29). (JoV)

DIRUEL, GASPAR (Palma 1777 - Salamanca 1854) Militar. El 1799, ingressà com a subtinent en el cos d'enginyers, i ascendí a coronel (1807), a brigadier (1814), a mariscal de camp (1833) i a tinent general (1846). Participà en la Guerra Gran (1793-94), en la de Portugal (1801), i en la del Francès, en la qual caigué presoner quan capitulà València (1812). Va pertànyer a la Junta de Defensa del Regne (1816), comandà el regiment de sapadors-minadors i de pontoners (1819), i fou vocal de l'Assemblea de l'Orde de Sant Ferran (1823). En el seu testament instituí una fundació amb un fons de 40.000 reials, destinada a premiar anualment amb els interessos els individus de tropa d'enginyers que més es distingissin. La Direcció General d'Enginyers regulà aquests premis, amb dues circulars de novembre del 1856 i abril del 1857.

DISCIPLINANT Nom que es donà, durant l'Edat Mitjana, a la persona que, com a exercici de penitència, s'associava a la Passió de Jesucrist i s'assotava amb unes escorretjades o disciplines. Aquesta pràctica es realitzava a voltes en públic i en grup itinerant. S'estengué per l'Europa occidental sobretot en temps de la Pesta Negra (1348). A Mallorca, des del s XV, es tenen notícies de disciplinants tant homes com dones que es batien l'esquena pels carrers i davant les creus de terme. De les formes més corrents de penitència popular, varen esser les més freqüents en processons de sequera, pesta, rogatives i de Setmana Santa. La confraria de la Preciosa Sang de Jesucrist, creada el s XVI, els admetia en les seves processons, com documenten les seves estampes devocionals. Els bisbes posttridentins procuraven evitar els abusos dels penitents, ben descrits el s XVIII en l'obra *Fray Gerundio de Campazas*, del pare Isla. La monarquia il·lustrada acabà amb aquesta pràctica, que encara es manté en alguns pobles de La Rioja. D'ordinari, després d'haver realitzat la penitència, havien d'esser curats, xapats els hematomes i desinfectats per un practicant. D'aquí ve l'expressió

↑ Discliplinants en una estampa devocional (s XVI)

mallorquina: *Cadascú a ca-seva i es disciplinants a can Coll.* (GLl)

↓ Dirhem de plata encunyada a Mallorca per Mubassir Nâsir Al-Dawla a finals del s XI

DISPUTA DE L'ASE Obra escrita per Anselm Turmeda a Tunis devers el 1417. Redactada en prosa i en vers, pretén demostrar la inferioritat de l'home respecte dels animals i, paradoxalment, proclamar la dignitat humana per l'encarnació de Jesucrist. Així, Turmeda empra la faula animalística com a trama, recurs de gran tradició literària, semblant a l'apòleg del *Llibre de les bèsties* de Ramon Llull, i se serveix del procediment del *locus amoenus* per situar l'escena en un bell paratge, on habiten, jerarquitzats, tots els animals de la terra ferma, que es troben reunits per elegir un successor del seu rei mort. Feta l'elecció, el renou i la bulla de la festa desperten Turmeda, que descansava en un prat pròxim, i és convidat pel nou rei a disputar sobre la seva tesi que els homes són superiors als animals. Irònicament, el rei de les bèsties encarrega a un ase ronyós i malgarbat la defensa dels seus congèneres i aleshores Turmeda, que representa l'home, exposa al seu contrincant les denou raons que avalen el seu argument. L'ase o una altra bèstia refuten successivament les proves, llevat de la darrera, que és l'encarnació de Déu, i l'ase és derrotat. Així, el lleó reconeix la veritat de la teoria turmediana, encara que li prega que amonesti els homes perquè estimin els animals. En la darrera part del llibre, l'ase fa una profecia per demostrar a Turmeda que els animals també tenen poder d'endevi-

EL REI ENVIA UN SEU PORTER A CERCAR FRARE ANSELM

Després que el rei hagué oït llur resposta, romangué molt content, i tot seguit envià per cercar-me un dels principals porters de sa cort, conegut per son nom «El Fals Guillot de les Cames Tortes»; el qual, havent arribat vers mi, després de les salutacions mutuals, em digué les següents paraules:

Frare Anselm, per la vostra eloqüença
avui rebrets plaer o vilania;
parlar us vull amb tota cortesia
perquè donets a mon parlar creença.
Quan us veurets en la reial presença
de mon senyor, qui a vós m'envia
aparellats-vos d'anar tota via,
e deïts ver davant son assistença.
Lo senyor rei vol ui, per audiença,
saber de vós si aquesta gran follia
és veritat o pura truferia
que vós preicats en tan bella eloqüença,
dient que Déu per suprema potença
als fills d'Adam ha donat senyoria
damunt de nós en esta present via.
Si enaixí és, vós ens fets gran ofensa.
Aparellats-vos d'anar a l'excel·lença
del nostre rei e de sa senyoria,
que si no ho fets jo he reial batllia
per amenar-vos a sa cruel sentença.

Anselm Turmeda, *Disputa de l'Ase*

nació, molt interessant, a més de pel seu contengut, perquè confirma la fama d'astròleg de Turmeda. Bona part de l'obra és un plagi (procediment medieval corrent) d'un apòleg àrab del s X, inclòs en l'enciclopèdia de l'escola dels germans de la Puresa, que tenien per centre espiritual la ciutat de Bàssora (Iraq). No obstant, Turmeda escriu com un cristià, d'aquí la inclusió de l'argument de l'encarnació, evidentment absent a l'esmentat apòleg, i fins i tot s'anomena fra. Ara bé, hi és evident una actitud irònica i escèptica sobre la fe cristiana, i sobretot un manifest de sarcasme envers de la vida religiosa, que no queda gaire ben parada pel compendi de vicis atribuïts als frares. En aquest sentit, no cal oblidar que el s XV és una època d'un cert decandiment dels ordes mendicants i que precisament Turmeda havia estat franciscà. Des d'aquesta perspectiva, i atenent sobretot la raó 15 contra l'ase, hom podria parlar fins i tot d'una comparació de l'autor entre el franciscanisme primitiu, radicalíssim amb la pobresa, i el del seu temps. Totes aquestes circumstàncies relacionarien el llibre amb les denúncies de relaxació de costums atribuïdes per Llull a determinats sectors eclesiàstics. La primera edició catalana data del 1507, de la qual no es coneix cap exemplar, probablement perquè la seva popularitat degué fer-los tots malbé i perquè

↓ Disputa de l'ase (Edició feta a París el 1606)

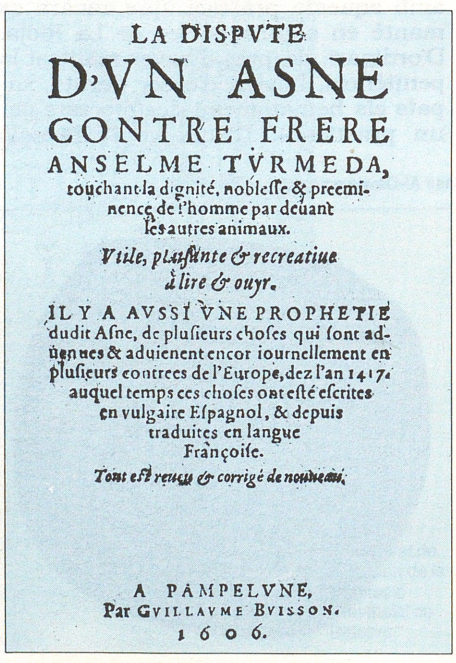
LA DISPVTE
D'VN ASNE
CONTRE FRERE
ANSELME TVRMEDA,
touchant la dignité, nobleſſe & preeminence de l'homme par deuant les autres animaux.
Vtile, plaiſante & recreatiue à lire & ouyr.
IL Y A AVSSI VNE PROPHETIE dudit Aſne, de pluſieurs choſes qui ſont aduenues & aduienent encor iournellement en pluſieurs contrees de l'Europe, dez l'an 1417. auquel temps ces choſes ont eſté eſcrites en vulgaire Eſpagnol, & depuis traduites en langue Françoiſe.
Tout eſt reueu & corrigé de nouueau.
A PAMPELVNE,
Par GVILLAVME BVISSON.
1606.

el 1583 fou inclosa en l'índex de llibres prohibits de Madrid. Només es conserva en català la profecia de l'ase del final del llibre, recollida en un manuscrit del s XV. Per això, la versió usual és la francesa del 1544, de la qual Marçal Olivar féu una versió catalana el 1928. Ha estat traduïda al castellà i a l'alemany. (GS)

DISPUTA DE MALLORCA Nom amb el qual és conegut un llibre jueu anònim que conta la discussió, de caràcter religiós, tenguda a Mallorca entre un mercader genovès, Inguetto Contardo, i diversos membres de la comunitat jueva el 1286. L'autor era un mercader que negociava a vegades amb un germà canonge del temple genovès de Santa Maria della Vigne. Va esser cònsol dels genovesos a Nimes el 1282. El 1286, en esdevenir-se les discussions amb els jueus mallorquins, es devia trobar a l'Illa per negocis. El llibre té per objecte l'intercanvi d'idees i d'oracions entre els adeptes de les tres religions que hi apareixen i que aleshores convivien a les Balears. A diferència de les famoses disputes de París (1240) i de Barcelona (1236), que tenien un caràcter oficial davant les respectives comunitats, aquesta és simplement una trobada de carrer en la qual es discuteix sobre els temes que interessaven a la gent, com la venguda del Messies, el sentit de la circumcisió i dels costums alimentaris jueus, la Trinitat, les imatges dels temples cristians com a ídols. Els jueus que hi intervengueren, alguns citats amb el propi nom (Moisès, David, Astruc, Isaïes), fins ara són desconeguts. La novetat d'aquest tema, inspirat en la *Disputa de Ceuta* tenguda pel genovès Guillelmo Alfachino el 1179, es comprèn, ja que, a Gènova, en aquell temps no hi vivien jueus. L'obra, escrita en llatí, és altament interessant per conèixer l'ambient real de la convivència de distints pobles a la Mediterrània. El 1985, va esser editada i anotada críticament en hebreu per Ora Limor a la Universitat Hebrea de Jerusalem. (GLl)

DISTRIBUÏDORA ROTGER Empresa dedicada a la distribució i venda de premsa, revistes, llibres, joguines i material d'oficina i escolar. En acabar la Guerra Civil, Vicenç Rotger Buils s'inicià en aquesta activitat, com a continuador d'uns quioscs de premsa del seu pare Vicenç Rotger Rosselló. El 1977, traslladà les instal·lacions al polígon de Son Castelló i fou el primer autoservei majorista de la seva especialitat. És la principal distribuïdora

↑ Instal·lacions de la Distribuïdora Rotger al polígon de Son Castelló (Palma)

de premsa estrangera, ja que reparteix tota l'alemanya, l'àrab, l'austríaca, la danesa, la italiana, la sueca i la suïssa i part de l'anglesa. El 1990, Vicenç Rotger Buils n'ostenta la presidència i la direcció general, Vicenç Rotger Rebassa. Disposa d'una filial a Menorca i d'una delegació a Eivissa.

DIT, NA Indret de la costa del terme de Manacor, situat entre cala Morlanda i s'Illot. (M)

DIUMENGES, ES Terrenys del terme de Selva, situats entre el pla d'en Rai, l'hort de cas Misser i la vila. (M)

DIUMENGES, FONT DES Al terme d'Artà, situada entre el pla des Àlics, el pla des Matzocs, la caseta des Milicians i la cala de la font Celada. (M)

DIVERTIDA, NA Indret de la costa del terme de Campos, situat a la platja des Trenc entre les roques des Motor Gros i la creu d'en Tèm. (M)

DIVERTIT, SON Possessió del terme d'Algaida situada entre Son Redó, Son Fullana, el cementeri vell i el puig de Son Alegre. (M)

DIVISIÓ MALLORQUINA DE VOLUNTARIS –DIVISIÓ WHITTINGHAM– Unitat militar organitzada a Mallorca el 1811 per lluitar contra els francesos. La comandà el mariscal de camp anglès sir Sandford Whittingham Richardson. El seus principals caps varen esser el brigadier Joan Sureda Verí, marquès de Vivot (segon cap), Agustín Itúrbide (encarregat d'hisenda), i Manuel de Ture (primer ajudant d'estat major). La formaven 34 caps, 397 oficials, 8.935 soldats i 533 cavalls. A pesar que la seva creació es disposà el novembre del 1810, no es constituí fins al 1811, quan arribaren a Mallorca els quadres dels regiments de dragons d'Almansa i de caçadors d'Olivenza. A causa de l'ocupació francesa de la major part de la Península, es va haver d'organitzar quasi tot a Mallorca, per a la qual cosa s'instal·laren a Palma una fundició de canons a sa Llonja, una fàbrica de salnitres i de pólvora a l'hort de la Misericòrdia, l'Acadèmia Militar, creada pel general Doyle i dirigida per Ramon de Senseve a la Sapiència, el Reial Col·legi d'Artilleria a Monti-sion i al Seminari, i un parc i depòsit d'armament al claustre de Sant Domingo, on s'emmagatzemaren 15.000 uniformes i 16.000 fusells. Les dificultats econòmiques augmentaren quan arribaren els oficials i els reclutes per a la divisió. El juliol del 1812, la soldadesca pillà i malbaratà els comestibles del mercat. Aquest mateix mes desembarcà a Palma el Regiment de Múrcia per incorporar-se a la divisió, la qual cosa originà greus problemes d'allotjament, ja que la ciutat estava saturada de refugiats. La divisió embarcà a partir del 25 de juliol del 1812, i es reuní a Alacant el 10 d'agost amb unitats procedents de Menorca i d'altres llocs. En total, eren uns 12.000 homes, espanyols, anglesos i portuguesos. El 13 d'abril del 1813, lluità a Castalla (País Valencià), i obligà el marical francès Suchet a retirar-se més enllà del Xúquer. Operà en el regne de Múrcia fins al 31 de maig del 1813, quan la divisió embarcà a Alacant en una expedició que es dirigia a Tarragona. Desembarcà a Salou (Catalunya), però no arribà a atacar Tarragona. El 1814, lluità a Sant Gervasi (Barcelona). El maig d'aquest any, marxà a Madrid per donar

↓ Medalla de la Divisió Mallorquina de Voluntaris

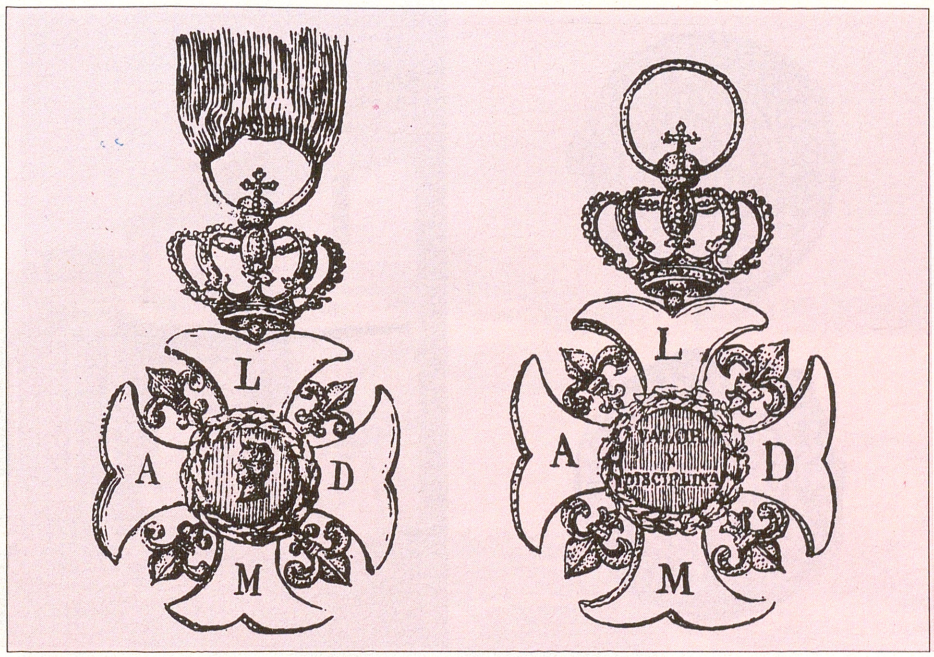

suport a l'arribada de Ferran VII. El 1815, se sol·licità la creació de la medalla d'aquesta unitat, la qual cosa es va concedir, així com la medalla de distinció per la batalla de Castalla. (DJ)

DIXON, ARTHUR (Lincoln, Regne Unit 1910) Periodista. Director del *East Anglian Magazine* (1934-56). Ha col·laborat en diversos diaris de la Península, com *La Vanguardia*. És autor de *Señor monopolio. La asombrosa vida de Juan March* (1985), biografia del financer mallorquí.

DOBLEGADES, SES Terrenys del terme de Santanyí, situats entre cala Mondragó i Son Setrí. (M)

DOBLER Moneda de billó amb valor de dos diners, anomenada també **doblenc.** Fou introduïda a Mallorca el 1300, quan començaren les emissions pròpies de la seca mallorquina. Tenia un pes d'1,75 g, dels quals 0,29 eren de plata i 1,46 de coure. Presentava, com el diner, a l'anvers, el bust frontal del rei; i al revers, la creu llatina tallant la llegenda. A Mallorca, varen batre doblers els reis de la Corona de Mallorca Jaume II, Sanç i Jaume III; els reis de la Corona d'Aragó Pere el *Cerimoniós*, Alfons el *Magnànim* i Joan II; els àustries Felip II, Felip IV i Carles II i el borbó Felip V. (JoV)

DOBLETA, CAN Propietat rústica del terme de Sencelles, situada entre el pou Major i can Renyina. (M)

DOBLONS, CASTELLOTS DE SON Restes d'un poblat prehistòric del terme de Petra, situat entre el rafalet de Son Doblons i el torrent de na Borges. (M)

DOBLONS, RAFALET DE SON Terrenys del terme de Petra, situats entre sa Cabaneta i l'hort de ses Cabanasses. (M)

DOBLONS, SON Possessió del terme de Santa Margalida. Confrontava amb Binicaubell, Son Marí, Marina dels Serra, torrent de sa Vall de la Nou o de na Borges i es Rafal Nou. Documentada el 1620, pertanyia a Antoni Serra, familiar del Sant Ofici. Denominada també es Rafal Roig, tenia la posada al carrer des Cardassar, de Santa Margalida. El 1787, pertanyia als Oms. Era una gran propietat amb marines, pinars, conreus de cereals i hort. Hi abundaven els conills i s'hi practicava la caça. Té cases i capella. (DF)

DOBLONS, TURÓ DE SON Al terme de Santa Margalida, de 78 m d'altària, està situat ran de les cases de la possessió de Son Doblons. (M)

DOCTOR, SON Possessió del terme de Porreres, situada entre cas Boterins i sa Casa Nova. (M)

↑ Son Doblons (Santa Margalida)

DOCTOR, VINYA DES Al terme de Banyalbufar, situada entre la talaia de ses Ànimes i Montreal. (M)

DOCTORET, CAN Propietat rústica del terme de Marratxí, situada entre es Colomer i es Pinaret. (M)

DOCTRINA PUERIL Llibre de Ramon Llull redactat a Mallorca, entre el 1274 i el 1276, als començaments de la seva activitat literària, i dedicat al

↓ Dobler encunyat per Jaume III

↓ Can Doctoret (Marratxí)

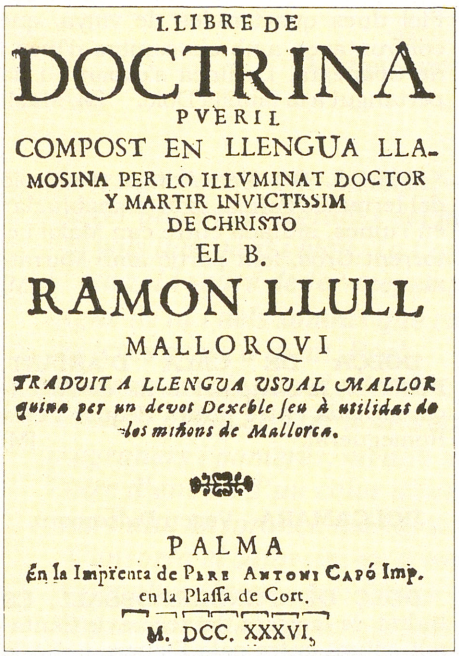
LLIBRE DE
DOCTRINA
PVERIL
COMPOST EN LLENGUA LLA-
MOSINA PER LO ILLVMINAT DOCTOR
Y MARTIR INVICTISSIM
DE CHRISTO
EL B.
RAMON LLULL
MALLORQVI
TRADUIT A LLENGUA VSUAL MALLOR
quina per un devot Dexeble seu à utilidat de
los mißons de Mallorca.
PALMA
En la Imprenta de Pere Antoni Capó Imp.
en la Plaça de Cort.
M. DCC. XXXVI.

↑ Doctrina Pueril, edició feta a Palma el 1736

seu fill Domènec. La principal de les seves obres pedagògiques, està destinada a la instrucció privada dels infants de 8 a 12 anys, i també a aconsellar els seus educadors. Té cent capítols, dividits en dues parts, seguint una estructura lògica. La primera part (1-72) presenta una mena de catecisme (1-67), que exposa les veritats fonamentals del cristianisme segons la doctrina oficial de l'Església, i una consideració sobre les tres religions del Llibre i el paganisme (caps 68-72). La segona part (73-100), la més original de Llull, tracta de l'educació científica i intel·lectual de l'infant, basada en el *trivium* i en el *quadrivium*, com era usual en l'Edat Mitjana. Hi enumera també els estaments socials i els seus deures i funcions (80-83), elabora un tractat d'antropologia (84-93), i finalment tracta temes diversos de cosmologia i escatologia (94-100). Degué tenir un apèndix en vers, que s'ha perdut, identificat per alguns lul·listes amb la versió catalana de la *Lògica de l'Algatzell*. Cadascun dels temes esmentats és abordat seguint, generalment, un esquema ternari: enunciat de la qüestió, desenrotllament de l'assumpte mitjançant consells, arguments, exemples i imatges, i conclusió apel·lant a principis generals que remeten a Déu. Hí surten amb insistència diversos temes propis de l'obra lul·liana, com la contemplació i el servei a Déu, màximes aspiracions que ha de tenir l'infant, la necessitat de complementar la fe amb les raons necessàries i la predicació als sarraïns, combinada amb la conquesta de Terra Santa. Des d'un punt de vista pedagògic, destaca la conveniència que el nin aprengui les primeres lletres en la llengua materna i que després les continuï en llatí i la curiosa creença que la natura sap nodrir millor els infants que sa mare, perquè dóna exactament a cadascun allò que ha de menester. La gran originalitat del llibre és que està redactat en vulgar en una època en què tots els tractats pedagògics eren en llatí, llengua en la qual s'ensenyava a totes les escoles públiques. És també per aquesta circumstància de la llengua de l'escola que està destinat a la instrucció privada. D'altra banda, contrasta amb obres semblants en vulgar, contemporànies o anteriors, per la seva extensió i rigor expositiu. No obstant això, sembla que la seva influència dins l'ensenyament i els pedagogs posteriors ha estat escassa. La primera edició catalana data del 1730 i s'ha traduït al castellà, al provençal, al francès i al llatí. (GS)

DOCUMENTA Publicació editada per l'Ajuntament de Sant Joan entre el 1941 i el 1947. De periodicitat irregular, recollia noticies de caire històric referides a la vila. Es redactava en castellà amb alguns articles en català. Fou dirigida per Francesc Oliver i Oliver, batle de Sant Joan, i hi col·laboraren Ramon Gayà Galmés, Rafael Ginard Bauzà, Jaume Lladó Ferragut, Joan Muntaner Bujosa, Miquel Gayà Sitjar, Bartomeu Guasp Gelabert i Joan Rotger Niell, entre d'altres. Cada 20 de gener organitzava una vetlada, en la qual se'n valorava el contengut.

DOI, CAN Propietat rústica del terme de Sóller, situada entre Biniaraix i l'alqueria del Comte. (M)

DOI, SON Antiga possessió del terme de Lluc major, situada entre Son Samà i es Pèleg. (M)

DOIUT, AVENC Cavitat situada al puig Galileu, al terme d'Escorca. Està catalogat com a avenc fins a 15 m de fondària, segons notació espeleomètrica. Té aixecament topogràfic.

DOLÇ, CAN Propietat rústica del terme de Palma, a Establiments Nou, situada entre la petita finca de Santa Ponça i Son Barret. ■ Al terme de sa Pobla, entre can Peu Blanc i els Molins d'Aigo. (M)

DOLÇ, ES Indret de la costa marítima del terme d'Alcúdia, situat entre el cap Gros i la punta des Càrritx. ■ Platja a la costa de ses Salines, entre es Carbó i es Turó; dóna nom a l'illot situat als seus voltants. ■ A la costa de Santa Margalida, entre el fondo de Son Real i ses Escorxes. ■ A la costa de Santanyí, entre la punta de la Torre

↓ Platja des Dolç (Ses Salines)

↑ Illot des Dolç (Ses Salines)

d'en Bèu i la punta des Niu de s'Àguila. (M)

DOLÇ, POU Al terme de Llucmajor, situat entre les cases de Capocorb Nou i el torrent de cala Pi. Fou anomenat pou Sobirà i amb posterioritat pou de cala Pi. (M)

DOLÇ, SES Indret de la costa del terme de Felanitx, situat entre es Riuetó i s'Algar. (M)

DOLÇ, SON Possessió del terme de Palma, situada entre Son Agre i Son Gallard. ■ Al terme de Santa Maria del Camí, agregada al casc urbà per expansions urbanístiques modernes. L'antiga possessió era un establit de la cavalleria de Santa Maria del Camí. El 1656, Bartomeu Dolç comprà a Joana Fiol dues quarterades de vinya, que confrontaven amb els camins d'Inca i de Coanegra. La finca s'expandí i ha pertangut a la família Dolç. (M/MaM)

DOLÇA, SO NA Antiga possessió del terme de Palma, avui deshabitada i en ruïnes, situada entre can Maiol i el torrent Gros, fent partió amb Marratxí. (M)

DOLÇA DE CALA D'ARIANT, FONT A la costa del terme de Pollença, situada entre punta Bèquer i cala Romegueral. (M)

DOLÇAMARA Vegeu *Dulcamara*.

DOLÇ DE S'ENDERROSSALL, ES Indret de la costa del terme de Santanyí, situat entre cala Figuera i el caló de ses Agulles. (M)

DOLÇ I DOLÇ, MIQUEL (Santa Maria del Camí 1912) Poeta, filòleg, humanista i traductor. Passada una etapa d'estudis eclesiàstics a Mallorca i Itàlia, cursà Filosofia i Lletres (Filologia clàssica) a la Universitat de Barcelona i es doctorà a la de Madrid el 1951. Ha estat catedràtic a l'institut d'Osca (1943-55) i a les Universitats de Sevilla (1955-57), de València (1957-68) i a l'Autònoma de Madrid (1968-82), de la qual ha estat degà de la facultat de Lletres. Ha traduït al

↓ So na Dolça (Palma)

↓ Miquel Dolç i Dolç

Al meu carrer

A Josep M Llompart

Fores un hort —¿no ho saps?— de verds perennes,
carrer que avui t'agrades del meu nom,
i el vols llampant i blau. Jo t'agraeixo
el teu zel i veuré de fer-me, en pac,
digne de tu i dels somnis que encoixinen
les teves cases a la nit. Però,
deixa-m'ho dir, jo veig damunt la teva
crosta d'asfalt créixer ametllers, pollancs,
magraners i pomeres, mentre s'omple
l'aire d'encís i d'un color difús
sota l'alta enyorança del capvespre.
¿S'ensorrà el safareig, on d'amagat
ens capbussàvem quan l'estiu bullia
dins un forn de cigales i el xaloc
no podia gronxar canyes ni fulles?
I les venes de rec, que entre l'herbei
cercaven el delit d'una ombra rara,
¿com s'estroncaren en silenci? Tu,
però, no en saps ni brot, del que jo penso,
carrer que avui t'agrades del meu nom,
com si fos el vaixell d'una esperança
i és sols una ombra que s'allarga: res!

Octubre 1983

Miquel Dolç, *L'ombra que s'allarga* (1984)

català, especialment dins la Fundació Bernat Metge, un important nombre d'obres llatines: els *Epigrames* de Marcial (1949-60), les *Sàtires* de Persi (1949-54), els *Annals* de Tàcit (1967-71), l'obra completa de Prudenci, en col·laboració amb Cunningham i Rebull, i bona part de la d'Ovidi. Però sobretot ha excel·lit com a expert traductor i comentador del corpus virgilià, de les *Bucòliques* (1956), de les *Geòrgiques* (1963), de l'*Eneida* (en vers 1958 i en prosa 1972-78) i fins i tot de la complexa *Apèndix virgiliana* (1982), i les seves versions catalanes del poema *De la natura*, de Lucreci (1986) i de les *Confessions*, de Sant Agustí (1989). Aquesta tasca ha estat cabdal per a l'enriquiment i purificació del català literari. En aquest sentit, ha assajat amb èxit la difícil comesa d'adaptar la mètrica clàssica al català. De les versions al castellà, són importants *De la brevedad de la vida*, de Sèneca (1944), els *Soliloquios*, de Marc Aureli (1945) i les poesies de Catul (1963). Igualment, va traduir del portuguès al català *Els Lusíades*, de Camões, en col·laboració amb Guillem Colom Ferrà (1964). En poesia, ha publicat *El somni encetat* (1943), el primer llibre d'autor viu aparegut en català a Mallorca després de la Guerra Civil, *Ofrena de sonets*, (1946) que clou la primera etapa de la seva producció, i posteriorment *Elegies de guerra* (1948), *Petites elegies* (1958), *Flama* (1962), *Imago mundi* (1972) i *L'ombra que s'allarga* (1984), recull de poemes sobre el seu poble nadiu. La seva poètica, inserida inicialment dins les darreres generacions de l'Escola Mallorquina, sobretot a través de Miquel Ferrà, però amb una gran fidelitat a ell mateix, a pesar d'influències esporàdiques de Leopardi i de Carducci, ha evolucionat més tard cap a una actitud més cívica i realista, sense abandonar les vessants humanista i classicista ni la depuració constant de la imatge poètica i del llenguatge. Com a crític i filòleg, ha editat, entre altres estudis. *Hispania y Marcial* (1953), la seva tesi doctoral, de gran importància en la bibliografia sobre la Hispània romana, *El color en la poesia de Costa i Llobera* (1953), *Virgili i nosaltres* (1958), *Retorno a la Roma clásica* (1972) i *Intent d'avaluació* (1983), a més de col·laborar en nombroses revistes especialitzades i en diaris, com *La Vanguardia*. És professor de la Maioricensis Schola Lullistica (1951), membre del consell directiu de la Fundació Bernat Metge (1960), de l'Institut d'Estudis Catalans (1961) i de l'Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona (1970). Ha merescut els premis Alfons Bonay de l'Institut d'Estudis Catalans (1954), el Fastenrath de l'Ajuntament de Barcelona (1961), el Nacional de Traducció del Ministeri de Cultura (1897) i el de Crítica de Serra d'Or (1989), entre d'altres. Li han conferit la Encomienda de la Orden Civil de Alfonso X el Sabio (1951) i la Creu de Sant Jordi de la Generalitat de Catalunya (1983), així com la Copa d'Argent de les Lletres Balears (1965) i el Siurell de Plata d'*Última Hora* (1988). Des del seu començament (1988), és director general de la *Gran Enciclopèdia de Mallorca*. Un carrer de Santa Maria del Camí porta el seu nom. (GS)

DOLÇ RUBÍ, JOAN —ROGUETA— (Santa Maria del Camí 1865 - 1905) Glosador. És autor d'*Una vega d'un porc blanc*, glosat de vuitanta estrofes. Se li atribueix el glosat *La vida d'un pobre trebaiador*. (MaM)

DOLCET, VINYA D'EN Al terme de Mancor de la Vall, situada entre Massanella i la Palatera. Documentada el 1343. (M)

DOLORES, CA NA Propietat rústica del terme de Vilafranca de Bonany, situada entre can Fosc i can Fraret. (M)

DOLORÓS, CAN Propietat rústica del terme de Palma, situada entre Son Coll i Son Reinés. (M)

DOMÈNEC, JAUME (El Rosselló ? - ? 1384) Historiador dominic i inquisidor. Prengué l'hàbit del seu orde al convent de Cotlliure i assolí el grau de mestre en teologia. Preceptor i predicador del futur Joan I, el 1357 fou provincial de Provença i rebé l'encàrrec de posar-se al capdavant del tribunal de la Inquisició del Regne de Mallorca i dels comtats del Rosselló i de la Cerdanya. Finalment el papa Urbà V, des de la cort pontificia d'Avinyó, el nomenà provincial de la Corona d'Aragó

(1372-77). És autor del *Compendi historial*, crònica universal que inicià cap al 1360 per encàrrec del rei Pere el *Cerimoniós* i que, a la seva mort, fou continuada pel també dominic Antoni de Ginebreda, ja que ell només arribà fins a l'època de Jesucrist. A més, deixà escrita una *Genealogia rerum Navarrae et Aragonie et comitum Barchinonae* (1379-80) i completà la *Genealogia rerum Francorum* (1380). (MC)

DOMÈNEC BOVER, PERE GAIETÀ (Palma 1728 - 1779) Jurista. Estudià a Palma filosofia, humanitats i lleis. El 1749, es doctorà en ambdós drets. Fou advocat de la mitra i jutge del comtat i de la baronia d'Aiamans. Defensà el moviment antilul·lià promogut pels dominics, i n'escriví un opuscle. Féu una recopilació de doctrines jurídiques i d'ordinacions per al servei dels advocats, *El Alcorán*. És autor d'estudis històrics com *Fragmentos históricos adicionados a lo que diferentes AA. han dejado escrito en las Islas Baleares*. Va concloure el *Vocabulario trilingüe, mallorquín, castellano y latín*, d'Antoni Oliver Feliu, que corregí i augmentà. Totes les seves obres romanen inèdites.

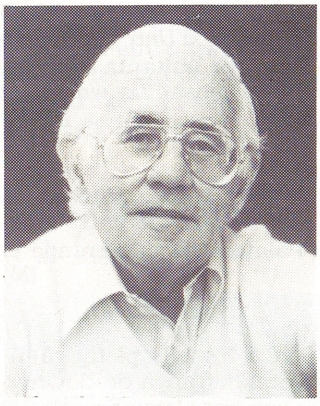

← Jaume Domènec Coll

DOMÈNEC COLL, JAUME (Inca 1926) Empresari. Dedicat des de molt jove als negocis, fou capdavanter de la indústria de l'alimentació a Mallorca, convertí el negoci familiar del forn de Can Guixa en una pròspera indústria galletera. Galletes Quely, transformada en societat anònima el 1970, encapçala (1990) el grup d'empreses que presideix, fonamentalment dins el sector de l'alimentació. Fundà i presidí el Moto Club d'Inca amb seu al centre La Constància i fou vice-president del Club Esportiu Constància a l'època d'Andreu Bestard. Edità *Tic tac tiempo atrás* (1973), llibre de vivències i reflexions personals, i el disc *12 Nombres de Mujer* (1976), compost per ell i interpretat per Cosme Adrover. Dins el camp de la política, fou regidor de l'ajuntament d'Inca i, posteriorment, conseller de Cultura del Consell Insular de Mallorca en les primeres eleccions democràtiques (1979). Impulsor i cofundador (1980) del diari *El Día de Baleares*, abandonà aquesta tasca el 1981. Va esser uns dels avaladors en l'operació de compra, amb finalitats conservacionistes, de la finca de la Trapa (Andratx). (LlMa)

DOMÈNECH COLL, JOAQUIM (Montcada, València 1876 - Palma 1952) Periodista. Dirigí el diari *La Tarde*. Militant del Partit Liberal, impulsà la fundació del diari *El Día* (1921-39), del qual fou redactor i director (1922-27).

DOMÈNECH GIL, JOAQUIM MARIA (Palma 1905 - 1977) Dibuixant i escriptor. Fill del periodista Joaquim Domènech Coll. De formació autodidàctica, publicà caricatures a la *Revista Antoniana* i a *El Día* de Palma, que dirigia el seu pare, on publicà també nombrosos dibuixos satírics amb peu de Joan Alomar, Ernest M Dethorey i Miquel A Colomar. Residí a Barcelona (1928-34), on treballà com a dibuixant publicitari a *Las Noticias*. Retornat a Palma, hi muntà un taller d'escenografia i cartellisme (1935-36), amb Gabriel Palmer Garau i Tomàs Socies, especialitzat en monumentals cartells de façana per als cinemes, que assoliren gran ressò popular. Treballà com a dibuixant de l'Armada (1937-71). Aficionat a l'esport, publicà caricatures a *Sport Balear*, fundà el periòdic *Deportes* (1934-36) i fou cronista esportiu de *La Almudaina*, *Mallorca Deportiva*, *Diario de Mallorca*, Ràdio Mallorca i Ràdio Popular. També fou un dels fundadors i animadors de l'Agrupació de Teatre Regional. Amb Rodolfo Gimeno fundà la companyia de teatre en castellà Ruiz de Alarcón. Amb Pau Lambert Cortès organitzà un quadre escènic a Ràdio Mallorca. Publicà caricatures, sota el pseudònim Xim, a *El Día*, *Sport Balear* i *Vida Isleña*. Exposà caricatures (1925) i dibuixos (1926) al *Círculo Mallorquín*. És autor de *De Amadeo de Saboya a la dictadura de Primo de Rivera*, inclòs a la *Historia de Mallorca* (1975) coordinada per Josep Mascaró Passarius. Deixà inèdita una extensa obra narrativa i teatral en castellà i català. (DF)

↓ Autocaricatura de Joaquim Domènech Gil

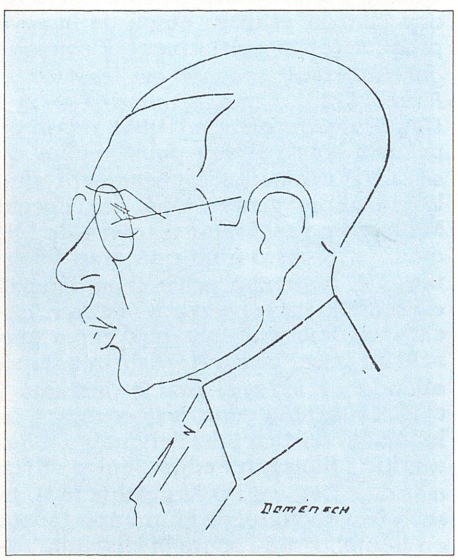

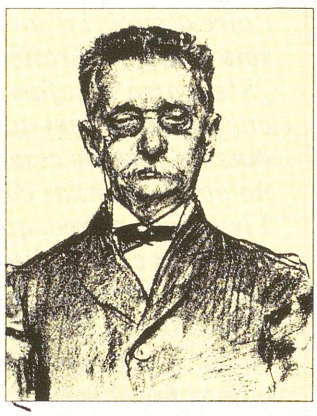

→ Lluís Domènec Montaner

DOMÈNEC MONTANER, LLUÍS (Barcelona 1850 - 1923) Arquitecte, historiador i polític. Estudià a Barcelona i a Madrid, on es doctorà el 1887. Destacat nacionalista, fou membre de La Jove Catalunya i del Centre Català. El 1887, ingressà en la Lliga de Catalunya, de la qual fou president el 1888. La seva ideologia l'orientà cap a una arquitectura d'afirmació nacionalista. Representà la tendència racionalista del moviment modernista. Projectà, entre altres, el Palau de la Música Catalana (1905-08) i l'Hospital de Sant Pau. A Palma, realitzà el *Grand Hôtel* (→) (1903-12). Escriví nombrosos estudis sobre arquitectura, història i política catalanes. (DL)

DOMÈNEC VALLS, RIGOBERT (Alcoi 1870 - Saragossa 1955) Bisbe de Mallorca (1916-25). Fou catedràtic i rector del seminari de València (1893-1916), on també guanyà una canongia de la catedral (1903-16). A Mallorca, desenvolupà una gran labor catequètica i social. Realitzà dues visites pastorals per tots els pobles. De les catorze pastorals que escrigué, la majoria expressen el seu interès en el tema de l'educació religiosa. Adaptà l'Església de Mallorca al nou Codi de Dret Canònic (1918). Amb aquest motiu, aprovà uns nous estatuts capitulars de la Seu

↑ Rigobert Domènec Valls

↑ Can Domenge (Palma), carrer del Reverend Francesc Sitjar

(1919) i reformà i amplià el pla d'estudis del Seminari de Sant Pere, i en promulgà un nou reglament (1920). Preocupat pels assumptes socials, fundà la Federació Catòlico-Agrària (1919) i el seu òrgan de difusió *El Adalid* (←), el Sindicat Femení i l'Associació Sant Rafael per a emigrants (1920). Impulsà l'apostolat missioner, sota les directrius marcades pel papa Pius XI. El 1925, es traslladà a Saragossa, d'on fou nomenat arquebisbe. (LlP)

DOMENEGA, SA Terrenys del terme de Fornalutx, situats entre la font de la Vila i sa Feus. (M)

DOMENGE, CAN Antiga demarcació integrada a la barriada del Camp Redó, de Palma, també coneguda per can Diumenge. Ve delimitada pels carrers d'Anselm Turmeda, General Riera i l'autovia que uneix aquest carrer amb el camí de Jesús. Té una extensió de 2,6 hes (1990) i una població aproximada de 469 habitants (1989). El procés d'urbanització s'inicià el 1935, amb l'aprovació del pla parcial projectat per Josep Oleza. La seva funció és la residencial amb predomini d'habitatges de planta baixa. La Caixa d'Estalvis i Mont de Pietat de Balears hi té des del 1945 un col·legi d'onze unitats, dissenyat també per Josep Oleza, i una residència per a gent gran (1975) de 105 habitacions projectada per Francesc d'Oleza Ferrer. Tots dos centres són regentats per les germanes de la Caritat.

DOMENGE, BARTOMEU (Manacor s XVII - Palma 1733) Religiós dominic. Fou lector de teologia i prior del convent de Sant Domingo, de Palma. Autor de poesies llatines, només es conserva una de les seves composicions, publicada en la biografia de Julià Fontirroig, d'Antoni González (1702).

DOMENGE, JAUME (? s XVII -

→ Jaume Domenge, *Sant Fidel*, a l'església dels caputxins (Palma)

Palma 1723) Pintor. Realitzà sobretot obres de temàtica religiosa, com les teles de *Sant Fidel* i *Sant Serafí*, situats en les seves capelles respectives de l'església dels caputxins, de Palma, i una Mare de Déu de l'Esperança, de l'església de les carmelites, de Palma, entre altres. També pintà obres de caràcter profà, com un retrat eqüestre del marquès de la Torre i un altre de l'inquisidor Jordi Truiols. El seu fill **Francesc Domenge** (Mallorca s XVII - 1731), també pintor, realitzà (1707) per ordre dels jurats de Mallorca el retrat de l'arxiduc Carles d'Àustria, pretendent a la corona d'Espanya en la Guerra de Successió.

DOMENGE, SORT D'EN Al terme d'Artà, documentat el 1481. (M)

DOMENGE, MIQUEL (Palma s XVI - 1624) Notari. Féu fortuna amb l'organització d'una xarxa comercial entre Mallorca i Gènova. Tenia la notaria en un gran casal de Palma, als Quatre Cantons, entre el Call i la Portella. Deixà catorze volums de protocols (1579-1624) de notable interès històric. (DF)

DOMENGE LLOBET, BARTOMEU (Manacor 1619 - Palma 1677) Pintor. Inscrit en els corrents barrocs, treballà sempre a Palma, on tenia casa i taller al carrer de Sant Miquel. Es relacionà amb el pintor Francesc Seguí i amb els escultors Damià Creuades, Pere Onofre Guasp i Joan Homs, amb els quals col·laborà en algunes obres. Pintà olis i retaules per a esglésies i convents de Mallorca i proveí d'imatgeria religiosa els menestrals, mercaders i senyors de Palma. Autor d'obra menor i molt copiosa, se'n documenten els olis *Sant Antoni de Viana, Sant Sebastià, Sant Francesc de Paula, Santa Elisabet, Santa Àgueda, Santa Úrsula* i *L'Adoració dels Reis d'Orient*. El notari Gaspar Llabrés n'elaborà l'inventari (1677). (DF)

DOMENGE MIR, MIQUEL (Palma 1870 - 1936) Militar i escriptor. Llicenciat en filosofia i lletres, secció d'història, ingressà a l'acadèmia militar de Toledo, i a la d'enginyers de Guadalajara, on obtengué el grau de primer tinent (1894). L'any següent, demanà el trasllat a Filipines, on intervengué en les accions d'Analco, Rosario, Santa Cruz i Masigondon. El 1899, fou destinat a les Balears i després a Barcelona, on ascendí a comandant el 1911. Fou governador civil de Saragossa (1919) i de Granada (1921). Col·laborà en diverses publicacions mallorquines, en diaris madrilenys i en revistes professionals. Traduí al castellà obres de diversos autors, com *Fases del sentimiento religioso* de W James, *El doctor Javier, La daga misteriosa* i *El poder de las tinieblas*, de Max Bombeisku, *Cenizas, Nostalgia* i *El camino del mal*, de Grazia Deledda entre altres, i algunes novel·les de Víctor Català.

DOMENGE MOREI, FRANCESC (Palma s XVII - 1715) Pintor. Fill de Bartomeu Domenge Llobet. Tenia el taller al carrer dels Paraires, de Palma, a la cantonada del carrer que va al Born. Es dedicà a la temàtica religiosa i se'n coneixen els olis *El Salvador, Sant Lluc, Sant Antoni de Viana, Nostra Senyora de la Soledat, Sant Francesc* i *Nostra Senyora del Roser*. És autor d'alguns retaules fets en col·laboració amb l'escultor Josep Creuades Ferrà. N'heretà el taller el seu fill, el pintor *Jaume Domenge Vidal* (→). Els seus béns i les seves obres foren inventariats pel notari Miquel Dameto (1725). (DF)

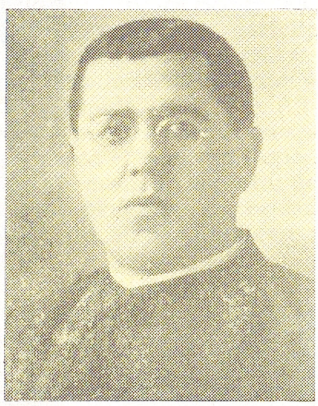

→ Pere Domenge Morey

DOMENGE MOREY, PERE (Manacor 1880 - 1946) Escriptor. Fou ordenat de prevere el 1903 i fou vicari *in capite* de Son Carrió (1906). Des del 1914 al 1917 residí a la República Argentina. Tornà a Manacor, on fou corresponsal de *El Correo de Mallorca* i col·laborador del *Sóller* i de *La Aurora*. Escriví *El Capellà Pere* (1926) i *Un discurso sobre la historia de la música y 13 artículos sobre el órgano en el templo* (1927).

DOMENGE ROSSELLÓ, SEBASTIÀ (Manacor s XVIII - Palma 1919) Oftalmòleg. Llicenciat en medicina i cirurgia per la Universitat de Barcelona (1861), fou un dels primers oftalmòlegs de Palma. Escriví articles com *Un caso de tumor fungoso del iris* (1899), *Progreso de la oftalmología* (1903) i altres. Fou el soci número u del Col·legi Médico-Farmacèutic de Mallorca, que presidí del 1892 al 1897, i soci de número de la Reial Acadèmia de Medicina i Cirurgia de Palma (1879), la qual presidí (1900-04).

→ Sebastià Domenge Rosselló

DOMENGES, ES Rafal del terme de Mancor de la Vall. Documentat el 1599, pertanyia a Gabriel Coc. Tenia cases, hort i vinya. El 1732, apareix grafiat es Deumenges; estava valorat en 1.100 lliures. (DF)

DOMENGE VIDAL, JAUME (Palma s XVII - 1737) Pintor. Inscrit en els corrents barrocs, treballà a Palma, on tenia taller, amb el seu pare, el pintor *Francesc Domenge Morei* (←). Féu algunes obres en col·laboració amb l'escultor Josep Creuades Ferrà. Se'n documenten una vidriera pintada sobre Sant Tomàs d'Aquino, el retaule del *Martiri de Santa Bàrbara* i els olis *La flagel·lació de Crist, Oració a l'hort de Getsemaní, Nostra Senyora de la Pietat* i *Ecce Homo*. (DF)

DOMINER, CAS Propietat rústica del terme de Sant Joan, situada entre ses Algorfes i sa Rota. (M)

DOMINGÀS, COVA D'EN A la costa del terme de Felanitx, situada entre Portocolom i s'Algar, anomenada també cova Gran. (M)

DOMINGO, ALQUERIA D'EN Al terme de Llucmajor, documentada el 1307. (M)

DOMINGO, CAN Propietat rústica del terme de Campos, situada entre Son Serena i Son Busqueret. ■ Al terme de Sineu, entre Corberassa i Son Genestra. (M)

DOMINGO, JAUME (Mallorca s XVIII) Religiós teatí. Fou lector de filosofia al convent de Sant Gaietà, de Palma. Autor de l'obra *El caudillo de la milicia angélica Santo Thomás de Aquino* (1749).

DOMINGO, MIQUEL (València s XVIII - XIX) Impressor i llibreter. Establert a València, durant la Guerra del Francès imprimí *El Observador Político y Militar de España* i fullets de caràcter patriòtic. El 1810, es refugià a Palma, on instal·là impremta i llibreria, al carrer del Sindicat, i després, a la plaça de Cort. Amb Isidoro Antillón Marzo, Guillem Ignasi de Montis i altres, fou capdavanter en la introducció i organització del liberalisme a Mallorca. Començà per imprimir fulls, fullets i opuscles liberals que tengueren una gran difusió, fins i tot a la Península. Passà després a la publicació dels diaris *La Antorcha, Espíritu de los Mejores Diarios de la Corte, El Cometa, Diario Político y Mercantil de Palma* i *Aurora Patriótica Mallorquina*. Al seu establiment es reunia, a manera de casino polític, una de les principals tertúlies de Palma. Contribuí a elevar el nivell de les impremtes mallorquines, en publicar treballs de gran qualitat tipogràfica com les *Memorias históricas sobre el castillo de Bellver* (1813), de Gaspar Melchor de Jovellanos, o les *Poesías* (1811), de Juan Bautista Arriaza y Superviela. El 1814, tornà a València i, en caure el règim constitucional, fou portat a Mallorca i condemnat a quatre anys de desterrament a Eivissa i a privació perpètua del seu ofici. Posteriorment, continuà treballant com a impressor a València, associat amb el seu gendre Ildefons Mompié. Durant el Trienni Constitucional publicà *Diario Patriótico de la Ciudad de Valencia* i *El Amolador*.

DOMINGO, MOLÍ D'EN Molí de vent fariner, amb casa i terres, del terme de Felanitx, al lloc des Quetgle. Documentat el 1676, pertanyia a Domingo Antic, del qual prengué el nom. (DF)

DOMINGO, MORRO D'EN A la costa del terme d'Andratx, documentat el 1789. (M)

↑ Es Domingos Grans (Manacor)

DOMINGOS, CALA Al terme de Manacor, situada entre sa Romeguera, cala Murada i cala Antena. Inclou la platja dita es **Domingos Grans**, al nord, i la des **Domingos Petits**, al sud. Avui urbanitzada amb el nom de

↓ Cala Domingos, a la dreta es Domingos Grans i, a l'esquerra, es Domingos Petits (Manacor)

cala Tropicana, ocupa una superfície de 18 hes (1990) i té una població aproximada de 300 habitants (1989). El 1974, se n'aprovà el pla parcial i l'any següent s'iniciaren les obres. El tipus d'edificació predominant és d'habitatges unifamiliars. Quant a infrastructura turística, disposa des del 1963 d'un establiment hoteler de 712 places (1990), amb predomini de turistes alemanys i anglesos.

DOMINGOS NOU, ES Terrenys del terme de Manacor, situats entre la pleta de sa Torre i es Estanyols. (M)

DOMINGOS VELL, ES Antiga possessió del terme de Manacor, situada entre cala Domingos i can Serra. (M)

↑ Es Domingos Vell (Manacor)

DOMÍNGUEZ DÍAZ, ROBERTO (Valladolid 1951) Torero. El 20 d'agost de 1972 prengué l'alternativa al Coliseu Balear de mans de José Maria Dols (Manzanares) en presència de Julio Robles i toros de José Cebada Gago.

DOMINIC Frare de l'orde de predicadors, dedicat sobretot a la predicació i a l'ensenyament teològic. L'orde fou fundat per sant Domingo de Guzmán a Tolosa (França) i aprovat pel papa Honori III el 1216. Arran de la Conquesta de Mallorca per Jaume I, vengueren a Mallorca amb ell els dominics beat Pere Fabra i Berenguer de Castellbisbal, que per cap d'any del 1230 digueren les primeres misses al palau de l'Almudaina. El 1231, Jaume I donà a l'orde un gran terreny devora l'Almudaina, on es bastí una església dedicada a Nostra Dona de les Victòries, en el mateix lloc que ocupà posteriorment una nova església, acabada el 1359, i el grandiós convent de Sant Domingo, destruït durant l'exclaustració del 1835, que era un dels majors edificis gòtics illencs. Entre els religiosos que en sortiren destaquen Miquel Bennàssar (s XIII), el cardenal Nicolau Rossell (s XIV) i Antoni Creus, Vicenç Mas, i Simó Bauçà, bisbe de Mallorca, que feren el noviciat a València sota la direcció de sant Lluís Beltran, els quals reformaren l'orde a l'Illa (s XVI), i Julià Fontirroig, que va tenir incoat el procés de beatificació (s XVII). En aquest mateix convent, hi tengué la seu el primer estudi teològic de Mallorca, freqüentat, a més dels dominics, pels qui havien d'esser preveres seculars i pels membres d'altres ordes. El seu prestigi arribà a esser tan gran que el capítol general dominicà celebrat a Roma el 1571 l'elevà a Universitat, encara que els dominics també tenien professorat permanent a la Universitat Lul·liana de Mallorca. Els religiosos foren protagonistes de l'evangelització illenca, en la qual sant Vicent Ferrer féu una àmplia predicació a Palma i a la Part Forana, a partir del 1413, que ha deixat ressò en la literatura del poble, i propagaren el rés del rosari, que contribuí a animar la religiositat popular. Es feren càrrec de la Inquisició i foren els principals enemics de la causa lul·lística, sobretot en la doctrina sobre la Immaculada. També se'n fundaren convents a Manacor (1577), l'església del qual es beneí el 1617, a Pollença (1578) i a Lloret de Vistalegre (1579), per afavorir l'evangelització interior. Posteriorment, se'n fundà un a Inca (1604). Després de l'expulsió del 1835, l'orde s'establí novament a l'antic convent de

↓ Església dels dominics (Manacor)

L'ANTILUL·LISME DELS DOMINICS

L'antilul·lisme dels dominics mallorquins floreix esponerós durant els s XVII i XVIII. Les seves arrels, però, s'endinsen en l'Edat Mitjana. En la denúncia, i més tard condemna (1376), de l'inquisidor Nicolau d'Eimeric i Marrell contra algunes obres de Llull; en la prohibició per la Universitat de París (1390) de l'ensenyament de la doctrina lul·liana; en la inclusió de Ramon Llull pel papa Pau IV en el primer *Índex* (1550) d'autors prohibits, després que Guillem Caselles, inquisidor de Mallorca, havia publicat el 1503 el *Directorium* d'Eimeric. Hom volia ofegar el lul·lisme, un moviment —pensaven— «contracultural» respecte de la teologia dominant, a causa del seu misticisme semi-laic de sospitosa ortodòxia; de la seva terminologia sorprenent, inusitada dins la tradició escolàstica; del seu realisme platonitzant, en desacord amb el nominalisme de l'època.

Títol com el de la *Respuesta de un Eymerique a una carta de un lulista* de fra Albertí o el qualificatiu de «marell» palesen l'herència medieval de l'antilul·lisme dominicà de la Mallorca il·lustrada. Tot i això, el problema Llull no és per aquest antilul·lisme, canònic i ideològic, una qüestió d'heterodòxia doctrinal i una fal·làcia teològico-filosòfica, sinó el dubte crític sobre la santedat i contra el culte que la religiositat mallorquina retia a Ramon Llull.

La butlla *Coelestis Hierusalem* (1634) del papa Urbà VIII i el *De servorum Dei beatificatione* (1734-38) del cardenal Lambertini, després papa Benet XIV, negaven el culte públic a les persones que no gaudien de la immemorialitat. El concepte d'«immemorialitat» serà, doncs, la clau i el fonament de tots els llibres antilul·listes dels dominics, com els de fra Albertí, fra Barceló, fra Rubí i sobretot, de l'obra anònima *La verdad sin rebozo.*

Immemorialitat significa canònicament confessar un culte públic centenari. Suposa, en el cas de Llull, acceptar històricament una tradició litúrgica, que reconeix en la veu del poble de Déu la santedat de Ramon, i admetre hermenèuticament les obres lul·lianes perquè la seva puresa doctrinal no contradiu l'*establishment.* Negar la immemorialitat a Llull, com feien els dominics, era declarar la inexistència d'una memòria històrica respecte al culte del Beat i afirmar, sobretot, la inconsistència de l'ortodòxia dels seus escrits. Així ho va entendre Benet XIV qui, tot i acceptant la tradició del culte, reclamava una exègesi textual de l'obra lul·liana, cosa que no aconseguiren els lul·listes del set-cents i Llull no fou beatificat. L'antilul·lisme canònico-teològic dels dominics, en certa manera, havia triomfat.

L'antilul·lisme ideològic, fornit en una literatura de baixa estofa de consignes, pintades a les parets de la Universitat pels tomistes radicals, de cançons populars de picat, de libels difamatoris, com els del dominic Martí Serra, per exemple, titulats el *Belindrago* o *La gallina orba...,* tendia a l'acció social. Trenava un teixit d'escrúpols de consciència entre els devots del Beat, de revoltes ciutadanes contra els privilegis dels lul·listes, d'actituds irreverents, com les dels iconoclastes antilul·lians o la d'aquell qui, en mig del carrer, cada matí posava aigua i escaiola a una imatge de Llull que tenia com ocell de gàbia.

Els dominics mallorquins mai no aconseguiren un antilul·lisme científic com el dels enciclopedistes de l'època, crític amb la metodologia de l'Art lul·liana.

Sebastià Trias Mercant

Manacor el 1908, i té cura de la parròquia de Sant Josep. (LlA)

DOMINICA Monja de la branca femenina de l'orde de predicadors, fundada per sant Domingo de Guzmán a Prouille (França), el 1206, amb dones convertides del catarisme, i dedicada fonamentalment a la pregària i al treball. A Mallorca, arran d'una representació de la vida de la terciària dominica santa Catalina de Siena a l'Acadèmia de sant Tomàs d'Aquino de Palma, que tengué una gran ressonància, el pare Julià Fontirroig elaborà un projecte de fundació, ajornat fins al 1658, quan es fundà el monestir de Santa Catalina de Siena a l'actual carrer de Sant Miquel, de Palma, encara que el cavaller Joan Despuig havia deixat béns per a la fundació el 1650. En fou elegida priora sor Margalida de la Torre, succeïda per sor Victòria Simancas, totes dues del grup de fundadores. El 1680, el bisbe Diego de Escolano y Ledesma en benei l'església. Gràcies als dominics, el cenobi assolí un gran prestigi i tengué nombroses vocacions. El 1677, hi ingressà sor Anna Maria del Santíssim Sagrament, comentarista del beat Ramon Llull. A finals de la dècada dels 50 del s XX, la comunitat es traslladà al polígon de can Valero i, el 1960, el bisbe Jesús Enciso Viana n'inaugurà el nou monestir. Gran part del claustre de l'antic fou traslladat a la facultat de Filosofia i Lletres de la Universitat de les Illes Balears, encara que se'n conserva la notable església barroca, que ha esdevengut centre de culte de l'adoració nocturna i de les comunitats de Renovació carismàtica. **Dominica de la Presentació** Religiosa de la congregació de germanes dominiques de la Presentació de la Verge Maria, fundada, el 1696, a Sainville (França) per Maria Poussepin i aprovada pel papa Lleó XIII, el 1885. A Mallorca, se'n fundà

↓ Antic claustre de les dominiques, emplaçat a la Facultat de Filosofia i Lletres

↑ Convent de les dominiques de la Presentació (Pont d'Inca-Marratxí)

un col·legi al Pont d'Inca, el 1903, i tengueren cura d'una guarderia a la barriada de la Verge de Lluc, de Palma (1967-85). (LlA)

DOMS Família del braç noble pertanyent a l'estament dels cavallers des del s XIII. Guillem d'Oms n'és el genearca, cavaller que assistí a la Conquesta de Mallorca, amb tota seguretat un membre de l'important llinatge baronial rossellonès dels Oms. El 1315, un altre Guillem Doms rebé la cavalleria de Vernissa a Muro. El seu nét Berenguer Doms, III senyor de Vernissa, fou jurat en cap el 1399 i el 1408. La família fou continuada pel seu fill Francesc Jeroni Doms, donzell i IV senyor de Vernissa, pare de Miquel Jeroni Doms, donzell i V senyor de Vernissa, mort el 1563. Un altre fill de Francesc Jeroni, el donzell, fou Francesc Doms, que es casà amb Elisabet Doms, filla bastarda del català Berenguer IV d'Oms l'*Antic*, baró de Santapau, i no tengué més que una filla, anomenada Aina Elisabet Doms i d'Oms, esposa del donzell Joanot de Puigdorfila. Quant a Miquel Jeroni, tengué almenys tres fills: Jeroni Doms i de Comelles, donzell; Francesc Doms i de Comelles, també donzell; i Berenguer Doms i de Comelles, canonge. La cavalleria de Vernissa fou per al secundogènit, Francesc, el qual també heretà la cavalleria dels Oms a Porreres i formà branca pròpia. Per la seva banda, Jeroni, mort el 1620, es casà amb Quitèria Garau Morei, morta el 1592, néta de Miquel Garau, un ric mercader que obtengué la ciutadania militar el 1541. Després es casà amb Joana Malferit Vives, filla d'un mercader d'Inca. I el 1598, contragué matrimoni amb Elisabet Sanglada Gual. La línia dels senyors de la cavalleria dels Oms, la continuà el fill menor, Jeroni Doms Sanglada, nat el 1609, però, a la mort sense successió del seu fill Jeroni Doms Armengol, la cavalleria revertí a la branca primogènita. A aquesta branca, fundada per Antoni Doms Garau, mort el 1661, pertangué el donzell Antoni Doms Descatlar, nét seu, que heretà la possessió de Comafreda a Escorca per part de la seva mare Beatriu Descatlar i de Serralta. També posseí nombrosos béns a Petra (Son Cuixa, Son Reixac, Son Prom i altres terres), que els Doms havien heretat dels Garau. Mort el 1727, el succeí el seu fill Joaquim Doms i de Berard (1718-58), que tengué diversos fills. Cal citar-ne Joaquim Doms Descatlar (1743-84), Guillem Doms Descatlar (mort el 1806), Antoni Doms Descatlar, prevere (mort el 1790), i Josep Doms Descatlar. De Joaquim Doms Descatlar i de la seva esposa Catalina de Torrella i Gual-Despuig nasqueren Magdalena i Josepa Doms i de Torrella, casades respectivament amb els militars Henri de Chauveron i José Fernández de Córdova. El seu patrimoni, que incloïa can Oms a Palma (el 1990, propietat de l'Ajuntament), passà als Chauveron i després als seus successors, els Truiols. Pel que fa a Guillem Doms Descatlar, el 1765 es casà amb Càndida de Torrella i Gual-Despuig i fou pare de Joaquima Doms i de Torrella, casada des del 1789 amb el seu oncle Josep Doms Descatlar. Filla i hereva d'aquest matrimoni fou Concepció Doms i Doms, que contragué matrimoni amb Vicenç Gual i Vives de Canyamàs, motiu pel qual els *Gual* (→) succeïren en els béns d'aquesta casa dels Doms. Quant a la línia menor dels Doms, fundada pel ja dit Francesc Doms i de Comelles, VI senyor de Vernissa, s'extingí a la mort sense fills del seu besnét Berenguer Doms i de Santjoan, IX senyor de Vernissa i de la cavalleria Oms, el qual fou cavaller de l'orde d'Alcántara (1688) i prior de la confraria noble de Sant Jordi. Les seves armes es poden veure a la façana de la basílica de Sant Francesc de Palma, ja que fou durant el seu priorat que la dita confraria contribuí a les obres de l'església. Heretà un fideïcomís dels *Miralles de la Torre* (→) que comprenia la possessió de la Torre de Montuïri. També fou senyor de la cavalleria de So na Rosa a Sencelles, com a hereu de la seva mare. Casat amb Margalida Truiols Dameto, morí sense successió. (PeM)

↓ Escut de la família Doms a la casa pairal (Palma)

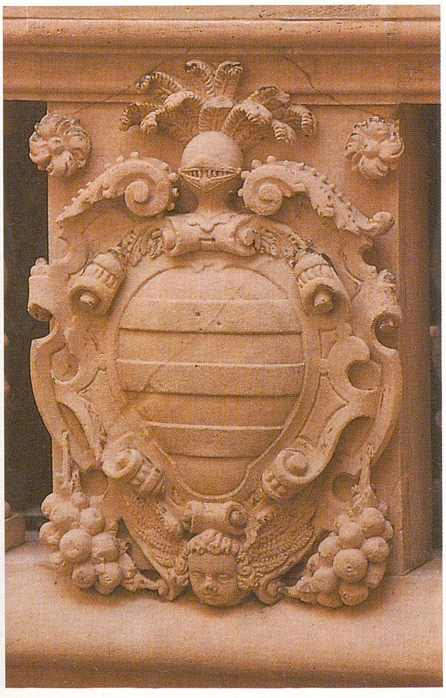

DOMS GARAU, FRANCESC (Palma 1633 - 1703) Prevere. Estudià humanitats. Ingressà en la Companyia de Jesús i fou ordenat de prevere (1649). Fou professor de teologia i de

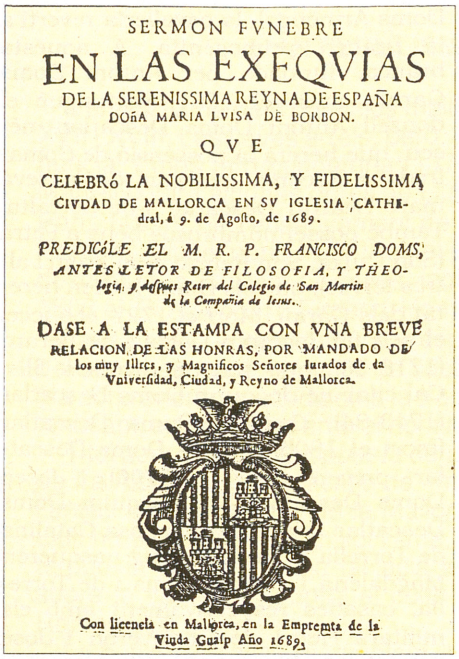

SERMON FVNEBRE
EN LAS EXEQVIAS
DE LA SERENISSIMA REYNA DE ESPAÑA
DOÑA MARIA LVISA DE BORBON.
Q V E
CELEBRÓ LA NOBILISSIMA, Y FIDELISSIMA
CIVDAD DE MALLORCA EN SV IGLESIA CATHEdral, á 9. de Agosto, de 1689.
PREDICÓLE EL M. R. P. FRANCISCO DOMS, ANTES LECTOR DE FILOSOFIA, Y THEOlogia, y despues Rector del Colegio de San Martin de la Compañia de Iesus.
DASE A LA ESTAMPA CON VNA BREVE RELACION DE LAS HONRAS, POR MANDADO DE los muy Illres, y Magnificos Señores Iurados de la Vniversidad, Ciudad, y Reyno de Mallorca.
Con licencia en Mallorca, en la Emprenta de la Viuda Guasp Año 1689.

↑ Sermó de Jaume Doms Garau

filosofia al col·legi de Monti-sion, de Palma, i rector del de Sant Martí. Famós predicador a tot Mallorca, deixà impresos dos dels seus sermons.

DON, CAN Propietat rústica del terme de Fornalutx, situada a Biniaraix entre la font d'en Det i el camí des Barranc. ■ Al terme de Palma, entre can Mates i can Miquelinos. (M)

DONACIÓ UNIVERSAL DE BÉNS Transmissió «valedora de present i efectiva després de la mort», realitzada generalment a favor dels fills, de tots els béns presents i futurs del donant, tot i que amb certes reserves a favor seu, del cònjuge o per cobrir llegítimes. A Mallorca, apareix com a institució de Dret consuetudinari, profundament arrelada en temps passats, sobretot a l'àmbit rural, amb el propòsit d'adscriure el patrimoni hereditari a favor d'un dels fills, en contrapartida de l'ajut que el donatari presta al pare donant en el cultiu de la terra i en atenció a la seva subsistència i la del seu cònjuge. Notes distintives de la Donació Universal mallorquina són l'atribució al donatari de la condició d'hereu i la consideració de l'acte jurídic com a pacte o contracte, cosa que fa irrevocable la donació. Per evitar la seva caiguda en desús, la reforma de la *Compilació del dret civil de Balears* (←) (1990) n'ha eliminat els aspectes negatius —una espècie de mort civil anticipada del donant— i a tal objecte s'autoritzen àmpliament tot tipus de reserves i fins i tot que el donant mantengui la facultat de disposar per actes *inter vivos* dels seus béns futurs. (RP)

DONADES, RAFAL DE SES Al terme de Llucmajor, documentat el 1379. (M)

DONADES, SES Possessió del terme de Montuïri, situada entre Son Pastor, Son Manera, Son Picornell i es Guerrer. Documentada el s XIII, pertanyia a les monges de Santa Margalida. El 1658, tenia cases i era dedicada al conreu de cereals i a la ramaderia ovina. Les cases antigues foren desfetes o descuradament reformades a mitjan s XX. (DF)

DONAIRE, SON Propietat rústica del terme de Pollença, situada entre la vila i l'oratori del Calvari. (M)

DONA MORTA, CALÓ DE SA A la costa del terme de Calvià, anomenat també caló de sa Nostra Dona, caló de sa Bella Dona, caló des Suros i caló de ses Paparres, situat entre cala Falcó i cala Portals Vell. (M)

DONA MORTA, SA Indret de la costa de l'illa de Cabrera dins el caló des Palangres, entre cala Ganduf i el caló de Santa Maria. (M)

DONARDA Vegeu *Pita*.

DONARDES, CALÓ DE SES A la costa del terme de Llucmajor, situat entre cala Balva i cala Aró, anomenat també caló de ses Lleonardes. (M)

DONARDES, PUIG DE SES Al terme de Felanitx, de 283 m d'altària, situat entre el puig de can Cap de Ferro i Son Estrany. (M)

DONAT, RAMON (Catalunya s XIII) XXII abat perpetu de Poblet. Durant el seu abadiat (1238-41), es va fundar a Mallorca l'abadia filial de Santa Maria de la Real (1239), dotada pel comte Nunó Sanç, amb l'autorització del seu nebot, el rei Jaume I de Catalunya-Aragó. (GS)

DONA UNIVERSITAT I SOCIETAT —**Dus**— Associació implantada a Palma el 1986, per defensar la igualtat entre homes i dones, sobretot dins l'àmbit de la Universitat. Organitza cicles de conferències i exposicions, i ofereix informació acadèmica. N'és presidenta des de la seva fundació Teresa Riera Madurell.

↑ Logotip de Dona Universitat i Societat

DONCES, CAN Propietat rústica del terme de Felanitx, situada entre cas Taverner i Son Reus. (M)

DONES, CALÓ DE SES Dins cala Ferrera del terme de Felanitx, urbanitzat amb el nom de cala Serena. ■ Al mateix terme, dins cala Llonga, entre cala Galera i el caló des Macs. (M)

DONES, CASA DE SES Edifici de les possessions amb oliverar on dormien les collidores d'oliva o gallufes durant la collita. Com a topònims romanen, entre altres, la d'Esporles, a la possessió des Verger, i la de Montcaire a Fornalutx. (M)

DONES, COVA DE SES Accident de la costa de Manacor, situat entre cala Virgili i cala Magraner. Té aixecament topogràfic. (M)

DONES, CREU DE SES Al terme

↓ Creu de ses Dones (Llucmajor)

de Llucmajor, creu de pedra situada ran del camí del santuari de Gràcia, entre el camp d'en Mataró i can Barberà. (M)

DONES, PUIG DE SES Al terme d'Andratx, de 374 m d'altària, situat entre el puig des Llamp i el penyal d'en Rico. (M)

DONES, RAFAL DE SES Al terme de Campos, documentat el 1550. (M)

DONES D'AIGO, COVA DE SES Al terme d'Artà, probablement situada entre el torrent des Galleric i la font des Rossillers. Costa i Llobera hi al·ludeix en el poema *Les dones d'aigua*. (M)

DONES EMPRESÀRIES DE LA PETITA I MITJANA EMPRESA DE BALEARS Nom amb el qual és coneguda l'Associació d'Empresàries de la Petita i Mitjana Empresa de Balears. Fou creada a Palma (1988), en el si de la federació de la Petita i Mitjana Empresa de Mallorca —PIMEM—. Fundada per Maria Martínez Egea, Margalida Thomàs Rosselló, Mercè Ventayol Clar i Emília Pascual Martínez, que n'és presidenta (1990), té com a objectiu representar, gestionar i defensar els interessos econòmics, socials, laborals i professionals de les empresàries associades. Té 1.703 membres (1990). Pertany a la Federació de Dones de les Illes Balears.

Les dones d'aigua
(fragment)

Les coves de degotissos,
que un més admira per graus,
són los primers passadissos
d'entrada d'aquells palaus.
Allà viuen consiroses
les dones d'aigua, i ploroses
filen obres portentoses
sense més llum que els ulls blaus.

Miquel Costa i Llobera

DONES MORTES, SES Indret de la costa del terme de Llucmajor, situat entre la punta Plana i cala en Timó. (M)

DONES PER LA SALUT Vegeu *Col·lectiu Pelvis*.

DONES PROGRESSISTES DE MALLORCA Associació implantada a Palma el 1989. Té per objectiu aconseguir la igualtat de drets per a la dona. Forma part de la Federació de Dones Progressistes d'Espanya i del Consell de Dones de les Illes Balears. Té unes 180 associades, moltes de les quals provenen del món de la judicatura. N'és presidenta des de la fundació Teresa Nieto Gil (1990).

DONGO, CAN Propietat rústica del terme de Son Servera, situada entre sa Jordana i Algaire. (M)

DON LLORENÇ, HORT DE Al terme de Lloret de Vistalegre, situat entre la vila i Son Gelabert de Dalt. (M)

DON QUIJOTE Publicació setmanal editada a Palma per la Societat Hípica de Mallorca entre maig i juny del 1929. Redactada en castellà, oferia informació sobre les curses de cavalls i altres esports. Els dibuixos eren de Salvador Bonastre.

DON SEBASTIÁN Vegeu *Frau Duran, Tomàs*.

DONXA, ALQUERIA Al terme de Llucmajor, documentada el 1373. (M)

DON XIM, HORT DE Al terme de Sant Joan, situat entre Son Manrè i can Picarola. (M)

DONYA AINA, CA Antiga propietat rústica des Fortí, al terme de Palma, en els terrenys de la qual es construí el camp de futbol conegut actualment com a Lluís Sitjar. (M)

DONZELL *(Artemisia arborescens)* També dit **donzell de muntanya** i **donzell bord.** Planta de la família de

↓ Ses Dones Mortes (Llucmajor)

↓ Don Quijote

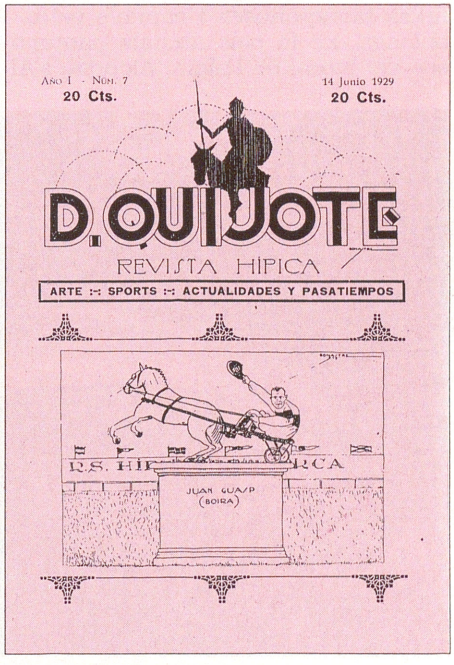

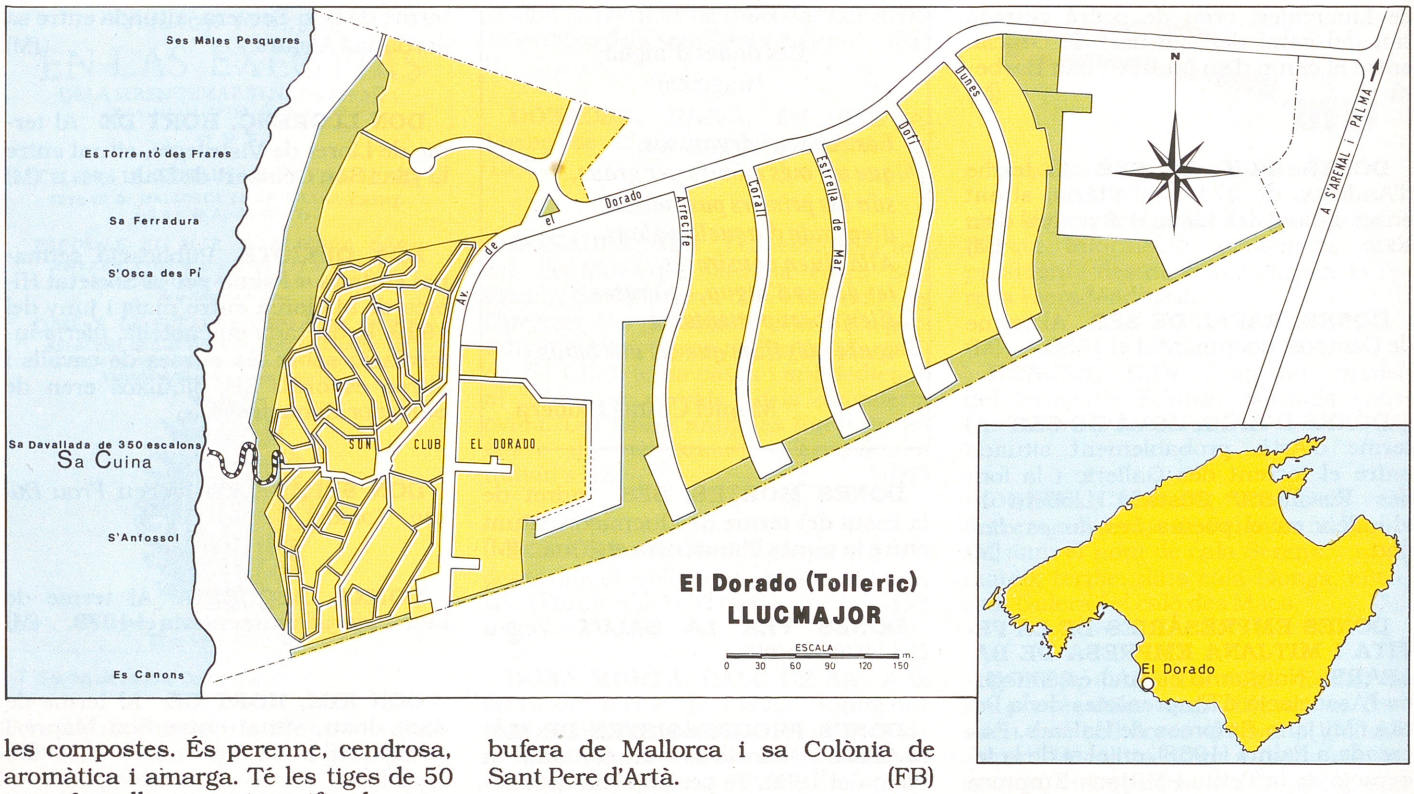

les compostes. És perenne, cendrosa, aromàtica i amarga. Té les tiges de 50 cm a 1 m, llenyoses i ramificades, que formen unes motes estufades. Les fulles són albo-sedoses per les dues cares, peciolades i bipinnatisectes, de segments linears obtusos. Els capítols són grans i formen una llarga panícula dreta. Floreix els mesos de juny i juliol. Es troba pels horts o prop de les cases. És tònica, calma els nervis i s'usa en casos d'histerisme, epilèpsia, convulsions i neuràlgies. De la mateixa família, el **Donzell marí** *(Artemisia caerulescens)* és amarg, molt olorós, amb fulles blanquinoses i capítols petits i oblongs. Es fa pels arenals pantanosos del litoral de Palma, Alcúdia, s'Albufera de Mallorca i sa Colònia de Sant Pere d'Artà. (FB)

DONZELL, CALA A l'illa de Cabrera, situada entre el cap des Xoriguer i la punta de sa Creueta. (M)

DONZELL, RAFAL Al terme de Montuïri, documentat el 1511. (M)

DONZELLA *(Coris julis)* Peix de la família dels *Labridae*, de talla màxima de 25 cm. Té el cos fusiforme i comprimit lateralment, amb el cap cònic, ulls i boca petits, amb llavis carnosos. Té una aleta dorsal única, amb els dos primers radis espinosos més llargs, i la caudal amb la vora lliure i arrodonida. Les pectorals i les ventrals són curtes i amb forma d'espàtula. La coloració presenta varietat, sempre amb colors vistosos que el fan inconfusible. Té una taca rectangular constant en el flanc. És una espècie hermafrodita que es reprodueix des d'abril fins a juliol, segons la zona i les característiques meteorològiques i oceanogràfiques. Els ous són pelàgics. Molt voraç, es nodreix sobretot de mol·luscs, equinoderms i crustacis. Habita principalment zones rocoses amb arena i esquerda. Té una gran activitat diürna i de nit reposa al fons. Durant l'hivern arriba a profunditats de 120 m. Peça constant d'esbarjo, es pesca sobretot amb aparells d'hams. Es distribueix geogràficament per tota la Mediterrània, inclosa la mar Negra, i l'Atlàntic oriental, des de les costes d'Anglaterra fins al golf de Guinea. La seva carn és blanca i molt delicada. Comercialment figura com a morralla. (MM)

← Donzella *(Coris julis)*

DONZELLA, AVENC DE NA Cavitat situada prop del pas del Marge, a la muntanya de Moncaire, del terme d'Escorca. Està catalogada com a avenc des de 15 fins a 50 m de fondària, segons notació espeleomètrica. Té aixecament topogràfic.

DORADO, EL Urbanització costa-

nera del terme de Llucmajor, situada entre la de *Bahía Grande* i el cap de Regana. Ocupa una superfície de 79,52 hes (1990) i té 31 habitants de dret (1989). El 1968, se n'aprovà el pla i fou promoguda per una empresa de capital mallorquí i català. El tipus d'edificació predominant és d'habitatges unifamiliars, majoritàriament de segona residència. Quant a infrastructura turística, disposa del complex Ciutat de Vacances el Dorado, de 740 places (1990). Hi predomina el turisme d'origen belga.

DORDOR, RAFAL Al terme de Sant Joan, documentat el 1578. (M)

DORET, CAN Propietat rústica del terme de Manacor, situada entre can Mandingo i can Bon Jesús. (M)

DORIA, ANDREA (Oneglia, Itàlia 1466 - Gènova, Itàlia 1560) Almirall. Dominà de fet la República de Gènova. Disposà d'una esquadra que posà inicialment al servei de França contra l'emperador Carles V. El juliol del 1522, quan els agermanats encara controlaven Palma, es presentà a la badia de Palma amb un estol de 14 vaixells de rem. No el deixaren desembarcari, abans de marxar, bombardejà la ciutat i les torres de Portopí, i cremà diversos vaixells mallorquins que hi havia a la badia. A partir del 1529, canvià de bàndol i donà suport a Carles V. Un carrer de Palma du el seu nom.

DORIA, GIOVANNI ANDREA (Gènova, Itàlia 1539-1606) Almirall. Successor d'Andrea Doria, fou almirall al servei dels virreis espanyols de Sicília i de Nàpols. El 1601, arribà a Palma amb 45 galeres i el terç de Nàpols. Poc abans havia arribat el seu fill **Carlo Doria**, amb gran nombre de magnats i cavallers, i amb molta d'infanteria. Instal·lat a l'Almudaina, intercedí per un reu que havia d'esser executat i envià una galera a Barcelona, que tornà a Mallorca amb una barca barbaresca capturada. Poc després, els Doria partiren amb el seu estol, compost per 71 galeres, cap a Alger. El mateix Carlo Doria tornà per poc temps a Mallorca (1619), amb quinze galeres genoveses i dues d'espanyoles. L'acompanyava el príncep Filibert de Savoia, nebot de Felip III.

DORIA, JOAN (Mallorca s XIV) Navegant. Amb Jaume Segarra i Arnau Roger, organitzà una expedició des de Mallorca a les Canàries el 1352. Aconseguí del papa Climent VI, el 15 de maig del 1351, la gràcia especial i les indulgències de croada per evangelitzar els indígenes canaris, i del rei d'Aragó Pere el *Cerimoniós*, el permís per dur a cap l'empresa. L'expedició, estava formada per 40 mariners, alguns missioners i una dotzena de canaris, segurament capturats en les expedicions del 1342. Se'ls havia batejat i ensenyat el català, per la qual cosa s'esperava que fossin molt útils per iniciar l'evangelització de l'illa de Gran Canària.

DORMICIÓ DE LA MARE DE DÉU Vegeu *Assumpció de la Mare de Déu.*

DORO, CAN Propietat rústica del terme de Sant Llorenç des Cardassar, situada entre el rafal Sec i Son Sureda Nou. (M)

DOS CANALS, COVA DELS Cavitat situada prop del Munt de Blat, a la península de Formentor, al terme de Pollença. Està catalogada com a cova fins a 30 m de recorregut, segons notació espeleomètrica. Té aixecament topogràfic.

DOS COLLS, ESTELL DES Accident de la costa de l'illa de Cabrera, situat entre s'Estell de Fora i s'Estell Xapat. (M)

DOS ULLS, ES Al terme d'Andratx, nom d'un port situat en el torrent des Suluet. ■ Indret de la costa del terme de Llucmajor, situat entre es Bastons i sa Rossegada. ■ A la costa del terme de Manacor, entre cala Petita i Portocristo. (M)

DOS VENTS, NA Indret de la costa del terme de Manacor, situat entre cala Antena i sa Romeguera, on s'hi ha bastit un complex hoteler. (M)

DOTZE, SES Propietat rústica del terme de Binissalem, situada entre ca na Pera i can Clota. ■ Al terme de Santa Maria del Camí, entre Son Borràs i Buc. ■ Terrenys del terme de Sineu, situats entre Son Creixell i Corbera. (M)

DOTZE, SON Propietat rústica del terme de Sóller, situada entre can Poma i can Bleda. (M)

DRAC, COVA DES Al terme de Felanitx, situada entre el castell de Santueri i el puig des Cero. ■ Al terme de Santanyí, entre la talaia Grossa i l'avenc des Coloms, on s'han fet ocasionals troballes en superfície de ceràmica talaiòtica. La notació espeleomètrica la cataloga com a cova des de 30

↓ Na Dos Vents (Manacor)

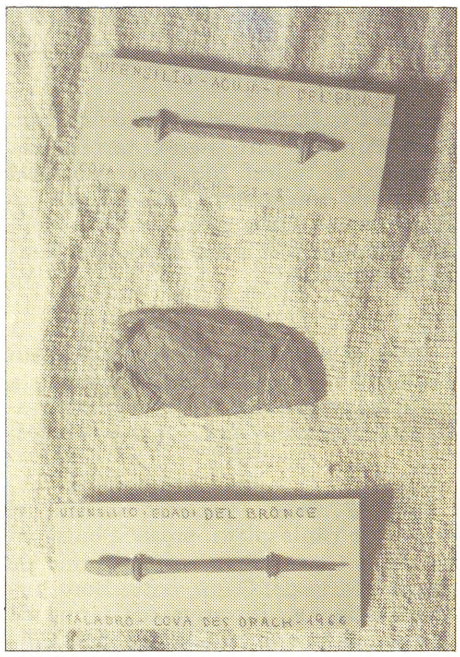

↑ Materials trobats a la cova des Drac (Santanyí)

fins a 300 m de recorregut. Té aixecament topogràfic. Aquesta cavitat té un llac freàtic d'aigua potable, del qual es nodrien els poblats talaiòtics dels voltants, segons es desprèn de les abundants restes de ceràmica i de fragments de sílex localitzats a l'interior. Un estudi de les troballes realitzades atribueix l'ocupació d'aquest lloc a pobladors anteriors als de les ceràmiques incises. (M)

DRAC, COVES DEL Conjunt de cavitats de 1.700 m de recorregut, les de major longitud de Mallorca. Situades al terme de Manacor, entre Portocristo, cala Murta i el morro de sa Carabassa. Estan formades dins molasses blanques de l'època miocènica (terciari), depositades per la mar, les quals han configurat el relleu litoral, constituït per una plataforma tabular d'estrats quasi horitzontals a 30 m sobre el nivell de la mar. Aquests dipòsits de marès, estesos des de la marina de Manacor fins a la de Llucmajor, han estat sotmesos a processos càrstico-costers, que, amb l'existència d'un corrent d'aigua subterrani procedent del nord-oest, han eixamplat les fissures preexistens, buidat els bancs de molasses i configurat aquestes cavitats. Posseeixen unitat estructural, evidenciada a través de les dotze sales. Destaca la sala de l'estany de Miramar, que fa 150 m de llargària, 80 m d'amplària i 12 m d'altària. Les estalagmites són de grans dimensions i presenten una certa irregularitat, mentre que les estalactites són fines i abundants. Compten amb sis estanys, enllaçats entre ells i la cova des Hams per canals i sifons. L'aigua és salabrosa a causa dels clorurs dels corrents freàtics i de la influència marina. A més de les fluctuacions generals de nivell provocades per la mar, Lluís Rodés

↓ «Els descans dels perduts» de les coves del Drac (Manacor), segons gravat de Sebastian Gay i Baltasar Champsaur (1885)

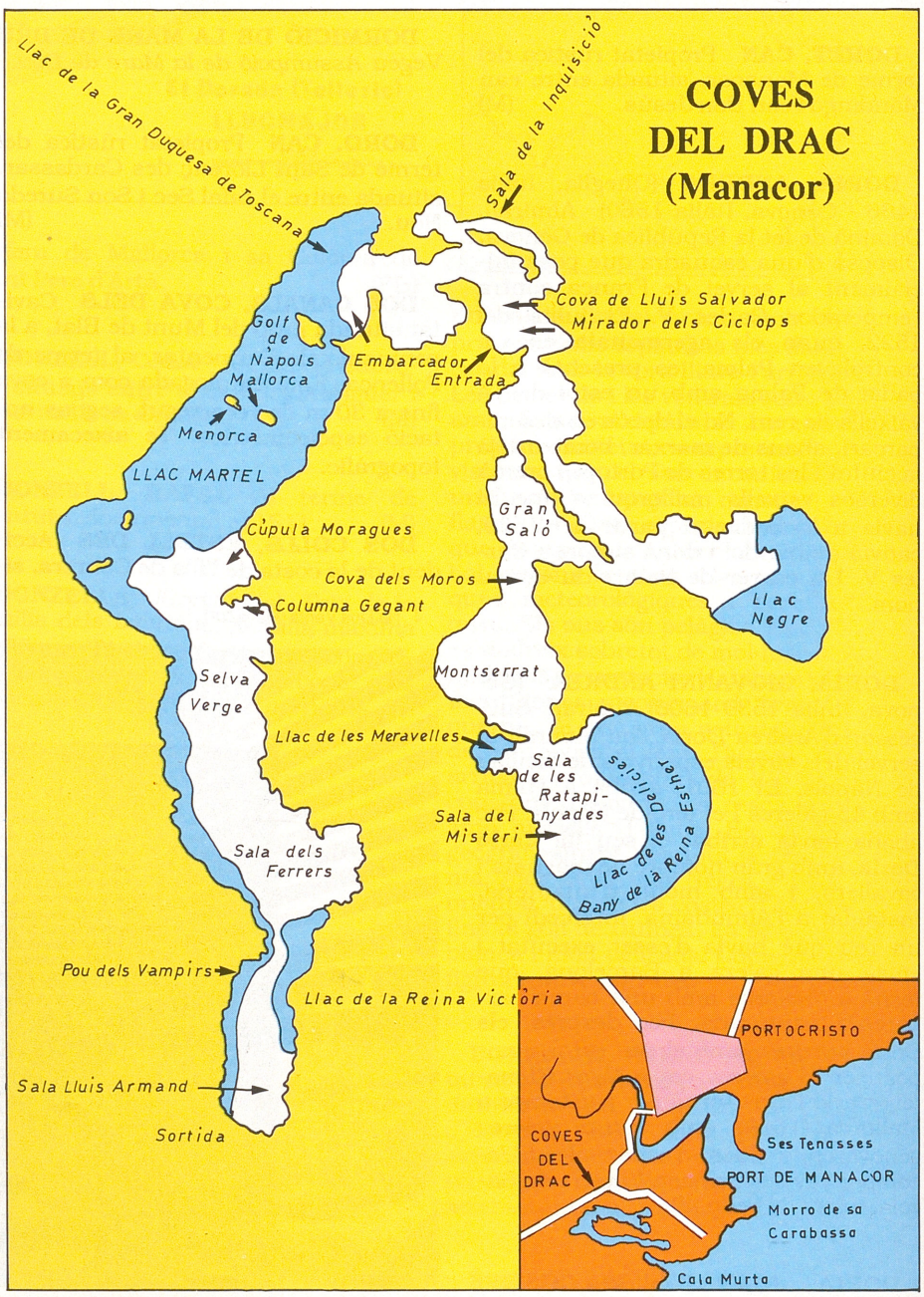

Campderà hi descobrí (1925) oscil·lacions rítmiques cada 40 minuts, originades probablement per pulsacions de l'escorça terrestre. Pel que fa a les temperatures, a l'interior de les cavitats és de 20º C al llarg de l'any, mentre que la de l'aigua dels estanys gira entorn dels 18º C. Les coves foren utilitzades en el passat, com demostra la troballa d'una construcció talaiòtica situada a l'entrada i dedicada a enterraments, que consisteix en un corredor construït amb pedres superposades, a totes dues bandes, les quals s'aproximaven per a formar una falsa volta. Un altre testimoni són les restes de ceràmiques talaiòtica, romana i àrab. El 1878, s'hi realitzà el primer intent d'exploració, per part de Salvador Riu Font, Josep Llorens i Joan Jaume Ballester, que s'hi extraviaren i foren rescatats, al cap de tres dies, per Francesc Femenies. El 1880, M J Will de Müchen en féu el primer aixecament topogràfic. El 1896, l'arxiduc

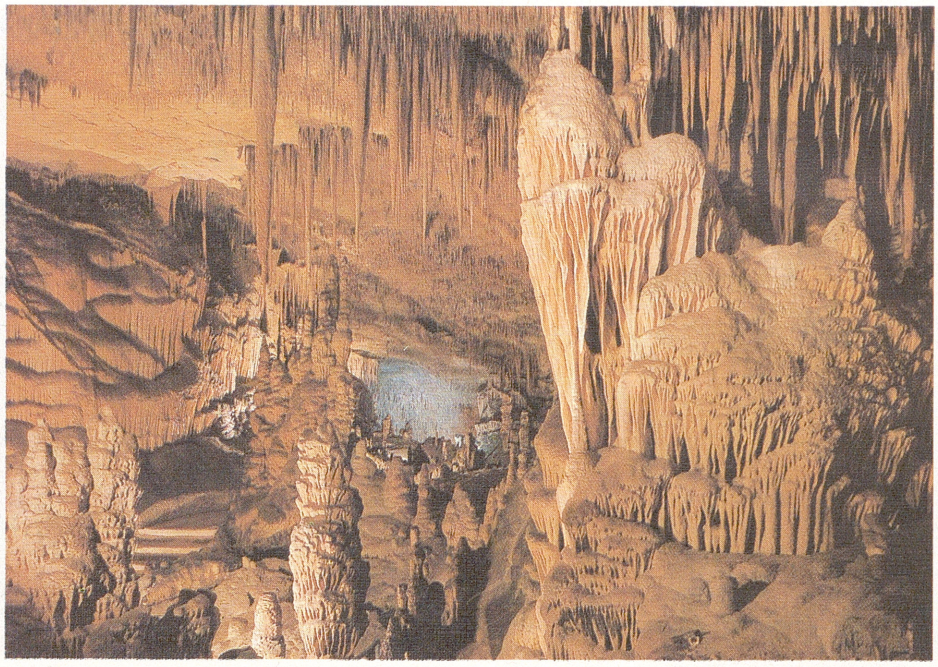

↑ Coves del Drac (Manacor), Mont Nevat

↓ Coves del Drac (Manacor), llac Martel

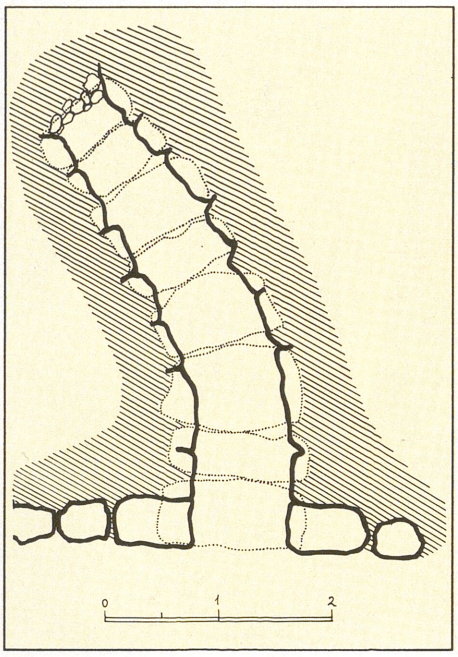

↑ Plànol del corredor talaiòtic de les coves del Drac (Manacor)

↑ Portal del corredor talaiòtic de les coves del Drac (Manacor)

Lluís Salvador en patrocinà l'exploració científica. L'encarregat fou l'espeleòleg francés Édouard-Alfred Martel, que hi descobrí els 1.200 m restants de recorregut i n'elabora el plànol definitiu. Posteriorment, n'han realitzat estudis Marià Faura Sans, Pruvot, Joly, Denizot, entre altres. Destaquen les investigacions del naturalista i espeleòleg romanès, Emil Racovitsva, que revelà la presència d'un crustaci cec i minúscul *(Typholocirolana moraguessi)* a l'estany de la sala Miramar. El 1922, Joan Servera Camps comprà les coves a Josep Ignasi Moragues i les adequà perquè poguessin esser visitades. El 1934, encarregà a l'enginyer luminotècnic, Carles Buïgas, la il·luminació del conjunt, d'un potencial de 65.000 vats. El recorregut visitat, aproximadament d'1 km, es fa a través de les cavitats descobertes el 1896. A l'estany conegut com a llac Martel se celebren cada dia concerts de música clàssica per als prop de 800.000 visitants anuals (1990). (BeC)

DRAC, FONT DES Al terme de Santanyí, situada entre ses Guàrdies i la cova natural amb jaciment arqueològic, de la qual pren nom. (M)

DRAC, POU DES Al terme de Muro, situat entre es Padró, Son Moro, Son Enganxai i es Fiters, documentat el 1300. (M)

DRAC, RAFALET Possessió del

↓ Coves del Drac (Manacor), Banys de Diana

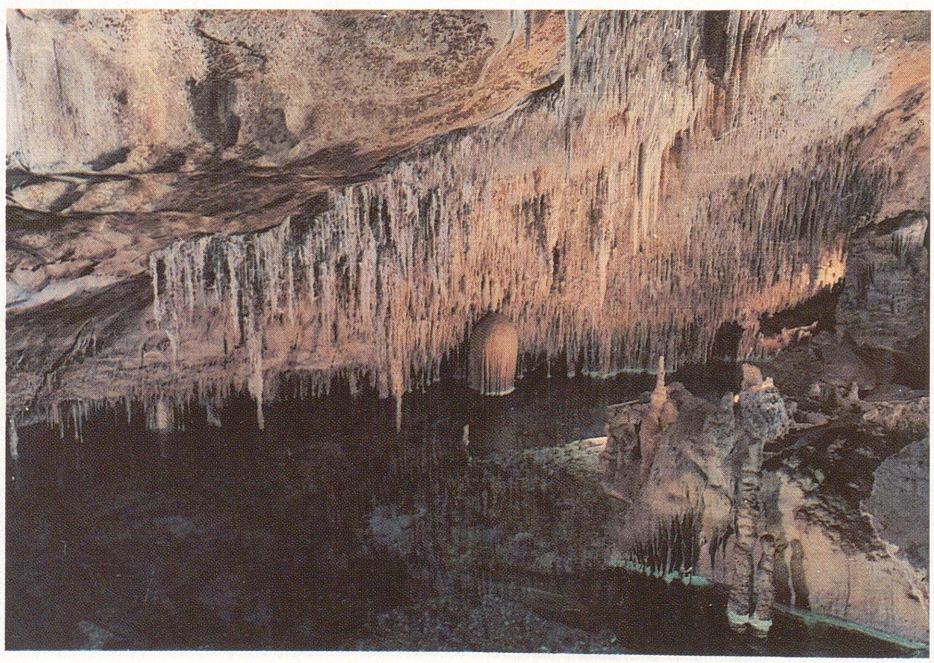

↓ Coves del Drac (Manacor), detall de les concrecions calcàries

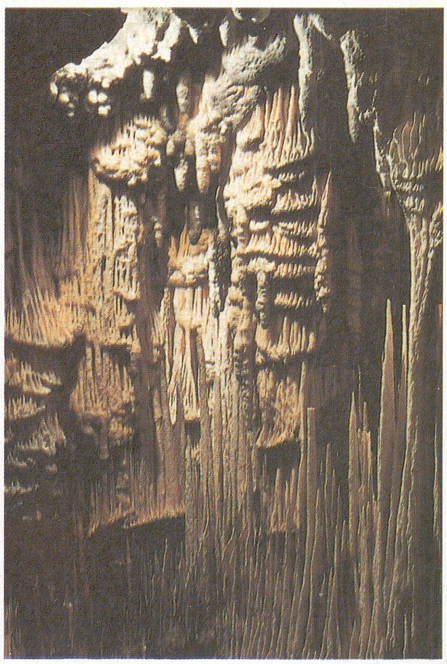

ES DRAC DE NA COCA
Tradició mallorquina
(Fragment)

Es trepig d'un cavaller
pes carrer de sa Portella
alegra es cor de la jove
que guaitava a sa finestra.

Però mentres arribava
tot xalest just a baix d'ella
es drac arrossegant sortia
de per dins sa claveguera.

I la jove, que amb sa vista
travessava ses tenebres,
vé la vida perillar-ne
de qui era la vida seva.

Per això quan l'escometia
per resposta li diu ella:
—Bartomeu, treu-ne l'espasa
¡Guarda que t'envest la fera!

S'enamorat cavaller
mira entorn a tota pressa,
treu s'espasa i s'arredossa
just a baix d'una capella

Un fanal d'oli penjava
i sa llum veure li deixa
aquell drac que se'n venia,
sonant s'escata lluenta.

Es cavaller se mirava
tot a un temps, d'aquella fera,
es barram, s'espasa nua,
sa capella i sa finestra.

S'amor li dava coratge,
son nom, es desig de vèncer,
sa fe, sa confiança en Déu...
es drac envest... i l'espera.

Cau a sota es cavaller
però no és ella qui gemega
¡Valga que li ha entrat s'espasa
per mig de sa gargamella!

I es governador d'Alcúdia
ses patrulles conegueren
que per festejar amb na Coca
era arribat aquell vespre.

Bartomeu Ferrà Perelló

↑ Piques de les cases de la possessió del rafalet Drac (Manacor)

terme de Manacor, situada entre Son Brau i es Morret. (M)

DRAC DE NA COCA, ES Cocodril que, segons la llegenda, visqué el s XVII a les clavegueres de Palma, on arribà de forma misteriosa, o bé en un llast d'arena d'alguna barca o bé portat clandestinament per un mariner. La tradició popular diu que es menjava els nadons i en perseguia les mares i que fou mort pel capità Bartomeu Coc. El 1990, es conserva al Museu Diocesà de Palma.

DRACH Revista mensual editada per l'extensió cultural palmesana del Front de Joventuts, entre el 1960 i el 1964. Dirigida per Antoni Pizà Ramon, informava sobre temes interns de l'organització, art, història, viatges, poesia, entre altres. Es redactava en castellà.

DRAGAN, JOSEF CONSTANTIN (Lugoj, Romania 1917) Empresari. Doctor en dret i en ciències econòmiques. A partir del 1940, promogué la creació de diverses empreses del sector petrolier, sobretot de distribució de gasos liquats del petroli a diversos països europeus. El 1967, creà la *Fundació Europea Dragan* (→), que té una de les seves seus a Palma. Instal·lat a Itàlia, el 1970 residia temporalment a Palma. Fou president de l'Associació Espanyola de Marketing i de Dragan Gas SA.

DRAGÓ *(Callionymus lyra* Linné

↓ Drach

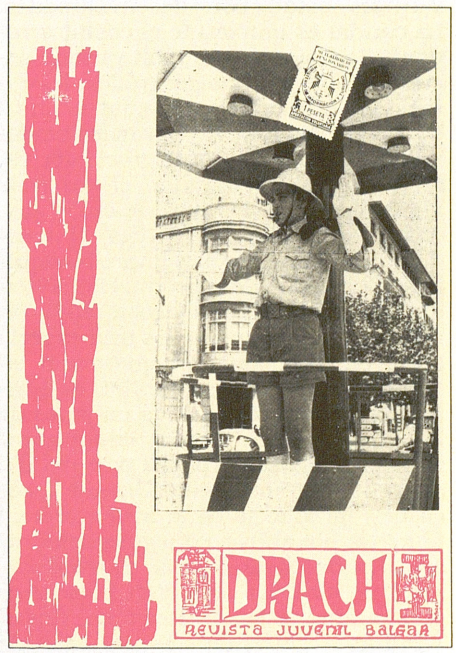

↓ Drac de na Coca, conservat en el Museu Diocesà (Palma)

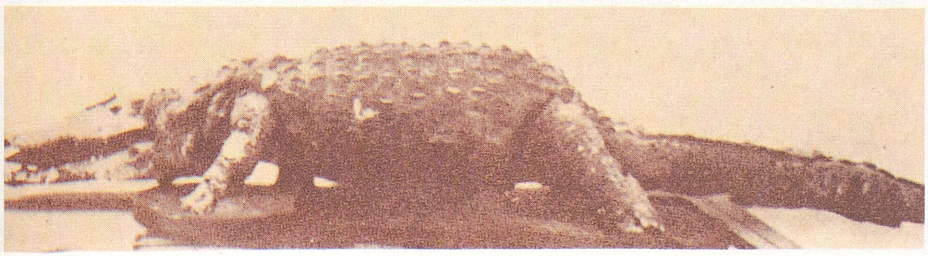

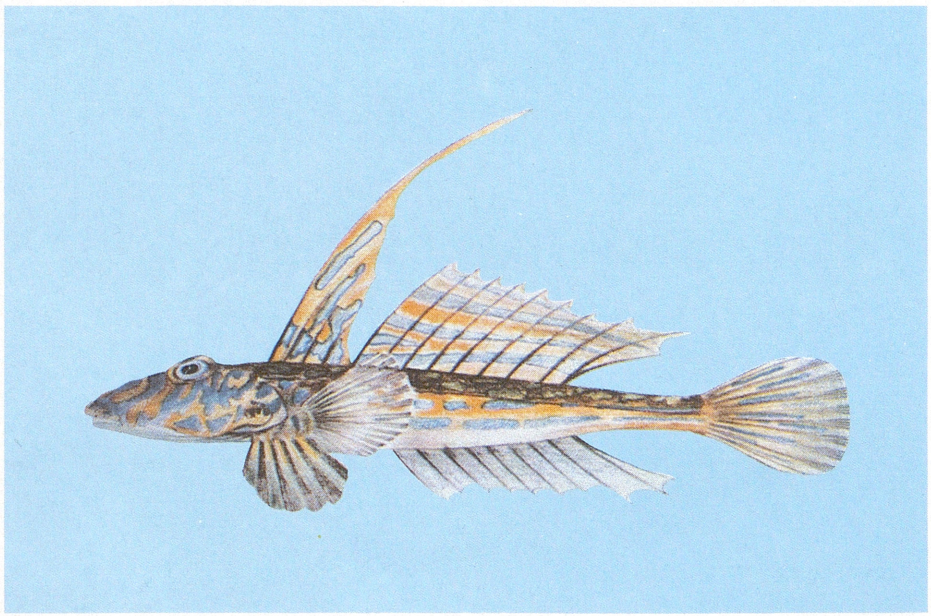

↑ Dragó *(Callionymus lyra* Linné 1758)

1758) Peix de la família dels *Callionymidae*, de l'ordre dels perciformes, de fins a 30 cm de mida. Té el cos allargat amb el cap i la primera part del tors molt aplanats, la porció caudal és quasi cilíndrica. La seva pell és llisa i sense escates. Té el cap gros i els ossos operculars coberts d'una pell molt fina i l'esperó del peopercle està armat en la seva extremitat lliure per quatre espines, tres de les quals tenen la punta cap amunt i l'altra cap endavant. En els mascles, les dorsals són amples i els radis de la primera es prolonguen en filaments més o manco llargs, segons l'edat. L'anal és molt semblant a la segona dorsal. Les pectorals i les ventrals estan ben desenvolupades. La caudal és ampla i té el costat arrodonit. La coloració és molt variada segons el sexe, la zona geogràfica, les estacions, la maduresa sexual i, fins i tot, els individus. En els mascles dominen els colors blau, groc i terrós, amb taques i bandes en el cos i els alons. Les femelles són de color groc obscur amb taques verdes simètriques. El seu ventre és sempre blanquinós. El període de reproducció s'estén des de gener fins a agost, amb un màxim a la primavera. És una espècie carnívora d'organismes que viuen en l'arena. Quant al seu hàbitat, és bentònica i viu a profunditats mitjanes de la plataforma continental, en fons arenosos o fangosos, i passa part del dia semienterrat en l'arena. Durant l'època de reproducció es fa més costera i fins i tot pot entrar en aigües salabroses. Es pesca amb arts d'arrossegament de fons. La seva distribució geogràfica abraça la Mediterrània, fins a Turquia, i l'Atlàntic oriental, des de Noruega a les illes Canàries i al Senegal. No té interès comercial. (MM)

DRAGÓ *(Tarentola mauritanica)* Rèptil sauri de la família dels gecònids. D'aspecte rabassut i aplanat, té el cos escamós, de color griso-terrós amb taques fosques i el ventre blanquinós. La llargària pot arribar als 14 cm, la meitat dels quals corresponen a la coa i té el cap molt ample. La part palmar dels dits està coberta per escates en forma de làmines adhesives i únicament tenen ungles els dits tercer i quart. Sovint viu a les cases velles i aprofita els llums per a caçar els insectes nocturns que són atrets per aquells. Probablement s'introduí a les Balears a través dels comerciants cartaginesos abans del 400 aC. Al migjorn mallorquí se n'han comptabilitzat densitats mitjanes de 1.200 per km². Aquesta abundància es deu al fet que ocupen el nínxol ecològic de les sargantanes, absents a l'Illa. Habita encletxes de les cases, forats davall pedres i racons favorables dels arbres. Papanovies i escarabatons són la base de la seva alimentació, que es complementa amb papallones, someretes del Bon-Jesús, larves diverses i altres insectes. Caçador d'insectes de tipus crepuscular, amb una activitat diürna de termoregulació, ha esdevengut nocturn en habituar-se a l'ús de l'electricitat per part de l'home. Ecològicament, és un carnívor primari, capturat per altres depredadors com l'òliba, la serp de garriga, l'eriçó i les genetes, entre altres. Passa per una letargia hivernal de finals d'octubre a principis de març. Entre abril i maig tenen lloc la majoria de postes. En racons favorables, ombrívols i calents, la femella deposita generalment dos ous, que neixen al cap d'uns tres mesos. L'espècie sol viure uns quatre anys, encara que en captivitat pot arribar als vuit. Popularment se li atribueix un caràcter nociu i és objecte de nombroses supersticions i llegendes. La més comuna és la que fa referència a la seva capacitat d'adhesió absoluta i es diu que si un dragó s'aferra a la pell d'una persona, hi roman per temps indefinit i l'única manera d'aconseguir que se'n

↓ Dragó *(Tarentola mauritanica)*

separi és aplicar a l'animal una planxa ben calenta. Aquesta animadversió féu que el jovent, per divertir-se, se'n servís per desbaratar balls. També es coneix la llegenda segons la qual els moixos que durant l'estiu mengen dragons, tornen magres i, fins i tot, poden morir. (JM)

DRAGÓN, C Nom que rebé el morro de sa Rajada, a la costa del terme d'Andratx, en el mapa d'Antonio Zatta del 1775. (M)

DRAGÓ, MOLÍ D'EN Situat a la vila de Llucmajor, és el prototipus, segons l'historiador Bartomeu Font Obrador, dels molins més antics i més ben conservats del terme. (M)

DRAGO, PUIG DE SON Al terme de Porreres, de 161 m d'altària, situat entre les cases de la possessió del mateix nom i la mola des Monjos. (M)

DRAGÓ, SON Possessió del terme de Llucmajor, situada entre Son Casesnoves Vell i el puig de Randa. ■ Al terme de Mancor de la Vall, entre Son Rialles i Son Moner. ■ Al terme de Sant Llorenç des Cardassar, entre el puig de ses Fites i sa Fontpella. (M)

DRAGO, SON Possessió del terme de Porreres. Confrontava amb es Monjos, Son Amet, Son Cota, Son Ballester, Son Bernadí i el camí dels Traginers. Documentada el 1609, pertanyia a l'honor Miquel Agost —Drago—. Amb cases, celler i molí de sang, estava dedicada a vinya i conreus de cereals. Tenia ovelles, porcs, cases d'abelles i aviram. La posada era a la vila de Porreres. (DF/M)

DRAGÓN, PORTO Nom amb el qual és documentada cala en Basset per Antonio Zatta en el seu mapa del 1775. (M)

DRAGONERA, SA Illa situada a ponent de Mallorca, de la qual la separa un freu d'uns 700 m d'amplària. A la costa oest hi ha els tres illots des Calafats, i davant la punta Negra (Mallorca), l'illa Mitjana. Administrativament pertany al terme d'Andratx i, des del 1988, és propietat del Consell Insular de Mallorca. Ocupa una superfície de 2,88 km², caracteritzada per la forma allargada. Amb 4 km de longitud i 1 km d'amplària, s'orienta de nord-oest (cap de Tramuntana, 80 m) a sud-oest (cap de Llebeig, 113 m). Aquesta disposició i el relleu li donen l'aparença de dragó i expliquen l'origen del seu nom. Quant a geologia, l'Illa forma part de la unitat de la serra de Tramuntana i està constituïda per tres paquets d'estrats, que han estat sotmesos als esforços tectònics, empesos vers el nord-oest. La superposició d'aquests mantells de corriment féu que el miocè burdigalià quedàs comprimit i tapat per terrenys més antics. Aquesta estructuració explica el seu relleu muntanyós. Està format per un vessant més suau a la cara de xaloc, configurat per alguns replans que no solen passar dels 50 m. L'altre vessant és abrupte a la cara de mestral, amb espadats que cauen en picat dins la mar. En aquesta zona, hi culminen les majors altures, sa Pòpia (360 m) i el puig des Orxellers (310 m). El vessant de xaloc és solcat per petits torrents (el de sa Cova i el de ses Fontanelles, entre altres) de curt recorregut. Disposa de 10,77 km de costa, que, a la zona de mestral, és poc articulada i inaccessible a causa dels cingles; i a la de xaloc està retallada per cales i calons (Lladó, Llebeig, en Bagur, Cucó, en Regau, entre altres). La major profunditat marina (70 m) s'assoleix a 250 m

→ Vista general de sa Dragonera des de la Trapa (Andratx)

ILLA DRAGONERA (Andratx)
18'
19'
2° 20'
21'
36'
34'
39°
Escala
m.
0 250 500 750 1000
Cap de Tramuntana
Punta de sa Galera
Punta de sa Torre
Cala en Basset
Es Jas de sa Truja
Es Guixot
Cala en Regau
Es Bufador
107
Sa Reconada
Racó de sa Galera
Pesquera des Corbs Marins
Es Coll Roig
S'Escull Negat
Es Secret d'en Cristino
PUIG ROIG
148
S'Aigo Dolça
Es Morro Alt
Sa Cova des Moro
Es Calafats
Cingle de na Joana
Ses Cases
Cova des Bocs
Costa des Grecs
Cova des Jueu
Punta Negra
LA VALL
DE SA PALOMERA
Sa Pòpia
360
Na Miranda
ILLA MITJANA
CALA LLADO
Cingle Llarg
Es Castellassets
Cingle Gran
S'Abeurador
Cala de s'Art
Es Garrots
Punta Galinda
310
265
PUIX DES ORXELLERS
Cingle Petit
Sa Tomba des General
Pou de Sant Joan
Sa Jonquereta
Sa Pesquera Alta
Cova de s'Ase
Punta des Toro, Morro de sa Vaca, o es Ca de Bou
Cau de s'Arena
238
Forn de Calç
Cala Cucó
S'Aljub
Punta Caragola
Cala en Begur o Bubú
Punta de s'Alga
Ses Cantarilles
Illa des Pantaleu
Forat de ses Gambes
Rota d'en Coc
SANT ELM
Caperutxa
116
des Jueu, o Cara de s'Indio
Cala en Conills
Ses Penyes Roges
En Catapà
Ses Fontanelles
Punta des Moro
Cala Llebeig
Sa Torre
Cova d'en Meco
Sant Llatzer
Cap de Llebeig
Illa Dragonera

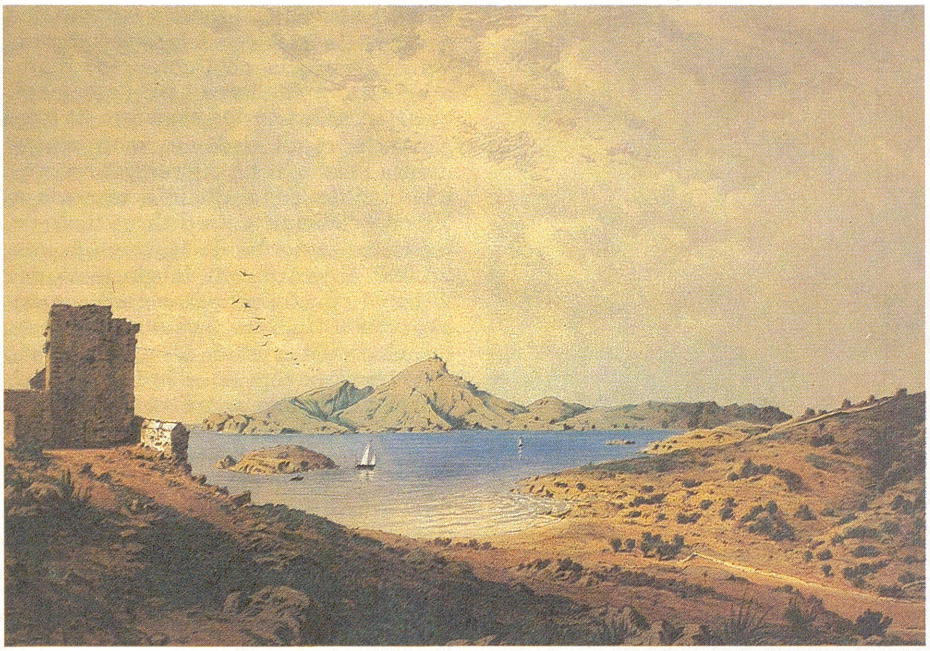

↑ Sa Dragonera i el Pantaleu des de Sant Elm (Andratx), segons l'Arxiduc

del cap de Llebeig. Per altra banda, el freu que la separa de Mallorca supera els 20 m de fondària. Els sòls característics són els terroso-calcaris i relictes de *terra rossa* (call vermell) provenents de la descomposició de les calcàries. El clima, semiàrid, condiciona la flora i la fauna. Té unes mitjanes anuals de 16°-17° C de temperatura. L'oscil·lació tèrmica és de 14-15,5° C. Respecte a les precipitacions, concentrades a la tardor i a la primavera, presenta unes mitjanes anuals de 400-500 mm a la zona nord-oriental i de 300-400 mm a la sud-occidental. Els vents predominants són els de tramuntana i migjorn. A l'Illa hi ha endemismes botànics i zoològics de gran interès científic. La flora, tot i que ha sofert l'acció antròpica (tala de garballó i de pins, pasturatge de cabres), té un grau de conservació acceptable. S'hi han catalogat 165 espècies (50% de continentals, 38% de mediterrànies, 9% d'endèmiques i 3% de tirrenianes), repartides en 62 famílies. La majoria de les plantes, llevat de les introduïdes per l'home, pertanyen a les associacions *Oleo-Ceratorion* (garriga d'ullastre i garballó) i *Hypericion balearici*. La primera associació és la vegetació clímax, que ocupa les torrenteres i ha estat substituïda, a molts de redols, per la garriga de xiprell-romaní *(Rosmarino-Ericion)*. Altres associacions destacables són l'endèmica *Hipocrepidetum balearicae*, localitzada als penyals i representada per la violeta de penyal *(Hippocrepis balearica)* i la ginesta *(Genista cinerea* ssp *leptoclada)*, entre altres. L'associació *Launaetum cervicornis*, també endèmica, és pròpia de la zona nord-occidental, afectada pels temporals i vents marins i constituïda per la flor de tot l'any *(Helichrysum stoechas)* i el coixinet de

↓ Sa Dragonera, sa Pòpia des del puig des Orxellers

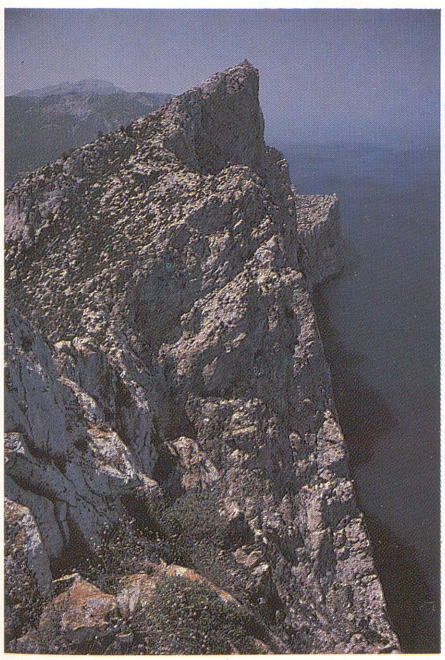

↓ Vista aèria de sa Dragonera

↑ Sa Dragonera, bocana de cala Lladó

monja *(Launaea cervicornis)*. La *Limonietum caprariense* se situa a la costa rocosa, amb la saladina *(Limonium caprariense* ssp *caprariensis)*. A la zona nord-occidental, a més de l'associació esmentada, s'hi troben altres espècies d'origen endèmic o tirrenià, com el pa porcí *(Cyclamen balearicum)*, el peu milà *(Thymelaea velutina angustifolia)*, l'estepa joana *(Hypericum balearicum)*, l'aritja *(Smilax aspera balearica)*, el tem bord *(Micromeria filiformis)* i la rogeta *(Rubia angustifolia)*, entre altres.

L'acció de l'home hi provocà la reducció del garballó als penyals i féu retrocedir, amb la introducció de la cabra, el pi blanc *(Pinus halepensis)* i la mata *(Pistacia lentiscus)*. A més, hi ha introduït espècies com l'olivera, la figuera, el garrover, la pita i la figuera de moro, entre altres. Aquestes plantes han estat conrades, sobretot, a les marjades de cala Lladó, des del 1962 dedicades a l'oliverar, únic indret on es dóna un sòl prou desenvolupat per al cultiu. La fauna no ha estat estudiada de forma sistemàtica i manca una catalogació de la majoria dels invertebrats. Ve determinada pels contactes mantenguts amb Mallorca i per l'aïllament que han sofert certes espècies. La sargantana, rèptil endèmic molt abundant a l'Illa, s'hi ha diferenciat en evolucionar de forma distinta respecte a les espècies existents d'altres illots de les Balears. Arribà de Mallorca fa uns 25.000 anys, durant la glaciació del Würmià (període quaternari), quan s'uniren totes dues illes a causa de la davallada del nivell de les aigües marines. Un altre rèptil que hi habita és el dragó *(Tarentola mauritanica)*, introduït, probablement, per l'home. Respecte dels invertebrats, els únics que han estat estudiats són els mol·luscs. Destaquen els caragols terrestres i endèmics *(Xeroplesxa frater* i *iberullus)*, els quals han començat a adquirir trets propis com a conseqüència de l'aïllament. El petit crustaci cec *Typhlocirolana moraguessi* viu a l'avenc de la cova de sa Font o des Moro i és propi de les llacunes subterrànies de Mallorca. Quant a mamífers, destaca la rata *(Rattus rattus)*, introduïda per l'home, que ha proliferat fins al punt de trastocar l'equilibri biològic. Per aquest motiu, s'hi han realitzat campanyes de desratització. També s'hi introduïren el conill *(Oryctolagus cuniculus)*, per a la pràctica de la caça, i l'eriçó *(Erinaceus algirus)*. El Myotragus, el vell-marí *(Monachus monachus)* i la cabra *(Capra hircus)* són espècies que hi visqueren. El primer, rupicabrí endèmic, adquirí una morfologia característica a les illes Gimnèsies. Hi arri-

↓ Sa Dragonera, tramuntana des de sa Pòpia

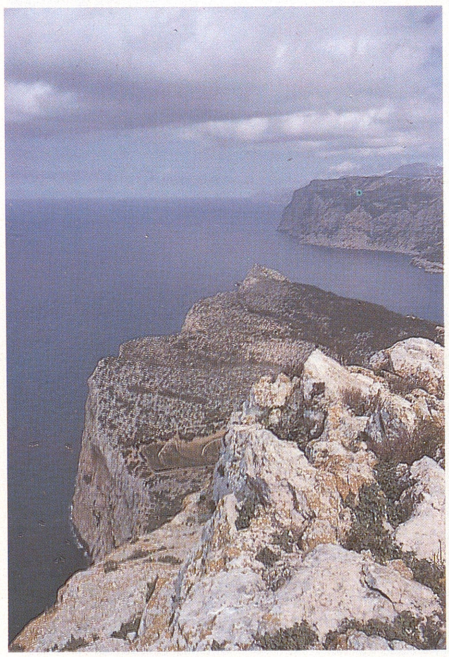

↓ Sa Dragonera, moll de cala Lladó

bà de Mallorca durant el període quaternari i l'habità segons demostra la troballa de restes òssies. El vell-marí, foca mediterrània que habitava les cavitats de la costa espadada, hi fou abundant. S'alimentava de peixos i solia fer malbé les xarxes de les arts fixes, instal·lades pels pescadors als entrants de la costa. Aquest fou el motiu principal de la seva extinció. Documents del s XIV parlen de l'amollada d'animals domèstics a sa Dragonera, un dels quals degué esser la cabra, eliminada a causa dels danys que produïa a la vegetació. Respecte als ocells, n'hi ha una gran varietat, de marins i de rapinyaires, que hi crien. La gavina *(Larus argentatus)* hi és molt nombrosa. El corb marí *(Phalacrocorax carbo)* fa el niu als replans i a les encletxes dels penya-segats, i es distingeix de lluny pels seus característics excrements blancs. També hi nidifiquen la baldritxa *(Puffinus puffinus mauritanicus)*, el virot *(Procellaria diomedea)* i l'escateret, més conegut com a noneta *(Hydrobates pelugiens)*, entre altres. Els falcònids més destacables són el falcó marí, negre o de la reina *(Falco eleonorae)*, rapinyaire mediterrani caracteritzat per esser colonial i polimòrfic, que hi constitueix (1990) la major colònia existent a Espanya. S'hi ha observat la presència de l'àguila peixetera *(Pandion haliaetus)* i, en època de reproducció, del xoriguer *(Falco tinnunculus)*. La *Sylvia sarda balearica*, espècie de busqueret que només es troba a les illes tirrenes i a Balears, viu a sa Dragonera, i els ornitòlegs hi han trobat incipients diferen-

→ Sa Dragonera des de tramuntana

→ Sa Dragonera, estany d'aigua potable de la cova des Moro

↓ Sargantana endèmica de sa Dragonera

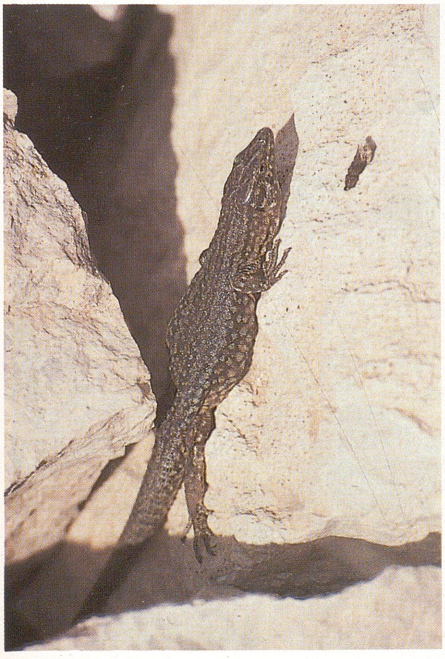

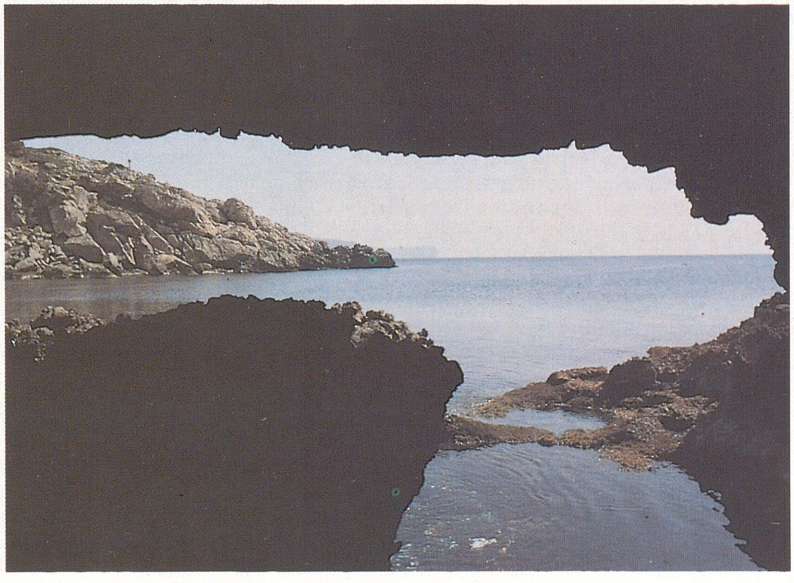

→ Sa Dragonera, cova des Vell-marí

↑ Sa Dragonera, far del cap de Llebeig

ciacions respecte de les existents a altres illes mediterrànies. També visiten l'Illa l'esparver *(Haliaetus pennatus)*, el colom salvatge *(Columba livia)*, el corb *(Corvus corax)*, el cabot *(Hirundo rupestris)* i el teulader *(Passer domesticus)*, entre altres. Finalment, cal assenyalar l'àguila marina *(Haliaetus albicilla)*, que hi nidificà fins que fou extingida, arreu de la Mediterrània, a mitjan s XIX.

HISTÒRIA

Es disposa de poca informació sobre la presència humana a l'Illa en època antiga. Els jaciments arqueològics són a les proximitats de cala Lladó, únic lloc conradís, que compta amb un avenc, la cova de sa Font, on hi ha un llac d'aigua dolça. Del període talaiòtic, destaquen restes d'estructura i de ceràmica que indiquen la presència d'un establiment. De l'època romana, es descobrí (1958) una necròpolis constituïda per un centenar de tombes antropomòrfiques, construïdes amb peces de marès, i per restes de ceràmica sigil·lada i d'àmfores. A més, entre sa Dragonera i Mallorca s'han localitzat cinc depòsits subaquàtics, tres d'àmfores i dos de naus romanes, els quals indiquen que les Balears eren lloc de pas freqüent dels itineraris romans i que el ponent mallorquí era una de les zones més transitades. A la cova de sa Font, s'hi han trobat restes de ceràmiques importades romana (llumetes i àmfores) i islàmica. La mancança de terrissa de parament domèstic indica que l'avenc fou emprat per al proveïment d'aigua. Durant el període islàmic, l'Illa pertanyia al *juz'* d'Al-ahwaz. El nom d'illa Dragonera apareix escrit per primera vegada a la crònica de Ramon Berenguer el *Gran* (1115) i després en el *Llibre dels Feits* i a la *Crònica* de fra Pere Marsili. En aquesta darrera s'indica que el nom li ve per la forma de dragó. En el repartiment (1232) derivat de la Conquesta catalana correspongué a la porció o baronia del bisbe de Barcelona Berenguer de Palou. Amb el Contracte de Pariatge (Perpinyà 1323), signat entre el rei Sanç i el bisbe de Barcelona Ponç de Gualba, s'establí que la baronia d'Andratx quedàs sota jurisdicció mixta entre el rei i el bisbat barceloní, amb dues excepcions, que eren la vall de la Palomera i de Sant Elm (oratori, hospital i talaia), d'administració reial, i l'illa de sa Dragonera, d'exclusiva jurisdicció episcopal, que es perllongà fins al 1811. El bisbe hi establí uns llogaters, anomenats propietaris o senyors, a canvi d'un pagament. També concedí l'explotació dels agres de falcons, molt apreciats per la noblesa i el clero medievals. Dels falconets trets del niu, se'n feia càrrec, ja que eren propietat del bisbe de Barcelona, un falconer que depenia del batle general del Pariatge. Els cercadors de rapinyaires també s'encarregaven de recollir l'orxella, liquen de diferents espècies, sobretot del gènere *Roccella*, de la qual s'extreia una substància vermella per a tenyir els draps preciosos. Des de la Conquesta catalana, es creà una artesania relacionada amb la llata de palmes, a la zona d'Andratx. Cròniques del s XIV parlen de la treta de palmes de garballó a sa Dragonera. La recollida es feia de maig a juliol i solament es tallaven les més tendres. Respecte de la vigilància, documents del s XIII parlen de l'existència d'una talaia, situada al cim de sa Pòpia, i dels seus talaiers. Aquests no hi eren de cap a cap d'any, sinó que hi anaven a començament d'estiu, quan hi havia més perill d'invasions, i es retiraven a finals de la tardor. El seu proveïment es feia a través d'una barca, propietat de la Universitat de Mallorca. A mitjan s XIV, les contínues baralles produïdes entre els batles d'Andratx i de la

↓ Sa Dragonera, antic far al cim de sa Pòpia

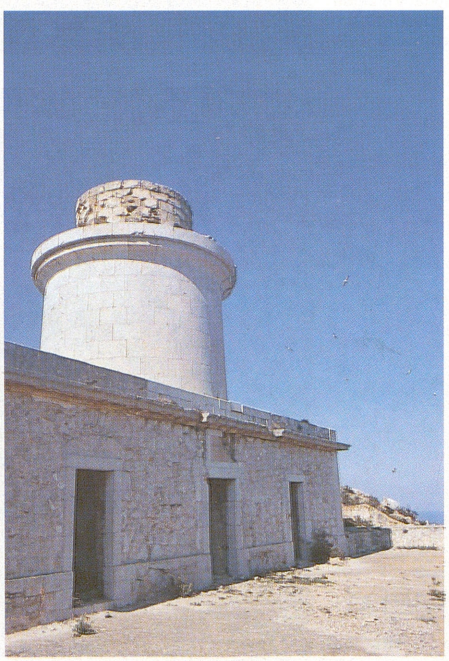

↓ Sa Dragonera, talaia del cap de Llebeig

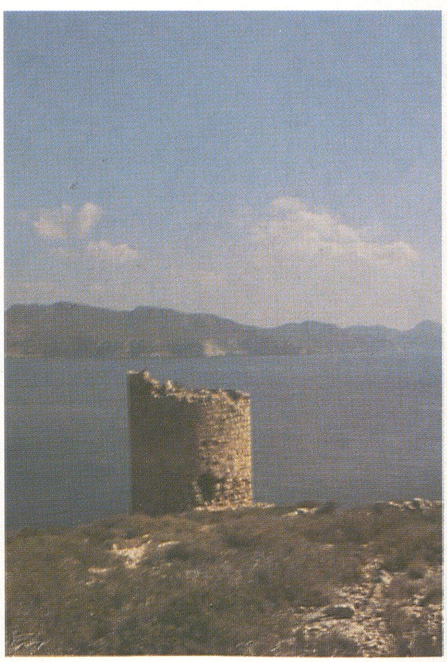

↑ Sa Dragonera, es Secret d'en Cristino

Palomera, a causa dels arranjaments dels serveis de vigilància, feren que el batle general del Pariatge nomenàs un batle propi de sa Dragonera. La seva condició de despoblada la convertí en amagatall de corsaris i de bandejats. El 1531, el corsari Barba-rossa establí, en les seves aigües, el quarter general per a controlar les embarcacions que es dirigien al port de Palma. Posteriorment Dragut, cap de l'esquadra turca, ancorà a les seves costes per operar a tota la Mediterrània occidental. La necessitat d'una major vigilància es reflectí en la construcció de torres de defensa. El 1580, la talaia de sa Pòpia fou restaurada per part del bisbe de Barcelona, el Col·legi de la Mercaderia i el patrimoni reial, i també s'hi bastí una torre circular amb una caseta annexa, on romanien els torrers. El 1585, s'aixecà la torre de Llebeig, també coneguda per na Guinavera, situada al cap del mateix nom i caracteritzada per la planta rodona i el sòtil voltat. Posteriorment, el setembre del 1850, s'enderrocà la talaia de sa Pòpia i es construí el far i un camí que hi donava accés des de cala Lladó. Els treballadors eren presidiaris, custodiats per soldats, que se servien de l'ajuda de muls. El proveïment de pa, llenya i oli anava a càrrec de l'Ajuntament d'Andratx. Les obres foren enllestides a finals del 1851. La poca efectivitat del far, a causa de les boires freqüents, féu que se'n construïssin (1904) dos, un al cap de Llebeig i l'altre al de Tramuntana. Les obres se subhastaren i foren adjudicades a mestre Bernat d'Esporles. El 1910, les obres dels dos fars foren acabades i s'abandonà el primitiu. El del cap de Llebeig té una llanterna que emet llum blanca, en llampades que assoleixen les 34 milles i amb una intermitència de 5 segons, mentre que el del cap de Tramuntana, també de llum blanca, abasta les 18 milles i té una freqüència intermitent de 7 segons. Quant a la pesca, les aigües marítimes del seu voltant són solcades per embarcacions, sobretot del Port d'Andratx. A les entrades de la costa, els pescadors hi calen almadraves. La cala Enregam és l'únic indret del ponent mallorquí on es capturen tonyines amb aquest mètode. El contraban, sorgit davant les disposicions legals que gravaven les mercaderies o en restringien la circulació, ha tengut sa Dragonera com un amagatall. Fins a la dècada dels anys trenta, la poca vigilància s'efectuava amb una embarcació a rems anomenada Barqueta de la Tabacalera. Per aquest motiu esdevengué un lloc idoni per al transbordament de les partides de tabac i de licor, sobretot per part de llanxes procedents de Tànger (el Marroc), així com també amagatall en els nombrosos caus existents, com les coves d'en Cristino i la des Jueu. Obres destacades són, a més de les esmentades, el bastiment de quatre edificacions de planta baixa i d'un moll al port natural de cala Lladó, situat al vessant de xaloc, i la carretera que uneix la dita cala amb els dos fars. N'han estat propietaris la família Villalonga (s XIX-1934, 1939-41), Joan March Ordinas (1934-39), Joan Flexas Pujol (1941-74), PAMESA —Patrimonial Mediterrània, SA— (1974-88) i el Consell Insular de Mallorca des del 1988. Tot i que el decret del 1972 establia la protecció de la costa nord-occidental de Mallorca (inclosa sa Dragonera) com a paisatge històrico-artístic, l'Illa s'ha vist amenaçada per intents d'urbanització. El 1974, l'empresa PAMESA, aleshores vinculada a la Banca Mas Sardà, l'adquirí amb l'objectiu de construir-hi una zona residencial de luxe. El 1976, l'Ajuntament d'Andratx aprovà els plans parcial i especial de sa Dragonera, sense fer esment de les al·legacions presentades pel GOB, l'Obra Cultural Balear,

↓ Sa Dragonera, amagatall de contraban

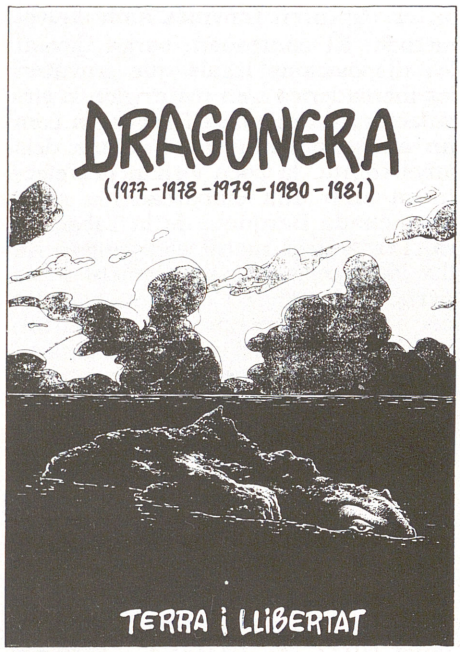

↑ Cartell contra la urbanització de sa Dragonera

↑ Manifestació contra la urbanització de sa Dragonera (Palma, 31 de gener de 1981)

el Foment de Turisme, la Societat d'Història Natural i el Col·legi d'Arquitectes. El 1977, la Comissió Provincial d'Urbanisme n'aprovà, condicionalment, els plans parcial i especial. Com a protesta, l'Illa fou ocupada per un grup de joves, majoritàriament d'ideologia llibertària, i s'organitzaren nombroses mobilitzacions que aconseguiren de sensibilitzar la societat mallorquina per a la seva protecció. Tot i això, el 1978 s'aprovaren els plans per part de la Comissió Provincial d'Urbanisme. Per continuar la lluita, es constituí la Comissió de Defensa de sa Dragonera (1978), integrada per grups ecologistes, partits polítics de signe progressista i nombroses entitats ciutadanes. Per altra banda, el grup Terra i Llibertat organitzà una altra ocupació de l'Illa (1978) i noves manifestacions (1979). L'objectiu era que el Consell General Interinsular i els organismes pertinents mostrassin la seva oposició a la urbanització. L'aprovació dels plans esmentats motivà la presentació als tribunals de nombroses al·legacions i recursos administratius entre PAMESA i el GOB, portaveu de la Comissió. El 1980, el Ministeri d'Obres Públiques i Urbanisme sentencià a favor del GOB, si bé totes dues bandes continuaren presentant recursos que produïren acords contradictoris en afavorir cadascun dels recurrents. El 1984, la resolució de l'Audiència Nacional, favorable al GOB, fou el primer indici de la impossibilitat d'urbanitzar l'Illa. Però l'empresa PAMESA recorregué al Tribunal Suprem, tot esperant una sentència de l'Audiència

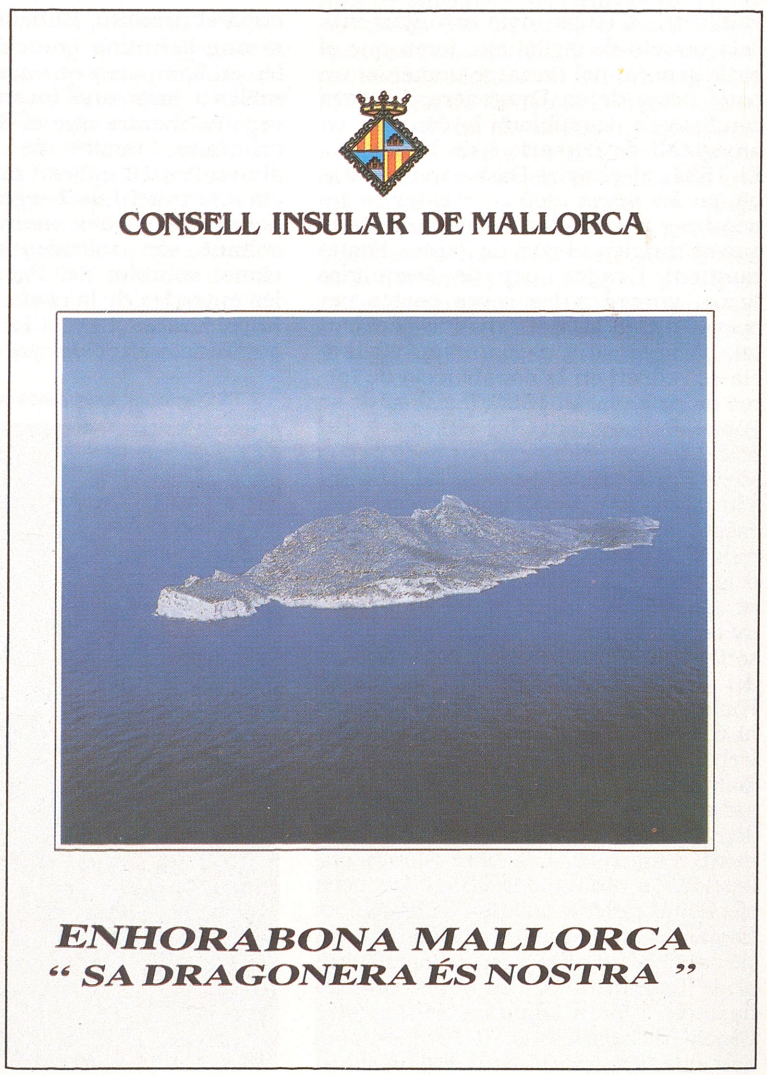

→ Publicitat celebrant la compra de sa Dragonera pel Consell Insular de Mallorca

de Palma. Finalment, amb la resolució del tribunal esmentat s'impedí la seva urbanització. El 1988, després d'una sèrie de negociacions, l'Illa passà a titularitat pública quan el Consell Insular de Mallorca la comprà al Banc de Bilbao, grup al qual s'havia integrat la Banca Mas Sardà. El seu interès ecològic ha fet que el Consell prengui mesures per a preservar-ne l'entorn, com el control del nombre de visitants i la tramitació de sa Dragonera com a parc natural. (BeC)

DRAGONERA, SA Possessió del terme de Santa Margalida, confrontada amb sa Boaleda, Saraix, Son Bauló i es Corral Serra. Documentada el 1345. Fou dels Martí —Verdera—. El 1787, era una gran propietat amb cases, garrigues, conreus de cereals i molí d'aigua. (DF/M)

DRAGONERA, TORRENT DE SA Vegeu *Bauló, torrent de Son.*

↑ Dragons de la Mort

DRAGONET *(Hemidactylus turcicus)* Rèptil sauri de la família dels gecònids. D'aspecte estilitzat, té el cos cobert de fines escates i de coloració griso-rosada amb quatre sèries de taques fosques. La seva talla màxima és de 10 cm. De cap estret, sobre els ulls presenta dues taques blavenques. Amb ungles a cada dit, la planta dels peus queda coberta per dues sèries de làmines. Viu davall pedres o dins encletxes de les roques i a parets, teulades, cases velles o estables. És una espècie estrictament nocturna, que no caça a la llum elèctrica, circumstància que en dificulta l'observació. Estrictament sedentari, rares vegades s'allunya més de quatre o cinc m del seu refugi. S'alimenta sobretot d'insectes nocturns. Serveix d'aliment a òlibes, serps de garriga, eriçons, genetes i moixos, entre altres carnívors. Quant a la seva reproducció, arriba a pondre tres vegades l'any. La femella deposita dos ous, en racons favorables, ombrívols i calents, que neixen al cap d'uns tres mesos. Viu uns quatre anys, encara que en captivitat pot arribar als vuit. Segurament arribà a les Balears a través dels navegants egeus que, en la ruta de l'estany, hi feien parada obligatòriament. Abunda a Mallorca, Menorca, Formentera, Cabrera i a tota una sèrie d'illots de l'arxipèlag balear, bé que és escàs a Eivissa. (JM)

↓ Dragonet *(Hemidactylus turcicus)*

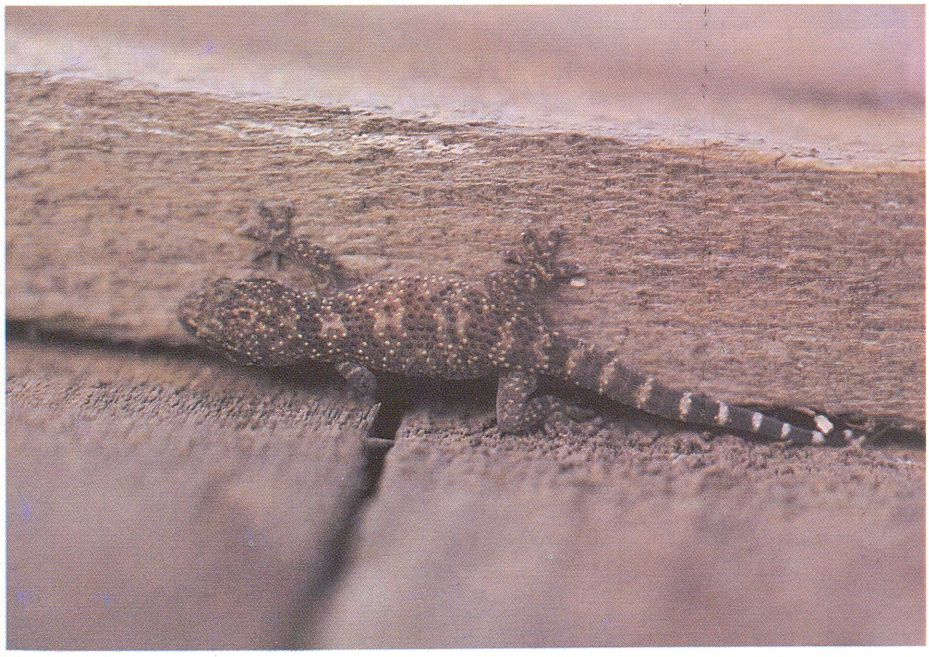

DRAGONET, CAN Propietat rústica del terme de Llucmajor, situada entre Vallgornera i Son Peixet. (M)

DRAGONS, AVENC DES Cavitat situada al puig Gros de Bendinat, al terme de Calvià. Està catalogada com a avenc fins a 15 m de profunditat, segons notació espeleomètrica.

DRAGONS DE LA MORT Unitat de milicians organitzada a Palma durant la Guerra Civil per *Arconovaldo Bonacorsi* (←), el 27 o 28 d'agost del 1936. Era la unitat de xoc per lluitar al front de Manacor contra els republicans. Al començament eren uns vint-i-cinc i arribaren a esser una cinquantena. El seu segon cap, després de Bonacorsi, fou el metge Nicolau Palmer, que ja era cap de les milícies de la Falange. Duien el cap rapat i les seves insignies eren una calavera i unes tíbies de plata, que es posaven sobre la camisa blava. El mateix dia de la seva constitució feren una desfilada pels carrers de Palma. L'endemà partiren cap a

Manacor com una unitat més de l'exèrcit nacional. Anaren a Son Pentineret i a sa Rascló, però no dugueren a terme cap acció bèl·lica fins al matí del 3 de setembre del 1936, quan participaren en l'ocupació del puig de Son Corb. Després del reembarcament republicà, es convertiren en la guàrdia pretoriana de Bonacorsi i l'acompanyaren en l'expedició de reconquesta d'Eivissa (19-20 de setembre) del 1936 i en els viatges de propaganda per Mallorca. Aquesta unitat es va convertir en llegendària i s'afirmava falsament que els seus membres havien estat objecte d'una selecció i d'un entrenament especials.

DRAGUET, SON Terrenys del terme de Porreres, situats entre Son Pesca i Son Cota. (M)

DRAGUT (Anatòlia ? - Malta 1565) Corsari turc. Fou capità de la marina turca. Capturat per Andrea Doria, fou alliberat quatre anys més tard pel també corsari Barba-rossa, i passà a servir-lo. Continuà les seves accions al servei del sultà otomà Solimà el *Magnífic*. S'alià amb el rei de França Enric II per debilitar el poder d'Espanya a la Mediterrània. Després d'atacar diverses costes espanyoles, el 1550, guiat per un renegat, arribà a les costes de Pollença, amb 1.500 homes, i carregà per sorpresa contra la vila. Els pollencins, dirigits per Joan Mas, es defensaren i aconseguiren fer-los reembarcar. El 1551, participà en l'assalt de Trípoli i, el 1555, fou nomenat governador d'aquesta ciutat. Morí en el setge de Malta.

↓ Dragut a les festes de Moros i Cristians (Pollença), representat durant més de 40 anys per Miquel Casesnoves

DRAPER, ES MOLÍ Al terme d'Esporles, situat entre sa Granja i la costa de Sant Pere. (M)

DRASSANA, SA Al port de Sóller, documentada el 1441 amb una torre de pont llevadís, artillada amb quatre bussons de coure. (M)

DRASSANES Instal·lacions portuàries destinades a la construcció i conservació de naus i d'ormeigs. A la Mallorca musulmana, la infrastructura portuària era pràcticament desconeguda. Es limità al petit arsenal situat al peu de l'Almudaina i a la vora esquerra de la desembocadura de sa Riera, i a obres de fortificació de Portopí, port en el qual, el 1229, les tropes cristianes trobaren algunes galeres. Durant l'Edat Mitjana, hi hagué projectes per a dotar Palma d'unes grans drassanes municipals, però la conjuntura político-financera n'impedí la realització. En el repartiment general, una part de la façana marítima correspongué al comte del Rosselló Nunó Sanç, i una altra al rei. En la porció reial, segons assenyala Jaume I en la seva *Crònica*, hi havia «la casa del deracenal e son-hi ja feytes les parets». Aleshores, el monarca decidí de fer donació del dit edifici en construcció a l'orde de l'Hospital de Sant Joan, primà la potenciació de la defensa d'aquest sector de la ciutat, encomanada al dit orde, i hi sacrificà unes instal·lacions estratègiques. El 1246, desaparegué tot rastre d'aquestes drassanes, ja que els terrenys aparegueren urbanitzats amb les cases de l'orde de l'Hospital i nombrosos obradors i botigues establits a particulars. No obstant, en la porció de Nunó Sanç hi havia un altre arsenal, segons testimoni de documents de l'època de repoblament. El 1241, el rei comprà els béns de Nunó Sanç a Mallorca i el patrimoni reial pogué disposar finalment de drassana pròpia. Es tractava d'unes instal·lacions petites i sense cobertura, situades on, el 1990, hi ha la plaça de ses Drassanes. El desenvolupament del comerç de les Balears i l'agitació del món mediterrani a finals del s XIII, en el qual França i la Corona d'Aragó disputaven la seva hegemonia al sud d'Itàlia, determinaren la progressiva necessitat de disposar d'una infrastructura naval pròpia per protegir els interessos comercials de l'Illa i per atendre la defensa de l'arxipèlag. Per tant, disposar d'unes drassanes municipals esdevengué progressivament una exigència. Amb aquest motiu, el 1290, els jurats de la ciutat adquiriren unes cases al costat de la drassana reial per custodiar l'aparellament de naus. El 1313, els jurats signaren un pariatge amb el rei Sanç sobre l'armament i el finançament de l'esquadra encarregada de defensar les Balears. Els jurats hi havien d'aportar la meitat de les despeses, però no disposaven d'un lloc per a custo-

↓ Les drassanes de Palma en el plànol d'Antoni Garau (1644)

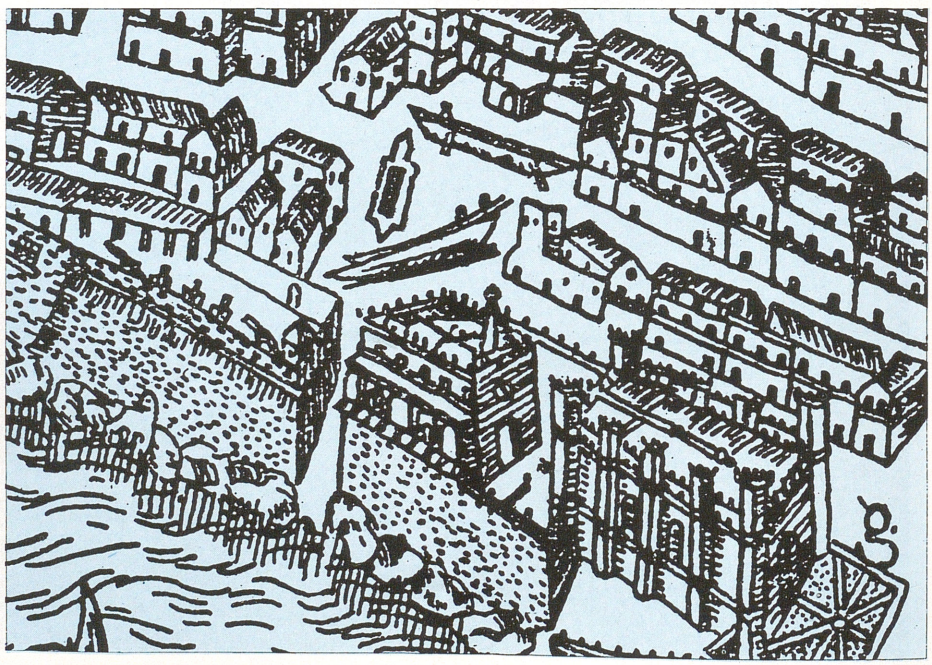

↑ Plaça de ses Drassanes (Palma)

diar i conservar les naus. Per aquest motiu, el 1319, el rei els cedí un solar extramurs, davant la porta de Portopí, amb la finalitat que el municipi hi establís una drassana, que no s'arribà a construir a causa de problemes polítics i financers que duraren uns vint anys, durant els quals no es pogué abordar cap iniciativa d'obres públiques. El 1321, els jurats hagueren de contribuir al finançament de l'empresa de Sardenya amb 25.000 lliures de préstec i 20 galeres. Després de la mort de Sanç de Mallorca es produí un període d'inestabilitat política (1324-26), llavors un estat larvat de guerra amb Gènova i, finalment, el 1343, Mallorca fou reincorporada a la Corona d'Aragó. Al llarg d'aquests anys, els jurats havien de construir les naus en llocs públics i, eventualment, en la drassana reial. Durant els períodes d'inactivitat, els vaixells eren trets a terra i deixats a la intempèrie, fet que reduïa a una tercera part la vida útil de la nau, que podia arribar als 30 anys. Superades les incidències que envoltaren la reincorporació del Regne de Mallorca, els jurats promogueren vastos projectes, com l'ampliació del moll artificial, la reordenació de la ribera de la mar i la construcció d'una drassana municipal. El projecte, en aquest darrer cas (1347-48), era de construir una drassana, situada en terrenys de l'Almudaina i confrontats amb la ribera, capaç d'allotjar 10 galeres. El patrimoni reial havia de cedir el solar i els jurats n'havien de finançar les obres. Però el projecte no progressà en coincidir amb la Pesta Negra i la guerra amb Gènova (1351). Per evitar que els jurats invertissin doblers en obres d'aquest tipus, Pere el *Cerimoniós* els presentà, el 1356, una oferta desgavellada, a través de la qual els cediria la drassana vella, sense cobrir i només amb capacitat d'allotjar cinc galeres, a canvi de la construcció, per part dels jurats, d'una drassana nova, on es poguessin col·locar 10 galeres. Durant trenta anys, el tema no es tornà a tocar. Finalment, el 1386 el rei decidí de cedir als jurats la part que necessitassin de la drassana reial, tot i que la teulada aniria a càrrec seu. Només es tractava d'una cessió d'ús, sense implicar-hi cap dret de propietat. Aquest acord final era paradoxal en la mesura que el rei posseïa una drassana, però no cooperava, amb l'allegació de manca de doblers, en els armaments navals prescrits en el pariatge del 1316. Els jurats es trobaven en una situació inversa, ja que no posseïen drassanes i s'havien de fer càrrec de totes les despeses de les armades. La sortida oferida per Pere el *Cerimoniós*, el 1386, resultà adequada durant cert temps, però l'augment progressiu del tonatge dels vaixells, detectable a partir de l'època d'Alfons el *Magnànim*, determinà l'escassa adaptació de les instal·lacions a les noves necessitats, com es demostrà amb l'enderrocament de l'arc d'entrada de la drassana en alguna ocasió per poder treure'n una nau. També en determinà el progressiu abandó a causa dels freqüents avisos de ruïna de les instal·lacions durant la segona meitat del s XV. El personal adscrit al servei de la drassana era reduït. El 1290, figura un encarregat d'obrir i de tancar la porta d'ingrés. Després s'esmenten els mestres drassaners, càrrec ocupat per calafators, els mestres d'aixa i també el mestre ferrer. Els vaixells particulars eren construïts i adobats en distints punts de la ribera. Hi havia drassanes improvisades a la zona de sa Calatrava, a la confrontada amb sa Llonja i a Portopí. Durant el s XV, es custodiaven els ormeigs de les naus del municipi a la capella de Sant Nicolau de Portopí. El s XVIII, la vella drassana havia deixat d'existir com a tal. El conegut plànol de Palma d'Antoni Garau (1644) documenta que la drassana havia esdevengut un simple varador, espai obert als carrers adjacents. Una revisió del dit plànol, realitzada el 1799, confirmà el mateix i no hi aparegué cap rastre del solar cedit, el 1319, per Sanç I per construir-hi una drassana extramurs. (PaC)

DRECERA, SA Vegeu *Bresca, molí de sa.*

DRESCHFELD, VIOLET JENNY (Manchester, Anglaterra 1890 - Gènova, Palma 1975) Escultora. A la seva ciutat natal, realitzà els primers estudis de dibuix i pintura. El 1915, es traslladà a Londres, on s'interessà per l'escultura i féu les seves primeres exposicions individuals. El 1919, s'establí a París, on estudià amb l'escultor Antoine Bourdelle i fou admesa com a membre del Saló Francès dels Artistes. El 1940, es traslladà a Palma, on exposà el 1942, el 1946 i el 1947. Treballà principalment el bronze i cultivà la temàtica d'animals.

DRET, CAMÍ Al terme de Sencelles, entre s'Era Esfondrada i So na Rosa. (M)

DRET, CAN Propietat rústica del terme de Sant Llorenç des Cardassar, situada entre el puig d'en Canut i el puig de ses Talaies. (M)

DRETA, PEDRA Indret de la costa del terme de ses Salines, situat entre cala en Tugores i l'illa Pelada. (M)

DRETA SOCIAL DE MALLORCA Partit polític de caire conservador implantat a Mallorca el 5 de juny del 1931. En fou secretari general l'escriptor Manuel Andreu Fontirroig. A les eleccions a corts del 28 de juny d'a-

quest mateix any, formà part de la Concentració de Dretes. El juliol del 1931, es fusionà amb el Partit Conservador per constituir la *Unió de Dretes* (→). (AM)

DRET BALEAR Vegeu *Dret foral.*

DRET D'ANCORATGE Vegeu *Ancoratge.*

DRET DE CARCELLERIA Quantitat que havien de pagar els presos, diàriament, per al seu manteniment. El rei Jaume II de Mallorca disposà, des de Perpinyà, que els mallorquins no donassin per a aquest concepte més de dos diners per dia. Durant el s XIV, els estrangers pagaven a Mallorca tres diners per dia.

DRET DE CATIUS Impost que es pagava quan s'adquiria un esclau. Consistia en el pagament d'un tant per cent sobre el valor de l'esclau. A principis del s XVI, aquest percentatge era, a Mallorca, del 5%, la qual cosa suposava entre 60 i 90 lliures.

DRET DE LA NEU Dret que gravava la importació de neu a Palma des dels pobles de muntanya en tres diners per lliura, segons els *Capítols del obligat de la neu* (1656), primer intent de regular el comerç i l'aprovisionament d'aquest producte a Palma. El 1696, una ordenança reial féu responsables de l'emmagatzament de la neu els batles de Sóller, Valldemossa, Selva i Bunyola. El 1723, n'hi havia quatre llocs de venda a Palma: el mercat, es Born, l'Almudaina i el Pes de la Farina. A mitjan s XVIII, el preu de la neu es va fixar en quatre diners per lliura.

DRET DEL DEU PER CENT I CONTRABAN Dret imposat a mitjan s XVII sobre les robes, gèneres i espècies de contraban fabricats o recollits en terres de musulmans i d'enemics de la corona i importats al Regne de Mallorca. Els seus capítols es redactaren el 1688, i se n'exceptuà el blat i els llegums.

DRET DEL FORASTER Dret que gravava les mercaderies dels comerciants forasters. Consistia en el pagament de 12 diners per lliura d'entrada i 12 de sortida. Ja existia el s XV, quan fou consignat per pagar els creditors de la Universitat de Mallorca, però no fou fins al 1607 quan el Gran i General Consell en determinà la regulació. El 1687, es va commutar per la imposició de 4 diners per lliura sobre el valor de totes les mercaderies forasteres que s'importassin. El 1688, es va suprimir per un període de vint anys.

DRET DEL SEGELL Impost sobre el paper creat pel rei Felip IV el 1637, en el conjunt dels seus territoris. Consistia en la venda exclusiva que féu la hisenda del paper on es redactaven la majoria dels documents públics i privats. A Mallorca, el pagaren les persones de qualsevol condició. ■ Impost sobre els teixits, vegeu *Tall del Drap.*

DRET DE MOLITJA Impost sobre la farina i el pa. Inicialment, era de 12 diners per quartera de blat, i la meitat per quartera de civada i d'ordi. El 1410, s'incrementà en 15 diners per quartera. El 1418, augmentà de nou a vint-i-quatre diners. El Sindicat Forà s'hi oposà violentament i es produïren temptatives de revolta per tot Mallorca.

DRET DE SECRETARIA DEL VIRREI Imposició que gravava la importació o exportació de mercaderies. Normalment era el 5% del valor del producte transportat, que es pagava a la secretaria del virrei. A Mallorca, s'imposà el 1652, durant el virregnat de Llorenç i Ram de Montoro, com a conseqüència de la Revolta Catalana (1640-52)

DRET DE VITUALLES Reial privilegi atorgat el juliol del 1401 pel rei d'Aragó Martí l'*Humà*, que facultava el Regne de Mallorca per capturar qualsevol nau que navegàs prop de les seves costes en èpoques d'escassesa. El 1481, fou confirmat per Ferran el *Catòlic.*

DRET FORAL Accepció d'encuny denovè, actualment substituïda per **dret especial** o **dret propi**, originària del mot 'fur', el qual representa el particularisme, és a dir, el dret privilegiat personal, de classe o local, a títol d'excepció enfront d'un ordenament general o territorial més ample. Pertany a una comunitat regional i es distingeix del dret general o comú del territori de l'estat. Amb aquest objectiu, la monarquia hispànica preconitzà un model d'estat que superàs els particularismes jurídics dels antics regnes sobre els quals s'afirmà, i dibuixà un dret general per a tots aquells. Llavors els drets particulars de tals regnes foren contemplats com a drets forals, els quals quedaren bloquejats en gran mesura, a títol de materials jurídics de residu, supervivents gràcies a la mera tolerància del moment polític, sobretot a partir de la Constitució de Cadis, que preveu uns codis generals per a tota la monarquia, amb l'objecte de fer taula rasa dels vells ordenaments dels antics regnes. Tals objectius no foren

↓ Dret foral. Constitució de la comissió que el revisà (1981). D'esquerra a dreta: Tomàs Mir, Romà Piña, Raimon Clar, Miquel Coll, Jeroni Albertí, Vicenç Matas, Eduardo Martínez-Piñeiro, Miquel Masot i Ramon Montero

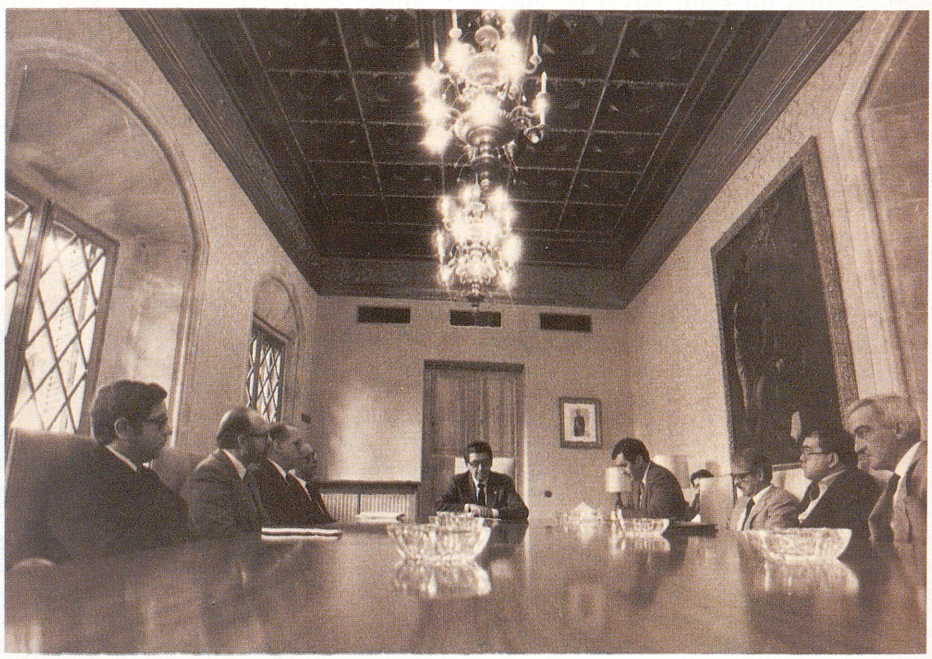

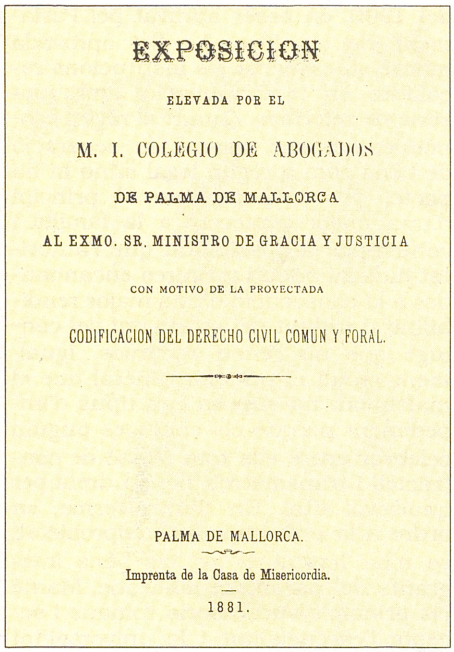
EXPOSICION

ELEVADA POR EL

M. I. COLEGIO DE ABOGADOS

DE PALMA DE MALLORCA

AL EXMO. SR. MINISTRO DE GRACIA Y JUSTICIA

CON MOTIVO DE LA PROYECTADA

CODIFICACION DEL DERECHO CIVIL COMUN Y FORAL.

PALMA DE MALLORCA.

Imprenta de la Casa de Misericordia.

1881.

↑ Treball sobre dret foral, fet pel Col·legi d'Advocats per a l'elaboració del Codi Civil (1889)

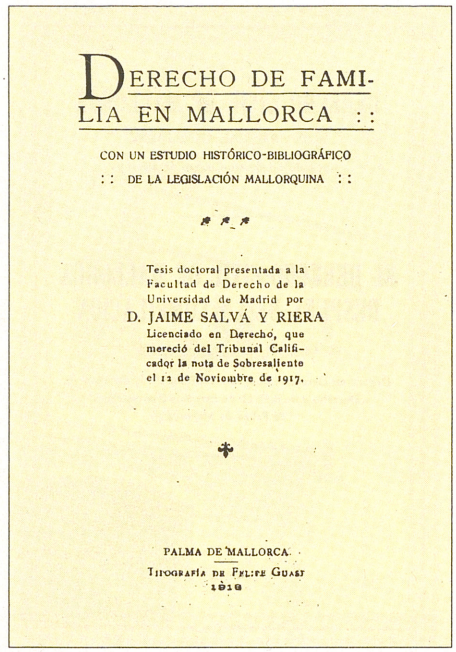
DERECHO DE FAMILIA EN MALLORCA ::

CON UN ESTUDIO HISTÓRICO-BIBLIOGRÁFICO

:: DE LA LEGISLACIÓN MALLORQUINA ::

Tesis doctoral presentada a la Facultad de Derecho de la Universidad de Madrid por

D. JAIME SALVÁ Y RIERA

Licenciado en Derecho, que mereció del Tribunal Calificador la nota de Sobresaliente el 12 de Noviembre de 1917.

PALMA DE MALLORCA

TIPOGRAFÍA DE FELIPE GUASP

1918

↑ Estudi de dret foral realitzat per Jaume Salvà Riera (1917)

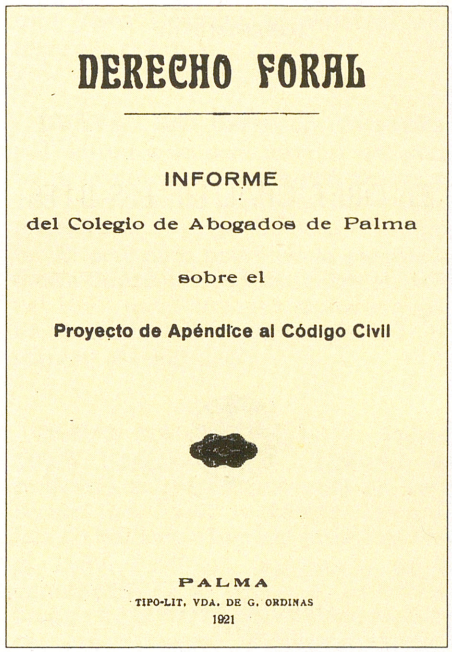
DERECHO FORAL

INFORME

del Colegio de Abogados de Palma

sobre el

Proyecto de Apéndice al Código Civil

PALMA

TIPO-LIT. VDA. DE G. ORDINAS

1921

↑ Dret foral. Informe del Col·legi d'Advocats (1921)

assolits gràcies a la reacció historicista, a tot Europa, de l'escola de Savigny, que a Catalunya, a Mallorca i a altres territoris forals fou assumida com una barrera que permeté, almenys, la supervivència del seu dret civil enfront del general de la codificació. El 1990, la Constitució vigent perfilà el nou estat de les autonomies tot precisant en la seva disposició addicional primera que «empara i respecta els drets històrics dels territoris forals», i establí en l'article 149 que, si bé tot l'estat té competència exclusiva en la legislació civil, l'exercirà «sens prejudici de la conservació, modificació i desenvolupament dels drets civils, forals o especials, per part de les Comunitats Autònomes, allà on n'hi hagi». El dret de Mallorca té l'origen en la *Carta de Franquesa* atorgada per Jaume I, el 1230, als pobladors de l'Illa. El seu fill Jaume II precisà, el 1299, el sistema de fonts de l'ordenament jurídic del Regne, basat en les *consuetudines et libertates insulae*, és a dir, en privilegis, bons usos i estils de la Cúria. A manca d'aquest, i només en matèria penal, s'havia d'acudir als *Usatges de Barcelona* i, en darrer terme, al dit dret comú, això és, al dret romano-canònic, auspiciat per l'Europa culta del moment —les Universitats— com un dret que unificava el de la compilació justiniana i el de l'Església, reelaborat pels juristes. Aquest dret culte, procedent de la propera Itàlia i entès com una raó escrita, era tècnicament superior als derivats de l'Alta Edat Mitjana i Mallorca esdevengué el primer país hispànic que l'assolí, amb capacitat de resoldre les complexitats jurídiques de la creixent societat burgesa instal·lada a l'Illa. L'acceptació del dret romà com a dret per part del Regne de Mallorca, davant la manca de costums i privilegis, fa pensar que també aquest, i no només els seus costums i privilegis, era dret mallorquí. No obstant, una interpretació restrictiva del dret de Mallorca, pràcticament des del Decret de Nova Planta, ha fet que, avui, l'aplicació del dret romà a l'Illa quedi circumscrita a l'àmbit de les successions hereditàries. S'accepta així des que el 1961 es compilaren les restes que sobrevivien del dret civil mallorquí, tot i que com a element interpretatiu de la *Compilació* (←) es fixàs la tradició jurídica balear, encarnada en antics costums, lleis i doctrina dels quals procedia. El dret de Mallorca, derivat dels seus costums i privilegis, fou recollit des de molt antic en codis i repertoris. La recopilació més completa, realitzada a principis del s XVII, és la *Recopilació de las Franquesas i Dret municipal Mayoricarum.* Aquest text no s'arribà a aprovar, ni tan sols a publicar, a causa de la po-

↓ Dret foral. Projecte de la comissió de juristes (1948)

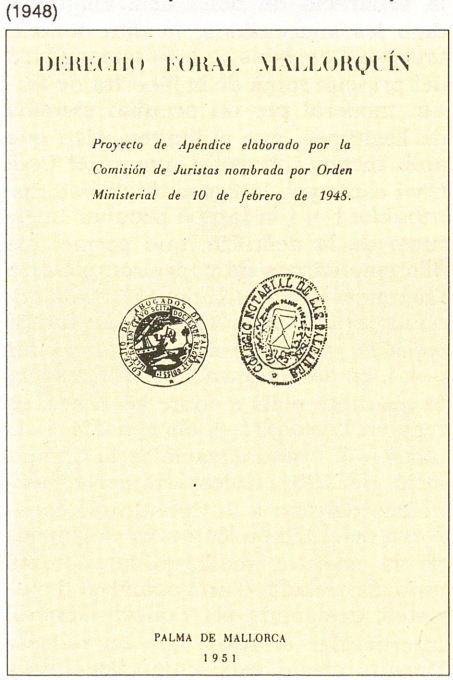
DERECHO FORAL MALLORQUÍN

Proyecto de Apéndice elaborado por la Comisión de Juristas nombrada por Orden Ministerial de 10 de febrero de 1948.

PALMA DE MALLORCA

1951

↓ Dret foral. Treball de Lluís Pascual González (1951)

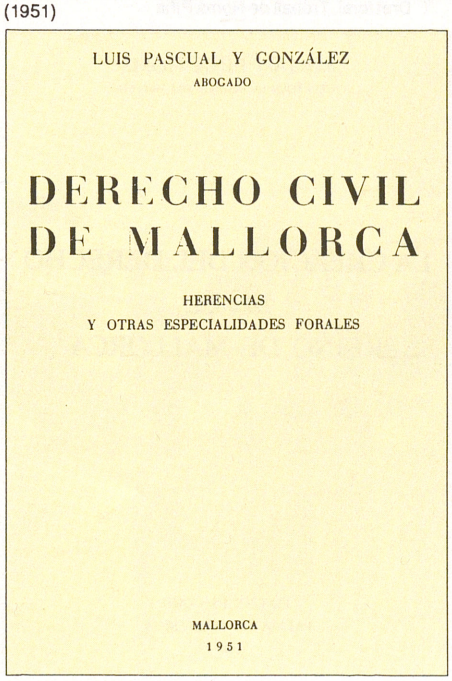
LUIS PASCUAL Y GONZÁLEZ

ABOGADO

DERECHO CIVIL DE MALLORCA

HERENCIAS

Y OTRAS ESPECIALIDADES FORALES

MALLORCA

1951

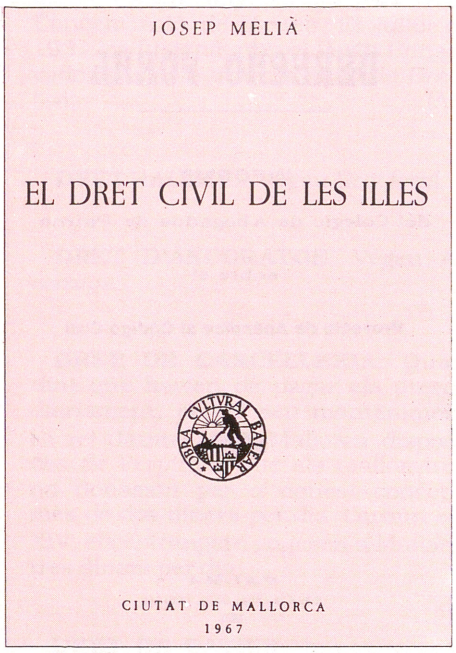

↑ Dret foral. Obra divulgativa de Josep Melià (1967)

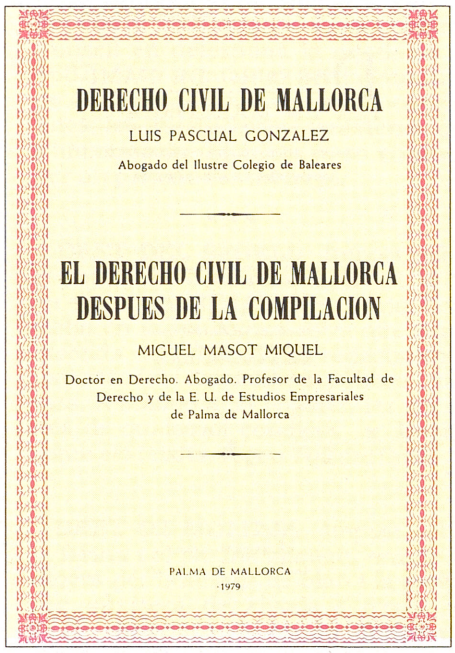

↑ Treballs sobre dret foral de Lluís Pascual i Miquel Masot (1979)

lèmica que encetà la seva ambició de text reformador, ja que obeí al mandat dels jurats del Regne «ques fasse de nou un dret municipal i ordinacions que reformen totes les coses que tenen necessitat de reformació». *El Decret de Nova Planta* (←), així com una legislació constant de l'Estat espanyol, feta al llarg dels s XVIII i XIX, desarborà aquest dret històric del Regne, primer el dret públic i llavors els altres, per deixar-lo circumscrit a algunes disposicions aïllades de dret civil, que perduraren malgrat l'aprovació del Codi Civil del 1889, el qual establí que els territoris forals conservassin «de moment» el seu dret i que el Codi només actuàs com a supletori. En l'actualitat, el dret foral de Mallorca, compilat el 1961 amb el nom de *Compilació del Dret civil de Balears*, apareix recollit en el llibre primer de la dita Compilació. Fou actualitzat per llei del Parlament de les Illes i aprovat en sessió plenària el 20 de juny del 1990. Les institucions contemplades són escasses i es poden resumir en les següents: el règim econòmico-familiar, en base a la separació de béns dels cònjuges; dins les successions, la dita *donació universal de béns* (←), la consagració del principi romà de la llibertat de testar, moderat per un peculiar sistema de llegítimes, que el limiten, tot i que amb menor intensitat que en el Codi Civil espanyol; la figura de l'*hereu distribuïdor* (→) i la també peculiar institució de la definició, que permet als fills emancipats de poder renunciar a l'herència dels pares davant d'una donació rebuda d'ells en vida; un també específic tractament del *fideïcomís* (→); i, en darrer terme, pel que respecta als drets reals o sobre les coses, es regulen l'*estatge* (→), els censals i els *alous* (←). L'actualització de la Compilació del 1961, necessària per a l'adequació del text a la Constitució espanyola del 1978 i a les noves exigències de la societat mallorquina, comptà amb els treballs d'una comissió de juristes, designada pel Consell General Interinsular el 1981, que en redactà l'avantprojecte, esdevengut llei el juny del 1990, en esser aprovat pel Parlament de les Illes. La llei aprovada manté en essència les institucions recollides en la Compilació, amb una sèrie de reformes. Quant al règim econòmico-familiar, manté la separació de béns com a règim legal si no hi ha pacte, però s'inspira en el principi d'una major protecció a la família i contempla la possibilitat que l'autoritat judicial adopti mesures encaminades a la consecució d'una major rendibilitat o utilitat del patrimoni del cònjuge que no generi recursos. Igualment recull el principi general que el matrimoni no suposa cap tipus d'impediment perquè els cònjuges puguin celebrar entre ells tota classe de contractes i transmetre's béns i drets per qualsevol títol. En darrer terme, en ordre a la presumpció de copropietat, se n'ha limitat el joc als béns integrants del parament domèstic. Manté els principis successoris romans i accepta l'essencialitat i la universalitat de la institució d'hereu. En canvi, introdueix importants modificacions en el sistema legitimari i passen a ostentar aquest dret els descendents, els pares i el cònjuge viudo, i desapareix la distinció entre parentesc matrimonial i extramatrimonial. Es precisa més la regulació de la definició i, en l'ordre successori intestat, atorga la preferència del cònjuge viudo a tots els col·laterals. Altres importants reformes són les que s'operen en relació als drets reals, en quant exclou, en matèria de censos, alous i altres drets de naturalesa anàloga, l'aplicació dels drets de tanteig i de retracte. Proclama per als censos i les seves pensions i per a l'alou, el principi universal de la prescriptibilitat. (RP)

↑ Dret foral. Treball de Romà Piña

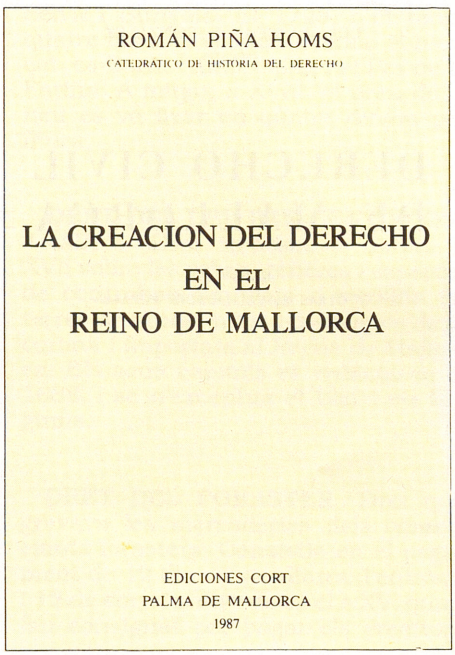

DRET NOU Dret creat el 1618, en substitució del *vectigal dels consignats* (→). Consistia en el pagament de sis diners per lliura de totes les mercaderies que sortien de Mallorca. D'aquests diners, 4 eren per a la Universitat de Mallorca i 2 per al Col·legi de la Mercaderia.

DRETS FUNERARIS Quantitat destinada a pagar les despeses i demostracions funeràries en morir algun membre de la família reial que posseïa Mallorca entre els seus territoris. Incloïa el desplaçament de síndics mallorquins a la Cort per representar el condol del Regne de Mallorca. Aquestes despeses arribaven a xifres importants, de tal manera que, arran de la mort de Felip IV, els drets funeraris foren de 9.745 lliures, 14 sous i 8 diners.

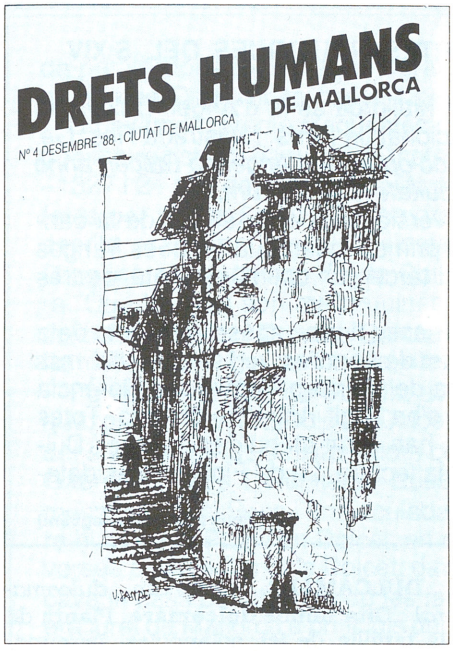

↑ Drets Humans de Mallorca

DRETS HUMANS DE MALLORCA Publicació de periodicitat irregular editada a partir del 1988 pel Grup Cristià de Drets Humans de Mallorca, presidit per Josep Noguera Arrom, com a continuació de *Drets Humans. Full informatiu* (1980-86). Les seves planes recullen, entre altres temes, informació sobre la no-violència, l'objecció de consciència, legislació sobre els drets humans internacionals o els grups marginats. Dedicada generalment a temes monogràfics, com la presó o l'ecologia, es redacta en català, amb alguns articles en castellà. N'és responsable de publicació Mercè Truyols.

DRETS UNIVERSALS Dret percebut per la Universitat de Mallorca sobre la major part dels productes objecte de compra-venda. Una reial pragmàtica del 1614 manava que el pagassin tots els foraster i tots els estaments de Mallorca. L'administraren els clavaris de la Universitat fins al 1684, quan passà a dependre de la Junta de la Consignació. Durant els s XVI i XVII gravava, entre d'altres productes, la carn, el pa, el vi i els vestits.

DUAI, CAN Possessió del terme de Sant Llorenç des Cardassar, situada entre Son Puça i Son Escrivà. (M)

DUAIA, FONT DE SA Al terme d'Artà, situada entre les cases de sa Duaia de Dalt i el coll Rubiol. (M)

↑ Sa Duaia de Baix (Artà)

DUAIA DE BAIX, SA Antiga possessió del terme d'Artà, situada entre el puig Figuer i ses Parrisses, avui establiment hoteler. Documentada el 1283 com a Honor la Duaya i, el 1361, com a alqueria Duaya Vella. (M)

DUAIA DE DALT, SA Possessió del terme d'Artà, situada entre la font Soberana, es Cabriders, el coll Rubiol i el puig des Pins Campaners. Se suposa que cap al 1410 el seu propietari, Antoni Vives Despuig, hi construí una torre o la reformà. (M)

DUANA, SA Barri de *Portocolom* (→), situat a la part interior del port. La seva construcció s'inicià devers el 1880, després de la urbanització d'uns terrenys de l'antiga alqueria de s'Horta. El seu nom prové de la presència d'una duana construïda entre el 1855 i el 1857, que fou considerada de segona classe el 1884 i suprimida definitivament el 1962.

DUBAL MAS, CARLES (? - Palma 1890) Dirigent obrer. Tipògraf de professió, el 1881 fundà a Palma, amb Ricard San Juan, la Societat Tipogràfica de Mallorca, i en fou president fins al 1883. Participà activament en la constitució de la Federació de Treballadors de la Regió Espanyola a Mallorca, amb Francesc i Sebastià Alorda i Guillem Arbós. Fou un dels fundadors del Partit Socialista Obrer Espanyol (1879) i de la Unió General de Treballadors (1888) i membre del consell de redacció de *La Guerra Social*, portaveu del PSOE barceloní. El 1888, va esser empresonat a Barcelona durant la vaga de la construcció. És autor d'una versió de *La Asociación Internacional de los Trabajadores*, d'Oscar Testut (1871).

DUC, CAN Propietat rústica del terme d'Artà, situada entre el puig d'en Renegat i el pas de ses Osques. (M)

↓ Sa Duana (Portocolom-Felanitx)

↑ Ducat

DUCAT Moneda d'or encunyada a diversos estats a imitació del ducat de Venècia. A la Corona d'Aragó fou adoptat de forma general pel rei Ferran el *Catòlic* (1479-1516). A Mallorca també foren encunyats ducats de Ferran el *Catòlic*. A l'anvers, presentaven el bust del monarca mirant a la dreta i la llegenda *Ferdinandus Rex Aragonum*. Al revers, hi figurava l'escut d'Aragó i de Castella i la llegenda *Catholicus Maioricarum*. Només se'n coneixen dos exemplars, un dels quals fou fet gravar pel mestre Francesc Burguès entre el 1508 i el 1516.

DUC VELL, SON Possessió del terme d'Artà, situada entre Son Catiu i Son Primer. (M)

DUENDE, EL Publicació satírica editada amb el subtítol de *Semanario crítico singular. Que hará reir y llorar.* Redactada per Miquel Martí, en sortiren tres números entre l'11 i el 25 de març del 1894.

DUES BOQUES, AVENC DE LES Cavitat situada prop del coll de Bendinat, al terme de Calvià. Està catalogat com a avenc des de 15 fins a 50 m de fondària, segons notació espeleomètrica. Té aixecament topogràfic. ■ Cavitat situada entre Son Grua i el torrent del Salt de Llinàs, al terme de Pollença. Està catalogat com a avenc de 15 fins a 50 m de fondària, segons notació espeleomètrica.

ANGELÍ DULCERT I TRES CARTES NÀUTIQUES DEL S XIV

La primera carta nàutica firmada a Mallorca és la d'Angelí Dulcert, el 1339, que es troba a la Biblioteca Nacional de París, registrada *Res. Ge. B. 696,* sobre la qual l'autor escriví: *hoc opus fecit Angelino Dulcert anno MCCCXXXVIIII de mensis augusti in ciuitate maioricarum.*

Aquesta carta presenta la primera versió gràfica coneguda de la bandera de Mallorca: esquarterada, en el primer i quart quarter dues franges vermelles en camp d'or; en el segon i tercer, un castell de plata, de tres torres, en camp blau.

Hi ha dues altres cartes, una d'elles sense firmar, sense consignar data ni lloc on fou traçada, al British Museum de Londres, registrada *Add. mss 2569* del ~1325 i l'altra a la Biblioteca del Príncep Corsini, de Florència datada el ~1327, la firma de la qual s'ha llegit Angelino Dalorto. Totes dues, la de Londres i la de Florència, han estat atribuïdes a Angelí Dulcert, considerant Dalorto com una mala lectura. La de Florència és data-

(continua a la pàgina següent)

DUES BOQUES, COVA DE SES Al terme de Selva, situada entre la penya Foradada i la penya des Migdia. (M)

DUES TORRES, RAFAL DE SES Antic rafal del terme de Palma, al lloc des Vinyet, confrontat amb el Garrigó, Son Puig, Son Dameto i el camí reial de Palma a Puigpunyent. Documentat el 1621, pertanyia al senyor Joan Dameto. Dedicat a conreu de cereals i vinya, tenia un casal senyorial amb dues torres, d'on deriva el nom. (DF)

DUET, CAN Propietat rústica del terme de sa Pobla, situada entre Son Amer i Son Senyor. (M)

DULCAMARA *(Solanum dulcamara)* Dita també **dolçamara.** Planta de la família de les solanàcies, perenne. Té la tija de 10-40 cm, llenyosa, sarmentosa i cilíndrica. Les fulles són ovalo-cordiformes, acuminades, enteres; les superiors trisectes, amb els dos segments laterals més petits. Té les flors violades, en corimbes llargament pedunculats, i les baies vermelles a la maturitat. Es fa per torrenteres i bardissars humits i floreix de maig a setembre. D'un gust amargant que dolceja després, és poc freqüent a Mallorca. (FB)

DULCERT, ANGELÍ (Mallorca s XIV) Cartògraf. És autor d'una carta

↓ Carta nàutica d'Angelí Dulcert (1339). Biblioteca Nacional de París

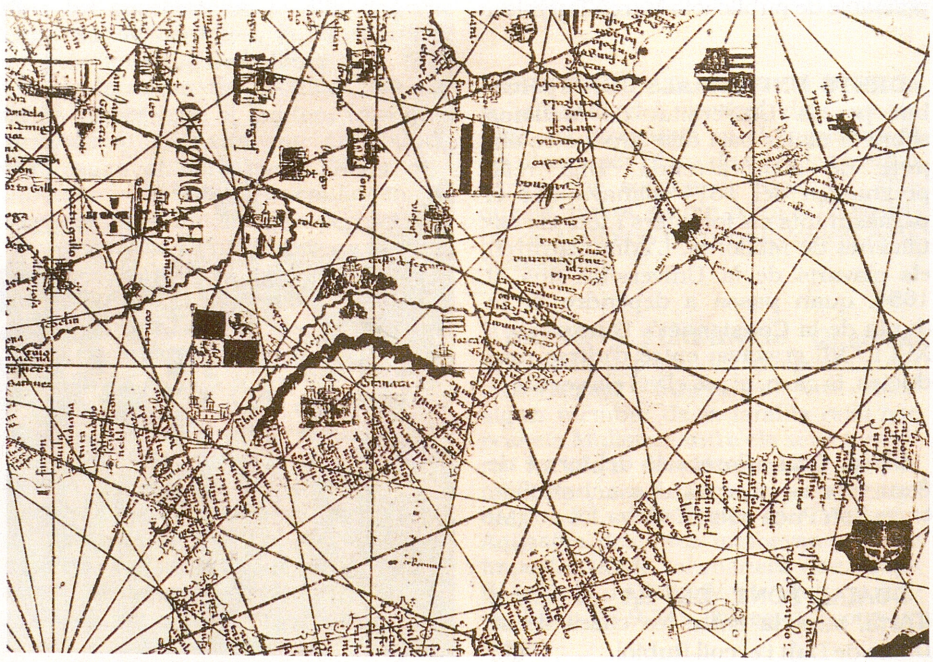

da per l'historiador de la cartografia Heinrich Winter entre 1327 i 1330, i per Marcel Destombes, cap al 1335.

Un examen directe d'aquestes cartes ens revela que el nombre de topònims registrats és quasi el mateix: 20 a la carta del ~1325, 23 a la del ~1327 i 24 a la del 1339. Resulta molt significatiu, i prova que les tres són fetes per una mateixa mà, comprovar que onze dels topònims hi vénen escrits exactament igual: Maiorca, Maom, Euiza, Formetera, Cabrera, Dragonera, Tagomago, Porto Colubo, Portomagno, C. Depera i Conigera. Que les tres són mallorquines i de Dulcert ho creuen els professors Julio Rey Pastor i Ernesto García Camarero, historiadors de la cartografia mallorquina. Per part meva, n'estic plenament convençut.

Pel que fa al llinatge Dulcert, avui extingit a Mallorca, s'ha de recordar que, grafiat Dulcert, Dulcet i Dolcet, el trobam ben documentat a l'Illa des del s XIII al XV pels historiadors contemporanis Joan Baptista Ensenyat, Gabriel Llabrés i Quintana, Eusebi Pascual, Estanislau de K. Aguiló, mossèn Antoni Pons i Immaculada Ollich i Castanyer. Al carrer de Bonaire hi havia el Pou d'en Dolcet, en el *Llibre de Protocols* del 1339 hi ha diverses escriptures dels Dolcet; davant l'església de Sant Miquel s'emplaçava la casa pairal d'una de les famílies d'aquest llinatge. Llorenç Dolcet era jurat de Mallorca a principis del s XIV.

Josep Mascaró Passarius

nàutica datada a la Ciutat de Mallorca el 1339 i conservada a la Biblioteca Nacional de París. Se l'ha identificat amb Angelino Dalorto, autor de la carta de la Biblioteca Príncep Corsini de Florència (~1327). (GLl)

DU-LE-HI, SON Possessió del terme d'Algaida, situada entre can Delhomo i Son Pistola, anomenada així perquè, segons la tradició, quasi tot el que s'hi consumia s'havia de dur de fora. (M)

DULZAINA, LA Revista setmanal publicada a Palma entre octubre del 1868 i abril del 1869. Apareixia amb el subtítol de *Revista semanal de literatura, política, artes y costumbres*. S'edità per iniciativa de la tertúlia reunida a la Llibreria Nacional i Estrangera, composta, entre altres, per Bartomeu Ferrà, Gabriel Maura, Pere d'Alcàntara Penya, Joan Lladó Figuerola i Tomàs Fortesa, els quals signaven les seves col·laboracions amb pseudònim. Publicava romanços, poemes i costums populars amb un marcat caràcter humorístic. Es redactava en castellà, amb alguns articles en català.

DUMETZ, FRANCESC (Palma 1731 - San Gabriel, Califòrnia 1811) Religiós i missioner. Fou un dels deu missioners que des del port de Tepic, a la costa mexicana del Pacífic, s'embarcaren cap a Monterey el gener del 1771. Als 52 dies arribaren a San Diego, Califòrnia, i es reembarcaren cap al seu destí, on arribaren el maig del mateix any. Juníper Serra disposà que ell i el religiós Lluís Jaume s'encarregassin de la missió de San Diego. Posteriorment passà a les missions californianes de San Carlos (fins al 1782), San Buenaventura (1797), San Fernando i, finalment, a la de San Gabriel. En record seu, un accident costaner al nord de Los Ángeles rebé el nom de Point Duma. (BF)

↓ La Dulzaina

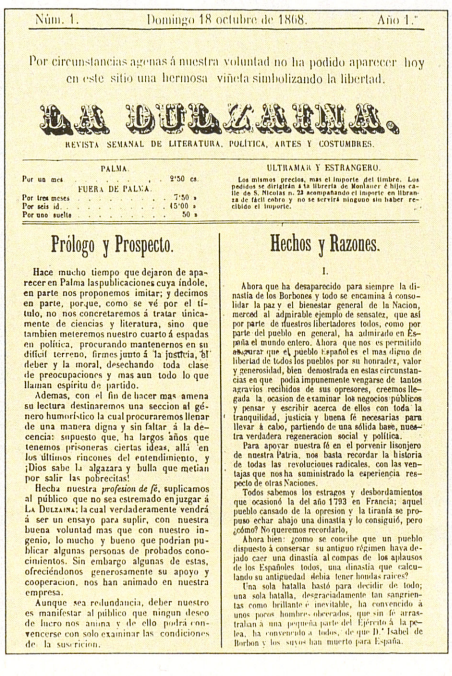

Núm. 1. Domingo 18 octubre de 1868. Año 1.°

Por circunstancias agenas á nuestra voluntad no ha podido aparecer hoy en este sitio una hermosa viñeta simbolizando la libertad.

LA DULZAINA.

REVISTA SEMANAL DE LITERATURA, POLÍTICA, ARTES Y COSTUMBRES.

PALMA.
Por un mes . . . . . 2'50 cs.
FUERA DE PALMA.
Por tres meses . . . . . 7'50 »
Por seis id. . . . . 15'00 »
Por uno suelto . . . . . 50 »

ULTRAMAR Y ESTRANGERO.
Los mismos precios, mas el importe del timbre. Los pedidos se dirigirán á la librería de Muntaner é hijos calle de S. Nicolás n. 23 acompañando el importe en libranza de fácil cobro y no se servirá ninguno sin haber recibido el importe.

Prólogo y Prospecto.

Hace mucho tiempo que dejaron de aparecer en Palma las publicaciones cuya índole, en parte nos proponemos imitar; y decimos en parte, porque, como se vé por el título, no nos concretaremos á tratar únicamente de ciencias y literatura, sino que tambien meteremos nuestro cuarto á espadas en política, procurando mantenernos en su difícil terreno, fieles junto á la justicia, al deber y la moral, desechando toda clase de preocupaciones y mas aun todo lo que llaman espíritu de partido.

Ademas, con el fin de hacer mas amena su lectura destinaremos una seccion al género humorístico la cual procuraremos llenar de una manera digna y sin faltar á la decencia: supuesto que, ha largos años, que tenemos prisioneras ciertas ideas, allá en los últimos rincones del entendimiento, y ¡Dios sabe la algazara y bulla que metian por salir las pobrecitas!

Hecha nuestra *profesion de fé*, suplicamos al público que no sea estremado en juzgar á LA DULZAINA; la cual verdaderamente vendrá á ser un ensayo para suplir, con nuestra buena voluntad mas que con nuestro ingenio, lo mucho y bueno que podrian publicar algunas personas de probados conocimientos. Sin embargo algunas de estas, ofreciéndonos generosamente su apoyo y cooperacion, nos han animado en nuestra empresa.

Aunque sea redundancia, deber nuestro es manifestar al público que ningun deseo de lucro nos anima y de ello podrá convencerse con solo examinar las condiciones de la suscricion.

Hechos y Razones.

I.

Ahora que ha desaparecido para siempre la dinastía de los Borbones y todo se encamina á consolidar la paz y el bienestar general de la Nacion, merced al admirable ejemplo de sensatez, que así por parte de nuestros libertadores todos, como por parte del pueblo en general, ha admirado en España el mundo entero. Ahora que nos es permitido enorgullecernos de que el pueblo español es el mas digno de libertad de todos los pueblos por su honradez, valor y generosidad, bien demostrada en estas circunstancias en que podia impunemente vengarse de tantos agravios recibidos de sus opresores, creemos llegada la ocasion de examinar los negocios públicos y pensar y escribir acerca de ellos con toda la tranquilidad, justicia y buena fé necesarias para llevar á cabo, partiendo de una sólida base, nuestra verdadera regeneracion social y política.

Para apoyar nuestra fé en el porvenir lisonjero de nuestra Patria, nos basta recordar la historia de todas las revoluciones radicales, con las ventajas que nos ha suministrado la esperiencia respecto de otras Naciones.

Todos sabemos los estragos y desbordamientos que ocasionó la del año 1793 en Francia; aquel pueblo cansado de la opresion y la tiranía se propuso echar abajo una dinastía y lo consiguió, pero ¿cómo? No queremos recordarlo,

Ahora bien: ¿como se concibe que un pueblo dispuesto á conservar su antiguo régimen haya dejado caer una dinastía al compas de los aplausos de los Españoles todos, una dinastía que calculando su antigüedad debia tener hondas raices?

Una sola batalla bastó para decidir de todo; una sola batalla, desgraciadamente tan sangrientas como brillante é inevitable, ha convencido á unos pocos hombres obcecados, que sin fe arrastraban á una pequeña parte del Ejército á la perfidia, ha convencido á todos, de que D.ª Isabel de Borbon y los suyos han muerto para España.

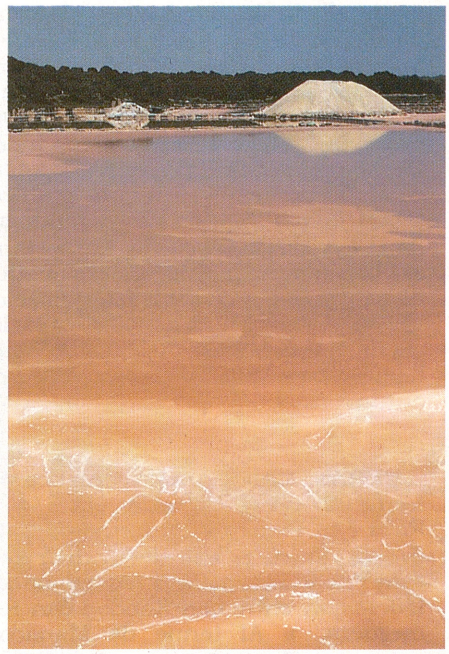

↑ La *Dunaliella salina* és la causant del color rosa de les salines

DUNALIELLA SALINA Alga clorofícia flagel·lada de la família de les desmaliel·làcies. És unicel·lular ovoide de secció circular. Es caracteritza per no tenir la membrana cel·lulòsica clarament definida i pels flagels, que surten d'un petit cràter, els quals la tenyeixen de rosa per acumulació de carotens. Espècie abundant a les salines i causa de la seva coloració, s'adapta als canvis de salinitat i ajusta la seva pressió osmòtica mitjançant l'acumulació de glicerina. (GA)

DUPIN DE DUDEVANT, AURORE Nom de l'escriptora coneguda amb el pseudònim de *George Sand* (→).

DUQUETA, TORRENT DE SA Al terme d'Escorca, situat entre Binifaldó i Son Llobera. (M)

DURA, LA PEDRA Accident de la costa del terme de Pollença, entre la punta Topina i la penya Gran. (M)

DURAN, BERNAT (Mallorca s XV - Palma 1494) Prior de Lluc. Fou ordenat de prevere el 1447 i obtengué un benefici a la Seu de Mallorca. Instat pel cavaller Tomàs Tomàs, el 1456 renuncià a la prebenda i fou elegit primer prior de l'incipient col·legi de preveres de Nostra Dona de Lluc, confirmat el mateix any pel papa Calixt III. Fou rector de la parròquia de Sant Pere, d'Escorca. Durant el seu priorat,

es traslladà la parròquia del terme d'Escorca de la capella de Sant Pere a la de la Mare de Déu de Lluc; impulsà i dignificà el culte diví. Racionalitzà i normalitzà l'economia amb la millora del conreu de les terres de la Mare de Déu i amb l'acapte per tots els pobles de Mallorca, i emprengué una gran activitat constructora i de millorament de la fàbrica de l'església. No obstant, el 1458 renuncià al càrrec per motius de salut. Posteriorment, fou domer de la Seu, obtengué un benefici a l'església de Monti-sion, de Palma, i va esser nomenat reformador del convent de Santa Elisabet, de Palma (1485). (GS)

DURAN, CAN Propietat rústica del terme d'Ariany, situada entre Son Roca i es Pujol. ■ Al terme de Capdepera, entre el coll des Vidrier i la torre de Canyamel. ■ Al terme de Llucmajor, entre can Xondo i can Romeguera. ■ Al terme de Manacor, entre can Bonjesús i can Barquetes. ■ Al terme de Palma, entre Son Canut i Son Garcies. ■ Al mateix terme, entre Son Moraduix, can Miquelinos i l'hort de Sant Antoni. ■ Al mateix terme, entre ca ses Senyoretes i can Fogonet. (M)

DURAN, HORT D'EN Al terme de Selva, situat entre l'hort d'en Coll i el camp des Molins. (M)

DURAN, PAU (Esparreguera, Catalunya ~1580 - Arenys de Lledó, Aragó 1651) Prevere. Doctor en dret per la Universitat de Salamanca. Fou, successivament, professor de lleis a Osca, vicari general del bisbat de Mallorca durant desset anys i auditor de la Rota. Tornà a Catalunya com a bisbe d'Urgell (1634-41), on combaté el bandolerisme i tengué greus enfrontaments, que arribaren a la lluita armada, amb el capítol, especialment amb el canonge Pau Claris Casademunt. Nomenat arquebisbe de Tarragona (1641), la Guerra dels Segadors no li permeté de prendre possessió del càrrec. És autor de *Tractatus de conditionibus et modis impossibilibus et iure prohibitis contractibus et testamentis adscriptis*, publicat a Palma el 1612, i de les *Decisionum sacrae Rotae Romanae* (1635).

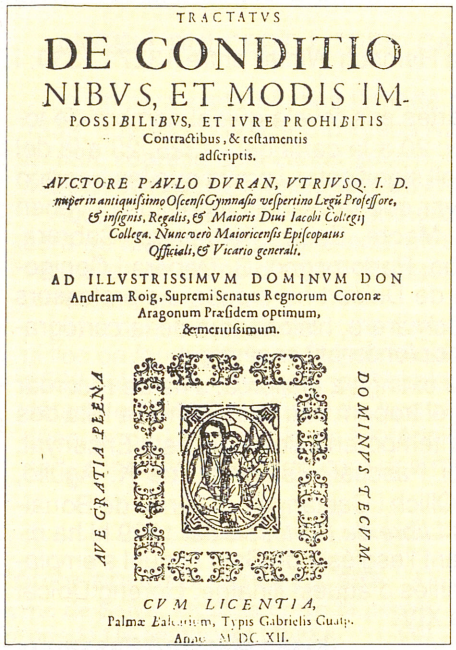
TRACTATVS
DE CONDITIO
NIBVS, ET MODIS IM-
POSSIBILIBVS, ET IVRE PROHIBITIS
Contractibus, & teſtamentis
adſcriptis.
AVCTORE PAVLO DVRAN, VTRIVSQ. I. D.
nuper in antiquiſſimo Oſcenſi Gymnaſio veſpertino Legũ Profeſſore,
& inſignis, Regalis, & Maioris Diui Iacobi Collegij
Collega. Nunc verò Maioricenſis Epiſcopatus
Officialis, & Vicario generali.
AD ILLVSTRISSIMVM DOMINVM DON
Andream Roig, Supremi Senatus Regnorum Coronæ
Aragonum Præſidem optimum,
& mentiſſimum.
AVE GRATIA PLENA
DOMINVS TECVM.
CVM LICENTIA,
Palmæ Balearium, Typis Gabrielis Guaſp.
Anno M DC XII.

↑ Obra de Pau Duran

DURAN, SON Possessió del terme de Sant Joan. El 1578, està documentada com a rafal de Son Duran. El 1621, pertanyia, en part, al tallador de pedra Pere Onofre Pastor. El 1675, era del notari Jeroni Manenta de Casanova. Tenia cases i conreus de cereals. En deriven (1990), **Son Duran Vell**, situada entre Son Gil, Son Duran d'en Rafel i Son Amagat i **Son Duran d'en Rafel**, entre Son Duran Vell, Son Gil, Son Coll i can Ferrerino. (DF/M)

DURANA, NA Sort de terra del terme de Porreres, documentada el 1483. (M)

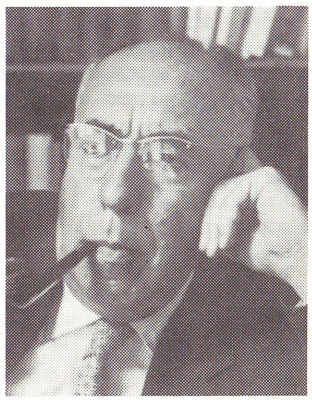

→ Llorenç Maria Duran Coli

↓ Can Duran (Palma), entre Son Moraduix, can Miquelinos i l'hort de Sant Antoni

DURAN COLI, LLORENÇ MARIA (Inca 1903 - Palma 1986) Mestre. Fill de *Miquel Duran Saurina* (→). Estudià a l'Escola Normal de Palma i, a partir del 1925, fou mestre estatal per oposició. Membre de l'Esquerra Republicana Balear, fou elegit regidor de l'Ajuntament de Sencelles i, com a tal, participà en el debat de l'avantprojecte de l'Estatut d'Autonomia de Mallorca i Eivissa. Féu col·laboracions a revistes com *Ca-nostra*, *Almanac de les lletres* i *La nostra terra*. Signà la *Resposta al missatge dels catalans* (1936). Empresonat durant la Guerra Civil, el 1940 fou depurat i separat del cos de mestres de l'Estat. Reorganitzà la impremta que havia muntat el seu pare i fundà l'Editorial Duran, a Inca. S'especialitzà en llibres escolars, escrits i publicats per ell, alguns dels quals tengueren una gran difusió. El 1969, amb un equip de psicòlegs, fundà el gabinet Tepsor, del qual fou coordinador fins al 1981. Entre els seus llibres

escolars destaquen la col·lecció de càlcul *Dos + Uno* (1942) i l'enciclopèdia escolar *Ingreso* (1944), que arribà a les vint-i-tres edicions. Dels textos sobre psicologia destaca *Introducció a la pràctica del Rorschach* (1979). Des del 1990, l'Institut de Formació Professional d'Inca du el seu nom.

DURAN COLL, MAGDALENA (Inca 1960) Pintora. Llicenciada en belles arts per la Universitat de Barcelona, realitzà la primera mostra individual a Felanitx el 1982 i, posteriorment, ha exposat a diferents indrets de Mallorca i de la Península. Ha participat en fires d'art internacional, com Arco (Madrid) i la de Basilea (Suïssa). Becada per la Generalitat de Catalunya i per la Universitat de Barcelona, obtengué el Ciutat de Palma de Pintura (1988).

→ Magdalena Duran Coll, sense títol

DURAND MURIAS, ENRIQUE (Madrid 1927 - Palma 1987) Pintor. El 1956, es traslladà a Palma, on realitzà la primera mostra individual (1975). Posteriorment exposà a Madrid (1978, 1982) i a Palma (1976, 1979, 1982). Amb tècniques a l'oli, a l'aquarel·la i al pastel, cultivà temes paisatgístics.

DURAN I DURAN, PERE JOAN (Manacor 1905 - Pont d'Inca, Marratxí 1968) Religiós i músic. Fou vicesecretari de la congregació de les Escoles Cristianes a Roma. Retornat a Mallorca, fundà l'emissora EA-6-AQ en es Pont d'Inca. Compongué música religiosa i cants escolars, i recopilà tonades populars. Va compondre la sarsuela *El pavo robado*. (CM)

DURAN JAUME, DAMIÀ (Porreres 1931) Investigador. Interessat per temes de caire sòcio-econòmic, cultural i antropològic, ha publicat diversos treballs com *El modo de vida del pescador de cala Manacor* (1976), *Aspectes materials i lingüístics de la cultura dels pescaires d'Artà* (1978), *Portocristo, societat i cultura* (1980), *Producció i crisi arrossera de sa Pobla i Muro* (1980), *El pensament de l'home comarcal* (1983) i *Roda de folklore pagès* (1989). El 1978, guanyà el premi Ciutat de Palma d'assaig en català, amb *L'oci com a llenguatge de la llibertat.*

→ Damià Duran Jaume

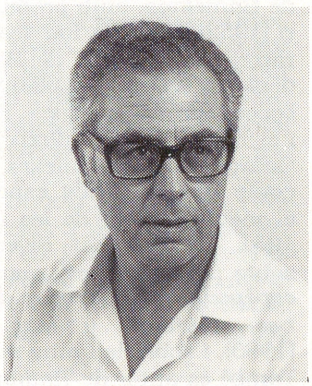

DURAN MELIS, JOAN (Manacor 1951) Pintor. Estudià a l'Escola d'Arts i Oficis de Palma i es graduà en art publicitari. El 1978, realitzà la primera exposició individual i posterior-

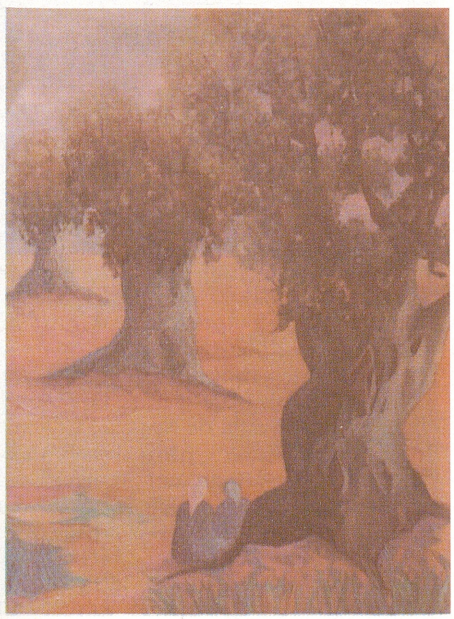

← Enrique Durand Murias, sense títol

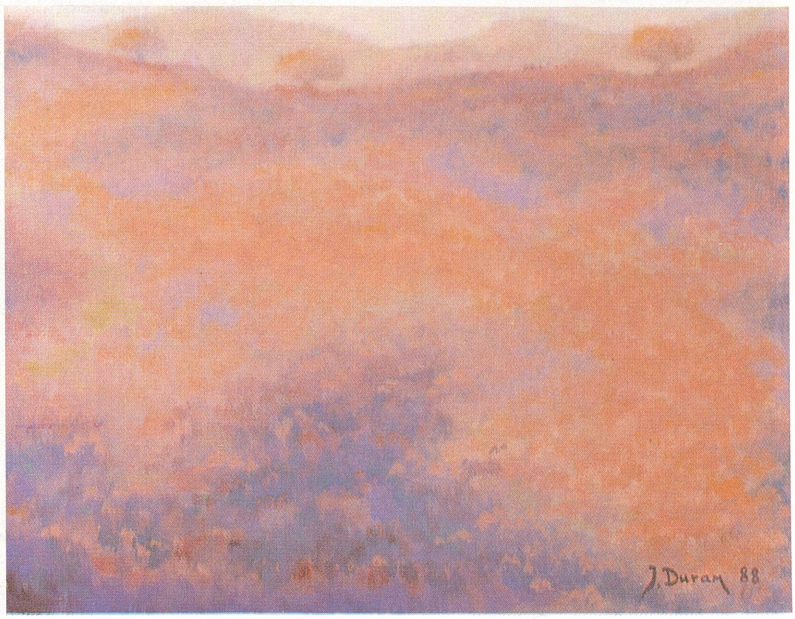

→ Joan Duran Melis, sense títol

ment ha exposat a diferents indrets de Mallorca, a València i a Suïssa. Cultiva la temàtica paisatgística, dins d'un postimpressionisme d'influència local.

← Miquel Duran Ordiñana

DURAN ORDIÑANA, MIQUEL (Sencelles 1930) Oceanògraf. Llicenciat en ciències naturals per la Universitat de Barcelona, amb premi extraordinari (1952). El 1959, fou destinat al laboratori oceanogràfic de Balears, on es dedicà a l'estudi del plàncton marí i de l'oceanografia biològica. Entre el 1968 i el 1987, ocupà la direcció del Centre Oceanogràfic de Balears, on creà un equip d'oceanògrafs especialitzats en el medi ambient de les Illes. Des del 1951, ha publicat diversos treballs sobre plàncton marí, com *Notas sobre copépodos planctónicos del Mediterráneo occidental y mar de Alborán* (1963), i sobre la fauna marina balear. També és autor de *Tintinnoineos de las costas de Mauritania y Senegal* (1962). El 1990, és militant d'Unió Mallorquina i assessor de la Conselleria d'Agricultura del Govern Balear.

DURAN PASTOR, FRANCESC (Palma 1944 - 1979) Poeta. Dirigí els quaderns de poesia *Grado* i col·laborà en diverses revistes, com *Lealtad* i *Arte y Letras*, i en el diari *Última Hora*. Publicà *Niebra. Poesía* (1964) i *Breviario para un estío apacible* (1970). Fou secretari del Patronat Frederic Chopin-George Sand.

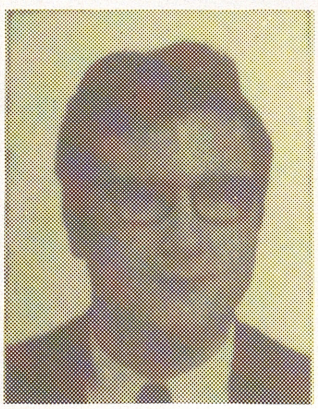

← Francesc Duran Pastor

DURAN PASTOR, MIQUEL (Palma 1934) Historiador i polític. Estudià filosofia i lletres a l'Estudi General Llulià de Palma i s'especialitzà en història per la Universitat de València, on llegí la tesi de llicenciatura *Aproximaciones históricas al Romanticismo musical* (1957, publicada el 1976). Posteriorment, es doctorà a la Universitat de Barcelona, amb la tesi *Repercusiones de la Revolución de 1868 en Mallorca* (1972, publicada el 1980). Exercí l'ensenyament a diversos centres de Palma. Des del 1973, és professor de la Universitat de les Illes Balears —UIB—, catedràtic (1984) i director del departament de Ciències Històriques i Teoria de les Arts (1975-78 i 1986-88). Com a polític, ocupà el càrrec de tinent de batle de cultura de l'Ajuntament de Palma (1974-78), des d'on aconseguí l'adquisició del Palau Solleric, la creació del Museu d'Història de Palma (a Bellver), i el trasllat de les despulles de Gabriel Alomar i de Bartomeu Rosselló-Pòrcel. Fou secretari general a Balears del Partit Liberal (1976-77), secretari general de la Unió del Centre Democràtic —UCD— (1977-78) a Balears, i president de la UCD de Mallorca (1978-79). Fou elegit successivament diputat per UCD a les eleccions del 1977 i del 1979. A les Corts Constituents fou membre de la diputació permanent del Congrés de Diputats (1977-79), i a la primera legislatura fou president de la Comissió d'Universitats, Investigació i Cultura (1979-82). També va esser secretari primer de l'Assemblea de Parlamentaris de les Balears (1977-78) i conseller d'interior de Balears durant la pre-autonomia (1978-79). El 1983 i el 1984, va esser president del Partit Liberal de Balears i, posteriorment, abandonà la política. Ha promogut diverses activitats musicals, com el Concurs Internacional de Piano F Chopin de Mallorca, que va presidir (1960-61), i el XIV[a] Congrés Internacional de Joventuts Musicals, celebrat a Mallorca el 1963. El 1988, fou nomenat president de la Societat Arqueològica Lul·liana. També és membre de l'Acadèmia de Doctors de Barcelona i del Centre Europeu de Relacions Públiques. A més d'articles a diverses revistes científiques, ha publicat, entre altres, els llibres *Notas urgentes sobre Relaciones Públicas* (1971), *Historia de una persuasión* (1975), *Cartas de Vicente de la Fuente a J M Quadrado* (1981), *Al voltant de la cultura musical* (1981), *Política autonòmica de la Segona República* (1981), *Aspectos del XIX en Mallorca y Menorca* (1981), *1936 en Mallorca* (1982) i *Bernat Nadal i Crespí* (1986). El 1988, va rebre l'orde del Mèrit Constitucional. (AM)

→ Miquel Duran Pastor

→ Miquel Duran Saurina

DURAN SAURINA, MIQUEL (Inca 1866 - 1953) Escriptor, impressor i periodista. El 1903, fundà una llibreria i el 1907, una impremta a Inca. De formació autodidàctica, fou aconsellat i protegit per Costa i Llobera i publicà el recull poètic *Flors de roella* (1922), de contengut desigual, que l'insereix com a poeta menor en l'Escola Mallorquina. Regionalista i profundament religiós, el 1900 fundà el Cercle d'Obrers Catòlics d'Inca, de caire social i cultural, en el qual creà també una caixa rural i un sindicat agrícola i, el 1920, l'Harpa d'Inca, orfeó i societat de formació musical. Impulsà a Inca nombroses activitats de dinamització cultural, com les diades de la llengua catalana, que assoliren un gran ressò. També fou un dels fundadors de la secció mallorquina de Nostra Parla i de l'Associació per la Cultura de Mallorca. Com a periodista, col·laborà en les publicacions inqueres de l'època, com *Es ca d'Inca* (1901-04), *El hogar* (1902-03), *La bona causa* (1904-05), *Ca nostra* (1907-14; 1919-29) i *La veu d'Inca* (1915-18), entre altres. El

1982, se li tributà un homenatge pòstum i se'n publicaren les *Poesies*. (GS)

DURBAN, SON Antiga possessió del terme de Valldemossa. Documentada el 1543, pertanyia al notari Pere Ferrandell. Dedicada a olivar, tenia cases amb torre i tafona. Feia una renda anual de 128 lliures i 3 quarteres d'olives. La casa pairal estava al carrer Que no passa de l'illeta de Sant Bartomeu, a la parròquia de Sant Nicolau, de Palma. (DF)

DURBEC *(Coccothraustes coccothraustes)* Ocell. D'uns 18 cm de llargària, és un dels passeriformes més grans i rabassuts que es troben a Mallorca. De coloració terrosa al cos i al cap, el collar és gris i les ales tenen taques blanques i puntes negres. De coa curta, el bec, gros, està adaptat per rompre les llavors més dures que pugui trobar, fins i tot d'oliva o de cirera. La seva mossegada pot arribar a fer una pressió de 45 kg. També es nodreix d'insectes de closca forta. A Mallorca, es troba pels boscos, durant els passos migratoris de tardor i primavera, i també de forma ocasional a l'hivern. Cria a l'Europa central, a Còrsega, Sardenya i Sicília. (GOB)

DURETA Família del braç noble malloquí originària de Biscaia. La seva filiació continuada començà el s XVI amb Antoni Dureta, ric mercader que rebé la ciutadania militar el 1513. Casat el 1502 amb Margalida Massanet Nét, filla de l'advocat Lleonard Massanet, tengueren diversos fills, tots casats dins el vell braç noble. En destaquen Antoni Dureta Massanet, ciutadà militar, casat el 1523 amb Isabel Aixeló; Gaspar Dureta Massanet, també ciutadà militar, casat el 1517 amb Antònia Vida i el 1525, amb Margalida Angelats; i Praxedis Dureta Massanet, casada el 1524 amb Lleonard Safortesa. A la generació següent, Baltasar Dureta Angelats fou jurat ciutadà militar el 1578. El seu germà Gaspar es casà el 1564 amb Elisabet de Montornès i Descós. Foren fills seus Praxedis Dureta i de Montornès, casada el 1594 amb el donzell Alfons de Torrella; Melcior Dureta i de Montornès, cavaller de l'orde de Malta i batliu de Mallorca; i Mateu Dureta i de Montornès, cavaller de l'orde de Malta des del 1596, comanador de Torres del Segre el 1628 i també batliu de Mallorca el 1640. Un altre fill seu, Gaspar Dureta i de Montornès, ciutadà militar, fou pare de Joan Antoni Dureta Garcia, casat diverses vegades: el 1627, amb Joana de Villalonga; el 1628, amb Joana d'Olesa i Desbrull; el 1639, amb Jerònia de Comelles i, el 1641, amb Francina Desclapés. Fou capità a Sicília i a Nàpols i també sergent major de Mallorca. El seu fill Gaspar Dureta Desclapés es casà el 1668 amb Francina Safortesa de Tagamanent i Brondo, i morí el 1685. Joan Antoni Dureta i Safortesa de Tagamanent demanà el reconeixement de noblesa, basat en el fet que el títol nobiliari de la seva mare era transmissible per via femenina. L'obtengué el 1709, encara que l'executòria no s'expedí fins al 1713. Fou cronista i, en enviudar, es féu prevere. Morí a Sóller el 1735. De la seva esposa, Maria Mut Custurer, filla i hereva de l'historiador Vicenç Mut Armengol, nasqué Gaspar Dureta Mut (1692-1789), al qual Felip V confirmà la noblesa (1742). Es casà amb Elionor de Bordils i Truiols el 1728 i amb ell acabà la successió masculina dels Dureta, ja que no tengué més que una filla, Maria Dureta i de Bordils, que el 1750 es casà amb Joaquim Santandreu Rossinyol. Aquest matrimoni tampoc no tengué fills mascles, i la seva primogènita, Maria Santandreu Dureta, es casà el 1768 amb Felip Fuster i de Villalonga. Per aquest motiu, els Fuster els succeïren en els fideïcomisos, entre els quals hi havia la possessió de Son Dureta, al terme de Palma. (PeM)

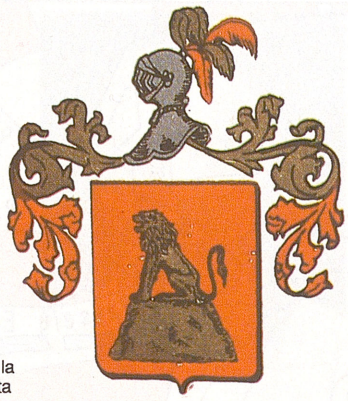

→ Escut de la família Dureta

DURETA, SON Antiga possessió

↓ Durbec *(Coccothraustes coccothraustes)*

↓ Son Dureta (Palma)

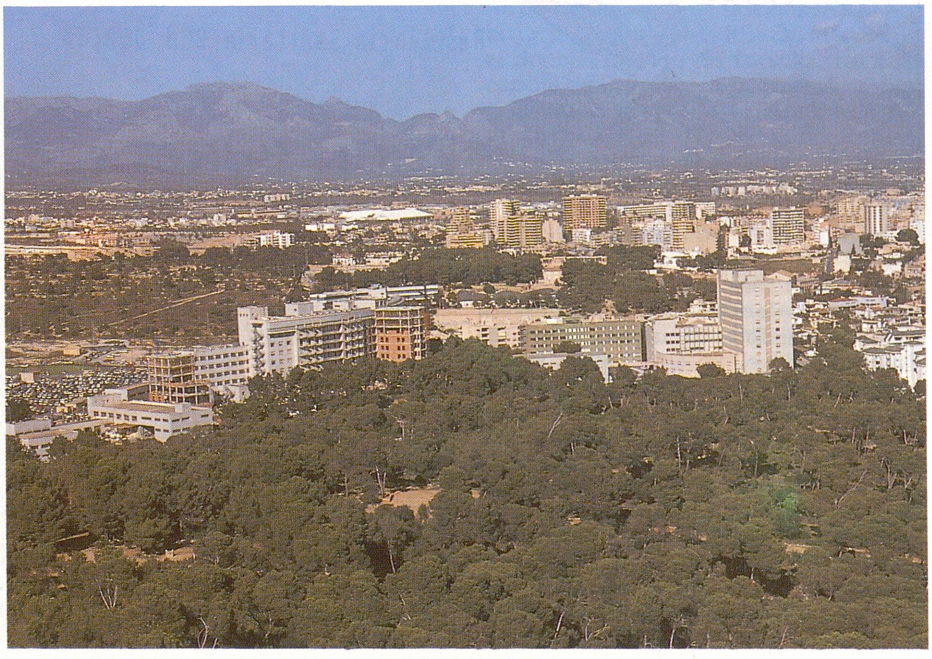

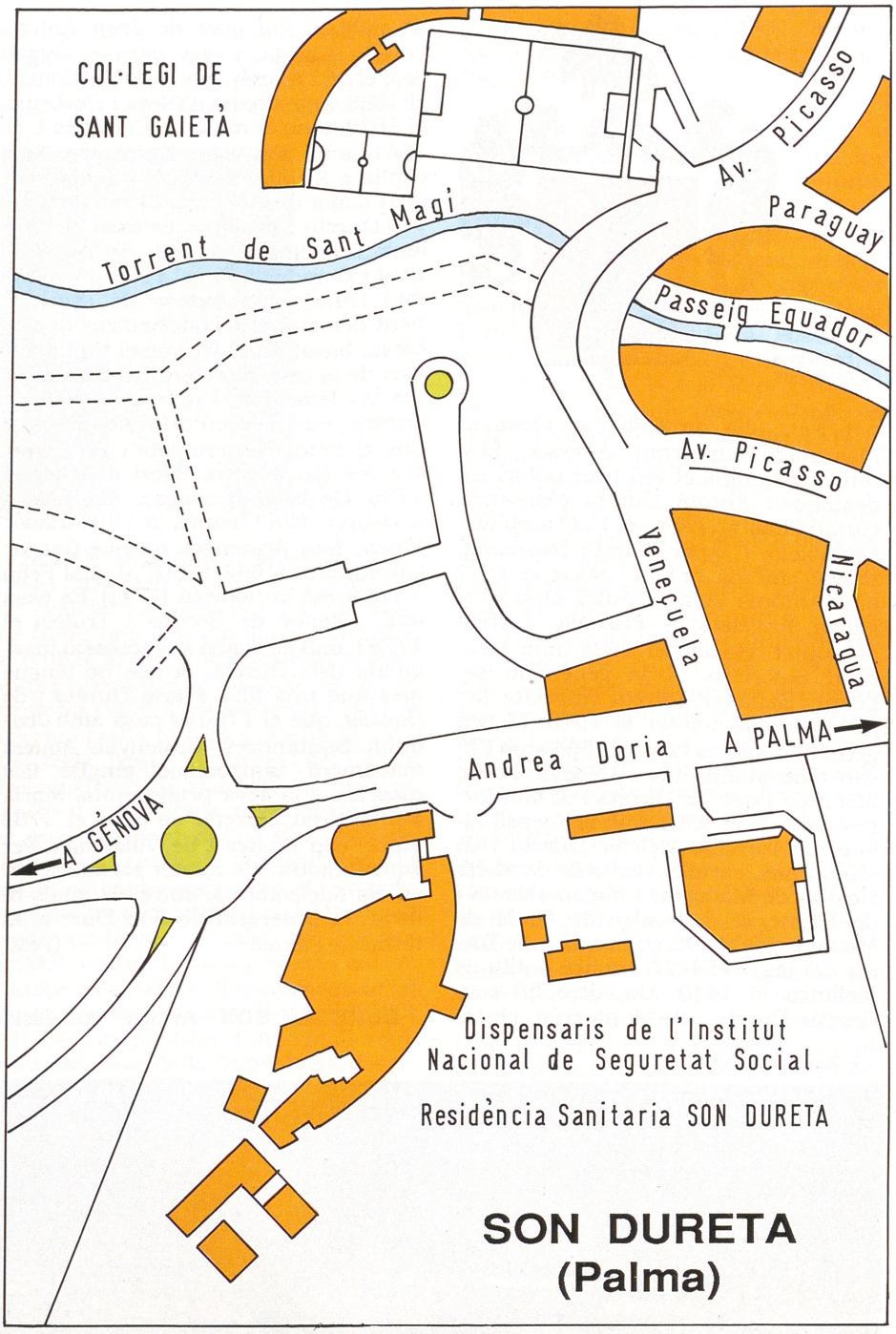

del terme de Campos. Confrontava amb el camí de la Creu d'en Valero, es Camp Roig i s'Alqueria Fosca. Documentada el 1594, pertanyia al senyor Baltasar Dureta, família de la qual prengué nom. Amb cases i celler, era una gran propietat dedicada a vinya i al conreu de cereals. Tenia una guarda de més de cinc-centes ovelles. Fou parcialment establida per l'esmentat senyor Baltasar Dureta i l'heretà el seu nét-nebot, el senyor Felip Baltasar Fuster, donzell de Mallorca, que n'era titular el 1619. ■ Antic rafal del terme de Palma, situat entre Son Gotleu, ses Sorts i el torrent de na Bàrbara. Documentat el 1583 com a rafal d'en Dureta, pertanyia a l'honor Pere Salvà. De 5 quarterades, tenia cases, sínia i safareig. Estava destinat a la producció de cereals, hortalissa i tàperes. ■ Barri del terme de Palma, situat entre la urbanització Parc de sa Teulera, Son Armadans, el bosc de Bellver i Son Espanyolet. Té una extensió aproximada d'unes 126 hes i una població, també aproximada, de 2.500 habitants (1989). Pren nom d'una antiga possessió situada entre el torrent de Sant Magí i el puig de sa Mesquida (Bellver), propietat de la família Dureta fins que passà als Fuster. Forma part de l'eixampla i el procés d'urbanització s'hi inicià el 1960 amb l'aprovació del pla parcial del barri dissenyat per Gabriel Alomar Esteve, amb predomini d'habitatges unifamiliars. El servei primari de salut està situat en el consultori del carrer de Pasqual Ribot, de Son Pisà (1990). El centre de serveis socials Ponent s'encarrega d'atendre'n les necessitats de caràcter social. En aquesta zona es concentra el complex d'assistència sanitària de l'*Hospital de Son Dureta* (→), que abasta la ciutat i l'Illa. (DF/M)

DURFORT, BERENGUER (Barcelona s XIII) Ciutadà de Barcelona. El 1227, era lloctinent de batle d'aquesta ciutat. Participà en la Conquesta de Mallorca (1229) i, abans que caigués Palma, Jaume I el nomenà batle d'una part de l'Illa que s'havia sotmès pacíficament amb Ben Abet. Posteriorment, prengué part en la conquesta de València, fou batle general de Mallorca (1239-42) i paer de Barcelona (1249).

DURFORT, GUILLEM (Santa Margalida s XIV) Militar. El 1343, quan Mallorca fou envaïda per les tropes del rei d'Aragó Pere el *Cerimoniós*, amb Berenguer de Tornamira, era castellà de Santueri (Felanitx), al servei de Jaume III de Mallorca. Reté la fortalesa a Felip de Boïl, delegat del monarca aragonès, al qual homenatjà. Rellevat del seu càrrec, es retirà a Santa Margalida. A l'església parroquial de Santa Margalida es conserva l'estàtua de sant Guillem amb les seves insignies.

DURFORT, RAMON (Barcelona s XIV) Dominic i inquisidor. Fou un dels primers inquisidors que regiren la nova circumscripció creada el 1313 per decisió del papa Climent V, que comprenia les terres de la Corona de Mallorca, tant les insulars —les Illes Balears— com les continentals —els comtats del Rosselló i de la Cerdanya i els territoris de Montpeller, la baronia d'Omelades i el vescomtat de Carladès. El 1332, subscriví un privilegi de franqueses concedit pel nou rei Jaume III als mallorquins. (MC)

DURÍ, CAN Propietat rústica del terme d'Algaida, situada entre Son Bou i Son Gat. (M)

DURÍ, COVA D'EN Al terme de Llucmajor, cavitat situada entre Son Tetè i Son Monjo. Pren nom d'un famós bandoler que s'hi amagava i que, segons la tradició popular, hi guardà un tresor de monedes d'or i plata, joies i pedres precioses procedents dels seus nombrosos robatoris. Està catalogada com a cova des de 30 fins a 300 m de recorregut, segons notació espeleomètrica. Té aixecament topogràfic. (M)

DURÍ, SON Possessió del terme de Calvià, situada entre el llogaret des Capdellà i Son Cabot. Fou propietat del pintor Agustí Buades Muntaner, que hi morí el 1912. ■ Antiga possessió del terme de Campos, avui inclosa en la urbanització de sa Ràpita. Té una torre de defensa del s XVII. ■ Terrenys del terme de Felanitx, situats entre el puig de Sant Salvador i la Serra Llonga. ■ Propietat rústica del terme de Manacor, situada entre Son Barba i can Tasco. ■ Al mateix terme, possessió situada entre el rafal Còdol i Son Tirana. ■ Al terme de Palma, antiga possessió de la barriada de Son Rapinya. ■ Terrenys del terme de Santa Margalida, situats entre Saraix i Son Rubí. ■ Propietat rústica del terme de Santanyí, entre Son Cabrer i el caló des Moix, de Portopetro. ■ Terrenys del terme de Vilafranca de Bonany, estesos entre el pou Morei i sa Torreta. (M)

DURÍ VELL, SON Possessió del terme de Manacor, situada entre Son Burbai i can Cabell Vell. (M)

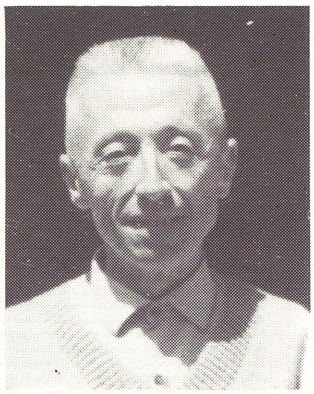

→ Marcel Durliat

DURLIAT, MARCEL (Anjoutey, França 1917) Historiador. Catedràtic emèrit d'història de l'art de la Universitat de Toulouse-Miroil. Hispanista, especialista en art romànic europeu i gran coneixedor del de l'Antic Regne de Mallorca, publicà, amb Pierre Deffontaines, *L'Espagne du Levant* (1957). Fruit de les seves relacions amb Mallorca i de la seva amistat amb Joan Pons Marquès són les obres *L'art dans le Royaume de Majorque* (1962), traduïda el 1964, de gran interès per a l'estudi de l'art balear a l'Edat Mitjana, i *Les Lleis palatines de Jaume III de Mallorca*, inèdita. Ha realitzat altres treballs sobre el castell de Bellver (1956, 1985), la Seu de Mallorca (1960) i l'escultor Pere de Sant Joan a l'illa de Mallorca (1963). (GLl)

↓ Son Durí (Calvià)

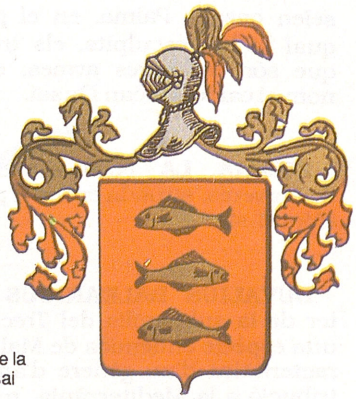

→ Escut de la família Dusai

DUSAI Família de la petita aristocràcia mallorquina, originària de Sardenya. Cap al 1530, Salvador Dusai, que provenia de Càller, vengué a Mallorca com a mercader i s'hi féu notari. El 1532, es casà amb Magdalena de Alva, germana de Bernardino de Alva, prior de la Cartoixa, i de Gabriel de Alva, gentilhome castellà. Els seus fills foren Bernadí, que s'establí a Aragó i morí a Saragossa; Antoni, paborde de la Seu; Gaspar, doctor en ambdós drets; i Alfons, tresorer de Mallorca des del 1625, en què obtengué el cavalleratge. El seu nét Alfons Dusai i Antic de Llorac, donzell de Mallorca, fou un dels principals agitadors dels bàndols de Canamunt i Canavall. Es casà amb Francina Mesquida de Romeguera i Joan d'Alcúdia, d'una família de juristes originària de Porreres, i fideïcometé el 1670, any en què morí. No tengué fills legítims i l'herència passà als seus cosins, els Antic de Llorac. Altres béns dels Dusai havien passat als Socors i a Monti-sion en morir la seva germana Aina Dusai i Antic de Llorac, que fideïcometé al seu favor ja que no tenia fills del seu espòs, el donzell Ramon de Torrella, un altre cabdill de Canamunt i Canavall. Quant a la viuda Francina Mesquida de Romeguera i Joan d'Alcúdia, fideïcometé el 1679 a favor dels seus cosins, els *Móra-Mulet* (→), i morí el 1683 després d'haver fundat la festa dels Àngels a Sant Francesc. Alfons Dusai i Antic de Llorac deixà dos bastards: Joana, criada de la família que més tard es casà amb l'honor Roc Alemany, propietari d'Ariant (Pollença) i Miquel, mort el 1681, el qual anà a Messina per estudiar-hi dret (1675). El 1671, s'havia casat amb Catalina Sureda, filla natural del doctor en medicina Pere Joan Sureda, morta a Sineu el 1714. Del matrimoni nasqueren Pere Joan Dusai Sureda, prevere; Alfons, ciutadà militar, mort a Sineu sense successió; i Francina, que morí el 1691 sense haver-se casat amb el seu promès Pere Llull, propietari de la possessió de l'Hospital (Manacor). Els Dusai pos-

seïen casa a Palma, en el pati de la qual hi ha, esculpits, els tres peixos que són les seves armes, que donà nom al carrer de can Dusai. (PeM)

DUSAIA, LA Possessió del terme de Porreres, situada entre el pou Rovat i Monti-sion. (M)

DUVALIUS BALEARICUS Coleòpter de la subfamília del *Trechinae*. És una espècie endèmica de Mallorca, característica d'un gènere d'àmplia distribució a la Mediterrània, molt diversificat. Es coneix en poques cavitats càrstiques de Tramuntana. (GA)

DUVIGNEAUD, JACQUES (Marchienne-au-Pont, Bèlgica 1920) Botànic. Col·laborador de la Universitat de Lieja (1977-81), fou president de la Societat Reial de Botànica de Bèlgica (1977-78) i vice-president dels Naturalistes Belgues (1978-81). Des del

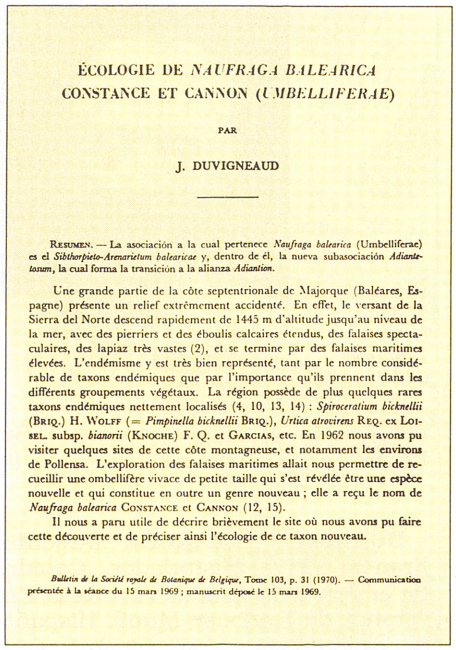

ÉCOLOGIE DE *NAUFRAGA BALEARICA* CONSTANCE ET CANNON (*UMBELLIFERAE*)

PAR

J. DUVIGNEAUD

RESUMEN. — La asociación a la cual pertenece *Naufraga balearica* (Umbelliferae) es el *Sibthorpieto-Arenarietum balearicae* y, dentro de él, la nueva subasociación *Adiantetosum*, la cual forma la transición a la alianza *Adiantion*.

Une grande partie de la côte septentrionale de Majorque (Baléares, Espagne) présente un relief extrêmement accidenté. En effet, le versant de la Sierra del Norte descend rapidement de 1445 m d'altitude jusqu'au niveau de la mer, avec des pierriers et des éboulis calcaires étendus, des falaises spectaculaires, des lapiaz très vastes (2), et se termine par des falaises maritimes élevées. L'endémisme y est très bien représenté, tant par le nombre considérable de taxons endémiques que par l'importance qu'ils prennent dans les différents groupements végétaux. La région possède de plus quelques rares taxons endémiques nettement localisés (4, 10, 13, 14) : *Spiroceratium bicknellii* (BRIQ.) H. WOLFF (= *Pimpinella bicknellii* BRIQ.), *Urtica atrovirens* REQ. ex LOISEL. subsp. *bianorii* (KNOCHE) F. Q. et GARCIAS, etc. En 1962 nous avons pu visiter quelques sites de cette côte montagneuse, et notamment les environs de Pollensa. L'exploration des falaises maritimes allait nous permettre de recueillir une ombellifère vivace de petite taille qui s'est révélée être une espèce nouvelle et qui constitue en outre un genre nouveau ; elle a reçu le nom de *Naufraga balearica* CONSTANCE et CANNON (12, 15).

Il nous a paru utile de décrire brièvement le site où nous avons pu faire cette découverte et de préciser ainsi l'écologie de ce taxon nouveau.

Bulletin de la Société royale de Botanique de Belgique, Tome 103, p. 31 (1970). — Communication présentée à la séance du 15 mars 1969 ; manuscrit déposé le 15 mars 1969.

↑ Obra de Jacques Duvigneaud

1985, és membre del comitè d'edicions de la revista *Documents phytosociologiques* (Lille) i col·laborador científic de la Universitat de Mons. Publicà i revisà les llistes florístiques insulars de les Balears. El 1962, descobrí un dels endemismes més notables de la flora de Mallorca, la *Naufraga Balearica*. Ha publicat diverses obres relacionades amb Mallorca, entre les quals destaquen *Majorque. Aperçu géographique et botanique* (1967), *La végétation des Baléares* 1968), *Ecologie de Naufraga balearica Constance et Cannon (Umbelliferae)* (1970), *Catalogue provisoire de la flore des Baléares* (1974). A Mallorca, la seva aportació més important a la botànica fou el descobriment, a la cala Sant Vicenç, de la *Naufraga Balearica*, gènere nou per a la ciència, fet sorprenent a l'Europa de mitjan s XX. (MT)

DUX, COVA Petita cavitat situada a terres d'Albercutx, al terme de Pollença. Té aixecament topogràfic.